TUDOR ARGHEZI ● SCRIERI ● 24

Coperta şi supracoperta de *Petre Vulcănescu*

TUDOR ARGHEZI

SCRIERI

24

PROZE

EDITURA MINERVA

SEMNE CU CREIONUL

II

1915 — 1927

PANA MĂIASTRĂ

Încă o literatură de Paşti.

Nu poţi şti pentru ce ziarele se socotesc datoare ca, la Paşti şi Crăciun, să scoată cîte un chiot literar şi artistic. Gazetele, care n-au cu literatura niciun alt soi de raport decît tiparul, apar în numere, spre deosebire de ediţii, speciale.

Trei sute şaizeci de zile, cîte încap într-un an, ziarele masacrează idee, inspiraţie, limbă, construcţie şi stil, şi cedează scriitorilor, cînd acest fenomen se întîmplă, a zecea coloană, pentru o povestire banală, pe care directorul, un domn cu aer de critic, a înţeles-o.

În cursul anului, ziarele publică o cantitate de romane, sustrase însă, ca un omagiu pentru geniul omenirii, literaturilor străine. Un redactor, special însărcinat cu cota Bursei, cu serviciul primăriei, cu Academia Română şi cu Compania de gaz, traduce romanul, schimbîndu-i titlul şi numele personajelor, sare cuvintele pe care nu le ştie, suprimă frazele pe care nu le pricepe şi capitole întregi. Cine şi-ar lua de bună-voie pedeapsa controlului acestui furt sistematic, şi pentru ce?

Altă literatură în presa cotidiană românească nu se cunoaşte.

De ce să facă atunci excepţie zilele de Paşti şi de Crăciun?

Acelaş lucru îl pat desinatorii. În vreme ce ilustratorii noştri mor aproape de foame, desconsideraţi de o presă imorală şi hîdă la exces — o

presă care nu se preocupă măcar de curăţia tiparului — şi luaţi în seamă numai atunci cînd au nevoie de concursul de reclamă al gazetelor, în schimbul cîtorva tablouri dăruite unui guzgan de colaborator cu pana la ureche, ilustraţiile ce apar sînt ocazionale şi ele, ca literatura, de Paşti şi de Crăciun.

Deşi concepţia literară şi artistică a ziarelor este nulă, ziarele caută totuş literatură şi artă festivală. Ele convoacă pe scriitori şi pictori şi le cer « *ceva* de sărbători ». E nostim caracterul religios pe care îl impun acestor încercări «ceva» ocazionale. În toate ziarele trebuie să fie tipărită o icoană şi o bucată kilometrică în versuri despre « Mîntuitorul ».

Portretul lui Iisus Hristos, al unui general la pensie sau fotografia unei biserici sînt menite să însemneze că o foaie « simte româneşte ».

Scriitorii şi pictorii cu demnitate ştiu să disprețuiască pasiunea literară şi artistică de sfintele sărbători, subită ca o apoplexie, a redacţiilor noastre. Norocul ziarelor este însă că s-a format, cu timpul, o echipă de scriitori de sărbători. Aceştia reprezintă resortul sufletesc al gazetei.

Îi întîlneşti neapărat la datele consacrate. Unul face un sonet, altul o poemă vastă. Din vreme, ei se pregătesc pentru Crăciun sau pentru Paşti: aşa că numele lor, venind odată cu ouăle roşii sau cu cîrnaţii de porc, au cu alimentele un intim raport. În cartoanele lor, unde zac atîtea capodopere, negreşit, nu e vorba, inteligenţa lor prevăzătoare a produs şi cîteva poeme de nuntă sau de înmormîntare, cu o teză generală de viaţă şi de moarte, de viitor şi trecut. Îndată ce se simte prezidentul Senatului ceva mai rău, sau bănuieşte poetul că o înnaltă doamnă din aristocraţie vrea să nască, poezia cu ton funebru sau de veselie a şi luat o formă hexametrică încrucişată. Să tot lipsească o rimă la *farmec* sau la *naţiune*, dar acestea se vor găsi, chiar prin licenţă poetică, talentul neputîndu-se împiedica de un ticălos de cuvînt.

Ceea ce a turburat întrucîtva pe aceşti poeţi ce-şi croiseră genul demult, a fost numai războiul. După războiul neprevăzut balcanic, iarăş un război neprevăzut. Cîntecele de vitejie stau cu desăvîrşire de prost. Ce vrei? Trebuie obişnuinţă.

Dar cum nu «existează trandafiri fără spini », ca să ne exprimăm ca un ziarist la modă, nici această fericire nu poate să fie întreagă. Poetul sau prozatorul ocazional şi ingenios ar fi voit ca numele să-i apară cu o literă mai groasă, mult mai neagră şi mai vizibilă. Şi e gelos că celălalt poet, care-i şi reporter la gazetă, şi nu numai literat de sărbători, a putut să se înţeleagă cu tipograful de noapte ca silabele numelui său să domine toată poezia şi proza din ziar.

NOŢIUNI VICIOASE

Literatura războiului se îmbogăţeşte, pe zi ce trece, cu tot soiul de cărţi, broşuri şi reviste.

Nici nu se poate un omagiu mai mare pentru condei. Armate de milioane de oameni, care merg la moarte ca nişte stoluri adînci de ciori, care-au îndurat calamităţile şi oţelirea unui an de lupte fără păreche pînă azi, au grijă de bucata de hîrtie tipărită. Îndrăzneţe în faţa maşinilor de război şi dispreţuitoare, ele trec pe lîngă pacifica maşină de tipar descoperite şi respectuoase. Teama de inofensiva foaie de hîrtie, îndoită-n două, şaisprezece şi opt, întrece cu mult teroarea duşmanului strecurat cu tunurile şi caii lui prin apropiere. La început, zice Ioan, a fost Cuvîntul: sfîrşitul va fi al aceluiaş Cuvînt. . . O iscălitură subt un text va încheia epoca noastră de avînturi şi dezastre, ca un articol de jurnal.

Paralel cu frontul, merge războiul cu pana. Scriitorul îşi sapă tranşeea lui într-o carte şi trage de-acolo.

Dar e o literatură pripită şi, ierte-ne geniul războaielor, destul de mediocră. Cuvinte multe, absenţă de idei — şi de convingeri adevărate.

Orideunde ar porni, tema unei scrieri e simplu enunţată de la început. Autorul zice: « Vom învinge, victoria e a noastră » — şi termină cu această declaraţie de la început. E ca o îndoială pe care vrei să o înlături cu autosugestia rostită tare. Înafară de acest leit-motiv monoton, zeci de pagini-

umplutură. E ciudat să vezi cum războiul a paralizat puterile de viaţă şi ale celor mai buni scriitori, făcînd dintr-înşii nişte pui de papagali, nişte ecouri care repetă formula la nesfîrşit.

Şi în această literatură, multă calomnie, multă injurie, multă înclinare pentru lucruri mincinoase, o pierdere a greutăţii normale, veştejirea rădăcinii intelectuale. Detaliul se substituie fondului inexistent, pretutindeni. În gropile bravilor morţi pentru patrie se vor găsi şi cadavrele reputaţiilor de timp de pace, rùina moralităţilor de decadenţă, care n-au putut să suporte zdruncinul şi prăvălirea unui moment istoric. Oportunişti şi timizi, mulţi au căzut rănìţi în inteligenţa lor din prima zi de luptă, mulţi au sucombat ritmului înzecit al timpului şi s-au oprit în năvala lui ca nişte ceasornice de părete al căror ideal a fost ca, la fiece oră, întreagă sau întîrziată, să cînte leneş: Cu-cu! cu-cu! de cîteva ori. Oseminte de cuci. . . Spiritul multor contimporani a făcut un salt brusc de maşină subt impulsul unui motor trezit din regula lui, la o muncă violentă. Spiritul lor şi-a frînt spetezele şi s-a întors pe dos ca o umbrelă izbită-n àripi de uragan.

E aventura tuturor inteligenţelor superficiale care n-au fost aşezate la timp, ca o lespede de piatră, indiferentă ploii, focului şi clătinării dimprejur.

Literatura războiului a produs o nesfîrşită stricare de înţelesuri şi a pus în circulaţie, prin gazeta populară, unele sentinţe, poruncite şi nejustificate. Se procedează prin afirmaţii, prin imperative — şi atît ajunge; cititorul, căruia îi lipseşte simţul criticii şi care mănîncă lucrul mestecat de-a gata, căci judecata are darul să întîrzie soluţiile şi să nu satisfacă eterna noastră pripeală şi nesăţiosul nostru romantism de cîntăreţi cu oboiul — e mulţumit.

O noțiune astfel sofisticată și circulatorie, e că neutralitatea însemnează sinucidere. Și de la impresia de culoare sau de inactivitate, pe care o sugeră acest cuvînt îngăduit, se induce, prin tragere de păr, la moarte. Ziarele au popularizat admirabil această falsă idee, răzimată pe nimic. Acelaș lucru se spune în timp de pace despre război. . .

De ce neutralitatea ar însemna dezastru nu se știe, și nu vedem cum ar fi abținerea întemeiată de la război, chiar cel mai sigur mijloc de pieire. . .

SCRIITORII ROMÂNI. . .

Scriitorul e un individualist, și societatea e o alcătuire practică, burgheză. Mai întîrziază concepția romanțioasă că înnafară de nori, de stele, înnafară de « iubită » și de alte lucruri frumoase, poetul, abstinent de la bunul muncii și-al confortului pe care munca îl aduce, trebuie să se resemneze la bogăția numai a coamei, la camera mizeră din mansardă, la beciul umed de la mahala. E de rigoare, s-ar zice, ca un scriitor să dureze în timpul vieții ca un mort și să nu-și înceapă o carieră acceptabilă decît după moarte, în organe de piatră sau bronz.

— Ce fericiți sînteți voi, ți se plînge un excelent ipocrit, și cît vă invidiez! Să fii întodeauna un om superior!. . . Să nu te amesteci în nevoile noastre! Să nu cunoști groaza de a fi un individ ca noi (un milion venit anual!), să ai iluzia, față de blazarea noastră, că ocîrmuiești lumea, că-i impui cîntecele și visările tale!. . . Voi cîntați, voi gîndiți, voi suferiți. . .

Dragă poete, de ce nu vii ca să prînzești la mine? Casa mea ți-este deschisă orișicînd vrei. De vară, vino la moșie. Ai trebuință de ceva? spune-mi. . . Apropos! Mi-am făcut niște haine — și mi-au rămas cam strîmte. . . Văd că ți-e piciorul mic: trebuie că porți numărul treizeci și doi, ca mine. . . Și știi, să nu te jenezi defel. Nevesti-mi îi place poezia — scrie și dînsa. O să cunoști pe soacră-mea, o femeie cultă. O să-ți prezint pe

Mitică: nici n-am văzut copil atît de inteligent, cîntă din vioară ca un înger... Ai să cunoşti pe nepoată-mea, care pictează flori, cîntă la piano şi face incrustaţii în metal... Te asigur că nu te simţi « depeizat » la noi — sîntem o familie de artişti... La revedere!... Noi mîncăm la două-sprezece, te rog să nu ne faci să aşteptăm...

Asupra sentimentelor mele de admiraţie, iată un aconto de cinci lei... Ce an păcătos! Război, ploi prea multe, lipsă de credit... Să mă crezi, un franc face astăzi cît o hîrtie de-o sută...

Aşa vorbeşte « mecenatul ». Sînt unii asemeni vagi mecenaţi la noi. Ei trăiesc într-o « atmosferă de artă ». Lucrul se află, vanitatea cîştigă. Numele acestor diletanţi figurează în necroloage; la moartea unui scriitor ei depun o coroană de cincizeci de lei pe excelentul mormînt care le slujeşte de expoziţie sentimentală. Subscriu pentru văduve şi busturi. « Sprijină mişcarea literară şi artistică » prin ofrande a un pol, şi, în sfîrşit, mai multe mese dînd drepturi celui ce le oferă, prin sfaturi şi orientări...

Ce-i « scriitorul » produs de singura natură, în ceasul în care începe să înfrunte tiparul? Un copil foarte naiv, foarte inexperimentat. Îndrumarea lui nu şi-o cunoaşte. Steaua lui el nu şi-o vede. Mediocru şi prost, se crede genial; talentat, el e timid şi cade-n toate ispitele, de la slujba de ziarist pînă la grandomania binevoitoare a mecenaţilor. Îl speculează vreo rablă oarecare de literat. Vre un antreprenor de anunţuri, care are propria lui revistă literară. Cu o felicitare exagerată pentru o poezie nulă sau ridiculă nuvelă, el e plătit de toată munca, de tot devotamentul lui naiv. Scriitorii tineri sînt, în mîinile directorilor de gazete, ca pruncii bandajaţi peste ochi, din braţele cerşetoarelor care le-au pus o viespe pe pleoapă, ca să-i înţepe şi să-i silească necurmat să plîngă. Dacă au talent,

impresarii lor dobîndesc şi faimă literară pe lîngă bani.

Educaţia scriitorului sărac şi lipsit în genere de voinţă se face pe nesimţite în acest singur sens. Munca se dispreţuieşte, fumurile cresc, cresc unghiile şi neghina lor. Cămaşa e murdară, gheata scîlcie, ciorapul putred sau absent. Scriitorul dobîndeşte o imagine de intelectual, care-i de fapt a haimanalei. Îşi asimilează în acelaş timp tot ce-i mai càndid şi mai impur, ca un complement firesc al artei. Cafeneaua îl cîştigă. În vreme ce fabricile şi cantoarele produc aurul viu şi energia schimbului care preface lumea; în vreme ce muncitorimea braţelor urcă spre un ideal şi se organizează pentru drepturi, pentru luptă şi pentru biruinţă — el, scriitorul, îşi pleacă frumosul lui cap cu plete, doseşte viaţa, evită ritmul cel adevărat al vieţii, şi, mînjit între rime, ticăloşit de prozodie, ofticat de subiect, se strecoară din lume afară, caută senzaţia solitară, şi se scufundă...

Poate fi ceva mai tragic, mai bine idiot, decît viaţa scriitorului *à l'état de nature*? Ciocoit de un patron mecenat căruia-i serveşte de valet intelectual, sau covîrşit de mizeria singurătăţii, el joacă acelaş rol fantastic şi lugubru.

Noi vrem să-l scoatem din această mocirlă. Cu voia sau fără voia lui, el trebuie ridicat. El trebuie să ştie că organizaţia bine întemeiată are grijă de dînsul în toată ora. Adversari de concepţii sau de temperamente, scriitorii trebuiesc puşi în situaţia de-a se şti uniţi de-o patrie care-i iubeşte.

Alt rost Societăţii Scriitorilor Români nu-i trebuie acordat. Cine vrea să facă din această tovărăşie o academie abstractă — greşeşte. Scopul Societăţii trebuie francamente să fie declarat, înainte de toate mercantil.

Activitatea Societăţii trebuie să pornească de-aci şi să ajungă aci, neapărat. Dacă membrii ei

morți au dreptul la coroane și inscripții, cei vii au un drept la viață hotărît.

Noi dorim să facem din scriitor un egal în profesia lui cu toți specialiștii celorlalte profesii, și cel puțin cu un actor... Un ideal de muncă dîrză pe douăzeci de ani pentru Societate va fi să înlesnească fiecărui scriitor în parte o viață decentă și de sine stătătoare.

Societatea își va strînge acțiunea ei într-un punct foarte precis: exploatarea sub toate formele a facultăților productive și a accesoriului cultural. Un capital de exploatare de un milion poate fi cu ușurință strîns prin cea mai imorală și mai protejată instituție, a loteriei. Întemeierea unei tipografii, a unei mari librării, organizarea unei redacții numeroase, divizată în secții, pentru scrierea atîtor sute de cărți ce încă nu s-au scris în românește; metodica monopolizare a activității intelectuale — ar ocupa o sută de scriitori, bine dirijați, le-ar preface personalitatea, le-ar procura plăcerea de a trăi, lucrînd pentru cultura românească mult mai cu folos decît pînă azi, și pentru dînșii.

Nevroza unui poet poate fi interesantă. Noi vom căuta cu drept cuvînt și utilitatea ei. Vom face pe scriitor să înțeleagă că el are o datorie față de sineș. Că are una față de țară, și că poporul românesc așteaptă de la el mai mult decît o tiradă versificată. Munca, ordinea și metoda sînt forțe de geniu colectiv poate mai mari decît invențiunea artistică și originalitatea...

Ideea nu e prea nouă. Dar ideea este confuză. Nu demult, în revista *Drum drept*, a domnului Iorga, s-a vorbit intuitiv de acelaș lucru. Numai că noțiunea talentului pus în serviciul nației era de ordin romantic intelectual și mistic. Raționamentele revistei craiovene purcedeau ocazional, din preocuparea de a reveni asupra unei declarații

integral făcute, asupra « talentului » unuia din modeștii redactori ai *Cronicii*, vinului căruia, descoperit ca prea tare, i se adaose apoi și un pic de apă.

Cum se naționalizează un talent nu ni se spune, și-i tot ce importă în haosul de azi. Convingerile politice și sociale, criteriul subiectelor; ce lucru anume naționalizează un talent, afară de limbă? După concepția *Drumului drept* s-ar părea că singure individualitatea răzleață și întîmplarea fericită dau acest rezultat, inutil căci răzleț.

Pornind cu toții la o luptă care-i acum inevitabilă, pentru împuternicirea sufletească a neamului românesc, ne trebuiesc soluții și rețete practice. Dorințele, iluziile, nu mai au ce căuta între noi, ezoterismul lor s-a învechit.

Scriitorii noștri se vor dedubla. Ei vor face artă pentru dînșii — pentru cititorii din bibliotecă. Și vor face în acelaș timp, pentru toți ceilalți, operă utilitară, simplă. Cultura legumelor se poate învecina frumos într-o minte de scriitor cu florile dalbe. Nici poporul cînd răstoarnă brazda în care crede, născocind basmele crepusculare, nu procedează deosebit.

Scriitorul credem că trebuie să fie acest plugar și acest povestitor laolaltă.

SINDICATUL SCRIITORILOR

Ideea înființării unui sindicat profesional al scriitorilor a făcut, încet, înconjurul țării. Manifestul, ce va deveni public la momentul ales poartă de pe acum patruzeci de semnături și a provocat adeziuni de simpatie în număr satisfăcător. E un început de succes; în abstract, sindicatul există. Ca să devie o realitate este nevoie de un efort susținut de cîteva luni — și acest efort nu lipsește. Poate că pînă la întocmirea spicelor viitoare de grîu să iasă și roadele lui din întuneric.

Chemat să facă din scriitor un profesionist complect, hrănit din munca exclusivă a urzirii cuvintelor cu gîndul și un tip social deplin, sindicatul, care va fi un chip de școală și un atelier, întîmpină adversități și rezistențe.

Adversitatea i se acordă din cercurile așa-numitei Societăți a Scriitorilor Români, care prin indiferența justificată a membrilor valizi, s-a transformat din nu prea știm exact ce fusese, în depoul de papagali bolnavi și de gaițe proaste ce este. S.S.R. nici nu și-a propus a răspunde, nici nu a răspuns vreodată unei alte chemări decît a paradării cu ifos a cîtorva serii de botgroși, unii dîrzi, alții plouați.

Rezistența, sindicatul o primește din partea scriitorilor cu situație editorială făcută. Deși interesați să se vadă tipăriți frumos și răsplătiți în proporție cu beneficiile literare, rezervate pînă astăzi exclusiv cîtorva editori, ei n-au încredere — întîi

pentru incapacitatea formală a intelectualului român de a crede în ceva, și al doilea pentru că nu pot să fie constrînși fizicește — în viitorul unui sindicat.

Dar mulți dintr-înșii au afirmat că nu știu măcar la ce vor fi determinați să se aștepte din partea unei atari cooperative — estetismul unora mergînd pînă acolo încît să-i displacă numele de sindicat, pe care l-ar prefera botezat «Flora», ca o cremă de obraz, sau «Excelsior», ca un săpun.

Am primit și scrisori nedumerite, care mă hotărăsc să iau cu împrumut o atitudine de belfer și să lămuresc, celor ce nu și-l închipuiesc, rostul sindicatului . . . meu. Regret că atitudinea iarăș mă silește să-i zic sindicatului « sindicatul meu », pentru motivul și simplu și corect că am fost și sînt și rămîn croitorul acestui model pînă în ziua cînd cincizeci-șaizeci de scriitori se vor arăta trăind și lucrînd în uniforma lui.

S-ar putea ca un cititor analist să întrebe: « Foarte bine, sindicat de scriitori — dar ce-i aia scriitor? Ce e scriitorul? » — Și în fața acestei chestiuni ciudate aș rămîne deocamdată interlocat.

Unde începe, într-adevăr, scriitorul ca să nu mai fie cititor, și ce te deosibește pe dumneata, scriitor, de cititorul dumitale, poate că mult mai inteligent și mai dotat? Și — ce fel? — a scri e o meserie, într-o societate în care lumea e obligată a citi, scri și socoti? Uite, cutare scriitor e un catîr remarcabil. Cum i se poate acorda lui un titlu asupra mea, cititor, pentru o funcțiune pe care eu nu vreau să o exercit și poate că o și disprețuiesc?. . .

Toate discuțiile în această direcție sînt și rămîn jenante și juste. Dar e un fapt. Un om pe care-l cheamă Gheorghe are într-o zi negrăita obrăznicie să scrie un articol și să-l tipărească, să scrie o poezie și să o tipărească, să scrie un roman și să și-l

tipărească. Și i se face lui Gheorghe poftă de scris, și mai scrie. Nu devine Gheorghe scriitor și deci nu face un pas peste capul lui Jorj, care, *causeur* admirabil, critic spiritual și erudit, ilustrează dogma că a scri e o acțiune inferioară? Uneori domnul Jorj, cedînd stăruinței admiratorilor lui, consimte chiar să-și depuie genialitatea-i ascunsă pe hîrtie, și devine autorul unei imense gugumănii, pe care Gheorghe n-ar fi putut-o scri niciodată.

Este Gheorghe un scriitor? Rămîne domnul Jorj un ratat? Vă las să decideți. De la minte pînă la hîrtie este o distanță mai lungă decît poate măsura un cosmograf burghez instruit: păianjenul lui Gheorghe o parcurge pe firu-i propriu, — însă nu și scarabeul de aur al domnului Jorj, fără àripi și fără mătase, ac de cravată decorativ.

Poftit sau nu, scriitorul se iscă singur, ca mitul, apărut călare între munți. Vine fără permis de locațiune, se instalează și îl suporți. Gheorghe se nărăvește să scrie, încep să-i placă numai anumite lucruri și-i crește-n cap un cucui, cucuiul scriitorului: *la bosse*... Gheorghe-i aproape un profesionist. De ce nu l-am face, cu ajutorul sindicatului, profesionist deplin?

Îi zice sindicatul: « Gheorghe! tu n-ai să mai faci nimic altceva: ai să scrii. Scrisele tale sînt ale sindicatului, care le tipărește și vinde, întîi în folosul tău, și apoi în folosul lui, care tot un soi de tu este și el. Vreau, Gheorghe, îi zice lui Gheorghe sindicatul, să te văd bine îmbrăcat și ți-aș recomanda chiar un crîmpei de lux. Aș vrea să ieși cel puțin o dată pe săptămînă în automobil. Vreau să te caute femeile ca pe un bărbat responsabil, vreau să ai un interior, desfătări, copii sănătoși. Te vreau vesel, Gheorghe, și dacă-mi dai voie, fericit...

Nu te înfricoșa, îi spune lui Gheorghe sindicatul. Știu bine că te tragi dintr-un neam de robi

speriați. Astăzi, cuvîntul neamului tău trăiește în agerimea pe care i-o adaogă condeiul tău. Gheorghe, te-ai emancipat! Ai dreptul să trăiești ca medicul care nu te caută gratuit, ca editorul care te fură, ca ministrul care te ia cu chirie la gazetă, sau cel puțin ca un actor care slujește de încălțăminte unui personaj fictiv, născocit de tine. Muzicanții și-au creat situații de prinți, tenorii sînt milionari, pictorii trăiesc în opulență, comedianții străbat Europa în automobile. Și numai tu, Gheorghe, ai să te învoiești, fără revoltă, a fi umărul de deal pe care se resfiră drumurile tuturor? Numai tu, simbriaș obscur de gazetă, valet de om politic și de librar, numai tu, Gheorghe, pe care istoria te numește tîlmaci de cultură, păstrător de civilizație și de limbă, să primești, în cetatea îmbuibată pînă la crăpare, un rol de gură-cască, jucat cu entuziasm? S-a făcut România Mare și este rușine să te mai prindă veacul luptelor și al victoriilor tremurînd ca un searbăd romantic subt ferestrele balului social.

Gheorghe, vreau să fii stăpîn de sine stătător. Primește cu bărbăție darul meu », spune sindicatul.

Sindicatul va crește negreșit în pretenții, proporțional cu vîrsta lui. El va fi întîi casa de editură, de tipar și de vînzare a membrilor lui — și a scriitorilor morți. Din zece editori milionari încă nu s-a găsit unul care să-i ridice unui Eminescu un mormînt frumos de hîrtie.

Sindicatul desființează rolul de parazit al casei editoriale, care consistă în a înmulți, nimic mai mult, exemplarele manuscrisului adus de scriitor.

Operația e simplă: sindicatul cheltuiește, și beneficiile le împarte *de mai nainte* cu autorul, care poate să trăiască pînă la lucrarea lui viitoare.

De vînzarea unei cărți tipărite sindicatul e sigur ca și editorul, care « riscă » — nu numai pentru că totul (orice nerozie tipărită) se vinde, — dar pentru că sindicatul, pe simplu temeiul autorității căpătate din calitatea de membru sindicalizat, nu tipărește chiar orice nerozie i s-ar prezinta.

Nu. Principiul sindicatului este că orice scriitor să scrie cînd îi vine să scrie, nu cînd are nevoie de mia de lei pe care i-o dă editorul actual. Și Dumnezeu știe dacă scriitorul simte atît de des cît ar părea să afirme frecvența operelor lui, impulsiunea poruncitoare de-a scri. El scrie de cele mai multe ori cu dezgustul pentru că trebuiește. Scrisul lui nu are frăgezimea și suculența pe care o aduce scrisului spontaneitatea unei idei și a unei imagini. Lăsînd autorilor răgaz, literatura se îmbunătățește, cultura cîștigă, cititorul își afinează gustul. Aceasta în ce privește produsul artistic al literaturii.

Căci sindicatul mai vrea să dezlege altă problemă, dînd publicului în mod sistematic o literatură utilă, informatoare — și la această muncă precisă și frumoasă sînt utilizați *toți* membrii sindicatului. Împărțiți în biurouri și redacții, ei vor face să apară periodic în fabrica deasupra căreia muncesc, revistele, broșurile, cărțile pe care toate limbile le au și nouă ne lipsesc. Această muncă în colectivitate a sindicatului, care va pune în circulație zeci de lucrări serioase, pentru instruirea poporului, e cea mai de căpetenie căreia i se poate închina un scriitor — și ea este bine plătită, căci sindicatul produce mult.

Limba românească nu are încă *Abecedarul ei*, *Cartea ei de citire*, *Cartea ei de socoteli* — cărți tip, inteligent și sistematic elementare, interesante și limpezi. Publicul românesc aplaudă la creșterea țării, dar el nu știe ce-i Ardealul, Banatul, Bucovina și celelalte; nu știe județul ce-i județul vecin. Românul nu-și cunoaște trecutul, românul nu știe nimic. Căci la nepăsarea directorilor politici și a guvernelor pentru învățătură, se adaogă vina editorilor, care, analfabeți și lacomi de bogății false, n-au întreprins alcătuirea unui plan și realizarea lui. Sindicatul scriitorilor va face tot ceea ce nimeni n-a voit, n-a cutezat și n-a știut să facă. Cît privește politica, sindicatul va avea o politică, dar una singură: a limbii românești. Iar cititorul va trage, pe lîngă folosul cultural al activității sindicatului, folosul material de a-și plăti cărțile ieftin.

Sindicatul face mai mult. Se declară cu neobrăzare proprietarul exclusiv al limbii românești scrise și mijlocește, prin campanii energice, revizuirea erorilor occidentale în materie de proprietate literară și anularea « domeniului public ». În virtutea niciunei falsificări de noțiuni opera literară nu mai trebuie să iasă din moștenirea urmașilor unui autor: ea rămîne a copiilor, a nepoților și strănepoților, și cînd aceștia se vor stinge, a sindicatului.

Sindicatul mai obține înființarea monopolului traducerilor. Cu fiece traducere nouă se comite o nouă crimă literară. Traducerile vor fi bune, vor fi românești — sau nu vor mai fi. Și în acelaș timp, un control sever va fi făcut, zi cu zi, ceas cu ceas asupra presei, pentru respectarea drepturilor autorilor străini, sistematic furați de toate ziarele și de toți editorii, ca și autorii naționali.

Librăriile la sate, iată iarăș un punct din programul sindicatului, al căruia program este vast și cu de-amăruntul studiat. Ajunge. Gheorghe e edificat.

— Bine, bine, dar unde se vor găsi sumele enorme, mai multe milioane, trebuincioase formării și înzestrării acestui sindicat, care s-ar părea să fie emanația literară a unui creier fără subiect mai consistent?

Să nu se înșele contradictorul crezînd că a citit un articol care trebuia să sfîrșească printr-un apel la inima patriotică a Parlamentului și a guvernului. El poate cel mult să surîdă; dar îi dau asigurarea că milioanele cerute de înființarea sindicatului scriitorilor sînt foarte aproape de noi și că într-o zi, nu prea tîrzie, scriitorii vor avea casa lor, mașinile lor și mîndria lor de-a se fi zămislit folositori puternici din nimic. . .

PROFESIA DE ZIARIST

Într-o zi, domnul Inculeț rostise cuvinte de dispreț pentru arta de-a fabrica, fără convingere, coloane de gazetă — și toată presa s-a simțit « blesată ».

Odată, generalul Averescu a fost puțin politicos cu reprezintanții ei, și însuș *Universul* și-a găsit destulă sensibilitate ca să se revolte.

Cu un an înnainte, cincisprezece ziariști fuseseră ținuți arestați cîteva luni de zile, și cinci dintr-înșii condamnați pentru articole de ziar, fără ca demnitatea confraților să fie jignită. Ba n-au lipsit nici propunerile de excomunicare formală din Societățile de presă, din care unele i-au și excomunicat.

Demnitatea ziaristului român se zbîrlește numai atît cît nu este el în pericol, și ziaristul suferă exclusiv de jignirile care impresionează pe valeți. Îl supără pe ziaristul român lipsa de considerare a celui ce l-a plătit: bacșișul și subvenția el ține să i se dea cu ceremonie. O insultă a principiilor îi lasă educația indiferentă. Prinde guvernul și belește pe unul de-ai lui pentru o credință exprimată prin scris? Ziaristul român aplaudă numaidecît, își acuză confratele, îl denunță și-l înfierează.

S-a spus că presa oglindește politica locului, care nu-i mai bună decît presa. De-aci, consolarea că ziaristul trebuie să fie neapărat un șnapan, o mașină de articole și de vorbe, pusă în slujba cui plătește mai bine, și uneori în serviciul, în acelaș

timp, a doi sau trei adversari politici. Ziaristul se recunoaşte, fără greutate, slugă şi dator să semene cu boierul — numai că nu doreşte să i se spuie.

Cu un cuvînt, cînd nu-i radical un nenorocit, incapabil să se măsoare cu dificultăţile, ziaristul e o javră pură.

Ziariştii români ar face o ligă ca să fie dat afară uşierul Ministerului de Interne, care îi împinge la intrare, dar nu s-au grupat să lupte cu o cenzură administrată presei timp de patru ani.

De cîteva zile s-a înfiinţat « Asociaţia criticilor dramatici ». Criticul dramatic poate să scrie articole de fond, informaţii, reportaje, cronica modei; indiferent. În seara premierei el se transformă în critic dramatic, după cum, alteori, în economist sau meşter de politică externă, — şi atunci opinează în materie de teatru. Dacă opinia lui i-ar aparţine lui şi nu casierului trupei, oricît de rea, ar fi de respectat şi de cititori şi de actori.

Actorii însă, care ştiu pe cine plătesc şi pe cine nu, trag uneori la răspundere pe un critic dramatic prea cinic şi dornic de sporuri noi, fie lipindu-i o labă pe figură, fie aducînd registrele la redacţie, ca actorul Ciucurete, ca să dovedească cît ia domnul Fagure pe lună de la trupa respectivă. Criticii atunci se găsesc ofensaţi şi protestează. Ei vor să continue să primească bani, însă mai mulţi şi cu condiţia ca platnicul să se supuie regulii tăcerii. Auzit-aţi vreodată că s-ar fi întrunit criticii dramatici ca să dezaprobe pe colegii lor de-o notorie venalitate? Nu. Ei se asociază însă ca să apere interesele specialităţii lor — una din specialităţi — dramatice.

Teatrele sînt avizate formal. Şi ca să caracterizeze de la început, fără echivoc posibil, Asociaţia lor, criticii dramatici aleg preşedinte pe cel mai murdar dintre dînşii, pe Emil D. Fagure.

Mizerabil spectacol al presei româneşti actuale, în care, ca să se afle în treabă unii, şi alţii ca să se reabiliteze, îşi iau sarcina să poleiască blazonul uns cu mocirlă al unui ziarist definitiv clasat în abjecţiune.

Altădată, generalul Averescu şi-a cîştigat dreptul să puie uşierul să dea în brînci pe ziarişti afară. Libertatea părerilor şi drepturile omului nu vor avea nimic de pierdut.

TIPOGRAFI ŞI SCRIITORI

Între numeroasele mijloace de exploatare a scriitorilor, unii editori adoptă tertipul reproducerii fără indicaţia sursii.

Publicaţia *Orizontul* a tipărit o poezie a colaboratorului nostru T. Arghezi, uitînd să numească revista din care a desprins-o şi dînd, vizibil intenţionat, cititorului impresia mincinoasă că între publicaţie şi autor sînt legături de cerere şi ofertă. Dacă actul *Orizontului* nu se cheamă cumva hoţie, probabil că el trebuie numit bună camaraderie şi salutat.

Un domn din Bucureşti cumpără maşini de tipar cu care treieră zilnic, nesupărat, bucatele străine şi se instalează editor de literatură fără o redacţie de scriitori şi fără cheltuieli de autor. Proprietatea unei maşini îi asigură domnului în chestiune proprietatea limbii şi scrierilor româneşti, ba stăpînirea tuturor literaturilor din lume, editorul român fiind complect iresponsabil şi sustrăgîndu-se de la orice îndatorire.

Într-o organizare profesională a scriitorilor — necesitate de numeroase ori discutată în deşert, — actul de a tipări o lucrare şi de a face reclamă, pe afiş, cu nume de scriitori care n-au cu tipografia dumitale nicio legătură, şi cărora nu li se cere măcar consimţimîntul atunci cînd este de rigoare tariful, ar fi judecat de un juriu recunoscut competinte, şi editorul condamnat să despăgubească. *Orizontul*, care face negustorie cu

marfă furată din toate limbile şi plăteşte un salaor ca să-i opereze cu foarfeca, n-ar mai putea nici să apară.

Ar fi de dorit ca noul Parlament să se îngrijească de proprietatea literară, ca de toate celelalte proprietăţi, din toate cea mai incontestabilă şi mai sacră, şi în studiile pe care îi dorim să le facă, să ne poftească să-i prezintăm şi studiile noastre în această chestiune. Francezii au putut să valorifice proprietatea lor literară chiar în conferinţele de la Versailles.

PUBLICUL ȘI PRESA

Să notăm un fel de fenomen.

În vreme ce valorile comerciale mediocre au sporit cu mia la sută; în vreme ce nisipurile de aur, după retragerea undelor de sînge, au clădit bancuri statornice în cele mai mìzere limanuri; în vreme ce toate șantierele muncii sociale s-au înnavuțit, și cele mai provizorii bordeie se reclădesc cu turnuri; în vreme ce cîrciuma, cafeneaua, circul și teatrul cunosc neașteptate opulențe (chelnerul: capitalist, actorul și clovnul transmutați în baroni și prinți) — tărîmul de farmece al literaturii stă, dinaintea soarelui, sterp.

Niciodată cartea n-a însemnat mai puțin ca azi, niciodată scriitorul nu s-a vădit mai inutil — scriitorul, preotul limbii, cel exaltat de domnii senatori și deputați teoretici, — niciodată nu s-a citit mai puțin. Consecința cea mai crudă a războiului o suferă invalizii și orfanii literaturii. Cine afirma cu o convingere agresivă că războiul civilizează și alege?

Nimeni nu mai citește. Edițiile încep să fie scurse cu greutate, și editorii încep — în sfîrșit! — să aprecieze durerile autorilor.

Scriitorii, și cei mai cotați în piața librăriei, se văd refuzați de toate casele editoare. Exemplul cel mai recent ni-l aduce domnul Agârbiceanu, care, cu două manuscrise voluminoase în ghiozdan, bate la ușile editorilor în deșert. Literatura care mai prinde trebuie să fie strict pornografică.

A circulat pe subt masă, în capitală, o broșură de patru pagini, care cînta, în versuri, nici măcar lubricitatea brută. Domnii cu studii înnalte, cu pantofi de lac, și cu monoclu, o căutau numai pentru că broșura numea organele pe rostirea lor vulgară. E, probabil, o perversitate analogă aceleia care face ca, la orașe, boii, stîlciți în bătaie la țară, să fie adorați în pictură, și, la Universitate, profesorii în redingotă, să recomande în literatură deliciile ciorecului și ale extractului de oaie țurcană.

În ultimele zile s-a împărțit în public următorul afiș. Se discuta cu aprindere tocmai libertatea presei.

FETELE LA ȘAISPREZECE ANI

Dintre cele două perioade critice, pe care le are femeia în viață, cea de la șaisprezece ani e cea mai turburătoare, cea mai plină de farmec.

Ochii turburi rămîn fixați în gol, iar sînul fraged și crud e răscolit de suspine neînțelese. Simțiri pe care ele nu le pot pricepe, cuprind inimioara fetei la șaisprezece ani, și o dorință nebună, mii de dorinți îi agită febril ființa.

Pentru a întruchipa această minunată trezire a simțurilor, pentru a putea uni sensualitatea încă nedefinită, cu perversiunea instinctivă a femeii, pentru a reda setea de iubire, de iubire pătimașă, fără alegere și fără de gînd la consecințe, Pina Menicheli, marea artistă italiană, a dat filmului unul din capodoperile cinematografice VÎRSTA CRITICĂ, ce se rulează de luni 3 iulie la cinema « Apollo » și la frumoasa grădină « Arena Blanduzia », din str. Paris Nr. 7.

În filmul montat cu o artă superbă, joacă și popularul artist Livio Pavanelli. Monopol S.A.R.P.I.C.

Ziarul, nici el nu este, relativ, mai cumpărat decît cartea. Tirajul neînsemnat al marilor cotidiane, pentru un popor de șaisprezece milioane de părechi de ochi, s-ar putea explica prin formatul hîrtiei, care slujește la împachetat. Cele mai răspîndite ziare nu trec în zilele lor meritorii peste o vînzare de șaizeci de mii de foi, și atunci este

nevoie de o gîlceavă de generali care au comandat armatele în război și își servesc reciproc epitetele inspirate de la dezerțiune și trădare. În ultimele luni au dispărut, și din capitală și din Ardeal, cîteva ziare. Mașinile tipografice treieră aiurea decît în presă și literatură: chitanțele, facturile, formularele, polițele, sînt singurele opere de artă care le hrănesc.

Acum doi ani s-a citit ceva mai mult decît anul trecut. Anul acesta se vînd numai cărțile obligatorii, didactice, și presimțim un an cînd cursurile se vor face de mimi și echilibriști. E surprinzător că individul devine incapabil să stea cu sine însuș pe o carte; concentrarea este pentru contimporanii noștri o pedeapsă, și fiecare dintr-înșii evadează camera, biuroul, casa, unde acum zece ani familia întreagă începuse să citească.

Pe un om de cultură această situație trebuie neapărat să-l jignească. La începutul oricărei isprăvi a insului, a tovărășiei și a societății, a stat todeauna o idee, o carte. Cartea este, poate, înnainte de toate, un mijloc de autocontrol, pentru ponderea judecății, pentru aprofundarea analizei, pentru confruntarea cititorului cu constelațiile mari ale cugetării. Să fi devenit moralmente atît de puternici, atît de siguri de dînșii contimporanii noștri, încît să nu mai simtă nevoia de un canon și să nu mai caute plăcerea tradiției în înmugurirea ființei lor abstracte pe o ramură întinsă dintr-o lumină depărtată?

Omul de intelect este pornit în turbarea lui să bată generațiile cu biciul și să le împovăreze cu impozitul forțat al culturii.

Dar nu e cumva locul să ne punem și altă întrebare?

Este literatura actuală pe gustul cel bun al cititorului, și mulțumește, oare, presa curiozitatea lui ațîțată de niște timpuri iuți și acre?

Ce află de fapt cititorul în literatura curentă? Aceleași poze se repetă pretutindeni, în toate cărțile și revistele. Scriitorul morfolește un fapt divers, care de cele mai multe ori are savoarea unei bomboane de săpun; aș îndrăzni să scriu: a unui supozitor. Scriitorul iese la țară, sau se plimbă prin mahala, în toate scrierile lui. Fie că-și caută florile pe hîrtia altora, fie că le ia, cum se zice « din viață », sau din imperiul sărăcăcios al invenției — el izbutește mai todeauna să dezintereseze. . . Tineri și mai bătrîni, acestor simpatici fabricanți de cărți le lipsește nivelul, poate de nevroză, poate de energie, al timpului lor. O carte care iese azi, pare scrisă și tipărită cu treizeci de ani mai devreme, și dacă, în principiu, cartea ar trebui să depășească hotarul vremii, în realitate prezentul trebuie să comunice neapărat cu interiorul ei, o carte trebuie să se afle în atmosfera ceasului în care a fost compusă.

Se pare că publicul este prea conștient de absența geniului la scriitorii care-l poftesc să-i citească, și nu le acordă nicio autoritate. Se pare că publicul acesta ticălos nu mai poate să fie simțitor decît la lucrul rar, la o esență cu totul tare și nouă.

În această privință ziarul stă neasemănat de prost. Presa cotidiană, care ar putea răspunde mai bine decît cartea așteptărilor de sensații aspre ale cititorului, a parvenit la o formă de expresie și inteligență, care nu mai permite mișcarea creierului și a sentimentului. Pagini imense cenușii, ca poteca mizeriei, articole ca pulberea lentă a carelor cu nuiele, duse pe drumurile de humă plumburie ale bălții.

E un dezechilibru regretabil. Publicul nu mai tolerează flașneta, pecînd scriitorii au rămas la nobilul ariston și ziariștii la fonograf. Publicul ar simți, pare-se, nevoia unei orientări, unei puternice orientări.

Atari probleme muncesc fără îndoială și pe alți confrați, care le rezolvă cam după cum îi taie capul. Cităm, de pildă, din ultimul număr al revistei *Flacăra*, încercări de-a satisface publicul cu orice preț, în genul afișului reprodus mai sus. Reproșînd Sulamitei că a evitat, fată săracă, propunerile proprietarului și prilejul de a se procopsi, poetul Minulescu îi spune, cu un accent oportun, împrumutat din sensibilitatea unei directrice de institut special:

« Dar tu minte n-ai avut
Și cînd Regele te-a vrut. . .
Pentru ce-ai fugit de Rege
Și-ai fost proastă? . . . »

Dacă aci trebuie să ajungă cititorul, soluția e găsită și să nu ne mai întristăm. Scriitorul viitorului culturii românești va copia fidel pe carnet literatura păreților acoperiți cu inscripții și va trimite la tipar.

LIBERTATEA PRESEI

Nu s-au stins încă vocile care discută așa-numita libertate a presei. Broșura domnului Graur păstrează, peste limitele fragile ale ziarelor, argumentele și vederile care au inspirat pe autorii mai convinși sau mai ipocriți ai articolelor de presă în această chestiune. Din turnul de ivoriu, care-i este familiar, domnul Graur, interesant și vivace ca în tot ce scrie, își risipește cugetarea în cele patru vînturi ale orizontului bucureștean.

Se întîmplă însă că turnul de ivoriu al domnului Graur este clădit în aripa unei întreprinderi de presă, care, paralel cu lupta ideală pentru libertate, duce, de la administrație, o luptă de monopolizare.

Cititorul român, alegătorul, cetățeanul, către care se îndreaptă toate efluviile democratice ale presei, geloasă de libertățile poporului, a fost, fără îndoială, în calitatea lui de mare naiv, adeseori încălzit de articolele din presa « independentă ». Mulți cititori își vor fi pierdut uneori și apetitul de indignare. Ce să te faci, într-adevăr, fără libertatea presei, decît să-ți vie să înnebunești? Să nu mai poți citi articole de sfîntă revoltă, iscălite X., Y., W., S., P.? Este cu putință?

Cititorul român nu știe însă că îndată ce apare un ziar, majoritatea ziarelor celorlalte, adică două ziare, ziarele cele mari, se asociază pentru dispariția lui. Cititorul român nu știe că vînzătorii și chioșcarii, în majoritate greci și albanezi, primesc

ordinul administrațiilor să nu se aprovizioneze cu gazetele concurente. Cititorul nu știe că și atunci cînd ia gazeta boicotată, chioșcarul o ascunde, îi ascunde afișul și afirmă că ziarul boicotat nu mai apare. Cititorul nu știe că marile uzini de presă înțeleg să nu aibă concurent de calitate și să robească în redacțiile lor, pe un salariu de flămînzi, pe toți scriitorii de ziare. Cititorul nu știe că pe cînd refuză să vîndă foile românești puse la index de către gazetele democratice și libertare, chioșcarii expun cu un lux deosebit ziarele și revistele streine, de toate naționalitățile cu putință.

Cititorul va înțelege acum poate chiar mai mult decît îi spunem noi.

Dar procedeele marilor fabrici de ziare vor trebui să constituie neîntîrziat obiectul îngrijorării nu numai a publicului, dar și a guvernului, căci atentatul adevărat la libertatea culturală a cugetului scris face parte din incorectitudinea ziarelor, și nu din arbitrariul partidelor politice.

O EDITURĂ NOUĂ
— « CULTURA NAȚIONALĂ » —

De curînd s-au inaugurat în București uzina, casele și biurourile celui mai recent institut de editură. Am aflat din ziare de bogăția instalațiilor, de mașinismul ultraperfecționat al atelierelor, de localele vaste și foarte aerate, în care muncitorii de la prese, claviaturi și zețărie, se vor bucura de toate cubajele de aer recomandate de higienă. Descrieri ilustrate au pus în vedere somptuozitatea neobișnuită a ultimei fabrici de copiat și înmulțit manuscrise.

Numele acestei case, acordat parcă într-adins ca să însemneze o evoluție în editura noastră, suna plăcut: « Cultura națională ». Apoi, faptul că întemeietorul ei era un bancher foarte îmbogățit din operațiuni de finanță și comerț, domnul Aristide Blank, permitea presupunerea unor raporturi noi între scriitori și editură. Căci într-altfel, la ce ar fi renunțat financiarul la cîteva zeci de milioane din capitalurile sale, care ar fi putut să fructifice incomparabil mai bine pe tărîmurile Băncii decît ale literaturii? Scriitorii și-au putut spune cu toată dreptatea: În loc să construiască un spital pentru întreținerea epitropilor și economilor, domnul Aristide Blank a preferat să facă un sacrificiu spiritual în numele tuturor durerilor și nenorocirilor, pe care le reprezintă cîteodată o mare Bancă în tezaurul ei. De-aci înainte, au continuat să-și zică scriitorii, producția literară intră într-o epocă de abundență de care se vor putea folosi în sfîrșit și autorii. . .

Dar dacă pentru muncitorii care mişcă litera şi maşina domnul Blank a construit ferestre mari, plafoane înnalte, closete şi spălătoare sistematice, pentru ceilalţi, pentru aceia care mişcă inima, conştiinţa şi imaginile, domnia-sa nu a realizat absolut nimic.

Domnul Aristide Blank avea o concepţie sau nu? Una din două: sau a ostenit în drum, distrat, în ideile sale mari, de bibelourile decorative ale vieţii, sau şi-a părăsit drumul apucat, subt influenţa unei atmosfere locale, în argumentele căreia se complac şi alţi oameni decît ai finanţei. În niciun caz personalitatea de creator a domnului Aristide Blank nu poate să fie cu efuziune felicitată.

Îndoielile noastre sînt întărite şi de un precedent. Scriitorul Gala Galaction, unul din stăpînii cei mai autentici ai prozei româneşti, uneşte subtilitatea şi însuşirile artistului de èlită cu ingenuitatea Evangheliei, cu spiritul religios şi învăţătura teologică. Domnul Aristide Blank, prin nu pricepem ce fel de absurd miracol, îl alesese să facă singura traducere românească frumoasă posibilă a Sfintelor Scripturi. Primă pornire bună. Angajament cu contract, salariu mic dar plătit, livrare regulată a traducerilor, în fascicule de manuscris.

După cîteva luni, pornire contrarie. Cineva, un zeu mic de seu, de talc sau tibişir, sau pîlcul întreg din jurul domniei-sale, determină pe domnul Aristide Blank să descalifice pe traducător. Cu acelaş entuziasm cu care îi dăduse însărcinarea, i-o şi retrage. E adevărat că, petrecînd pe domnul Galaction (azi părintele Grigore) pînă la uşă, domnul Blank îşi dete seama de situaţie şi, întors către cel care asistase la ruperea, cu surîsuri, a contractului, spuse întristat, ca un dramaturg după ce şi-a realizat conform textului întreg personajul: « *J'ai l'impression d'avoir fait une mauvaise action. . .* »

Voinţă proprie în linii frînte sau influenţă dinafară, este egal: se vedea că domnul Aristide Blank nu-şi poate duce o idee pînă la capăt, chiar cînd o are. Şi dacă editura domniei-sale, « Cultura naţională », se găseşte în starea morală a tuturor vechilor edituri abuzive, care nu ar fi fost motiv cultural să sporească la număr, probabil că acest rezultat trebuie atribuit Statului său Major, care, în societatea unei galbene invidii, devoră salarii monumentale. Singur directorul propriu-zis al editurilor literare, un snob de literatură cu sufletul amar şi cu scheletul bolnav, este plătit cu trei sute de mii de lei anual, ca să-şi măsoare slăbiciunile cu artele şi maşinile.

Un autor care s-ar adresa « Culturii naţionale » este ca şi cum şi-ar propune manuscrisele la « Steinberg », la « Herz », la « Alcalay », care, cel puţin, fac din copierea manuscriselor un negoţ, şi nu « cultură naţională » . . . După cele şaizeci şi cinci milioane investite de domnul Blank într-al său institut, scriitorul român se găseşte exact în aceeaş stare, dacă nu mai rea, ca mai înnainte de război, în legături de inimiciţie fundamentală cu editorul. Graţie lui, editorul face avere cu manuscrisul poetului, iar acesta este silit să-şi caute o meserie suplimentară ca să trăiască, şi să cedeze terenul ce-i aparţine amatorilor şi fantomelor fugitive.

Scriitorul român este obiceiul să fie citat şi chemat să mărturisească pentru cultură şi pentru naţie atunci cînd prezenţa lui în viaţă nu mai poate importuna pe nimeni şi cînd posteritatea i-a pierit. Toate Camerele au răsunat de rechemarea din ţărînă, prin organul cîte unui domn ministru, a cîte unui scriitor, şi niciun Parlament nu s-a gîndit cel puţin la îngrădirea prin legi serioase, şi artistice-literare şi ştiinţifice, mai sacră decît toate celelalte. Anunţîndu-se domnul Aristide Blank,

editura lui, literatura s-a simțit emoționată. Se așteptă ceva nou, ceva ca o instituire de raporturi civilizate între scriitori și editură. Căci, dacă ne vom mărgini să admirăm, ca niște maimuțe atrase de mărgele, frumusețile de mucava concavă ale volumelor, curat tipărite, este drept, — datorie esențială a tiparului, — scoase de « Cultura națională », și atîta tot, ne așezăm cu mult mai prejos de adevăratele dorințe ale culturii românești și dintr-un punct de vedere altul decît acela în care stă de la sine chestiunea. Cărțile « Culturii » cartonate, pătrate, cu chenare și cvadrige, cu ecusoane de hîrtie frezată, pe fonduri de linii și culori (cu un program prostesc și cu traduceri din cele mai dobitocești) — toată lumea le-a văzut, acum cincisprezece ani, prin Germania cataloagelor ilustrate.

Totuș, noi credem că nu lipsesc mijloacele pentru ca editura domnului Aristide Blank să capete însemnătatea culturală pe care nu se poate să nu o fi avut în primele sale intenții; mai ales în starea de înnămolire în sterp funcționarism, « Cultura națională » este exclus să producă altceva decît mari deficite.

Dacă s-ar deștepta într-o bună zi cu hotărîrea să nu-și mai consulte miniștri universitari și simpli mondeni, care n-au cu arta, cu limba românească și cu vocația literară decît indirectele raporturi de samsari savanți, și ar trece direct « Cultura națională », cu toate proprietățile ei, la o asociație de scriitori calificați, domnul Aristide Blank ar face un act de nebunie sublimă. (Cu atît mai ușor cu cît se vor putea găsi, prin tratative duse într-un spirit de culturală toleranță, și modalitățile pentru ca proprietatea să fie plătită.)

În spatele fotoliului domnului Aristide Blank se ridică, enigmatică, o statuie mare a pribeagului Tolstoi. El face chiar, în material rigid, mai mult decît genialul creier totalizat al unui norvegian de Focșani, ca domnul Marin Simionescu-Rîmniceanu. Iată un prilej cînd domnul Aristide Blank ar putea sta de vorbă un sfert de ceas cu statuia. . .

PROPRIETATEA LITERARĂ

Proprietatea artistică și literară face obiectul unui proiect de lege depus pe Biuroul Corpurilor Legiuitoare de către domnul Banu, ministrul Artelor, pentru înlocuirea vechei legiuiri din 1862.

Momentul coincide cu înmulțirea, am zice disproporționată, a caselor de editură, prea îmbelșugate din lipsa de drepturi și apărare a scriitorului. Artistul, cu pana, cu pensula sau cu arcușul, a rămas iobag și minor: tatăl lui, țăranul, împroprietărit pe ogoarele muncite, i-a luat-o înnainte. În special scriitorul, cel care păstrează, subție și înnavuțește limba poporului și a civilizației lui, se bucură, pentru că așa vine vorba, de starea cea mai contradictorie cu rostul lui. Pictorul și sculptorul au cel puțin norocul să fabrice o artă, cu care, dacă nu o înțelegi, te poți cel puțin mobila. Un tablou cît de urît tot se agață avantajos pe un părete, și pentru un studiu de cap, normal sau torturat, se găsește întodeauna colțul potrivit într-o odaie. Din carte nu se poate face mobilier decît cu cotorul, și pentru o mobilă deplină este nevoie de sute de cărți. Un estet al cotoarelor se mulțumește, la urma urmei, cu o colecție din *Monitorul oficial*, în rîndul cărora mai așează volumele din coduri, o fotografie și o ulcică. Cartea trăiește prin conținut — și cine se mai împăinjenește lesne în filele unui text?

Cartea este citită mai ales de o lume care nu colecționează beneficiile lui, pe-atît de imense

pecît de absente sînt drepturile unui autor. Într-o organizație a scriitorilor, cu desăvîrșirea anorganici, ființa editorului, tolerată din lene, nici nu ar putea să existe; ca și țăranul, scriitorul ar deveni proprietarul nu numai al terenului, dar și al uneltelor cu care îl muncește și-i transportă recolta.

Din Parlament fac parte cîțiva poeți, începînd cu autorul proiectului de lege, și mai mulți iubitori de artă. Nu se poate admite că adunarea deputaților unui popor de artiști de scoarțe, de cîntece și cioplituri, se va dezinteresa de oportunitatea legii domnului Banu.

Poate numai că domnul Banu a scăpat din vedere cîteva amănunte ale vieții de autor: reproducerea fără autorizație. Un editor se joacă de-a admirația, și în elanul lui îți reproduce o povestire, o fabulă sau un tablou, și te vinde exclusiv în folosul lui. Acești editori extatici circulă prin toate răspîntiile: ei se numesc, pentru prestigiu, « directori », după cum semnatarii iau titlul protocolar de « profesori » — directori de reviste. Fiecare samsar fără altă îndeletnicire, se face « editor » și « director » și, cu proză furată, încasează la prefecturile, primăriile și regimentele din țară, sute de mii de lei anual.

Nu ar fi timpul ca domnul Banu să se gîndească și la ei, astăzi, cînd vine în dezbaterea parlamentară și așa-numita libertate a presei, care ocrotește prin lipsurile ei de precizie, împotriva artistului, vermina publicității?

PROPRIETATEA ARTISTICĂ

Așteptăm încă proiectul domnului Banu, care ne promite garantarea proprietății artistice. Este și timpul ca să se pună stavilă legală furtișagului exercitat de editori și actori pe seama artiștilor creatori.

Trupe improvizate din dorința de speculă străbat țara în tot cuprinsul, jucînd piese de-ale autorilor români, cărora nu li se plătește nicio tantiemă, și legea actuală, ineficace, adaogă scriitorului furat, pe lîngă pierderea materială suferită, și o pierdere de timp inutilă pe sala pașilor pierduți sau în cabinetul ministrului de Interne. E tot concursul ce-i dă actuala lege. Telegrama de oprire sosește todeauna prea tîrziu ca să zădărnicească un spectacol dat în condiții lamentabile și pe care autorul nu l-a autorizat, sau, în rarile cazuri, cînd l-a autorizat, după borderourile speciale aranjate, autorul nu mai primește nimic, fiindcă trupa s-a dizolvat și nu are de la cine încasa.

Exemplele sînt multiple și aproape tot atîtea cîte turneuri și autori sînt. O trupă cumpără o traducere pe care se face definitiv proprietară și o revinde în cont propriu altor companii; un editor trage ediții la nesfîrșit, cu un tiraj ce nu se poate niciodată efectiv controla; o artistă de operetă, fiind oprită de autori să reprezinte o revistă, se declară ea singură ca autoare; o casă de ghips trage fără autorizații còpii după o machetă a unui sculptor în viață; o revistă își umple paginile, reproducînd fără autorizarea autorului, cu pagini din

opera lui; un libretist introduce într-o lucrare compoziții originale, pe care le semnează, fără nicio sfială.

Și exemplele, care se pot multiplica după experiențe ale scriitorilor și artiștilor, fac ca legea proprietății artistice să fie cerută ca o imperioasă necesitate.

UN STIL DE LITERATURĂ: ZIARUL

Pentru întreținerea intelectuală a publicului, tiparul pune pe piață trei soiuri de lectură: cartea, revista și ziarul. Cărțile puțini mai au timpul să le citească. Revistele sînt o reducere a cărților și constituiesc lectura duminicală: cetățeanul poate lua cunoștință de o povestire, de o poezie. Singur ziarul circulă și se citește într-adevăr.

Nu se poate reglementa că această preferință a publicului reprezintă, cum se afirmă, o scădere. S-ar părea că cititorii au toată dreptatea; datoria scriitorului este să caute în preferința lor mijlocul de a-i interesa la maximum. Cînd publicul cere ca un punct al curiozității lui să fie satisfăcut în zece rînduri, el cere ceea ce-i trebuiește.

De multe ori literatura, de cele mai multe ori, în loc de a fi sinteza artistică a unui eveniment sau a unei situații, este pretextul de-a îngrămădi pagini aproape goale, de ostenitoare dezvoltare, împrejurul unui detaliu. Romancierii consacrați suferă de lungimi exasperante, menite să întindă un bob de cerneală pe suta de foi și să dividă o așa-zisă problemă în douăzeci de volume. Ziarul scurtează: foarfeca e un simbol, nu numai un instrument de colaborare al secretarului de redacție. Și cu cît un fapt e redat mai telegrafic și mai direct, cu atît cititorul se simte mai mulțumit.

În presa românească, există, slavă Domnului, numeroase ziare; dar nu este un singur ziar care să înfățișeze genul. Ziarele noastre sînt încă o rămășiță de literatură, din acea literatură jumătate romantică și jumătate speculativă, care nu a folosit niciodată nicicui. . . și o rămășiță de cea mai mediocră calitate.

Ziarul se confecționează după tipic. Pagina întîia este rezervată interpretării, destinată să ridice la linia generalizărilor o chestiune sau un fapt, și servită cu o atitudine și patos. E pagina greoaie a ziarului, cea mai puțin inspirată, și într-însa își dau întîlnire de obicei redactorii cu ifos și rablele specializate. Munca totalmente inutilă pentru toată lumea, pe care o reprezintă această pagină, împărțită cu metrul, este de o deșertăciune perfectă.

Ziarul se găsește obligat, prin rutină, ca în primul articol, numit « articolul de fond », să dogmatizeze obscur. Este cu neputință să-i scoți din cap unui director că măcar o dată să-i lipsească ziarului articolul de fond: în ziua cînd s-ar petrece fenomenul, el s-ar simți nenorocit. Închipuiți-vă grozăvie: să apari fără articol de fond!

Tonul acestui articol este contrabasul sau isonul, și articolul se rezervă de obicei colaboratorului cu trese ipotetice mai multe. În spațiul lui se produc deobște profesorii, pensionarii, foștii miniștri, care formează armătura unui partid politic și apără « ideile » fără iscălitură.

Este interesant de știut ce preț imens atașează un partizan cîte unui articol ieșit din imaginația politică, văduvă de orice însemnătate. . . « Să citești articolul meu de fond de mîine », îți răspunde cu o făgăduială de infailibilitate omul politic căruia i-ai pus o întrebare de orientări. Îl citești: autorul pozează ca o fantomă la fotograf, și proza lui nu face o ceapă degerată. Cu cîteva zile înainte el a vestit pe tipograf și pe șeful partidului; a luat măsuri să nu se strecoare nicio greșeală; a citit manuscrisul de mai multe ori familiei și coreligionarilor plictisiți. Dacă în timpul culegerii ar-

articolului este în călătorie, își aduce aminte că nu a fost destul de deslușit și, din Tecuci, dă o telegramă, ca să se schimbe neapărat cuvîntul « căci » din rîndul al patrulea, de la pagina opta a manuscrisului, prin cuvîntul « pentru că ». Fatalitatea amestecîndu-se la rîndul ei, se întîmplă că telegrama transmite, în loc de « pentru că », « perucă ».

Pagina întîia mai conține « un cursiv », o « casetă », un desen dezolant cu o legendă idem, un « haz » de care îți vine să plîngi, un foileton, devenit în zilele noastre « cultural » etc.

A doua pagină este surogatul paginii întîia, în mult mai inferior. . . dacă se poate! A treia sau a patra pagină — în sfîrșit! — . . . dă știri, prime și ultime informații și invenții politice lamentabile. Pe ici-colo un clișeu, care apare neschimbat, acelaș de zeci de ori pe an, cu numele personagiului dedesubt. Clișeul e cănaful gazetei.

Dacă, pe de altă parte, iei metrul și măsori articol cu articol și spațiu cu spațiu, conținutul material al gazetei, alcătuit din trei-patru titluri suprapuse de fiece articol, ajungi la rezultatul că un sfert de gazetă conține un text oarecare și că trei sferturi sînt compuse din vînt. Și textul acesta, extrem de redus, este și el, chiar el, de o supremă insignifianță. Redactorii au aerul că sug și rumegă un borhot intelectual insipid, scos din gura altora, după ce a mai fost de cîteva ori mestecat și îmbălat într-alte guri.

Genul la care au parvenit ziarele din București este de strictă dimensiune. Ziarele se mărginesc la comerțul de hîrtie înnegrită, în patru, șase, opt și douăsprezece pagini, deopotrivă de goale.

Dar, într-un fel oarecare, toate ziarele slujesc, și așa, cîte un partid politic, fără altă preocupare. . . iar oamenii politici și partidele politice au o slăbiciune remarcabilă și respectată de toate programele și doctrinele, în special pentru ziarul inexpresiv, idiot și zadarnic. Pe motivul de curiozitate, se caută ca ziarul politic să fie cît mai fad, cît mai nul.

Genul adevărat al ziarului e altul. Ziarul presupune un stil, indiferent dacă-l va ajunge sau nu în presa românească. Noțiunea exactă de ziar comandă genul particular al ziaristicii. Ziarul e o formă și cea mai simpatică din literatură.

Interesul publicului pretinde ziarului înnainte de toate să-l informeze, exact sau aproape exact, nu se știe. . . însă să-l informeze fără idee preconcepută. Publicului nu-i place să i se impuie din redacție un fel de judecată asupra unui eveniment. Lui îi trebuie faptul, evenimentul brut și libertatea de-a se orienta singur într-însul. A pune fiece fapt politic, social, mereu în legătură cu un program, cu un punct de vedere fix, cu o rancună, cu o dezamăgire, cu o invidie. . . este a silui pe cititor, și dacă ziarele de partid au dreptul să o facă, acelaș drept este interzis în principiu ziarelor făcute pentru public.

Asemenea ziare lipsesc din presa românească. Singurul ziar mai apropiat de chipul unui ziar pentru public ar fi fost unul întemeiat de un italian, dar care și-a căpătat mai tîrziu o credință politică și este obsedat de ea. Din ziar obiectiv, de prezintare, el a devenit un ziar de atac și apărare în diverse domenii îngrădite și păzite, dar zadarnic păzite de un ziar pentru public.

În datoria de a informa pur și simplu, însă cît mai complect, stă toată nevoia de apariție a unui ziar ce nu aparține politicii. Și din această datorie se deduce un stil.

Faptele trebuiesc strînse pînă la schemă și prezintate cu uscăciune, adică fără sentimentalism, de niciun fel, și fără princìpii, oricît de avantajoase ar fi ele. Un fapt e vorbitor prin sine mai clar

decît adăogîndu-i limba redacției. Probitatea porcească și ea această rezervă a delicateței.

Aici intervine valoarea redactorului, care într-un spațiu obiectiv limitat afinează și perfecționează genul pînă la stil. Redactarea ușoară și fragedă a faptului nu poate fi interesantă la extrem; metoda succesiunilor; spuma înviată la suprafața paharelor, în care se cuprinde un conținut greoi. Și invenția ziarului se manifestă în titluri, în aceste flori pe dedesubtul cărora cad faptele vii sau moarte. Nimic nu se poate mai prostesc și mai antiartistic ca titlurile articolelor din ziarele noastre. Telegrama care anunță în două rînduri moartea lui Anatole France, purta, în toate ziarele, titlul: *A murit Anatole France!* Alegerile din Anglia au nimerit în titlul: *Alegerile din Anglia*. S-a spînzurat un bărbier: *Un bărbier s-a spînzurat. Accidentul de automobil din Calea Rahovei. O declarație a domnului Herriot. Activitatea Crucii Roșii. Macdonald va vizita America de Sud. Criza ministerială din Austria. Bulgarii tot nu se astîmpără.* Titlurile revin de zeci de ori la fel.

Este greu de găsit ceva mai monoton narativ.

La titluri vii, adevărate ilustrații care dau joc și culoare unui ziar, trebuie să corespundă articole scurte, foarte scurte. Orice subiect poate fi. înscris, în cîteva fraze, cu toate complicațiile lui Narațiunea faptului începe de-a dreptul, odată cu articolul, și sfîrșește cu el. Dacă începutul trebuie scutit de pregătiri și zorzoane, nu tot așa se poate spune despre sfîrșit, care se împacă agreabil cu o mărgică sau cu un punct de dantelă. Tipografia vine în ajutorul scriitorului cu un semn, cu o linie dublă, cu un « spiț », și se mai utilizează și azi în reviste boul-lui-Dumnezeu, fluturele sau o vrabie pe o creangă, drept final, schimbate, în ultimii ani, cu imagini împrumutate din publicațiile străine și cu motive de țesături și oale.

Unui text tipărit i se cuvine o estetică, asupra căreia ingeniozitățile foarfecii au variat în toate editurile; dar estetica în stilul tipografic cea mai justă rămîne în studiul dimensiunilor, al împletirilor dintre alburi și negreli.

Cititorul trebuie să simtă punctul unde sfîrșește un articol cu inteligența, mai mult decît cu ochiul, care de fapt nu citește, ci numai transmite.

Ziarul este menit să anuleze trei sferturi din literatura ce se face de obicei și să reducă facultatea elucubrativă a scriitorului la o îndeletnicire materială. Încet, dar fără greș, ziarul va deveni ceea ce trebuie să fie: un gen literar, o literatură, separîndu-și domeniul de preocupările de politică propagandistă și mărginindu-se la viața unei zile, în lumina căreia nu se rușinează natura externă să-și desfacă detaliile meticulos, cu splendoare, fiind momentană și actuală. De altfel, ziaristul bun este superior scriitorului bun, care rîvnește la posteritate, neputînd să încadreze în momentul lui un fapt petrecut. Scriitorul bun seamănă cu pictorul bun, care vede în fiece obiect altceva decît reprezintă, din pricina unei educații sentimentale. Cînd îți trebuie să tipărești un corp omenesc, care se scrie cu linii exact cum se scrie cu litere imaginea lui verbală, zadarnic te-ai adresa unui. . . artist. El are pentru fiece formă a naturii o anatomie personală, după cum un gîng sau un afon își are vocabularul lui, paralel cu vocabularul comun. Apropierea este și mai adevărată atunci cînd ai nevoie de un portret, din care desinatorul exclude asemănarea, pentru motive încîlcite, de artă mare, adică de-o artă abstractă, mască a unei incapacități grafice, evidentă dar țîfnoasă.

Apoi, scriitorul e artistul fără control, pecînd ziaristul, continuu confruntat cu modelul, stă în obiect. Celălalt, în divagație.

4*—

În războiul dintre ziare și fabricile de hîrtie s-a lansat, pentru întîia oară în România, termenul de « editori de ziare ». În această formulă se refugiază neliniștea profesională a cîtorva « directori » de gazetă care n-au avut cu presa niciodată alte raporturi decît beneficiile și din cînd în cînd semnătura cu literă uriașă a cîte unui articol modificat și rămas tot atît de sec ca în momentul creației.

Editură sau industrie ziaristică, se poate și s-a putut, de-vreme-ce nimic nu se opune intrării în presă, la conducerea ziarelor, a cui binevoiește să se transmute în intelectual, din berbec. Această evoluție este vremelnică și pe dos. Evoluția ziarului așteptată este către o individualizare deplină și exclusivistă.

LITERATURA ÎN SPECTACOL

Scriitori și-au creat interesanta deprindere ca o dată pe an, și de preferință toamna tîrziu, după cîntatul mierlelor, după plecarea gingășei rîndunele și a ogarilor Tăriei, — cocorii, — cînd frunzele au pierit și plopii rămîn adunați laolaltă, ca niște tîrnuri cu mătura în sus, să pornească de acasă și să viseze în cuiburi străine.

Ei se duc să citească, și citesc din proprie opera lor.

O caravană de domni pletoși sau cu chelia opalescentă părăsește într-o bună zi capitala, condusă de un domn prezident. În buzunarul acestuia se găsește tipărită pe hîrtie velină ștampila tuturor ministerelor, de competința cărora atîrnă fie inspirația, fie geamantanul, fie libertatea, fie locul în tren al cîntăreților călători. După o sută de amînări și tot atîtea refuzuri, autoritățile cad de acord asupra utilității ipotetice a turneului de scriitori, și trenul se urnește din gară cu șaptezeci și cinci reducere la sută, acceptată pentru toate tîrgurile de mostre.

Geamantanul propriu-zis este înlocuit adeseori cu un ghiozdan de advocat sau, mai modest, cu o hîrtie tipărită unsuros, în care se înfășoară două părechi de ciorapi și cămașa de gata, subt monograma democratică a singurelor litere cu petrol din titlul unui ziar. Cu toate că protocolul alege de preferință pe scriitorii bine îmbrăcați, cu hăinărie potrivită, cărora, dintr-o direcție oarecare, dintr-o magistratură, dintr-o academie sau

dintr-un guvern, le-au mai rămas fracuri și redingote cu butoniera înflorită de o rozetă, printre prinții de o zi ai garderobei se mai strecoară și cîte un confrate mai puțin decorativ, dat fiind că jacheta și smochingul nu cuprind în totalitatea lor geniul literar ambulant.

Ce caută de fapt acești tineri și mai bătrîni, ca să prefere ploșniței din București păduchele de lemn al Ardealului, plin de gospodării confortabile pentru alții, și mititeilor din patria mică, Holzfleișul și Szekäligulașul din patria mare? Ducă-se ei ca să prindă stoluri de aplauze prin stufișuri de oameni și ca să exerseze o meserie tragică și ridiculă, care împodobește fără consecințe un discurs și pe care nici Statul, nici oamenii lui nu au luat-o nicicînd în serios?

Scopul plimbărilor pare într-altfel lămurit. După culesul și vînzarea bucatelor, scriitorii se duc în propagandă culturală.

Într-o sală populată cu numeroase locuri goale, ei reeditează, de astădată prin grai, scrieri publicate, admirate, readmirate și clasate. Capacitatea de plăcere a unui cititor al operelor proprii rezistă tuturor repetirilor, ca o piuă de aramă în care se pisează uniform, timp de zece ani, piperul și scorțișoara.

Este *intelectuală* această stare de spirit, care permite scriitorului să se măgulească, întîi: o dată, și apoi: todeauna cu insul său literar?

Cu foile în mînă, scriitorul calcă, slab sau masiv, către tribună. Prezidentul prezintă, publicul bate din palme, autorul salută, așteptînd o tăcere. Se numește titlul; să zicem: *Seară de april*. Pauză. Și poetul citește... E ceva nemaipomenit! Înconjurat de lume, el își dezvăluie curajos o însuflețire, o înduioșare, pe care ne-am obișnuit să le intercalăm între coarde mute și vibrînd într-ascuns, ale harfelor sensibilității... Pentru meritul de a se publica, poetul e satisfăcut. El surîde, succesul îi place. Contrariu tuturor plantelor, care fac flori suave în neștire, și contrariu tigrului care își execută saltul fără să fie preocupat de fotograf și reporter, el este fericit. Auziți? Un sentiment, o delicatețe, un mister, o rugăciune sînt în stare să facă viața dulce și confortul semeț ca niște suculente bucate de vînaturi. Ce zic? Ele devin mijloace și țeluri, pîrghii și schele de îngîmfare. Pentru că scrie, individul jubilează. Indiferent de opera lui, nulă sau valoroasă, el se socotește în ființa lui, limfatică sau sanguină, frigidă și lipicioasă sau fierbinte și nădușită, un purtător al Planetei în spinare. Este morală această trufie?

Doctrina artistului nu poate să fie *în sine* decît de totală umilință. Talentul care strecoară în țevile de orgă al hohotului sufletesc altceva decît jalea de a fi tăcut și tristețea de a reîncepe — este un fals talent, o imitație, o abilitate, un rînjet care ar surîde. El trebuie înlăturat și ucis.

Nimeni nu-i răspunzător de ceea ce-i mai mult sau mai puțin în compoziția lui, și într-un fel stupiditatea este de respectat ca și geniul, — și nimeni nu poate suferi cu sinceritate de osînda de-a fi mediocru, după cum nimeni nu se poate nici făli că strălucește acolo unde altul rămîne argilos și opac.

Cineva, care nu-i el, care-i nu știi cine, de unde și cum, călăuzește mîna abandonată între întuneric și zare. Sînt linii în desenul unei idei și al unei forme, care aparțin unei preciziuni exterioare și unui dictat străin controlului individual.

Cînd acest desen iese mărgăritar, întrucît artistul este justificat să se bucure de altă bucurie decît a umilinței?

În realitate, artistul nu cunoaște niciodată prețul lucrului săvîrșit, ci, artificial, împrumută unui rezultat, îndeobște mijlociu și adeseori inferior, etichetele desprinse din ștofele scumpe. Iar recunoscîndu-i prețul, întrucît poate să și-l menție pe cel artificial, în permanență afișat?

Doctrina bunului și simplului artist mai învață că artistul disprețuiește pas cu pas, bucată cu bucată, tot ce construiește el, ca o îndreptare măsurată către un edificiu în construcție, care nu va fi sfîrșit niciodată. Artistul rămîne ucenic și meșter în fiece zi a vieții lui de lucrător întru cele esențiale. El se trezește cîteodată chiar în Academie, însă subt uniforma lui de marchiz ocazional, rămîne, nedescins, șorțul cu buzunar al calfei, cu o coajă de pîine în buzunar și un chibrit. Are timp artistul să exulte și să iasă-n bîlci cu frumusețile lui imperfecte?

Stima socială este în cele mai multe cazuri fructul decorativ al ignoranței. Cînd s-ar putea cunoaște detaliat nu numai ce se petrece în măruntaiele morale ale unui om public, dar ceea ce materialmente alcătuiește în fărîmituri viața lui neștiută, sentimentul cinstirii ar rămînea suspendat în umbră, neștiind asupra cui să se pogoare. Tot așa, admirația artistică este ocazionată de o diferență. Artistul știe în taină ceea ce publicul ignoră. El știe că a purces într-un fel și a sosit aproximativ conform — și motivele lui de-a fi dezgustat sînt fundate. Publicul ia numai ce se vede. Cum poate bunul artist să fie deturnat de la convingerile lui, pentru că publicul îl prețuiește, și cum poate mai ales să-și ia asupră-și prețul ieșit la o licitație populară?

Mai sînt obiecții de adus imperturbabilei siguranțe cu care un stol de scriitori, în special, pleacă să cucerească urechea națională. Cea mai gravă este de ordin biologic-tehnic. Una e scrisul, și alta e cititul.

Scrisul nu se citește, ci numai se urmărește. Ivit din constrîngere, din concentrare și din tăcere, legile lui sînt fixate. A scri este a clipi și a gîndi în semitonuri, în sferturi și-n optimi de ton. Faceți experiența unei bune poezii, — poezia rămîne orișicum limba interioară a sensurilor și a cuvintelor, — citind-o tare, citind-o și urmărind-o cu ochii. O carte este ca lumina lunii rămasă pe pietre, după ce luna a dispărut. Între cititor și carte se așează, nenatural și obscen, un samsar, care turbură cu atitudinea, cu glasul, cu erorile lui de tonalizare, egalitatea cititorului cu cartea. Cînd însuș autorul se interpune ca să dea o viață zgomotoasă cadenței spirituale a scrisului artistic, indiscret și violent, autorul rupe armonia scrisului, și din scriitor iese un actor lipsit de darurile (care trebuiește să rămîie *străine*) actorului și un orator redus la rolul fabricat și contrafăcut de a *vorbi* în scris. Meșteșugul scriitorului cere un gen de expresie propriu. Puterea scrisului este strict ascunsă, vocea o alungă, o prigonește, o transformă: inflexiunile ideilor se petrec pe catifeaua moale a gîndului, care repudiază instrumentul vocal.

După cum fosforarea își atinge intensitatea la întuneric, meritul literaturii artistice se vădește în ambianța tăcerii. Vehiculul ei natural este manuscrisul sau tiparul. A părăsi hîrtia și semnul și a deveni sonoră și verbală, este pentru literatură a trece în domeniul igliței și al broderiei. Este ca și cum acul ar voi să coasă pe aer și piatră cu lustru. Este ca și cum ar cînta betonul și ar mirosi diamantul. O artificializare.

SCRIITORUL ROMÂN

Ziarul *Universul* își pune o întrebare, cu care s-a dus la domnul Octavian Goga, membru al Academiei, prezidentul Societății Scriitorilor Romîni și primul fost ministru al Artelor. Întrebarea, cît se poate de precisă, privește onoarea socială a scriitorilor și solidarizarea lor într-un corp activ.

« Dintr-un fel de lene sau poate dintr-un fel de obișnuință servilă, cei mai mulți așteaptă orientarea de la și prin politică — scrie *Universul*. Dar oare scriitorii n-au și ei un rol, n-au o chemare pe care trebuie să și-o îndeplinească? »

Iată, în sfîrșit, odată, pusă-n presa cotidiană o problemă de care ne-am ocupat inutil timp de zece ani în articole inutile de revistă. Interesînd la maximum într-o convorbire de cafenea, chestiunea a fost întodeauna imediat abandonată atunci cînd venea vorba ca scriitorii să se manifesteze ca o putere deosebită neted. Scriitorii mai au o Societate, care a început să îmbătrînească în sterilitate și care, dacă se menține încă pe firma organizațiilor profesionale, se datorește, putem spune exclusiv, domnului Eustațiu Măciucescu, casierul Societății și *care nu este scriitor*.

Oricare intenții teoretice ar avea, scriitorul român nu s-a degajat încă sufletește de iobăgie și nu a putut ajunge la concepția atît de insultată și totuși atît de înnavuțitoare și de fecundă, a domnului Vintilă Brătianu; la acel « Prin noi înșine », comandamentul războinic pentru victoria tuturor îndrumărilor de după război și o morală integrală.

Ascunși în pulpana unui om politic sau a unui îmbogățit, timizi încercători de semigesturi schițate, scriitorii, fragmentați în interese, sînt preocupați de un singur lucru: pe cine să nu supere o atitudine eventuală, cîți s-ar putea simți vexați că scriitorul vrea să se emancipeze și să intre în rolul lui.

La toate inițiativele menite să-l facă să trăiască o viață complectă, cu funcțiunile ei proprii, și să-și găsească într-o activitate originală formula de fericire, la care au dreptul să rîvnească toate vietățile distincte ale civilizației și ale Planetei, scriitorul a ezitat, s-a temut și a căzut și mai mult în dependența cîte unei organizații străine sau parazitare, înjghebată pe inacțiunea și pe cadavrul lui.

Sînt destui scriitorii aparent mulțumiți cu această situație de negri, de cimpoieri și de valeți — mulțumiți materialmente cu un salariu de mici subalterni și măguliți că iau partea umpluturii la cîte un ceai artistic, la cîte o masă somptuoasă ce nu le aparține, unde li se citește ultima producție de imitație literară, cu aprobări obligatorii, a cîte unui potentat provizoriu al Economiei. În secret, ei sînt cei dintîi umiliți și întristați. Privirea lor de sălbăteciuni, închise în menajeria admirațiunilor falsificate, se întîlnește prin zăbrele cu lumina soarelui care coace spicul pe cîmpia liberă, și mirosul lor e gîdîlat de vîntul stîrnit pe brazdele fierbinți, spintecate de pluguri. Fiecare scriitor poate să-și rezumeze sentimentele adevărate dintr-o zi de moleșeală socială, de anticameră, de amăgire, seara, cînd își scoate picioarele opărite din încălțămintea tocită pe treptele Băncilor, editurilor și ministerelor, în cuvîntul « Mi-e scîrbă ».

Într-adevăr, îi este scîrbă de marele fanariotism în care se istovește, dar îi este scîrbă deopotrivă de sine. El nu mai poate lua o hotărîre, înmormîntat cum se găsește în obligații strict ajustate pe mișcările lui biologice. El așteaptă un resort dinafară, care să-i întinerească resortul interior, cu vibrația moale; așteaptă un eveniment. Acest eveniment, pentru măreția actelor culturale pe care le va provoca, trebuie să vie, trebuie silit să se adune și să se producă. Întrebarea *Universului* se anină în oarecare chip de această situație și de asemeni așteptări.

Domnul Octavian Goga, pentru personalitatea căruia toți scriitorii au o stimă egală și o stimă superstițioasă, a dat ziarului anchetor un răspuns în ce privește rolul scriitorului:

« În frămîntarea noastră actuală, scriitorul trebuie să-și păstreze atribuțiile istorice ale tagmei. Noi facem artă și apostolat subordonînd creația noastră literară ideii mari de existență națională. Sîntem receptacolul sentimentului public, și oricît de sus am îndrepta privirile noastre spre cer, picioarele ne sînt adînc înfipte în pămîntul țării. Acest contact cu pămîntul determină și valoarea scriitorului nostru. »

Răspunsul domnului Goga este cît se poate de frumos, însă acest răspuns, cu toate că are în vedere și picioarele materiale adînc înfipte în pămînt (pînă unde? — pînă la genunchi, se cheamă: înnămolire; pînă la piept, se cheamă: îngropare de viu; pînă la umeri?), s-ar părea că s-a raportat îndeosebi la niște scriitori spiritualizați, zugrăviți în altar, la niște icoane fluide, fumurii, impalpabile, cu buzele închise ca în pictură și cu stomacul îngropat în păcate, ca în iconografie. Frumoasa formulă a domnului Goga se adresează unor scriitori care s-au dezvățat de apucăturile vieții, sau care s-au amendat să digereze

în viața viitoare. Domnul Goga este o persoană vie și robustă: de unde, din ce elemente subtile, de sarcofag sau de aristocrație avută, a iscat bagheta domniei-sale de aur, bătută în ținte de rubin, pe acești scriitori uituci de rîia suferințelor diurne, ca să-i îndrepte, nocturn și sideral, în abstractul definitiv?

Fie cît de jalnică cealaltă preocupare, aceea care în viața Statelor se traduce prin bugete, prin războaie și revoluții, adică prin actele care au înființat și au continuat istoria, politica, științele și artele; ea trebuie să ne umilim să încapă în enunțul prim al problemei. Cu ce trăiesc scriitorii, cu ce trăiesc ei în așa fel, încît să poată dura, fără să se scufunde printre stele și fără să se înnece cu raze și azur, la nivelurile astrale, indicate cu un tibișir de argint de mîna voluptoasă a domnului Goga?

Fostul ministru al Artelor s-a gîndit și la acest amănunt, însă cea dintîi verigă a lui o atîrnă de scriitor numai în momentul cînd acesta, ieșind de acasă, a parcurs cîteva străzi pînă în Calea Victoriei, pînă acolo unde începe activitatea obștească și unde scriitorul încetează de a mai fi un om nevoiaș, devenind o moleculă anonimă a talazului. Declarațiile fostului ministru intră în amănuntele financiare ale activității colective, însă le uită în raport cu individul izolat cu familia lui, al scriitorului. Domnul Goga vorbește:

« La înființarea Ministerului Artelor, m-a călăuzit ideea că astăzi, cînd vrem să consolidăm țara, patronarea tuturor ramurilor artistice intră în atribuțiile cele mai de căpetenie ale vieții de Stat. Producția artistică mi se pare cu deosebire, în mijlocul frămîntării actuale, un factor important în întărirea și echilibrarea energiei naționale.

La înființarea Ministerului Artelor, m-am gîndit să creez mijloace pentru a intensifica, aici, în țară,

o dezvoltare artistică. Am crezut că trebuie coordonate, la adăpostul acestui minister, producțiile noastre artistice, și patronate direct printr-un concurs material.

Legea timbrului, — așa cum a fost făcută subt guvernul Averescu, — a avut în vedere tocmai crearea acestor mijloace materiale. »

Trebuie reținut din ultimele rînduri « concursul material » prin care fostul ministru privește iarăș chestiunea. Ochiul este însă destul de distrat și strîns pînă la dimensiunea unei cheutori de rozetă. . . E cam puțin.

Este nevoie de curajul, întîi, de-a asimila pe scriitori cel puțin cu profesorii, care singuri duc o viață cu caracter cultural, lucru de zi și de noapte pentru perfecționarea intelectuală — și de-a le înființa — da!, — și privilegii.

Uneori cîte un scriitor recomandat, s-a strecurat printre funcționarii unui minister, la un post de bibliotecar sau de secretar, ca să fie, după cîteva luni, dat afară ca sinecurist, într-o vreme cînd Statul nu este numai biuroul și arhiva, dar suma tuturor activităților risipite, în cancelarie, în fabrică, în atelier, în ogoare, în redacție, în mansarda hotelului. Aceste pomeni, la care se mai adaogă cîteva din cînd în cînd, mai mult sau mai puțin deghizate, nu sînt de natură să creeze un șantier pentru muncile culturale.

Un scriitor nu are prea mult de ales. Producția lui artistică îmbogățește pe editor, iar producția lui de a doua sau de a treia mînă nu are decît plasamentul problematic al presei cotidiane, care pune condiții. Se desființează un ziar cum s-au desființat atîtea, un rînd întreg de scriitori — buni sau proști: nu importă — mai chemați sau mai puțin chemați: nu importă — tradiționaliști sau revoluționari: nu importă — singurul lucru care importă este că rămîn literalmente fără pîine

(și ce pîine!), — un rînd întreg de scriitori sosește să îngroașe rîndurile scriitorilor fără salariu. Ofertele lăturalnice sînt pur și simplu lamentabile: cîțiva vor deveni perii de unghii sau buretele de spălat acriturile cîtorva constipați înfumurați.

Domnul Goga, sau alți miniștri de Arte, dacă această specialitate va dăinui, au îndatorirea de a crea de urgență fonduri mari pentru scriitori și un program de lucru care să ție seamă în primul rînd de independența individuală intelectuală a scriitorului, descurcat de orice program politic. De la început, în atare caz, sinecura și pomana trebuiesc înlăturate. Se vor pune la îndemîna scriitorului și a grupurilor spontan formate de scriitori, în jurul unei idei, în capitală și în provincie, pretutindeni, capitaluri restituibile într-un număr de ani, instalații, hîrtie și localuri. Obligațiunea scriitorilor de a urma hotărît ideea emisă va fi contractuală. Ei vor edita singuri scrierile lor admirabile sau stupide, nu interesează, dat fiind că în genere literatura mediocră are un plasament mai avantajos. Vor scri reviste, ziare, vor lucra în tipografiile lor, pentru comerț, pentru public, pentru Stat — și plăti. Acești patroni cărora nimeni nu le acordă niciodată un credit integral, se vor dovedi industriași onorabili cînd încrederea Statului, servit nu se poate mai bine, le va da mijloace de proprietate și de muncă mai liberă. Ei se vor găsi în situația sătenilor care, odată proprietari de pămînt, plătesc fără să discute, mai precis și mai exact decît foștii mari proprietari.

Sînt, în România, poate, două sute de scriitori, din care, poate, o sută nu au niciun alt beneficiu decît veniturile iluzorii ale speranței. Cred că cel mult o sută de milioane de lei rezolvă problema scriitorului definitiv, cu cele mai bune foloase și pentru Stat și pentru cultură. Și din asocierea tuturor acestor viitori scriitori-tipografi și scriitori-

editori se poate crea pe de o parte o armată de siguranță, pe de altă parte instrumentul care lipsește totalmente astăzi, al colportajului, al încasărilor și al corectitudinii obligatorii. Și, anual, cîteva cărți fundamentale, care actualmente se risipesc între chirie și tutun.

Se poate admite chiar că Statul va pierde din fondurile lui speciale o parte: totul nu va putea să fie pierdut. Și în cazul pierderii totale, averile rămîn. Beneficiul adevărat și indiscutabil va fi al culturii românești, pentru care astăzi se distrug, prost întrebuințate și cu o sfiială indirectă comică, anual cîteva sute de milioane — și al propagandei prin producție și valoare.

Acum e întrebarea dacă scriitorii au meritul unei atari atențiuni. Subsemnatul, care nu e poate chiar primul venit în literatura românească și care — cert — a contestat nenumărate valori admise, răspunde foarte afirmativ. Păstrînd unele proporții, se poate răspunde, în plină obiectivitate, că scriitorii români actuali pot face onoare oricărei literaturi occidentale, de-vreme-ce străinătatea adoptă ca scriitori de èlită ai ei pe cei mai puțin înzestrați dintre noi.

S-ar ivi poate obiecția că artistul trebuie neapărat să trăiască în mizerie cumplită ca să dea operă bună. Obiecția aparține unui romantism țigănesc, demult isprăvit: să nu insistăm.

Obiecții finale: cum să se intereseze Statul de producția artistică și ce fel de calitate poate să prezinte o artă, liberă prin esența ei, patronată de Stat?

Condiția libertăților s-a arătat că este posibilă. Apoi, înainte de începutul notelor de față, s-a admis că arta este cultură, și scriitorul un factor important de cultură.

Fără această ipoteză, negreșit, discuția e ridiculă, argumentarea copilărească, și scriitorul o bășică de neant.

Nu-i mai puțin adevărat că scriitorii au întemeiat nădejdi puternice pe întoarcerea domnului Octavian Goga la guvern și că Partidul Cultural al Intelectualilor, care poate întruni în douăzeci și patru de ore toate sufragiile abstinenților politici actuali, așteaptă numai o invitație de prietenie ca să fie cu utilitate iscat și grupat subt prezidenția domniei-sale.

SCRISOARE CU TIBIŞIR

Miracole nesfîrşite zac în noi şi împrejurul nostru, pe care viaţa în societate ne-a dezvăţat să le preţuim. O educaţie condusă de dascăli dezgustaţi şi administrată de autorităţi de biurocraţie, ne face să ne pierdem frăgezimea şi virginitatea sensibilităţilor native şi să uităm să considerăm lucrurile dintru începutul lor. Noi am uitat cu desăvîrşire mijloacele de împrospătare a inşilor şi a cunoştinţelor, prin întoarcerea la surse, singurul criteriu de artă şi de cultură şi de primenire a civilizaţiilor dezorientate.

După cum viaţa politică începe de la Parlament, viaţa intelectuală porneşte de la licenţă şi doctorat, încoronarea marelui artificializator, Învăţămîntul. Tinerii ne sosesc din urmă cu cincizeci şi două de noţiuni învăţate, cu Popii, cu Fanţii, cu Birlicii, cu care au să joace viaţa întreagă pe masa profesională, la toate capetele ei. De la jocul din buzunar porneşte totul, fără a cuteza cineva să examineze, pentru înnavuţirea lui, cum s-au stîrnit legile celor cincizeci şi două de cartoane.

Atîta vreme cît fiecare inteligenţă nu a refăcut drumul în zigzag al ideilor pînă la una din formele lor, anexată şi recomandată arbitrar, nu poate să fie vorba de cultură în sensul exact al acestui cuvînt. Cultura respectă, iar izbînda negaţiunii este uşoară, căci purcede şi sfîrşeşte cu o broşură de propagandă. A învăţa este de cele mai

multe ori a repeta, şi repeţirea este sugestie şi inculcare. Învăţămîntul cultural conduce inteligenţa către un total de noţiuni deosebit în formă pentru fiecare om, prin colaborarea inteligenţei fiecăruia cu învăţămîntul. Ultimul şi cel mai fin rezultat al culturii este un fel de a fi şi de a gîndi primitor şi optimist, tolerant şi primitiv — un « savoir-faire » tonalizat după indivizi şi infinit.

Universităţile noastre, populate de o masă de profesori, de cele mai multe ori absolut necunoscuţi, ar fi trebuit să aibă un şir imens de individualităţi. Recunosc că individualităţile culturale se găsesc, pe alese, la biurourile de servitori. Dar înnafară de universitate şi în genere înnafară de clasele zise culte, individualităţile sînt numeroase, mai numeroase decît naturile comune: fiecare ins reprezintă o individualitate. Am mai povestit cazul « muetelor » de pe lacul Geneva. Muetele sînt nişte pasări acvatice cenuşii, care în lunile de iarnă scoboară din nord pe lacurile elveţiene. Am văzut, cred, milioane de asemenea pasări, aşezate alături şi în rînduri, ca o pardoseală de àripi, pe toată suprafaţa imenselor ape, prinse ca pe o pătură de nuferi legănaţi de unde. Ciocurile lor ascuţite se orientau toate într-o singură direcţie, după săgeata vîntului. Dedesubtul ochiului fiecare muetă purta o pată neagră de frumuseţe: această pată nu era niciodată la fel aşezată şi de aceeaş mărime: la zece milioane de muete erau zece milioane de pete deosebite.

Este cu neputinţă ca oamenii, care se nasc fiecare cu figura lui particulară, să fie, subt raportul intelectual, identici, ca să încapă într-un singur învăţămînt şi într-o singură cultură. Nici academiile nu ar putea să admită o egalitate intelectuală şi cu calapod înnăscut.

Suferinţa morală începe atunci cînd funcţionează calapodul cu model şi tip cultural. Din

intercalarea calapodului în inteligenţă, şcoala trebuie să-l producă în multe exemplare, ca o fabrică de ghete specializată excluziv în numărul treizeci şi doi. Ceea ce refuză natura împlineşte învăţămîntul: uniformizarea inteligenţii înnăuntrul unei scări de preţuire fixă între unu şi zece.

Cetăţeanul îşi începe, prin urmare, exerciţiul libertăţii intelectuale după ce a căzut în sclavie, după ce toate facultăţile lui şi-au pierdut aroma şi s-au închegat în vederea unui grad pe densimetru. El a uitat să vadă, a uitat să guste, a uitat să se mire. În experienţa altora, aridă, rădăcinile inteligenţii s-au sclerozat. Deprinderea timidităţii de a verifica, l-a aruncat în comerţul de schimburi fixe; s-a valorificat eticheta şi s-a devaluat conţinutul. Criteriul s-a deplasat din individ în lexicon; de aceea, orice bibliofil care se respectă îşi cumpără şi un dicţionar universal în patruzeci-cincizeci de volume: siguranţa lui intelectuală.

Omul şi-a pierdut puterea de-a se aşeza în faţa lumii şi de-a interoga, pentru a obţine un răspuns sau o îndoială din confundarea lui cu natura. Ne găsim aci în plin teritoriu moral; originea artelor, originea originalităţii, a invenţiei, a calmului, a credinţei. Nu mai interesează cît conţinut din adevăr suportă un act, ci producerea actului de personalizare, de cultură.

În acest sfîrşit de paranteză, ecoul catedralei se repetă: Miracole nesfîrşite zac în noi şi împrejurul nostru.

Miracolul suprem: Cuvîntul, cu diviziunea lui: limba. Cum s-au născut cuvintele? Întrebarea, de sineş didactică, cere răspunsul care aparţine didacticii celei mai sterpe. Să nu insistăm, să contemplăm. . . Dar al cui este cuvîntul? Al omului, sau al naturii? Nu este cuvîntul de un neam cu apele, cu vegetalele, cu minereul? A putut cineva să-l « facă », să-l facă viu şi energic, să-l ţie minte

înnaintea tiparului, să-l treacă urmaşilor fără catalog? Cuvîntul se moşteneşte ca bătaia inimii şi ca sîngele; cu o lingură de sînge s-a făcut alt sînge, şi torente de sînge în sute de milioane de vieţuitoare. Generaţiile toate zic pînii « pîine », şi-i singurul cuvînt potrivit şi propriu; căci « cîine » însemnează altceva, şi « pîine » iarăş ceva deosebit. La începutul veacurilor a rostit cineva singur, odată: pîine? Cine?. . .

E miraculos cuvîntul pentru că la fiecare obiect din natură şi din închipuire corespunde un cuvînt. Vocabularul e harta prescurtată şi esenţială a naturii, şi omul poate crea din cuvinte, din simbole, toată natura, din nou, creată din materiale în spaţiu, şi o poate schimba. O mie de tone de pietriş sînt chiar pietrişul, şi dacă din ele nu aş putea face decît macadam, cu simbolele lor eu pot face orice afară de macadam, şi chiar macadam închipuit. Cuvîntul permite evocarea şi punerea în funcţiune a tuturor puterilor închipuite şi sacre. O idee se face act, scoborîtă în cuvinte. Dar cuvîntul însuş, nealăturat unei împrejurări descrise, are o viaţă personală, împrumutată de la lucruri, şi el poate ajunge o putere de sine stătătoare.

Meşteşugul cuvîntului a cernut şi cerne fără răgaz lumea şi sufletul — şi a dat naştere literaturii şi elocvenţei.

Un cuvînt numeşte, alt cuvînt îl pune în mişcare, un alt cuvînt îi aduce lumina. Un cuvînt cîntăreşte un miligram, şi alt cuvînt poate cîntări greutatea muntelui, răsturnat din temelia lui şi înnecat în patru silabe. Cuvinte-fulgi, cuvinte-aer, cuvinte-metal. Cuvinte întunecate ca grotele, şi cuvinte limpezi ca izvoarele pornite din ele. Într-un cuvînt se face ziuă, şi alte cuvinte amurgesc. Cuvintele scapără ca pietrele, sau sînt moi ca melcii. Ele te asaltează ca viespile sau te liniştesc ca ră-

coarea; te otrăvesc ca bureții, sau te adapă ca roua trandafirie. Chimia, aplicată la culori și parfume, este o copilărie, comparativ cu magiile foarte vechi, pe care le realizează cuvintele, de la pri-mele cîntece și basme despre Dumnezeu și om.

Toate cuvintele însă, lăsate-n voia singurătății lor, sînt ca niște timbre uzate și nu pot evoca peste înconjurul lor îngust nimic. Cînd vine cîn-tărețul, povestitorul sau apostolul, cuvintele tre-mură ca pasările îndrăgostite la ivirea liniștitelor dimineți; ele cîntă, vorbesc sau amenință și blèstemă. Cu aceleași cuvinte cu care ciobanul își întoarce caprele în sat, s-a scris Sfînta Scrip-tură și s-a făcut introducerea la Bacteriologie. Și după cum subt un condei cuvintele uscate se îndulcesc, subt un condei mai viu ele înviază mai mult; focul sfînt care le-a zămislit le dă și o vigoare mai dură. Miracolul cuvîntului se îm-plinește cu miracolul înflăcărării lui. Prin cuvinte trec lămpile cu raze divergente ale talentului de-a le reconstrui.

Fiecare scriitor este un constructor de cuvinte, de catapitesme de cuvinte, de turle și de sarco-fagii de cuvinte. Cuvîntul construit poate să aibă gust și mireasmă; poate oglindi în interiorul lui profunzimi imense pe-o singură latură lustruită; el dă impresii de pipăit aspru sau catifelat, după cum sapă-n lespezi sau se strecoară prin frunze.

Scriitorul e un asistent, care a fost mut și jurat să dea uitării, al operelor de construcție cu ma-terii brute de la început — și el lucrează acum din amintiri încrucișate, descoperite în stare de enig-me. El povestește și în amăgire ceva care a fost și mai este identificat. Cuvintele artistului sînt niște uși încuiate, prin cheia cărora scapă cîte un punct de lumini de torțe, aprinse în interior, de unde se mai aud vocile unei aristocrații secre-te, beată de ferocitate sau de azur.

Nici un meșteșug nu este mai frumos și mai bogat, mai dureros și mai gingàș totodată ca meș-teșugul blestemat și fericit al cuvintelor. El de-vine o pasiune nestăpînită și a scriitorului me-diocru, și a meșteșugarului de geniu, — și cînd o urăște mai mult, atunci o iubește artistul mai puternic. Atelierul: un colț de masă, instrumentul: un condei pe hîrtie; cea mai ieftină instalație: totul se găsește concentrat în linia care le unește, invenția — și din mîna deschisă, ca dintr-un corn de abundență, curge avalanșa miraculoasă a cu-vintelor, flacoane de super-esențe.

Dacă și-ar da într-adevăr seama de zestrea fără sfîrșit care mișună ca niște aur viu în chìvotele lor sufletești, scriitorii s-ar simți mai mulțumiți, și invențiile lor literare ar aduce optimism și bucurie în viața bunilor cititori. Ei ar construi iluzia cu realitatea în cantitatea necesară, pentru a înconjura mințile cu confort și a incendia lumea cu văpaia pură a speranței.

Dar și cuvintele mor, în aer, ca pasările lovite în cerul senin de paralizia subită a întinselor àripi. În apoteoză, cuvintele dispar pulverizate de un neant nebănuit; căci ele trăiesc exact atît cît durează și obiectul pe care l-au simbolizat.

Dumnezeu, care-i etern, nu și-a pierdut nici-odată Cuvîntul. . .

ISPITA

Există o clasă de oameni, săraci de bunăvoie. Ei s-au jurat ca, împotriva tuturor forțelor unite în tempestă, să-și ducă virtutea prometeică din an în an, din veac în veac, pînă la capăt. Drumul lor de piatră spinoasă e un urcuș. El răzbește de-parte, poate în grădinile cerurilor, plantate cu codri de sidef.

Totuș, în schima Sfîntului Spirit celui adevărat, care plutește văzut peste oameni, ucenicii călu-găriei Frumuseților-fără-de-răsplată trec singuratici, unul cîte unul și unul după altul, printre brazi și ienuperi. În mîna lor închisă cu fermitate pe sîn, ei strîng un pumn de țărînă de-acasă, schim-bat în pulbere sacră. În spinare, ei poartă povara, cu care străbat universul, a giuvaerelor răpite scînteii. Ca un coif sau ca o creastă grea de metal, o aureolă individuală apasă fruntea lor, imper-meabilă la întuneric.

E un cin de bărbați care suferă constrîngerea legilor de păcat și impuritate ale tuturor oamenilor de șes. Însă numărați din muntele pe dedesub-tul căruia suie, ei se deosibesc numaidecît, lumi-noși ca licuricii. Ștofa cu care sînt îmbrăcați nu poate fi cumpărată nicăirea, fabricată, imitată, întrucît pentru dînșii țes măsurat, cu calicie, singuri păianjenii Domnului, dintr-un fir necu-noscut.

Tîlhari puternici au ieșit la drumul de silex, ca să-i prade și să le fure veștmîntul. Au ucis

pe unii, au dus în robie pe alții. Curtezanele lor și-ar fi croit din omofoare, svite și epitràhile, pe linia pulpelor fierbinți și a șoldurilor legănate, rufăria licăritoare pentru jocul în ospețe. Iar giuvaerele ar fi înflăcărat subt genunchi, pe co-pita elegantă a pantofului sau în subsuoara mij-locie, unde se îndoiește brațul, paloarea brună a dansatoarei macerată în luxurie și vin.

Îndată ce se desface de la insul purtătorilor de drept, veștmîntul se întunecă, însă lumina lui orbește, și cei ce vor a se împodobi cu furtul, ies în adunarea, chemată la sărbătorile izbînzii, ca niște lupi bolnavi, gătiți, în circ, cu mantale murdare de sac. Aurul se coclește, mătasea se face mucavale moi, focul pietrelor a murit. Un împă-rat adoarme în dorinți și visuri și se deșteaptă acoperit cu mucegai.

Statòrnicii sihăstriei certați întodeauna cu tim-pul lor, sînt pizmuiți. Sărăcia lor înnavuțită nu lasă să doarmă zaràfii. Îmbelșugați în toate, aces-tora le lipsește singurul bun ce nu se poate ne-gustori, și mîndria lor, împotrivită destinului, le comandă să-l aibă.

De la război încoace parveniții meritului al-tora au strîns păduri, moșii, fabrici, mori, heleș-taie, rîuri, mine și munți. Într-un coș de logodnă viile se amestecă, înstrugurite cu cărbunii și fie-rul. În vreme ce popoarele cu spada ridicată aș-teptau privind în sus, ei căutau cu febrilitate pe jos, pe la picioarele statuilor, și, disputînd cu corbii, scoborîți pe bucate, adunau grîul furat în dăsagi. Acelaș ins fără ascendență și cu o pro-genitură absentă, peltìcă sau gîngavă, are turme de vite în Carpați, vapoare pe Danubiu, dealuri cu fructe, uzine, cuptoare de var și sticlă, rafi-nării de zahăr, spirt și petrol, țesătorii, tăbăcării, cai de curse, librării, cofetării și Bănci. Unghia lui liberă ciupește din fiecare dumicat, degetul

lui rupe din fiecare floare, mașinăria lui cerne toate bunurile, strecurate printr-o sită măruntă. Un fir din părul, din mustața, din barba fiecăruia ține de puterea lui de tracțiune. El înființează pe de o parte cantitatea acumulată a bunurilor imorale și a nedreptăților explozive, și tot el cumpără glasul și energia celor chemați să restabilească un echilibru, întemeiat pe obișnuința comercială că materiile inflamabile trebuiesc asigurate. În proprietatea lui, el cuprinde parcuri, castèle, femei, deputați și ziariști, — și, Noe recent, arca lui blindată, cotată la Bursă, cu orchestră la proră, plutește beată, și totuș nefericită, pe talazele vinete ale morții.

Proprietarul jinduiește poetul. Prestigiul iscat fără capital îl vexează. Cinci miliardele sale nu-i pot da mai multe satisfacții decît comportă confortul dintre baie și alcov, și nu lungesc cu o singură oră zilele lui mediocre, începute cu un act de naștere, continuate cu un registru de cassă și încheiate cu o invitație la înmormîntare. Cînd rîvnește să fie milostiv și darnic, ofrandele lui sînt primite cu indiferența lucrului datorit și plătit cu întîrziere. Dacă s-ar supune poruncii Mîntuitorului: « risipește-ți averile și ia-te după mine », jertfa lui imensă ar avea însemnătatea comună a unui ultim tîrg avantajos moralului său osîndit.

De iubit el nu poate iubi integral, pentru că nici nimeni nu iubește numai pentru tezaur, și nici întinderea simțirii nu-i ajunge. De urît, iarăș, el nu poate urî. Calculat în daruri, el este timorat în ciudă și meschin în iubire. Prietenia lui este amestecată cu un sentiment de binefacere publică: bal pentru orfani, cu loterie. Elanurile lui cele mai calde sînt pedepsite cumplit, cu îndoială și bănuire. Rîsul lui pare cinic, mîhnirea: afectată,

surîsul: obraznic, lacrima lui chiar pare factice. Toate tiparele sînt socotite prea mari sau prea mici pentru personajul lui, și reflecția publică îl degenerează în toate faptele încercate sau săvîrșite.

Sătul de sateliții lui domestici, îmbogățiți la rîndul lor din lada de gunoaie a patronului, resturi de plăceri consumate ca havanele, pe sfert, el își construiește o Curte intelectuală, ca măcar din contactul cu ea să capete sensația unui surogat de haruri literare. Dar, fragmentar și aproximativ în orice inițiativă care iese din sfera zărăfiei pure, el își alege curtenii dintre mijlocitori. În locul episcopilor, el cade peste paracliseri, înșelat de uniforma identică aparent și de faptul că și arhiereii și ascultătorii i-a văzut ieșind din aceeaș biserică, fără să cunoască împărțirea interioară a sfîntului locaș. Și în serile Cinei de Taină, celebrată la domiciliu, el constată cu tardiv regret că Sinodul a rămas pe dinafară și că vasele de aur trec prin mîinile țepene ale slugilor din arhondaric. Foarfeca mută a implacabilului destin rotunjește metodic și de la sine limbile mai lungi decît capacitatea gurii, urechile afară din cale de proeminente și nasurile nepermis de monstruoase.

Fiecare parvenit a parvenit să aibă o idee, o inspirație literară, un subiect. Dacă nici din comerțul cu noii curteni nu și-a împlinit năzuința, neliniștea, absența, în cele din urmă el se simte apt să-și fabrice o glorie singur și un talent. Ce-i în definitiv talentul, ca să-l aibă un flămînd și să lipsească unui milionar? Bine judecînd, nici nu poate să fie talent. Alegi un subiect și-l dezvolți, așa cum ai citit că fac toți scriitorii. Se naște lucrarea literară de la sine? Nu. Trebuie să o muncești și să o răsmuncești — și opera și talentul sînt gata: talentul nu-i decît lucrarea isprăvită.

« O idee, am; am cîteva idei, am o grămadă de idei, și ceea ce mi-a lipsit în realitate pînă acum nu a fost talentul, ci timpul. Numeroasele mele afaceri au întîrziat manifestarea nu a talentului, ci a geniului meu.

Cine mi-ar putea tăgădui această însușire, mie, care din capitalurile altora am realizat capitalurile mele; mie, stăpînitor de sonde, de perimetri, de regiuni, de redevențe și participări? Nu este nevoie, cel puțin tot de atîta putere intelectuală, ca să fie convinși niște acționari, cît trebuiește unei scrieri literare oarecare? Drept să spui, cele mai multe nici nu-mi prea plac. Shakespeare e adeseori incolor, Goethe mă cam plictisește, Dante s-a banalizat, Balzac rămîne o amintire. Eu am cîteva subiecte pe care nu le-am găsit la nici un scriitor; viață, dramă, psihologie. . . tot ce vrei.

— Ascultă, domnule casier. . . Am o idee. . .

— Nu mă miră, domnule director-general. Ați avut multe idei admirabile. . .

— De data asta am o idee literară. . .

— Domnule director-general!. . .

— Să ți-o povestesc. . . Azi-dimineață, intrînd în biurou, am găsit o mătură pe masa mea de lucru. . .

— Cît spirit de observație aveți, domnule director-general!. . .

— Subt mătură era un făraș. . .

— Admirabil!

— Și mi-am zis că mătura și fărașul sînt ale femeii de serviciu, care le-a uitat pe biuroul meu, lîngă tampon.

— Extraordinar!

— Fumezi, domnule casier?

— Nu am îndrăznit niciodată să fumez în fața superiorilor mei. . .

— Ia o țigară. . . și să mă lași să ți-o aprind cu chibritul meu. . .

— Mă uimiți!

— O să te uimesc și mai mult cînd îți voi spune deducțiile mele de la mătură și făraș. . . M-am gîndit, vezi dumneata, că la urma urmelor nu-i nicio deosebire între mătură și viață. Ce este viața? Un complex de ani adunați între un termen și o scadență. Ce-i o mătură dacă nu un mănunchi de fire de paie? Asemănarea e foarte izbitoare și mă mir chiar că alții înnaintea mea nu au remarcat-o. Viața funcționează pînă la deces: mătura durează pînă la cotor. Acest subiect de roman are să fie primul volum al activității mele literare. »

O idee, o predispoziție, ceva. . . Toată boieria nouă a Economiei suferă de această maladie, și ambițiile celor mai contradictorii dintre profesioniștii pungilor proaspete groase năvălesc în literatură. Mi-au povestit cîțiva din aceștia, ca să mă facă, probabil, invidios, stupidități grandioase, care vor apărea poate în volum, poate la rampă. Atunci am înțeles de ce unii au arborat fără motiv evident pălăria cu streașina mare și părul de popă, cravata înfoiată, ochelarii cu sticle de ceasornic montați pe o coadă de linguri.

Pentru că a fost la teatru și a băut cu o actriță, el se cheamă autor dramatic. Pentru că a împrumutat bani cu dobîndă la literați, el a devenit romancier și poet. Din *Je sais tout* și-a copiat un « cabinet de travail » cu trei mii de cărți, comandate, după cotoare, la Paris. Fotografia lui Anatole France i-a servit ca să-și compuie o fotografie gînditoare, cu fruntea cutată, cu comisura gurii zbîrcită de un dezgust filosofic. În toate actele lui sociale tînărul bogătaș se poartă ca un pirat: nu face nimic! El vrea să fie atins de undele eterne. Molia literară îl devoră, publicitatea îl pasionează, sufletul lui bolnav de lingoare caută aplauze, elogii — și le plătește.

Or, voi confraţi talentaţi ai epistolistului Pavel, să nu simţiţi lucru de ruşine că scriţi, cînd epoca voastră economico-financiară vă face mustrarea îndeletnicirii voastre neindustriale. În armura lor de oameni tari şi victorioşi, prinţii precupeţiei oftează după o rimă, îngălbenesc după un vers, şi se schilodesc ca să compuie cîte o piesă de teatru ridiculă şi solemnă.

PAMFLETUL

Oroarea de a tăcea cît mai puţin, fără obligaţia de a exprima un conţinut, înlesneşte confecţionarea unui vocabular care împacă toate cerinţele perfectei banalităţi. Ca să fie perfectă, banalitatea trebuie să se prezinte retorică şi gesticulativă. Ca şi atunci cînd ar avea ceva de spus, domnul care nu spune nimic asimilează în flacăra falsă a debitului său, toate mijloacele oratorului şi ale tribunului: mimica ochiului şi a gurii, lovitura cu pumnul în pupitru, rînjetul, apelul cu braţele la ceruri. Cînd zice « am fost », el se încruntă. Cuvîntul « tărîţe » îl înfioară. Verbul « a scutura » îi ferićeşte fizionomia. « La primăvară » îl face macabru.

Singurul cusur al domnului care grăieşte consistă, ca şi cusurul domnului care scrie, în facultatea pămîntului călcat de multe picioare: de-a face praf nemotivat. Cuvintele, trecute prin aparatul de ostenit cu vocea sau cu peniţa, îşi pierd noimele şi figura, nu mai scapără din cremenea lor şi ajung să intre în concertul scîrţîiturilor, al pocniturilor, al tîrşelii, degradări pentru neantul de condensaţie al zgomotelor fost utile.

Vocabularul acestui protocol, pe lîngă cuvintele pe care le strică, pe toate, îşi alege predilect, pentru o fanfaronadă disciplinată, mai ales cuvintele lipsite todeauna de un sens. Acestora le dă un ton, o sacàdă, cu aerul suficient că le deschide o perspectivă, mărităndu-le cu mirii absenţi ai unor intenţii inconsistente.

Personalitatea oratorică deplină a banalității ridicată la apogeu — printre defuncți — a fost, pentru cine își mai aduce aminte de acest fost prim-ministru și șef de partid politic, Gheorghe Cantacuzino (Nababul). Cred că niciodată n-a putut și nu va putea să existe o poză mai superbă pe o fărîmiță. Atitudinea lui statuară, de mare savant politic, grandilocvența lui strălucită, paralel cu nulitatea complectă a ideii, sprintenă și curgătoare, erau de-o substanță care te făcea să te gîndești la Tatăl. Istoria naturală povestește existența primitivă a unor pasări uriașe, cu àripile cît răsăritul și cu capul mic, de sifon; — sau dispariția unui soi de vertebrate cu încheieturile betege, cu șoldurile oloage, încă cu gîtul înnalt de un kilometru, așa construite încît animalul, în vreme ce s-ar fi scărpinat pe marginea Caspicei subsuoară, zărea Portugalia și Finlanda — fără să-l intereseze, totuș, spectacolul, prea mult. Cînd sta în redingota lui pe picioare, cu brațele nemișcate, cu privirea lucidă, cu glasul armonic, susținînd o părere albă într-un discurs de-o oră, integral consumată, Iorgu Cantacuzino semăna cu un viteaz de cocărie presărată cu anason, cu o icoană fantezistă zugrăvită cîndva pe un părete de biserică mînăstirească, prin colaborarea vopselii incoherente cu pensula absurdă. El vorbea liniștit și sigur, măsurat și categoric, sentențios și lin; rostea totul și nu grăia nimic, atent să netezească amănunțit și corect silabele, ca o mașină de călcat, angajată caldă, într-un cearșaf imens, cu broderii fără relief și plate. Și în momentul în care își sfîrșea discursul, el se găsea ca la-nceput, întocmai, neobosit, incoruptibil și demn la elogii, ca o mașină de cusut care a tighelit, fără ștofă și fără ață, în gol, și strălucește zilnic identic din organele-i nichelate.

Printre cei încă vii și în scris, memoria reține, ca o pildă izbutită superior, pe domnul profesor Mihail Dragomirescu, nedepășit încă de niciunul din elevii săi eminenți. Acelaș ritm, aceeaș infanterie verbală, acelaș zgomot fără de sunet. Culoare incoloră, căldură fără temperatură, iuțeală fără mișcare, sucuri fără aromă, idei-pelicule, cuvinte-ținte-de-lemn. Călăreț pe jos, nădușit în fuga răscăcărîie după un armăsar de mucava, înmuiat de ploaie, pe care suferă din junețe de idealul de a-l încăleca și simți subt buza anală.

Pe deasupra gropilor astupate, gropile moarte, umblă forfota gropile vii, care se pot defini ca mingea: găuri cu piele de jurîmprejur. Mingea domnului Dragomirescu sare de jos în sus și de sus în jos, cu elasticitate, în toate ogrăzile, din măidane în grădini, ducînd cu ea, în această perpetuă activitate, interiorul ei plin cu nimic. Tînăr, actualul pedagog a abordat literatura: în treizeci de ani o mai abordează și azi. Pe atunci el nu purta decît un creier subt o pălărie și o umbrelă; mai tîrziu a pus dedesubtul gurii și un barbișon. Inculoare și fizică deosebită: ochii de ceriviș au fost așezați în carne de pap cu țăcălie de sfoară.

Prin mîinile acestor pasageri inexpresivi, toate materiile naturii și obiectele cu caracter se deapănă îmbolnăvite de un privativ. Insuficiență glandulară, atrofie a tiroidei, secrețiuni vătămătoare și amare, cine ar putea, fără un studiu de veacuri de laborator, să fixeze, pentru pedagogie și tratament, originea exactă a marelui sentiment al tîmpeniei monumentale? Probabil că va veni și ziua cînd, grație unui ac lat, împlîntat în locul potrivit, și grație unei lingurițe cu ascuțiș, învățații vor rectifica în permanență, în maternități, rezultatele hibride ale unui coit defectuos.

Pînă atunci, pamfletul săvîrşeşte, şi pentru artă, şi pentru ştiinţă, şi pentru compensaţiile necesare vieţii sociale, opera lui de învigorare.

Pamfletul? Dar *cine* este pamfletul?

De obicei personagiile care fac obiectul unui pamflet, la auzul acestui singur cuvînt muzical, devin agitate şi estetice. Nu le place, la niciun grad, şi tot ce nu le place capătă numele de pamflet. Pamfletul ar fi ceva aşa ca un hoit în ultima lui descompunere, de care, dacă te apropii, rişti să-ţi murdăreşti trupul tău, pur şi sacru, cu drojdiile şi poşircile purulente. Dacă te-a supărat afară din cale un articol literar sau de gazetă, ajunge să-l clasifici pamflet, pentru ca orice om civilizat să priceapă că nu mai e nevoie să fii în stare de un răspuns. De unde reiese, bineînţeles, că pamfletul nu poate exista în pictură sau în arhitectură, ci exclusiv în presă. Cel care a scris pamfletul, de bună seamă, capătă numele de pamfletar — şi « pamfletar » este mai rău decît « asasin ». Un guvern poate urmări cu toate rigorile lui pe un pamfletar, pecînd un asasin îl poate lăsa indiferent, pentru că asasinul nu scrie, ci se mărgineşte, pur şi simplu şi propriu-zis, să ucidă. Pamfletul nu e numai o crimă; este ceva cu mult mai primejdios şi mai urît; nu aş putea spune exact ce este, dar, mă rog, o simt, am noţiunea clară a pamfletului în capul meu inteligent.

Un asasin — nu este aşa? — omoară un om pentru ca să-l prade mort. Poţi afirma că într-adevăr asasinul s-a dus să fure cu intenţia ca să omoare? Poate că asasinatul a fost un accident. Dar pamfletul nu are această scuză. El nici nu urmăreşte — vorba vine — măcar să jefuiască. El se strecoară în afacerile private; se leagă de chestiunile politice; nu-i convine azi una, mîine alta; ţine condica dregătoriilor; vorbeşte cu Statul fără ruşine. În rezumat, pamfletul se ocupă de ceea ce nu-l priveşte, şi cu cît l-o privi ceva mai puţin, cu atît stăruie mai mult. Bunul cetăţean îşi vede liniştit de treabă, dacă vrea să fie iubit de legi şi stimat de Poliţie şi de regulamente — şi cel mai fericit mijloc de-a-ţi vedea de treabă este să nu te amesteci. « Cînd te-oi chema eu, să vii bucuros şi să-mi dai votul dumitale mie; restul vieţii ai să stai acasă. Pentru dumneata nu există chestii de guvernămînt, de Stat sau de comună. » Caută să nu necăjeşti oamenii de la putere sau pe primarul în funcţiune. Căci atunci începe pamfletul, şi la auzul acestui cuvînt se ridică împotriva ta, numaidecît, Notarul, Prefectul, Inspectorul, Directorul-General, Directorul, Şeful de Biurou, Tutungiul, Brevetul De Băuturi Spirtoase — toată Ierarhia.

Într-adevăr, totul pînă la pamflet. Dar lăsînd de-o parte o clasă de oameni mai mult sau mai puţin iluştri, care urăsc pamfletul din instinct, să căutăm a restabili noţiunea.

Pamfletul reprezintă un gen literar. El e un fel de-a slobozi condeiul în răspăr. Nu ajunge să scrii că domnul Mihail Dragomirescu e Păcală universitar, ca să fi şi scris un pamflet. Acest lucru e unanim recunoscut, şi totuş această cunoştinţă nu este un pamflet. Pe de altă parte, nici domnul Dragomirescu nu este un pamfletar pentru că dă despre domnia-sa impresia — să zicem — că ar fi ceva aşa, cum s-ar spune, mai pe departe, ca un prostănac. Pamfletul însă trebuie să lase el această impresie, că personagiul — să zicem Ix — de care se ocupă, este cum ziserăm cu două-trei rînduri mai sus. Orice personagiu care poate deveni subiect de pamflet este, într-o măsură oarecare, ridicul prin diferenţa dintre calitatea lui socială, dintre aşteptări şi calitatea reală. Tot pamfletul se inspiră din această singură diferenţă: con-

deiul se vîră aci și scobește lărgind: poteca sufle⸗tului este deschisă. Subiectul cedează, gîdîlat în punctul convenabil.

Ca să⸗și atingă scopul, pamfletul trebuie neapă⸗rat să concretizeze vizual și să corespundă egal cu subiectul; el lucrează în adîncime, cu intuiția și cu imaginea. Pamfletul se învîrtește în jurul obiec⸗tului cu oarecare frumusețe de corb: între două zboruri circulare, ciupește, zgîrie, înțeapă, rupe. Pamfletul se lucrează cu undreaua, cu peria de sîrmă, cu răzătoarea sau cu fierăstrăul bijutierului; și uneori, în clipele supreme, cu sculele măcelăriei.

Un pamflet își atinge scopul cînd izbutește să strecoare otrava îndoielii în insul însuși al celui *pamfletizat*. Și această victorie, eminamente morală, o cîștigă orice pamflet bine echilibrat și scris cu văz.

În pamflet, ca în comedie și ca în toată satira, rezidă puterea imbatabilă a surîsului. Scriitorul își domină subiectul. În proza dogmatică și banal afirmativă, scriitorul suferă disciplina greoaie a dramaturgiei, a tragicului, copleșit. Pamfletul e tifla — și acestui gest i se cuvine o mînă curată, elegantă, și chiar o bijuterie pe degetul mic. Pam⸗fletul frumos, animat și stropit cu lumină, re⸗unește toate însușirile care fac prețul lucrărilor de artă — și⸗i lectura cea mai plăcută.

Numai că pamfletul bun este rar ca și poezia bună, totuș mai deasă. Imitatorii, al căror număr dezgustător face genul de ocară, sînt incapabili de inventia personală activă, condiție esențială a pamfletului bun. Ei maimuțăresc, ca în toate meseriile, obsedați de un model, pe care, de la sine înțeles, sfîrșesc prin a⸗l tăgădui, tocmai cînd furia imitației se vădește mai arzătoare.

Rămîne pe dinafară de rîndurile de mai sus, neschițată, o problemă: alianța spiritului de pam⸗flet cu entuziasmul și respectul naturii. Pamfletul e pumnul iritat de rîvna de stăpînire a stupidității.

UN SINDICAT AL SCRIITORILOR

O împrejurare ostilă a strîns laolaltă pe con⸗frații scriitori, duminica trecută. Ar fi fost de dorit să nu o aștepte treizeci de ani și să o pre⸗vadă. Acum douăzeci de ani, acum cincisprezece ani, acum zece, li s⸗a spus: e nevoie să lucrăm și să ne apărăm. Scriitorii n⸗au înțeles, ori au glu⸗mit. Conștiința de breaslă era inexistentă, ca și sentimentul de camaraderie. Fiecare confrate toarce pentru sine un geniu taciturn și agresiv, proprietar al unei poziții de luptă humoristică sau al unei vîrste, care adaogă la nesuferitul mi⸗ros individual, flerul pe generații. Război de per⸗sonalitate și bătaie sterilă de epoci: printre restu⸗rile campamentelor provizorii, mutate din loc în loc, poeții se strecoară șchiopătînd și tușind, răniți de viață și eliminați cîte unul.

S⸗a propus cu mult înnainte de amenințarea cu un impozit pe mizeria profesională, o atitudine socială de solidarizare. Nu spuneți că individu⸗alitatea este rebelă spiritului de tovărășie: așa individualitate este o suficiență declamatorie și o înfumurare. Omenescul artistului e dedesubtul tu⸗turor numelor și în toate stihiile acelaș, iar satis⸗facțiile de orgoliu, dacă sînt reale și nu minci⸗noase, se capătă în ipoteză și nicidecum în sălbă⸗tecia unei singurătăți de stîrpiciune.

A circulat și un manifest acoperit cu patru⸗zeci și cinci de semnături hotărîte să deosibească într⸗o lume organizată o nouă organizare.

Desigur că se naşte întrebarea: este poetul un profesionist, şi poezia, în versuri şi proză, în cărţi voluminoase şi în plachete, o profesiune? A scri este a face o ispravă utilă?

Cine ar putea să afirme cu tenacitate? Prea deseori ai dovada influenţei tardive şi succesiv de lente a scrisului chiar utilitar. Ca să se creeze corespondenţa dintre lucrul gîndit şi public este nevoie de artificializarea prin educaţie înceată, de un rafinament prin transpuneri, de adoptarea materialului hîrtiei introdus în viaţă, de un tic cultural. Această grimasă de catalepsie, rară ca maladia lui Bright pînă acum vreo douăzeci de ani, a devenit şi la noi epidemică, circulă şi se propagă. Cititorii se înmulţesc, relativ încă foarte puţin, dar comparativ imens: cartea românească este cerută, este cumpărată, plătită. Cosmeticul literar trebuieşte: te poţi sustrage producţiei şi industrializării? Nu. Vasăzică e vorba de o pro-fesiune, de interese de salarizare: vrei au ba, marfă şi consumatori.

Mai practici decît furnizorii de manuscris, edi-torii au făcut o asociaţie: nici nu încape îndoială, e în joc o industrie.

S-a mai discutat ce aduce autorul la manufac-tură. El dă şi materia primă brută, şi materia transformată, şi obiectul gata făcut: editorul îl înmulţeşte; pecînd ţiţeiul, de la acţiunea forajului pînă la comercializarea lui, trece prin cîteva serii de operaţiuni şi întreprinderi independente unele de altele, implicînd capitaluri şi activităţi distincte. Numai literatul dă laolaltă şi sonda şi lacrima pură, de ultimă distilerie, trei-patru operaţiuni suprapuse, gata, unei întreprinderi care o flaconează şi o vinde. Totuş, literatul e mult mai slab decît editorul: singura lui plăcere, fă-cută să-l compenseze, se găseşte la întîlnirea cu editorul civilizat, atent şi corect, căci nici acest

tip de editor nu ne lipseşte. Dar editorii organizaţi profesional era nevoie să găsească dinaintea lor organizarea profesională a literaţilor.

Manifestul ar fi fost publicat dacă autorul lui era un prost psiholog. El a aşteptat să treacă o săptămînă, două, trei, patru săptămîni, şi între săptămîni a pipăit pulsul celor patruzeci şi cinci de semnatari entuziaşti ai primului moment. Nici-unul nu s-a mai prezintat la nicio convocare, şi cei mai mulţi s-au rugat să nu le-apară iscălitura pe manifest. . . Unul se motiva cu o funcţiune, altul cu o dependenţă de umilinţă, altul cu grija să nu supere un protector: nefericiţii confraţi se temeau să profeseze o opinie şi aveau sensaţia că onorabila lor emancipare şi o atitudine cinstită constituiau o ruşine.

Abia acum îşi dau seama ei, după împlinirea tuturor soroacelor, că o tovărăşie profesională putea să aibă un rost. La o gazetă apărută de curînd şi cu celeritate dispărută, au fost recrutaţi scri-itori tineri, în deznădejdea şomajului, cu salarii de o mie de lei pe lună. Sînt oameni politici şi directori de gazetă cărora nu li se urcă sîngele în obraz cînd acordă unui poet apuntamentul re-fuzat de un rîndaş. Poate apăra cineva pe copilul care primeşte această primă de tuberculoză? Ci-ne?. . . Poate înfiera cineva pe un patron abuziv? Cine?. . . Societatea Scriitorilor Români, aristo-cratică şi academică, nu are cădere să intervie în conflict, nici să plaseze un literat, nici să-i asigure un tratament decent.

Pînă la eroarea unui funcţionar din Ministe-rul de Finanţe, prea zelos, scriitorii n-au avut sensibilitatea interesului lor. Statul, care le refuză orice asistenţă, trebuia să le mai puie şi un impozit asupra unor beneficii fictive. Azi, domnul Victor Slăvescu, care-i şi domnia-sa scriitor, va repara greşeala unui subaltern, probabil bine plătit.

Mîine se va putea să avem alte soiuri de miniştri de Finanţe. Am avut nu demult un ministru de Justiţie, foarte bine intenţionat, care, întocmind o lege a proprietăţii literare, nu s-a consultat cu nimeni şi a omis din legea lui esenţialul elementar. Lipsea organul trebuincios.

A venit ceasul ca să se organizeze un sindicat profesional independent, viu, activ şi de permanentă iniţiativă. Materialmente el poate apăra toate interesele breslei, şi opera lui de creaţie intelectuală poate lăsa în urmă toate încercările hibride de participare a literaţilor la viaţa culturală efectivă românească, printr-un sistem de grupări care, grupîndu-i în colaborări felurite, poate procura fără greutate o existenţă demnă. Şi sindicatul, a căruia întemeiere e necesară, va putea să fie, în lipsa oricărei autorităţi speciale, o autoritate ascultată

CĂRŢILE

Invenţia cărţii, care adună, superioară tiparului, care răspîndeşte, egalează pe a hîrtiei, care păstrează. Cutie cu rugăciuni şi tabachere cu amănunte sacre, aşezată într-un colţ de masă, pe o velinţă de catifea, cartea nu a întîrziat să devie un mobilier, ca oglinda, ca patul, ca dulapul cu blănuri şi accesorii. Rafturile stratificate ale bibliotecii fac parte din « menaj », armonizate cu zestrea, cu covoarele, cu tablourile, cu nevasta. Nu se mai concepe gospodărie fără bibliotecă, după cum nu se putea să nu fie, pînă mai ieri, apartament fără « salon ». Cărţile au înlocuit vasele de aramă de odinioară, din care bătrînii, orgolioşi că le străluceşte un părete, nu mîncau niciodată, de teama coclelii.

Belşugul de cărţi a provocat stricăciunea bibliofiliei şi a legătoriei. Mii de oameni aleargă prin Europa, toată viaţa lor, după o carte splendidă la pipăit. Satiri bătrîni, superpervertiţi, în căutarea unei milaneze cu un ochi albastru şi celălalt cafeniu. Dacă pe unii bărbaţi îi interesează amănuntul feminin mai mult decît femeia, copleşiţi de plăcere în faţa unui pantof cu tocul înalt dintr-un « galantar », adulînd un neg de pe figură sau mustaţa parazită din colţul unei guri de carmin, bibliofilii leşină după dată, după chenar, după piele de viţel. Cărţile se înşiră în biblioteci conform unui cotor. O ediţie valorează infinit mai mult decît orice text, prin rîndul sărit

sau prin titlul estropiat. Pe o carte de bucătărie s-a iscălit Gambetta: Îmi vine rău!

Între bibliofili se stabilește, ca între amatorii de timbre sau de cutii de chibrituri, o emulațiune. Se obține ca o mîndrie profesională, ca la doctorii în științe politice, filosofie sau belearte. Se ivește o noblețe, un punct de onoare, un cod oral. Se nasc ticuri, din care cel mai armonios e brațul strîns pe mapă, subsuoară, cu capul puțin aplecat. Buricul degetelor unui bibliofil ia îndată contact cu foile și examinează: are merite sau nu, volumul oferit? El rostește cuvinte misterioase și neobișnuite, ca iubitorii de covoare, subtili în Karamani, Sumacuri și particularități cu nume de ceaiuri. Moralul el însuș e atras: amatorul caută tertipuri ca să înșele pe negustor și este satisfăcut că întodeauna l-a păcălit. Lucrul cumpărat face de zece ori cît l-a plătit; vînzătorul era un ignorant: el nu și-a dat seama ce tezaur se afla în mîinile lui pînă la vînzare, și nici nu a bănuit că s-a găsit în fața unuia din cei mai mari cunoscători, dacă nu chiar cel mai mare.

Cumpărătorul, invariabil expert, are și o strategie: operează cu etape. Cînd i s-a propus un obiect, el și-a fixat ochii pe altul, pe cel de alături, a căruia valoare o remarcă pentru întîia dată el. « Acoperit cu praf, lucrul de preț zăcea aruncat într-un colț; am bănuit numaidecît că aveam de-a face cu un Rembrandt, după atmosferă, deși purta o altă semnătură. . . » Urmează verificarea posibilităților: ce căuta obiectul în București? Se argumentează cu Ipsilante sau cu Divanul Ad-hoc. Se presupune romanul unui tînăr polonez, căpitan refugiat, care și-a vîndut, în trecerea lui spre Bizanț, bijuteriile la Tecuci, cărțile la Ciocănești și armăsarul roib la Giurgiu. Înnainte de a se despărți de nobilul animal, l-a sărutat pe grumaz, și Ducipal a nechezat.

Nu, azi nu va cumpăra, nici nu-l interesează. . . Mai trece peste cîteva zile și confruntă verificările cu obiectul: nu a greșit. Obiectul e autentic. Dar nici de data asta nu se tocmește. Peste o săptămînă, distrat, cu țigara în dinți, cu o zbîrcitură de dispreț pe obraz pentru meseria de anticar, cu o sprinceană ridicată ca din pricina fumului de la țigară, întreabă agale: «Ce să-ți dau pe porcăria aia, de colo? ».

Încurcat în rețelele amatorului, negustorul vinde și, evident, se păcălește.

S-ar părea natural ca în bibliotecă să se servească toată familia. Deși domnul figurează pe lectorul, cu o carte permanent înjunghiată cu un cuțit cu cap de pasăre de nichel, pe biurou, el se informează de mersul culturii în *les Annales*, în *les Nouvelles littèraires*, și pentru știința adevărată și-a rezervat almanahul *Hachette*. Cărțile, încremenite în nemișcare, rămîn intacte generației următoare, sau sînt cumpărate, după moarte, de alt amator, de alt bibliofil, conservator al speciei sfinte.

Dar alături de bibliofilul, amator de ambalaje și etichete, s-a născut individul contrariu, al cititorului turbat. Îndeosebi adolescenței, la vîrsta primelor țigări și gelozii, îi este plăcută lectura, ca o presimțire că diploma, funcțiunea și vastele preocupări politice viitoare, vor interzice cititul altor lucrări de gîndire și inteligență decît ale scriitorilor de ținuta domnului C. Mille, scoborîtor din Pascal și confrate cu Clemenceau. Lectura se administrează la nouăsprezece ani, cînd studentul nu se îndoiește o clipă de genialitatea lui fără păreche, cu o lugubră generozitate. În mintea, de cele mai multe ori aproximativă, a candidatului, se debalează activ lăzile cu cărți, așa cum sosesc. Sînt prin București băieți cumsecade, au-

tori din cînd în cînd sau de stihuri crețe, sau de-o proză coriace, care s-au ales dintr-o înflăcărată epocă de lecturi în zigzag, cu o căciulă intelectuală de patru ori mai mare decît numărul capului respectiv. Ei știu tot, chiar dacă au citit mai puțin de zece volume pe zi — și socotesc drept o datorie sacramentală omniștiința librăriei. Victime ale literaturii, ei nu mai simțesc decît în mod de literatură, vorbind exclusiv în versuri și proză, și literalizînd buna viață a simplicității. Nefericirea cărților întrece bucuriile incompatibile pe care aceste odrasle ale reveriei știu să le procure.

Ca și ciupercile, cărțile trebuiesc alese după puterea digestivă și după inocuitate — și după vîrstă. Este foarte straniu ca, în raport cu analfabetismul nostru obștesc, să avem poeți Laforgi și alchimiști Gourmonți. Asta ne vine cam ca un roșu de buze pe gura unchiașului plugar din Pătrăoaia. Înnainte de-a fi evoluat pînă la abecedar, avem, ca Europa, o abundență de pederastii intelectuale ultrarafinate care merg de la « cubism », la « constructivism »: prin veacurile de o sută de ani unul, noi am trecut rîzînd, dintr-o singură dată, dintr-un salt printr-un cerc de hîrtie spart și jumulit cu căpățîna.

Cărțile stau în raport direct cu înmulțirea tipografiilor, nu numai în ce privește numărul volumelor, dar și suma totală a foilor. La noi coincide exact înființarea cîtorva mari tăbăcării de editură, cu cartea foarte voluminoasă. Niciodată literatura românească nu a biruit răbdarea cititorului ca în epoca noastră de arte grafice. Cărțile ies multe și groase. Kilograme de literatură într-un singur volum, sute de pagini, mii de pagini.

Cartea groasă e reputată « operă », pecînd cartea subțire e numai volum. Unii scriitori au în-

locuit dificultățile concentrării, înnălțimii și adîncimii cu șesul emolient infinit, în care te întinzi, mergi și stai, rumegi și iar te duci, singur, liniștit și mediocru. Autorii au fost distinși, în ultima vreme, pentru că au scris cărți imense, care nu pot să fie citite, aparent satisfăcuți de asemenea distincții.

Criteriul numărului de pagini s-a impus, în conștiința cîtorva măcelari, după sistemul metric, care orientează preferințele la cîntărirea rîmătorilor cumpărați pe picioare. Absența tinereții verbale și a virginității de inspirație este mascată cu așa-numita muncă, în sensul ei de brațe suflecate și nădușeală, ca geamurile sparte, lipite cu jurnal: munca bivolului înjugat la isprăvi nebivolești. E-o muncă asimilată cu prepararea varului cu nisip și cu căratul apei la groapa cu var: această muncă pe distanțe și în lățime, nu construiește bazilici, și între arhitecți este plătită cel mai puțin și cu titlul de salaorie.

Cărțile-bolovani, la locul lor în științele documentare și descriptive, denotă pentru artistul care asediază cu ele cetatea sprintenă și ascuțită a literaturii, neputința de a-și vedea obiectivul, căutat cu strădania paginilor acumulate; incapacitatea strîngerii laolaltă a componenților armonici, lipsa de gust și de facultate a construcției prin eliminare. Autorul de bolovani tipografici ia tot și utilizează tot materialul ce-i vine la lopata sterilității, milos cu sine, blînd și frățesc cu propriile-i băligare. Dacă orice adevăr poate fi înscris în cîteva cuvinte, nu există subiect care să nu fie tratat în cîteva pagini și al căruia interes de originalitate să treacă peste numărul lor.

Cînd face un roman, scriitorul este ademenit de vanități abstracte și influențat de vorbele născocite de o critică fără imaginație, care scapă de obligațiile individualizării și preciziunii în rezer-

voriul cu psihologie, marele canal colector de impalpabile superfetațiuni. Psihologia în roman constă în a descri pe lung și pe nemaisfîrșite ceea ce se petrece exact în sufletul unui individ, în momentul cînd își încheie ghetele, cînd își taie friptura. Este obligator în psihologia acestor bărbați de știință ce vor să fie romancieri, ca eroul să nu se comporte niciodată mental în concordanță cu actele lui, trebuind, de pildă, ca atunci cînd vorbește cu Nichifor să creadă că stă de vorbă cu Mazilu, și chiar să-i confunde pe unul cu celălalt, pe baza unui beteșug sincer sau imaginat. Psihologul escortează toate măruntișurile romanului său cu un alai de considerații, de accesorii și analize, în care măruntișul moare ca să trăiască psihologia. Mulțumită mașinii de tipar, domnul Tartampioneanu se face egal cu Claparède și Freud, dacă nu chiar i-a întrecut, și însuș doctorul Marinescu, specializat cu toate acestea în eretinologia literară, rămîne un modest debutant, tolerat cu titlul de coleg.

Concluzii: Să scrim închegat și după geometria în spațiu. Și să scrim scurt și nou. Și să ne lepădăm de roman. Biblioteca noastră să aibă cel mai mult douăzeci de volume. . .

UN MINISTRU AL AGRICULTURII

Domnul Al. Constantinescu, ministrul Agriculturii și Domeniilor, a cumpărat un castel brîncovenesc în țara Făgărașului, pentru artiști. . . Mulțumită domniei-sale pictorii, muzicanții, poeții, actorii vor putea să trăiască o dată pe an, și atîta timp cît le va plăcea, gratuit și confortabil, cu pensulele, cu cărțile și călimările lor, cu oglinda și fardurile profesionale, într-o insulă a liniștii și a singurătății. Știrea e sensațională.

Actul domnului Constantinescu este de natură să lase violent căscate gurile care nu se ostenesc de zece ani să bîrfească în toate anotimpurile pe ministrul presupus cel mai inestet. S-au succedat prin toate guvernele amorezii sentimentali ai artelor, declamatorii devotați dar lenevoși să transpuie în realități grandilocvența lor apelpisită. Din mijlocul codrilor și fermelor, în care îi este închis departamentul, domnul Constantinescu a putut, liniștit și sobru, să împlinească afară din program, ceea ce un minister precis al Artelor, creat cu scop categoric, nu a parvenit nici să formuleze în mulți anii lui de existență.

S-a spus întodeauna că ministrul Agriculturii este un personaj foarte inteligent, ceea ce ar fi putut să nu pară extrem de anormal, dar și în superlativul inteligenței se deosibesc grade și tonalități. Cel mai puțin tînăr dintre miniștri, dovedește, în paguba colegilor domniei-sale, vizitați, se spune, de toate muzele valide, o inteli-

gență generoasă și o sensibilitate constructivă: să nu ne temem de noțiuni și de cuvinte.

Castelul va putea să fie pregătit pentru primire mai devreme sau mai tîrziu. Artiștii se vor grăbi mai mult sau mai puțin să se folosească de ospitalitățile lui boierești. Se va putea chiar ca direcția castelului (nu se concepe castel fără director!) să revie temperamentului de unanim cumulard al domnului Brătescu-Voinești, titular al vreo patru sute șaptezeci și opt de slujbe și căruia nu i-ar sta infinit de rău să ocupe cu numeroasa-i dulce persoană toate camerele și dependințele domnescului refugiu. Însemnătatea actului domnului Constantinescu depășește darul făcut.

Pentru prima dată un ministru serios al Statului se gîndește la existența în carne și oase, înnafară de bibliotecă și carte, a meșteșugarilor de cuvinte și vopsele, părtinindu-i cu un privilegiu. Premiile, înființate anul trecut, se adresează unei cariere și unei vieți, nu unui artist; intenția distincției este complicată cu spațiul și timpul; iar Academia ține socoteală, în alegerea membrilor ei, la o vîrstă în genere înnaintată, de proporțiile sociale, în special pedagogice, ale scriitorilor chemați să sugă din laptele-i bătrînicios. De « artist » pur și simplu, vorbește întîia oară un ministru al Agriculturii: trebuie subliniat apăsat.

Să recunoaștem în treacăt că literații militanți din Corpurile Legiuitoare primesc un bobîrnac. A trecut carul cu crăci de la pădure, și un vîrf înmugurit de nuia a scăpat elastic și a pleznit delicat peste nasuri. Sfiielile diurnii și frica de-a nu displăcea oamenilor politici antiartiști, care au făcut din siluetele lor literare niște deputați decorativi și cu autoritatea mărginită și pulverizată de o grimasă, i-au împiedicat să-și amintească o singură dată de datoriile lor, măcar într-un proiect de lege, care să garanteze, de pildă, pentru

presă, plata abonamentelor și încasările de la depozitarii de cărți și hîrtie tipărită. Ba, acești parlamentari cu pana la ureche și cu manuscris în buzunar, s-au simțit importunați și cam jigniți oridecîteori li s-a atras luarea-aminte asupra sensului de colegialitate solidară al mandatului lor, și, îndoctrinați la metoda hatîrului evaziv și la arta de-a fi pieziși, tangenți și ocolnici, și finalmente meschini, au fost adeseori auziți, în exercițiul abilității, debitînd făgăduieli în gustul următor: « De asta am să-i vorbesc mîine lui *Ionel*. Astăzi dejunez cu *Vintilă* și am să-i cer și opinia *lui*. . . La revedere!. . . Dacă mergi cu trăsura, te însoțesc și eu pînă la mine acasă. . .»

Față de atari curteniri de camaraderie, care eternizează agonia ideilor și întrețin pe artiști cu oxigenul falsificat în stihia ipocriziei, fapta domnului ministru Constantinescu, care nu este măcar poet agrest și nu a scris măcar o prefață, capătă o considerabilă expresie de cultură.

Pentru că, în sfîrșit, se găsește un ministru cu auzul orientat de la sine către atmosfera frămîntată de nădejdi și sugestii; un ministru cu care artiștii pot comunica, nu numai prin crăpătura și gaura ușii; un ministru necopleșit de munci fioroase și de răspunderi fenomenale; un ministru cu personalitatea activă, și nu compusă exclusiv din reflexe și parenteze; o voință, și nu o absență; o energie, și nu un amortizeur — artiștii s-ar simți ispitiți să formuleze propuneri. . .

Fără să știrbească bugetul Statului cu nimic, ministrul Agriculturii ar putea să facă dintrodată o situație onorabilă artiștilor pensulei și condeiului, și de mare fertilitate. Cugetarea domnului ministru Constantinescu avem temeiuri să credem cu certitudine că nu admite pentru artiști viața mizeriei sordide, tîrîtă între o tipografie de

ziar și un interior fără scaune. De la cadrul în care s-au mohorît sau strălucesc, mintea și talentul cîștigă facultatea de a se stinge sau de a se anima, ca briliantele, cărora li se potrivesc catifeaua, metalul și feminitatea.

Statul are pămînturi imense în zestrea lui de expropriator, clădiri pe aceste pămînturi, conace, plantații și ape, de la care se inspiră băștinașul, pana, pensula și scripca. Ar fi, oare, nepotrivit și nedrept ca artiștilor care se simt atrași mai mult de pămînt decît de mocirlă, mai mult de soarele ogoarelor decît de felinarul trotuarelor; ar fi nedrept să li se înlesnească putința de a se stabili în cîte o gospodărie care să devie proprietatea lor? Împroprietărirea, cu plată treptată, a pribegilor și clăcașilor artei românești, pe cîte zece-douăzeci de hectare de pămînt, sprijiniți de un credit de materiale și unelte, ar vindeca o sărăcie rușinoasă, gătită cu pardesiu, ar înmulți pe suprafața țării punctele stabile de influență intelectuală, centrele de organizare a educației și disciplinei sociale. Cît despre valoarea lucrărilor artistice, realizate în asemenea condițiuni, ea nu poate fi decît cel puțin îndoită, comparativ cu cea de azi.

Cartea frumoasă, sculptura frumoasă, zugrăveala frumoasă, prețuiesc mai mult decît o oală artistică și decît un șervet, care se folosesc de toate oblăduirile oficiale. Țara e bogată și pregătită pentru un popor bogat. Puneți pe artiști în mijlocul țării.

Smeriți interpreți ai intuițiilor celor de-o treaptă cu noi și muncitori voioși în grădina cuvintelor românești cu mii de înfloriri și parfume, care se deschid la trecerea prin plasa nopții a ideilor fierbinți din constelația reveriei, ne bizuim că vom interesa, poate mai mult, poate mai puțin, voința pregătită a unui ministru al cîmpiei natale.

În ce ne privește, crîmpeiele noastre literare, cele mai bune, le-am scris întodeauna după apusul soarelui, după ce ne-am spălat mîinile de pămîntul din livadă, după ce ne-am închis orăteniile în coteţe, după ce am stat de vorbă cu vitele și cu cîinii, și ne-am ras de lut tălpile la ușa gospodăriei.

Întrebați pe prozatorul Sadoveanu unde își reînnoiesc frăgezimea și gingășia scrierile sale, dacă nu în via de la Iași. Să răspundă poetul Goga: contrazice gospodăria de la Ciucea, tinerețea optimismului său?

Pămîntul e marele cosmetic.

Știm cîțiva artiști, pictori și scriitori, care ar urma cu cîntece carul încărcat cu sculele meseriei și cu copiii deasupra, peste tablouri și cărți, pornind din București către țară...

« CAPŞA » ŞI CAPŞISMUL

Un confrate provincial, subt modesta semnătură X şi Y, a publicat, în ultimele săptămîni de dinaintea Postului Mare, un articol în revista de faţă, menit să discrediteze în ochii Moldovei cafeneaua din Bucureşti. Inocentul şvarţ şi càndidele prăjituri servite clientelei artistice, literare şi politice ale singurului local intelectualizat, rămas pe Calea Victoriei după război, erau prezintate cititorului care-şi roade cizmele de urît în Panciu şi la Folticeni, ca nişte otrăvuri abjecte ale creierului contimporan.

După autorul ieşean, « Capşa » ar fi pentru capitală ceea ce îşi închipuie cuviosul Meftodie din schitul Văgăunoasa că este Iadul faţă de Paradis. O înverşunare primitiv ortodoxă şi aproape grecească pentru nişte liber-cugetători cum sînt iubiţii confraţi de la *Lumea*, îi făcea să incendieze la figurat locaşul de pierzanie al èlitei bucureştene. Să vedeţi.

La « Capşa » intră nişte oameni obişnuiţi să-şi perie hainele de două ori, să-şi schimbe des cămaşa, să se radă zilnic şi să-şi lustruiască ghetele. Oroare! Ei se spală pe dinţi cu nişte alifii cu mentol. Infamie! Subsuoara lor nu pute a năduşeală. Abjecţie! Ei se stropesc şi cu o apă nemţească. Ba, unii dintre ei sînt îmbrăcaţi ca nişte prostituate, adică poartă pardesiul căptuşit cu mătase, şi gulerul de catifea. . . Ce să mai pomenim de acèle infecte personaje care vin cu trăsura sau în

automobil?! Într-o viitoare epocă de îndreptare socială ei vor fi daţi jos din birji, cu bîta, şi siliţi să lingă scuipatul de pe trotuar.

Dar viciul şi ofensa culminează în cravată şi plete. Un mare număr din aceşti pierduţi ai doctrinelor pure sînt prevăzuţi într-adevăr cu o şuviţă de mătase la beregată şi cu un păr dat pe spate. E de necrezut!

Confratele nostru de la Iaşi n-a avut, probabil, în ziua redacţiei, un subiect, şi şi-a închipuit că dărîmă ticăloşia de a bea tutun cu o satiră naivă. Articolul, să fim drepţi, nici nu s-a remarcat, şi numerele din revista *Lumea* nu au fost zmulse din braţele încărcate ale vînzătorilor, ca să fie citite cu lăcomie şi spaimă. Capşiştii sînt inteligenţi, capşismul e tolerant. El nu reprezintă nicio morală şi niciun fanatism. Capşistul fumează, soarbe cafea şi discută — şi apoi fuge după nevoile zilei: advocaţii fug după procese, ziariştii după ştiri, senatorii după cucoane, ardelenii după decoraţii, şi domnul Mihalache Dragomirescu după ţăcălie, căci şi acest domn sublim a devenit capşist, decînd nu mai are revistă şi — pardon — anale.

E adevărat că la « Capşa » se tăgăduiesc gloriile incontestabile. Dar ce-i o glorie incontestabilă mai mult decît un capşist, care comandă, consumă şi plăteşte — sau uneori uită să plătească? O glorie incontestabilă este ca şi noi toţi, din provincie sau din capitală, un sac cu maţe peste care s-a suit un burduf cu circonvoluţii cerebrale. Superioritatea capşismului consistă în aceea că exclude conformaţia tabù.

Amicul de la *Lumea* e humoristic. . . El aduce aminte de găinăresele din piaţă, cu mustăcioară, cu păr în nas şi în urechi, şi care, după ce-şi vînd curcanii tăiaţi unei cucoane cochete, şi-i duc la trăsură, se întorc la coşuri şi oftează:

— Ai văzut, curva? Nu mănîncă decît curcan.

— Numai putorile au noroc! mamă Zinco.

— Cum ți le-aș mai pune eu să spele pri-vățile!

Fără îndoială că simpaticul Titu de la « Capșa », care cumpără țigările cu un leu și cincizeci și le vinde clienților cu doi lei bucata, este și el foarte bine îmbrăcat și probabil că într-o zi cîș-tigă mai mult decît un profesor universitar și, la urma urmei, el este și mai comod, căci nu pro-povăduiește nimic, nu face partid politic, nu ține să fie ministru, aduce cafeaua tîrziu, dar o aduce, și știe să surîdă. Chelnerul Titu e tot atît de onorabil ca și clienții lui, care-i dau cu plăcere bacșișul: moraliștii sînt firi complicate, ei preferă comisionul.

Dar de ce atîtea fulgere care nu se aprind decît pe cutia lor, împotriva « Capșei », domnule din a doua capitală? Crezi dumneata într-adevăr că înnafară de consumații, capșismul nu însemnează nimic în cultura generală? Apostole, domiciliat pe Ararat!

Provincialul crede că la « Capșa » face purici orișicine. Trebuie rezistență și spirit. Mesele sînt alăturate, localul e mic, și toată lumea stă pe o canapea lungă de pluș. « Capșa » e un parlament universal. Cine vrea să devie capșist trebuie să fie, cum se zice la Brașov, *zolid*. El sosește, ia o cafea, intră în vorbă cu un capșist inveterat, și a doua oară nu mai dă pe la « Capșa »; fie că se abține definitiv, fie că răsuflă într-o zi printr-o revistă. Urechile aud, mintea rostește. . . și ești clasat definitiv, ca zincul în lexicon, la litera z. Capșistul e un individ inteligent și primejdios, și critica reală se face la « Capșa », nu în presa literară. Dacă ești prost la « Capșa », este imposibil, — zice capșistul, — să fii inteligent altundeva, măcar în scris.

Uite, frații noștri transilvăneni, sași sau maghiari, veneau odinioară, fiecare cu cifra lui, la « Capșa ». Au venit o dată, de două ori, de trei ori la « Capșa » . . . I-a mai văzut cineva? Nu s-au putut menține. Actorul Iancovescu, care-i un capșist dezgustă-tor, susținea odată, în gura mare plină cu fum, că optzeci și cinci la sută din somitățile politice și culturale, valoroase în special prin abținerea lor de a circula, « s-ar curăța » în douăzeci și patru de ore, la « Capșa ». În Cameră și Senat presti-giul poate spori prin tăcere; la Capșa el trebuie să vorbească — și dacă nu vorbești exact, vorba lui Iancovescu, « te curăți ». . .

De altminteri, iubiții mei confrați, cafeneaua e o trebuință civilizată a orașelor mari, și din punctul de vedere al intereselor stricte. La « Cap-șa » ești sigur să găsești un concetățean pe care l-ai căuta zadarnic la biurou, la laborator sau acasă. « Capșa » e încrucișarea tuturor drumuri-lor, și toate drumurile duc la « Capșa » o dată pe zi. În Occidentul cel mare, cafeneaua primează la toate orele de pe cadran. Acolo oamenii sînt politicoși, sînt sociabili înnainte de sosirea societă-ții viitoare celei fără de prihană; ei se adună ziua, își aduc familiile seara. Oamenii se cunosc, vor să se cunoască, se controlează, se întovărășesc. Cafeneaua e o legătură, e un examen permanent. La noi în țară cafenelele din Timișoara și din Oradea-Mare sînt stațiuni confortabile luxoase, pentru oamenii crescuți în educația respectului de aproapele lor. O muzică bună se asociază la agrementul de-a trăi mai viu decît într-un muzeu de urși umpluți cu paie.

Aș vrea să sugerez confratelui care a spart în spirit geamurile de la « Capșa », că perfecția ade-vărată, — oricîtă depărtare kilometrică ar fi de la ea la noi, — nu este apanajul exclusiv al celor care refuză, din Podul-Iloaei, cu jurămînt, să dea

prin București. Apoi, inteligența nu-i incompatibilă cu cafeaua, ca să rămîie atașată exclusiv secărichii și pîrjoalelor moldovenești. Și dacă nu vin la « Capșa », confrații care detestă, în cadrul Copoului, locașul de perdiție al bucureștenilor, sînt siguri ei că gîndesc mai temeinic și scriu mai frumos decît capșiștii? Au căpătat ei convingerea înfumurată că bunii lor creieri funcționează mai elastic și că au cuprins în cutia lor cu păr geniul total rezumat, numai pentru că nu cer lui Titu un șvarț cu un pic de lapte și că înfulică la « Tuflì »? Cîtă mîndrie, Doamne, la un modest superb!

Confrate bolnav de dictatură și ursuzlîc: fii om cumsecade. Pune pălăria cea mare, ce-o ai la Iași în cuier, și vino la « Capșa ». Aici sălășluiește fericirea: crema gălbuie, strudelul, cadaiful și frișca. Și fiecare capșist are de la un milion în sus lei venit net anual. . .

CRĂCIUNUL ÎN LITERATURĂ

Povestirea de Crăciun fiind inventată, scrisă și tradusă în literă de plumb, directorul ziarului literar, cu număr special pentru sărbători, aștepta numai tiparul. Autorul întrebuințase decorul clasic învechit, însă todeauna de actualitate: zăpadă, numai zăpadă, neîncetat zăpadă — cu diversele succedanee de confiserie ale acestei materii-prime universale din lunile de iarnă: țurțuri lungi și scurți, fulgi impalpabili înstelați, lespezi de gheață și flori pe sticla ferestrei. Pentru că în orașe zăpada se murdărește mai repede decît se termină cea mai scurtă povestire, el își alesese locul acesteia pe cîmp, un cîmp neumblat, străbătut de trei soiuri de pasageri cu picioarele curate: lupii, corbii și vîntul. Cititorului îi trebuia neapărat un model de iarnă pură și virginală.

Apropiindu-se ziua tiparului, directorul își chemă colaboratorii. Barometrul încremenea la « frumos uscat », și cuierul redacției, ca un arbust primăvăratec, purta, în locul căciulilor și paltoanelor normale, pălării ușoare și pardesie de Mai.

— Ce ne facem? întrebă directorul. Am întocmit un număr ridicul pentru un anotimp care anul acesta nu vrea să se ivească. Singura zăpadă ce se pomenește e în gazeta noastră. Pozele, poeziile, istorioarele dezvoltă exclusiv tema zăpezii, absentă din toată natura. S-a devaluat și

iarna: categoricul ei precis, caracterul ei afirmativ s-au efeminat. Cu numărul nostru de Crăciun ne facem de rîs. . .

Colaboratorii constructiviști emiseră părerea de a se sugera municipalității să presare cîteva vagoane de făină pe străzile principale și să spoiască trotuarele cu var. Pe ici, colo, se va arunca și cîte un pumn de zahăr tos, ca să dea la iveală, în matitatea făinii, punctele de scînteiere, evocative de zăpadă. Negustorii să fie rugați să-și descheie pentru trei zile vitrinele și să aștearnă în fața prăvăliilor, pe jos, geamurile desfăcute, pentru ca eventualul cititor să se poată da pe gheață cu un număr de Crăciun în buzunar. În general, publicul să fie invitat prin afișe mici, distribuite de Poliție, ca în tot timpul nopții care precedează Crăciunul să-și facă sugestia următoare: «Mi-e frig, mi-e foarte frig, mi-e din ce în ce mai frig, n-am mai pomenit o iarnă atît de aspră. Mi-a degerat degetul cel mic de la picior, mi-a degerat și degetul următor, acum îmi degeră și al treilea deget: o să-mi degere toată laba piciorului.» Cunoscute fiind efectele sigure ale autosugestiei, publicul va găsi a doua zi capitala înnămolită în zăpadă, și suplimentul literar va putea să rămîie nemodificat.

Altă categorie de redactori, a tradiționaliștilor, fu pentru prima oară de acord cu constructiviștii, integraliștii, cu poeții picturali și cu pictorii literari, cu toate diviziunile și familiile acelor artiști care, nemulțumiți în sărăcia artei lor, ies din fruntariile ei meschine și convertesc la meșteșugul lor meșteșugurile străine. Însă tradiționaliștii se afirmară respectuoși față de numărul literar de Crăciun, pentru alte motive: anume că iarna, fiind un ce românesc, nu poate fi înlăturată nici atunci cînd nu e și nici cînd natura, influențată de internaționalism, se «jidovește» într-atît încît renunță la cele mai bogate ornamente ale codrilor și refuză să mai înghețe și apele, cu scopul ca să faciliteze comerțul și transporturile. Ca demonstrație, ei propuseră pentru timpul carnavalului fracul, smochingul și jacheta căptușită cu cojoc.

Situația fu salvată de un reporter literar, căruia îi veni ideea să viziteze un punct unde se mai păstrează iarna intactă în toate sezoanele, Societatea «Frigul», Groenlandul Bucureștilor. Acolo, reporterul tăbărî cu fotografi, desinatori, poeți și prozatori, care, inspirați în frigorifer, complectară numărul de Crăciun, înnainte de a fi ajuns aventurierii la poartă. Evident, ei se înveștmîntară ca pentru o escursie la Pol și, în prealabil, depuseră omagiile literaturii încurcate, la picioarele unicului țar rămas în Europa și refugiat în imperiul ghețurilor artificiale, doctorul Strun Ga, un Lébaudy al elemenților congelați, flancat de doi miniștri laponi, Nem Es și Har Nagea, care conduseră convoiul de literați prin misterele septentrionale, confecționate cu mașina, și-i scoaseră prin subterane tocmai la linia tramvaiului cu cai.

Reporterul literar văzuse bine, căci în monarhia Frigului se rezolva contradicția din natură și din suplimentul de Crăciun, gheața fiind numai un pretext pentru prelungirea lunilor calde dincolo de marginile permise. În interiorul gerului, literații făcură cunoștință cu iulie și august, personificate în livezi de mere, în grădini de legume, în stufișuri cu iepuri, în lacuri cu pește și gîște. Flora și fauna climatului agreabil trimiteau eșantioane pentru corabia lui Noe înghețată. Numai că fructele, gîștele și peștii, în loc de a trăi într-o libertate anarhică și incomodă, în pomi, în iarbă, în apă, viețuiau în disciplina strictă a lăzilor cu capac, iar iepurii, ca să fie împiedicați să alerge,

se învoiseră să fie atîrnați de picioarele dinapoi, legănați de o răcoare de minus patru grade, deasupra icrelor-negre și a untului bălan, într-o perspectivă Duiliu Zamfirescu, de portocale, zmochine și mandarine, idem la lăzi. . .

REPEȚIRI

Visul unei reviste mari, de neam bun și cu zestre, l-au avut, rînd pe rînd, toți bărbații între treizeci și cinci și șaizeci de ani, din Bucureștii literari și politici. Îndrăgostiți de cel mai frumos surîs al culturii, sau numai loviți de-o streche artistică la netimp, și gravii și ridiculii, și potenții și famenii, și cei inteligenți de-a binelea, și cei nelecuiți de o tîmpenie definitivă, au umblat să pețească fetița, în zadar. La București, căsătoria fusese cu neputință, și diverșii flăcăi mai tineri sau mai copți ai Cosînzenei, s-au mulțumit temporar cu un concubinaj în domesticitate.

Revista e un bun delicat, capricios și de lux. Ea trebuie să fie împodobită cu bijuteriile cele mai fine, la întocmirea cărora ajunge o civilizație înstelată și înflorită, și să afirme nivelurile înnalte, atinse și străbătute de belșugul intelectual al unui popor. În România, singura revistă care să prezinte, ca un fluviu cu afluențe variate, priveliștile răsfrînte ale unui parcurs, s-a stabilit la Iași; încercările, prost organizate în capitală, au dat greș.

În timpul tratativelor de pace și teritorii cu Ungaria, delegația românească a putut să audă și să vadă că din circulația revistelor, adversarii ei au scos un argument care a slujit favorabil teza culturală a Pestei. Cîte reviste avem noi, citite și cumpărate de public și plătite de abonați? întrebau maghiarii: iată-le, sînt aci, în cuferele

noastre. Cîte au românii? Maghiarii le aduseseră cu ei și pe ale noastre. . .

De ce nu avem reviste și de ce revistele pe care le avem se găsesc în agonie săptămînală, cele săptămînale, și în agonie mensuală, cele mensuale? Desigur, excludem din tabel acèle publicații hibride, compuse cu praștia și cu furca, inconsistente, lipsite de caracter și orientare, care apar și se mențin grație unui măritiș monstruos de interese, abonate de silă, plătite cu scîrbă, suportate cu teamă, subvenționate în scopul unei compensații și reparații, și apărînd ca să gătească în policromie, cu pene de struț și de cocoș, vanitățile de stupiditate ale cîte unui personagiu gogoneț și nul. De ce nu avem reviste reprezintative?

Întîi, pentru că editorii oricărei reviste, menite să capete accentul individualității, sînt convinși că pornesc o întreprindere mai puțin serioasă decît o bodegă, un restaurant sau o fabrică de limonadă. Ca să fie condescendenți cu o rubedenie vizitată de fantome și muze și ca să placă unui scriitor simpatic, ei vor risca niscaiva parale, fără să se gîndească un singur moment că sînt în stare să facă un act intelectual și politic important și, cu multă răbdare, și o afacere bună. Este ca și cum s-ar cumpăra unui copil din familie un măgar de carton cu gîtul agățat într-un resort. Mai dă măgarul din cap, ori s-a stricat? — jucăriile se strică numaidecît. Întîi, prin urmare, absența fondurilor și greutatea de-a rezista împiedică apariția revistelor solide.

Al doilea, pentru că scriitorul și colaboratorul în general este considerat că scrie din distracție, așa cum s-ar îmbăta sau ar fugi pe bicicletă. Fondatorii și editorii de revistă acceptă plata hîrtiei și a lucrătorului tipograf, însă în capul lor nu încape ideea că și colaborarea implică o muncă și un salariu proporțional. În cel mai bun caz ei cred că această muncă nu poate să fie plătită, și că dacă ar plăti-o s-ar ofensa Dumnezeu și s-ar ofili principiile, în virtutea cărora — ce să-i faci? — de ce ți-ai ales meseria asta? — artistul, orice artist afară de cel interpretativ și decorator, are datoria abstractă să moară de foame. Artistul e omul-șarpe: el trebuie să mănînce puțin, ca să rămîie fluid și elegant, cu o singură linie dreaptă din creștetul capului pînă în vîrful cozii; și cu cît va mînca mai puțin, cu atît opera lui va fi mai grasă, și cu cît va muri mai repede de foame, cu atît opera lui va fi mai concentrată.

Al treilea, maghiarii de la tratativele de pace se înșelau. Nu ne lipsesc în primul rînd cititorii; ne lipsește agentul activ și onest care să ne puie în contact cu cititorul. Pînă acum acest agent este librarul, pentru reviste și cărți, și depozitarul, pentru ziare și reviste. În privința acestor harnici pungași, toată lumea este de acord, editorii, administrațiile ziarelor și autorii. Sînt în toată țara vreo patru sute de bandiți librari și vreo mie de bandiți depozitari; excepțiile nu se pot socoti: sînt puține. Tîlhăria e înfloritoare și tolerată. Un învăț neconceput în toate celelalte ramuri ale negoțului, obligă pe editor să trimită cărțile și revistele pe credit, cu un beneficiu, de mai înnainte asigurat, de douăzeci și cinci la sută, în realitate de peste treizeci și trei la sută, suta de bază fiind mai mică decît suta reală. Librarul oprește douăzeci și cinci la sută, dar oprește și restul de șaptezeci și cinci, și oprește și ceva mai mult: marfa nevîndută, pe care tot el o vinde, cu kilogramul.

Se face librar cine voiește și vînzător de ziare cine voiește. Încă nu demult, chioșcarii din București erau în unanimitatea lor bulgari, ca zarzavagiii — și măcar nu știau românește. Față de

nimeni, librarul nu este constrîns de nicio obligațiune. Nu-l controlează, cum cere cazul lui, nici Poliția, nici Siguranța, nici Administrația Financiară. Nu-l ține de scurt nici Ministerul Artelor, care este și ministerul Literaturii și al Cărții, nici Casa Școalelor, care este cea mai sinistră organizație de aruncat milioane la gunoi, nici altă autoritate. Aci nu se fură o marfă oarecare: se fură inteligență, talent, geniu, nădejde, se fură însăș rațiunea de a fi a Statului românesc nesimțitor la marele lui postulat.

Directorii Statului nostru sînt cei mai puțin informați despre starea lamentabilă a raporturilor dintre cultură și negustorul de cultură. Le-o povestești și surîd. Le aduci dovezi și nu le cred. Într-adevăr, este de necrezut că o întreagă clasă producătoare este sistematic și permanent ruinată de-o clasă parazitară, împuternicită prin nepăsarea autorității. Așa că de o parte, strînși pe insula iluziilor, stau scriitorii, și de partea opusă, cititorii, complectamente izolați și ei. Cine va scurta mai repede drumul dintre categorii?

O altă pricină de rùină a revistelor este neplata abonamentelor. Abonatul sărac, plătește; abonatul bogat, refuză să plătească. Se poate și aci crea un organ, fără multă greutate. Dar mai e un vierme, viermele poștal: pîn-a nu începe să fure librarul, fură funcționarul de la Poștă. Singura expediție sigură este expediția recomandată: doisprezece lei în plus la foaia simplă!. . .

Dar situația va apărea cu totul infectă cînd vom adăoga la stocul de cauze enumerate mai sus și omise, indiferența în primul rînd a scriitorilor atacați de atîtea banditisme diverse. Scriitorul dibuie prin întuneric și crede întunericul normal, ca un bolnav care s-a născut cu splina dureroasă și s-a deprins cu gîndul că omul trebuie neapărat să sufere de splină.

Se repetă în scrisoarea de față, într-o formă accesibilă și unui epistat, substanța numeroaselor tentative și articole pornite de la cel mai jos iscălit, de vreo zece ani încoace. Apariția la Craiova a unei mari reviste de literatură și idei constituie un eveniment, date fiind mai ales garanțiile de durată ale acestei reviste. Însă mai importantă decît orice revistă și decît orice mișcare culturală, menită să satisfacă sufletul, este organizarea stăruitoare a unui colportaj, întemeierea unui nou serviciu de librărie, ramificat de la centru și supus unei reguli precise. Dacă pînă la sfîrșit, Statul va refuza să puie la îndemîna cărților și a revistelor mijloacele lui administrative, nimic nu împiedică organizarea particulară a unui vehicul de circulație și desfacere. Zece mii de preoți și zece mii de învățători și zece mii de cetățeni interesați bănește la răspîndirea librăriei pînă în satele cele mai necunoscute — zece mii de comune rurale, numai ele — pot fără mare greutate să consume dintr-o singură dată o ediție de zece mii de exemplare dintr-o carte și dintr-o revistă. Băncile populare și cooperativele, — obligate categoric să înființeze biblioteci cît de vaste, — pot ele singure să desfacă repede o ediție, cumpărată prin contribuția ușoară a zecilor de mii de clienți. Școlile, toate școlile, pot fi obligate să facă biblioteci, mai ales în regimul eforiilor școlare. Dacă fiecare școală ar cumpăra cîte un singur exemplar din cărțile și revistele apărute, — afară bineînțeles și strict înțeles de marfa anonimă a publicațiilor de speculă și împorcărire a inteligenței, fabricată de editori fără nume, strămutați din toate negustoriile în industria tiparului și a editurii, — dacă fiecare biserică ar fi silită să facă o bibliotecă, viața culturală și viața scriitorilor s-ar resimți de aceste inovații elementare, numaidecît; dar, paralel, și calitatea literaturii. Și s-ar naște cartea practică,

și literatura practică, și publicația populară bună.

Un legiuitor atent ar lovi traducerile de o taxă atît de violentă, încît ar dispărea o întreagă literatură de abjecții și aberații, în folosul pro⸗ducătorului nostru, bun sau rău e egal.

Începeți cel puțin, domnilor de la *Scrisul românesc*, cu adunarea treptată a scriitorilor într⸗o organizare profesională, care să știe, înnainte de orice, anume ce trebuie să dorească, să ceară, să impuie și să inițieze.

ARS POETICA

Mi se părea că seria articolelor publicate în obiectul *Cuvintelor* mele *potrivite* a încetat. Am așteptat⸗o să se curme, și oridecîteori era să am impresia că se isprăvește, se isca o serie nouă. Poate sînt amenințat să aștept cîțiva ani și încă o viață: sufletul cărții mele — e de prisos mode⸗stia, căci nimic nu există pentru ca să se teamă — circulă, este viu și nu mai poate fi ucis: el aparține literaturii, ca și cartea, cu izbutirile și cu neizbutirile ei.

Dar am făgăduit că sleindu⸗se șirul articolelor, — elogioase sau injurioase, — voi publica și eu, autorul, note la cuvintele mele. Le cunosc mai bine decît cititorii mei și, fără vanitate, le explic. . .

Cînd am pornit să scriu, acum treizeci de ani, nu o făceam ca să satisfac vreodată pe altcineva decît personagiul simțului meu de ordine și simetrie, rămas, trebuie să mărturisesc, nesatis⸗făcut. Puținii mei prieteni, încă de atunci, își vor aduce aminte că⸗mi pusesem de gînd, însă cu seriozitate, să scriu, pînă la patruzeci de ani, o carte. Nu m⸗am ținut de cuvînt; am mai întîr⸗ziat șapte. Sînt spini care se reproduc de zeci de mii de ani și rodesc ghimpi exclusiv.

În treizeci de ani, cîți mi⸗au trebuit să scriu o carte, am scris o grămadă de alte cărți. Cele mai multe au fost cu simplicitate expediate la ceruri cu colaci de fum. Trebuia să scriu. Mi⸗era foame,

mi-era somn să scriu: mă odihneam, de o muncă zilnică, deseori foarte grea, în colaborare cu o putere de concentrare în răbdare și efort agresivă. Cu sufletul furnicat de atomi imponderabili și mistici, am luat parte la străduința cumplită de a ridica un sac cu plumb, pînă-n Tării, și înlăuntrul lor de-a mă duce departe. Vroiam să sufăr, cu un temperament distinct care nu încheie alianțe cu nimeni, pînă la victorie totală sau prăbușire.

N-am vizitat niciodată niciun literat. Cînd m-am ivit incidental printre scriitori, veneam cu totul din altă parte, din părți în care nu pusese încă niciun scriitor calificat piciorul. Și miroseam a sălbătecie, ca un lup intrat din eroare în cetate. Scriam fără să vreau să fiu ceea ce se numește un scriitor, lucrul acesta se simte clar din *Cuvinte potrivite*, care nu măgulesc falsificările intelectuale și artistice ale niciunui gen de a mînji hîrtia. Prietenul meu C. a publicat o poezie și apoi cîteva, în revistele lui, autorizat mai mult de prietenia decît de intențiile autorului. Mi-era de tipografie, care-i o artă japoneză, aș putea zice silă, de vreme ce o vedeam lucrînd ca o mașină și nu ca o instanță.

În douăzeci și patru de ore ajunsei scriitor. M-am luptat din răsputeri ca să dau înnapoi: a fost cu neputință — m-a luat curentul și vîlva m-a cuprins. Niciodată nu m-aș fi gîndit să opresc asupra mea opinia literară, elogiul sau tăgada, admirația imperială sau contestarea valeților: aceste unități, aporturi și infiltrații erau, cum sînt și astăzi, cu totul străine preocupărilor mele, adunate în singura pasiune, aceasta desfrînată, de a cînta pentru urechea mea și pentru țărînă.

M-a nemulțumit în ceasul cînd am pornit să mă țin de cuvinte, ca de niște funigei și să zbor

cu ele, toată literatura ce se făcea și care se făcuse, inexpresivă, moale, cu aderențe mucilaginoase. Îmi venise, nu știu de ce, nevoie de-a întări cuvintele și de a îngropa în fiecare din ele o alică de plumb, în jurul căreia să basculeze fix, ca figurinele de celuloid. Observasem că buruienile mele vulgare din fereastră nu mă plictisesc niciodată, că mi se păreau proaspete și noi în fiecare zi, ca și cîinii și mîțele cu care trăiam, pecînd cărțile mele cele mai bune și rezistente mă cam scîrbeau. Oare cuvintele nu puteau fi noi ca pisicile și ca iarba din ghiveci? Această obsesie niciodată nu m-a părăsit. Și am umblat peste tot locul cu un gol și cu o nevoie de a-l împlini. Să mă păzească Dumnezeu, nu am căutat să fac literatură, dar am căutat cuvintele care sar și frazele care umblă, de sine stătătoare. Nu știu, am sentimentul că încă nu le-am găsit și probabil că nu le voi mai găsi. Însă căutînd cuvinte săritoare și găsind puține, am înlocuit natura lor printr-o natură de adaos și m-am apucat să fac resorturi pentru cuvinte, ca să poată sări. Jucăria e de altfel lesnicioasă de fasonat: constrîngi cuvîntul să fie strivit între un arc și un capac, și cînd vrei să sară cuvîntul dai drumul la capac, și cînd vrei să stea încordat pui capacul la loc și închizi cîrligul. Atîta tot.

Recunosc că e un joc ridicul, care nu poate ispiti un om grav, și jocul devine și mai ridicul cînd voi mărturisi că-l făceam cu convingere și gravitate. Aș fi fost în stare să ucid pe omul care nu m-ar fi lăsat să mă joc noaptea cu resorturile și cu maimuțele mele. Recenzenții inteligenți sau proști care au judecat *Cuvintele potrivite*, au găsit că se petrece ceva neobișnuit în interiorul cuvintelor și al stihurilor. Unii au crezut că surprind în ele o realitate care era o realitate a lor, alții, cu naivități complicate, au crezut că descoperă

micimi și îngustimi, pe care eu nu le prevăzusem: sîrme strîmbe pe dindărătul păpușilor, greșeli de vopsea. Cîteodată, și destul de des, am strîmbat resorturile, într-adins, ca să le văd cum sar ele strîmbe, și am lipit o pensulă cu chinoroz pe nasul cuvîntului care mă necăjea. Faptul adevărat este că am răscolit cuvinte cu cuvintele mele potrivite, și ele au dat de lucru belferilor loviți de neputința de a se juca. În jucăriile mele am pus pe lîngă resorturi și cîte o bășică, și cîteodată cîte cinci, șase, șapte, opt bășici care țipă odată toate, sau treptat, după cum se întîmplă să le strîngi. Cîte un cuvînt fuge ca o găină și deodată se oprește-n drum și se întoarce cocoș. Cîte un alt cuvînt răcnește ca ologii în tîrguri, și te supără, și te pomenești ridicîndu-se din carul care duce ologul, o voce cu tonuri adînci — și iar te superi, pentru că nu înțelegi. Însă eu, care m-am jucat, știu și mi-am făcut socoteli, că vîr într-o pagină de versuri, ca într-o colivie cu sîrmele paralele, lucruri și viețuitoare care trebuie să se bată unele cu altele, să se extermine și să se întovărășească rar, la cîte un ceas de universală hodină.

N-am făcut altceva nimic, m-am jucat.

Cînd cineva spune că aș fi un scriitor mare, mă înveselesc: cu atît de puțin lucru se face un mare scriitor? Și cînd cineva mă pitește în dosul lui, ca să fiu mai mic decît el și mă asperjează cu tulumbele și orificiile lui naturale, iar mă înveselesc: atîta lucru îl face să-l doară și să capete cufureală, bietul om? Mă găsesc în mai bună tovărășie cu viței mei, care n-au auzit că sînt scriitor și nu au citit literatură, nici ca artiști, nici ca universitari: ei umblă și sar, și asta mă interesează de vreo treizeci de ani întregi. Scriitorii, melancolici, bolnavi de eu, cocoșați sau grandificați, nu știu să sară și să danseze.

Și, desigur, la bancul meu cu menghină mică, m-am nărăvit. Pe lîngă cuvintele care sar m-au interesat tot atît cuvintele care se înțepenesc, care stau detot, îngropate mult în pămînt și ridicate mult în văzduh: cuvintele stîncoase. Cînd nu le-am găsit, am luat cuvinte de celelalte și le-am bătut un cui lung înlăuntru și le-am lăsat așa; și acest cui e un cui care nu mai iese. Nu sînt vinovat. M-am jucat.

Apoi, evident, am căutat cuvinte virginale, cuvinte puturoase, cuvinte cu rîie: le-am excitat aroma, le-am avivat rănile cu sticlă pisată și le-am infectat pe unele complect; și cum de la ele la azur e o distanță directă, o corespondență, am făcut pe cale artificială și cuvinte oglinditoare sau străvezii și am silit să intre în lumina lor eterogenul, ca într-o vitrină de optician ambulant.

Mai pe scurt, m-a posedat intenția de a împrumuta vorbelor însușiri materiale, așa încît unele să miroasă, unele să supere pupila prin scînteiere, altele să fie pipăibile, dure sau mușchiulate și cu păr de animal. Toată viața am avut idealul să fac o fabrică de jucării, și, lipsindu-mi instalațiile, m-am jucat cu ceea ce era mai ieftin și mai gratuit în lumea civilizată, cu materialul vagabund al cuvintelor date.

Iată aproape toate rețetele mele. Dacă cineva continuă să se mai schilodească, umblînd cu gîtul strîmb după cuvintele mele, vie-i inima la loc; apuce-se și el să se joace, și dacă mai are nevoie de rețete, să mi le ceară: le dau bucuros, după cum le-am aflat.

Însă toată jucăria are un înțeles. E nevoie să te joci de mic și să adaptezi o viață și o nefericire pe statul mic al jucăriei. Meșteșugul ăsta pueril nu-l poate duce la capăt un individ pripit pentru o profesiune respectabilă sau bine plătită, decorat și sociabil. Oamenii definiți socialmente, ori-

cît ar dori-o, nu pot face jucării, după ce și-au deprins pipăitul, căpățîna și fesele cu un contact stabil. Căci și jucăriile au drama lor, călugăria lor, fecioria lor, care nu se potrivesc cu meșteșugurile nici unui parvenitism. În treizeci de ani, eu am făcut o carte, și am văzut toți oamenii de-o vîrstă cu mine trecînd înnaintea mea, și am acceptat. . .

Dacă mărgelele și jucăriile mele sînt date pierzaniei, ceea ce nu cred, din pricina cantităților de viață, de sănătate și de timp cristalizate în substanța lor, eu unul nu mă îngrozesc: mă joc înnainte. Dar dacă sînt destinate să dureze, ceea ce mă tem că mi se pare, nemijlocit ele vor dura, solidare cu limba din care le-am zmuls și în care le-am reintercalat.

SPINI DE HÎRTIE

1915—1927

EPIC-ROMANTIC ȘI ROMANTIC-EPIC

Domnul H. Sanielevici, care după o harnică izolare în domeniul, ni se pare, al antropologiei, unde n-a prea fost întîmpinat cu toată gloria cuvenită unui spirit universal, cum este domnia-sa, revine în *Flacăra*, din trei-patru părți deodată și subt mai multe pseudonime, la literatură, făcînd operă de critic. Iată cum descoperă excelentul polemist meritul circulator al literaturii noastre:

« În a doua jumătate a secolului al nouăsprezecelea am avut în literatură o epocă liric-romantică, iar în prima pătrime — ori prima jumătate? cine ar putea-o spune? — a secolului al douăzecilea, avem un curent epic-romantic ».

Cuvintele « liric » și « epic » sînt cu o literă groasă în text, arătînd însemnătatea lor excepțională.

Ceva mai jos:

« Or, liricul, o știm, ca fire prea simțitoare, se izolează bucuros și-și aținteşte privirea înnăuntru; epicul, din contră, se îndreaptă înnafară și trăiește cu mulțimea... Afară de asta, lirismul caracterizează o clasă care decade, sau una care, vrînd să se ridice, e oprită în dezvoltarea ei; pecînd sufletul epic aparține unei clase stăpînitoare, războinice, în apogeul puterii, sau unei mici-burghezii, de origine vasală, pe cale de a se ridica. »

Chestiunea este, prin urmare, tranșată, nu-i mai e nimănuia îngăduit să se înșele, să continue

cumva să creadă că domnul Brătescu-Voinești, de pildă, este un epic-romantic atunci cînd domnia-sa este liric-romantic, și că domnul Pătrășcanu, epic-romantic, ar putea fi confundat cu un liric-romantic.

Sînt adevăruri de-acestea care sar în ochi.

« Eu am spus-o cred cel dintîi odinioară » — scrie domnul H. Sanielevici, conștient de ce-i datorește, domniei-sale și nu altuia, literatura.

Desigur — și nu-i rău să se atragă atenția publicului, atît de pasionat de problemele și de filosofia literaturii și care face adeseori greșeala să uite.

UN SEMN BUN

După o pauză lungă și binemeritată, și domnul Eugen Lovinescu se întoarce în presa săptămînală, pe care o abandonase cu scîrbă încă de la *Rampa*, al cărei colaborator formidabil și cotidian fusese.

Debutul domniei-sale se face în *Flacăra*, numai cu iscălitură și fără portret. Trucurile și clișeele cunoscute reapar în scrisul celui mai erudit, este drept, dintre cronicarii literari, și nu ajung să alcătuiască un stil, să scapere vreo idee, un contur, să aducă măcar un mucegai interesant în cuvintele sale, tratate cu o amploare de eveniment. Replica la scrisoarea domnului Duiliu Zamfirescu trebuie însă relevată cu elogii și poate ca primul act de independență literară a tînărului doct.

ELEGANȚĂ

Iată cum știe să se rostească *Adevĕrul* în împrejurările care-i emoționează redactorii. Cuvintele următoare, de un stil fenomenal, au apărut la locul de onoare, subt portretul domnului Emil Costinescu, ministrul de Finanțe demisionat și regăsit:

« Demisia d-lui Costinescu e motivată că este pentru d-sa imposibil să mai rămînă în minister în urma faptului că după ce Camera a votat în unanimitate acest proiect, el nici n-a fost înnaintea Senatului, care a și fost închis ».

Secretul demisiei financiarului din guvern e prin urmare lămurit. În ce privește limba românească și eleganța de-a fi mînuită de către a patra putere din Stat, rareori s-au putut îngrămădi mai multe măgării în rînduri mai puține.

FINEȚEA SCRIITOARELOR NOASTRE

La cassa de bilete a magazinului « Jean Feder », un distins profesor secundar de limba română, autor al mai multor cărți didactice și al unei antologii publicate într-o bibliotecă de popularizare, cumpără bilete de teatru.

O Doamnă Scriitoare, autoare a vreo duzină de volume, zărind pe domnul profesor, intră repede, ținîndu-i următorul început de discurs:

— Bună-seara, domnule A., ce mai faci?

— Sărut-mîna, bine!

— Știi că bărbatul meu e supărat foc pe dumneata? Dar foc detot?

— ?!

— Păi bine, domnule, am șapte volume tipărite și nu pomenești nimic de mine în antologia dumitale?

Monitorul oficial apare și el de zeci de ani de zile și cunoaște aceeaș soartă crudă ca și Doamna Scriitoare nedreptățită.

DOMNUL VARONE

Mijlocul cel mai simplu de-a fi autor l-a descoperit un domn care iscălește Varone și tipărește subt proprie iscălitură volume cu nume și fraze citite în cîte un manual, pus de domnia-sa la contribuție modestă.

Astfel domnul Varone poate fi oricînd estet, critic, filosof și în definitiv de orice breaslă artistico-literară. Cînd te gîndești că alții se duc la cafenea, joacă-n cărți și sînt roși de vicii, îndeletnicirea domnului Varone apare moralizatoare și trebuie recomandată ca un ce social.

PIGMEI ȘI MUȘTE

Excesul de personaje ridicule care vor ilustra istoria epocii noastre de lupte și idealism nu se datorește vre unor convingeri, credințe sau sincerități. Abundența lor are o cauză particulară. Ei trăiesc cu intensitate, mulțumită celor morți: Caragiale, Toni Bacalbașa, Panu au dispărut de timpuriu. Cu acești bravi soldați ai bunului-simț și ai măsurii am petrece o proză mai îngrijită, și o bună parte din retorica umflată a zilei ar rămîne îngropată în gîtleje și călimări, sau și-ar amîna indefinit expansiunea.

Un alt vremelnic dispărut, între alții, Ilarie Chendi, angajase cîteva reputații false să se abnege. Dacă el ar mai face parte din viață și presă, domnul Theodor Speranția, de pildă, ar continua să facă parte din tăcerea în care Chendi îl așezase.

Revista noastră a publicat un desen și un articol *Interview cu d. Papagal*. Pseudo-umoristul Speranția scris-a într-un ziar articolul ***Biet Papagal***.

Hazul acestei elucubrații consistă în faptul că autorul ei își închipuie, fără contrafacere, că a emis un articol de haz; spiritul ei își trage înfățișarea din lipsa ei totală de orice spirit.

Domnul Speranția, prin urmare, a reapărut, ca doctorul Ureche în « turneuri » și ca Spanachidi în politica europeană — și ia la vale, deocamdată, pe. . . Petre Carp. O să le vie rîndul, fără îndoială, și altor papagali.

La sottise donne du courage.

COINCIDENŢĂ. . .

O revistă nouă, la Bîrlad, poartă pur şi simplu numele revistei noastre, cu un adaos regional. Din întîmplare, formatul revistei e al nostru, şi tot din întîmplare, dispoziţia tipografică e cam aceeaş, cum acelaş este şi preţul de vînzare.

Revista are, evident, un director, şi-i de mirare că nu are doi. El nu se numeşte Marin Galaction sau Dumitrescu-Arghezi. Nu, pe director îl cheamă numai « A. Ştefănescu, profesor ».

Acest domn Ştefănescu, care-i profesor secundar la Bîrlad, a dat pe la redacţia noastră, ni s-a prezintat şi ne-a explicat că nu este vorba de o simplă şi vulgară imitaţie a revistei *Cronica*, nu; dimpotrivă, domnia-sa doreşte cu pasiune să contribuie, prin situaţia de parazit al titlului revistei noastre, la prosperitatea culturii generale, române şi bîrlădene. Ba, ce-i mai mult, revista dumnealui ne laudă, domnul profesor ne admiră şi — delicios! — ne cere şi colaborarea!. . .

MAXIME ŞI SENTINŢE

«Vorbe, vorbe, vorbe...»
(V. EFTIMIU)

Nimic nu se aseamănă cu un cal ca un cal.

Foarfeca e o maşină de fier; totuş, între o maşină de gătit şi o foarfecă, un om învăţat face deosebire. Maşina de frizat e singura foarfecă comodă. Nu taie. Şi nici maşina de gătit.

Soldatul poartă cizme, şi bărbatul mustăţi. Dar soldatul nu mai poartă cizme. Mai poartă bărbatul mustăţi?

Băcanul face parale. Profesorul de greacă citeşte pe Homer în original. E-o nobilă meserie să citeşti pe Homer în original. Nu-i aşa?

Petrol şi electricitate? Nu te murdăreşti niciodată pe mîini.

De ce zici: « Să-mi sară ochii », şi nu zici: « Să-mi crape ghetele de lac »? E ciudat.

Cine cîntă din piano crede că gramofonul e un instrument inferior. Eu prefer gramofonul, care cînd nu cîntă tace. . .

— Bună-dimineaţa, ce mai faci?
— Patru şi jumătate.
— N-ai mai venit pe la noi. De ce ne eviţi?
— O sută de lei pe lună cu serviciu cu tot.
— Duminică te aşteptăm la masă.
Canalizarea Dîmboviţei.

Politică nu fac, îmi plac piesele de teatru.

Ouăle de rață nu fac șoareci. Șoarecii nu fac ouă de rață, însă le mănîncă. De ce n-au șoarecii coajă și ouăle păr?

Vorbele nu se fac numai din scuipat, ci mai vîrtos din cerneală. Eu am cunoscut la Chicago un turc de hîrtie sugătoare.

Pentru o babă surdă să toci de o mie de ori.

Se zice că nemții au pe Goethe, și englezii pe Shakespeare.
L-am citit pe amîndoi. Îți mărturisesc: mi-e scîrbă.
Apropos, vrei să-ți citesc o poezie de mine?

Antisemit? Nu sînt antisemit. Eu nu pot să fiu antisemit.

Eu mă spăl în gură cu Vichy și în nas cu sifon. Ce-ar fi, m-am întrebat adesea, dacă aș greși adresa? Cred că n-ar fi nimic.

NĂRAVURI

Relevînd preocupările despre o perfecționare a vieții creștine la cler, emise de către domnul Galaction într-o conferință ținută unui auditoriu de preoți și într-un articol din *Cronica*, ziarul *Steagul* uită titlul articolului ce consacră tocmai acelei conferințe, și ca și cum l-ar fi îndemnat domnul Galaction să-i lipsească un subiect de-o jumătate de coloană, face încheierea că acum, trebuindu-ne soldați și nu oameni de credință, să vorbim despre de-alde astea după. . . adică mai tîrziu. . .

Pentru a fi un ziar nou, *Steagul* nu disprețuiește clișeele vechi. Lui i se prezintă lucrurile separat și iavaș-iavaș, boierește. « După ce întîi » e, pentru boierie, o formulă fericită. Sînt oameni noi în această țară, care văd lucrurile într-altfel, hotărîți să puie capăt și formulelor, și orientalismului lor.

STUDIUL ŞI CAFENEAUA

De cîte ori s-a scris în trecut împotriva stărilor de lucruri din România, comparată cu streinătatea, criticul social şi-a făcut întodeauna o rezervă şi şi-a zis că obiectul criticilor lui trebuie oricum să fie mai bun. Dorinţa perfecţiunii şi optimismului exagerat al celor ce luptă pentru ceea ce nu le aparţine, l-a împins să găsească totul stricat în Ţara Românească şi totul repede, totuş, reparabil.

De la război încoace toate micile noastre păcate s-au agravat. O situaţie excepţional de prielnică infuzoriei politice a colorat toată microbiotica socială într-un roşu violent. Pe lîngă unii oameni care cu mai mult sau mai puţin dezinteres, sau idealişti dacă voiţi, lucru însă de cercetat, şi pe lîngă cei sincer convinşi de cuvintele buzelor lor, au apărut, cu un elan fenomenal de ciudat, nişte patrioţi de zi şi de noapte, domni simpatici sau indiferenţi, pe care erai obişnuit să-i zăreşti la masa unei cafenele, cugetînd la un post de copist sau la un capuţiner, cu cele mai clare ale lor facultăţi.

Cine ar fi zis că aceşti excelenţi consumatori de iluzii şi de apă chioară, vor fi într-o bună zi mai apţi decît un guvern să salveze onoarea naţională şi că vor aduce, în buzunarele lor găurite, darul Ardealului, Bucovina, Maramureşul şi celelalte provincii româneşti acasă! Cine ar fi zis că ei vor deveni marii îndrumători ai istoriei şi factorii eficaci ai transformării noastre fundamentale, pe care au fost incapabili să ne-o procure atîtea generaţii, mai ilustre aiurea decît în cafenea.

Acest miracol s-a efectuat. În vreme ce oamenii de Stat păstrează, în majoritate, o rezervă evident condamnabilă, şi nu au, vorba ceea, curajul să rezolve chestiunile naţionale cu cîteva bastoane şi picioare, ceilalţi, plini de virtuţi morale ca o canapea de resorturi de sîrmă, obscuri cetăţeni lipsiţi de-o vocaţie alta decît politica internaţională, se rostesc pentru colegii lor parveniţi la guvern şi le semnifică să ia urgente măsuri ca să se supuie.

Un guvern viril nu procedează, evident, ca guvernul nostru, ci prompt, pecît de nerăbdător de glorii, intră în politica externă înjurînd de mamă, scuipă în Europa ameninţată să piardă o protecţie valoroasă, şi în cîteva zile ocupă o parte din continent şi o anexează.

Dar suma micilor păcate izbucneşte enormă, ca un adevărat război sufletesc. Războiul european ne-a dat putinţa să examinăm cu uimire adevărata caricatură şi să găsim exasperanta problemă a perfecţionării noastre insolubilă pentru încă prea multă vreme. Poporul orăşenesc, privilegiat graţie straielor lui negre şi pantalonului neplătit la croitorie, ne dovedeşte o dată mai mult incapacitatea lui socială, uşurătatea, pripeala, confuzia lui. Şi acest popor orăşenesc, special capitalei, se reduce la cîteva mutre din aşa-zisul Centru.

Evident că se poate ironiza la infinit asupra acestor virtuţi de Calea Victoriei, dacă muşchetarismul pe care-l pricinuiesc n-ar lua forma scandalului public şi al unui terorism subt cuvînt de « politică » şi de « ideal », care răstoarnă

noțiunea de societate și de Stat și batjocorește lupta elementului cultural din România pentru o democratizare a bunei-cuviințe cel puțin.

« Incidentul » domnului Pârvan, cum a binevoit să-l califice ziarul cel mai răspîndit, *Universul*, consistă în luarea la bătaie, pură și simplă, a unui profesor universitar pîndit în stradă, pentru deosebire de vederi... Dumneata contestează civilizația mexicană: la un colț de stradă te așteaptă cineva și te bate. O deosebire de vederi, fie zis în treacăt, care era de fapt o similitudine de opinii. Dumneata nu contestaseși civilizația mexicană, dar i s-a părut chelnerului care îți aducea cafeaua.

« Incidentul » domnului Pârvan pretează ca fapt la multe comentarii; să renunțăm. Ceea ce surprinde e urmarea, felul cum a primit presa atacul și cum a fost apărat domnul Pârvan de amicii lui. Nici că se poate ceva mai caracteristic ca întîrzierea ziarelor celor mai multe de-a se ocupa convenabil de « incident ». Numai după ce Academia și-a dat comunicatul cunoscut, confrații noștri cotidiani au intervenit și ei.

Un domn profesor Aldem și apoi un domn deputat Em. Dan, cunosc, pecît se pare, sentimentele politice ale domnului Pârvan, cu de-amăruntul. Acești onorabili domni publică în ziare aprecierile dumnealor asupra patriotismului domnului Pârvan. Este sau nu un bun patriot? Vrea Transilvania sau nu? E tot ce au putut să vadă acești domni în demnitatea omului și în respectul datorit profesorului, și asupra acestei chichițe indirecte dumnealor discută pînă la iscălitură.

Închipuiți-vă pe Émile Faguet ieșind de la Sorbona, acostat de cîțiva indivizi și bătut. Revoltați, prietenii lui publică scrisori de protestare: « Se înșeală cine crede că domnul Faguet scrie cu cerneală roșie, eminentul nostru amic își compune cărțile cu creionul Faber nr. 2 ».

Așa e apărat și domnul Pârvan: « De ce l-ați bătut, domnilor, căci el e de părerea dumneavoastră! Cînd veți mai crede că are alte principii, mai trageți-i o sfîntă de bătaie, că noi vom scri din nou cîte o epistolă la ziare.»

Nimeni nu se preocupă de altceva: De faptul de a fi atacat întîi un om pașnic și un om de idei, apoi un profesor universitar, expresia cea mai înnaltă, după definiția oficială, a culturii. Nu. Lucrul pare natural. Ba, ceva mai mult, ziarele publică și justificarea agresorului, care se spovedește cu o rară seninătate: « L-am tras două palme ca să-i arăt că intrăm în Transilvania ».

E amuzant unul din apărătorii domnului Pârvan, care rămîne încremenit de faptul că amicul domniei-sale a fost atacat ziua și în centru. Pentru a nu suscita măcar această revoltă, agresorul ar fi putut să salveze aparențele — ce naiba! — și să fie mai gentil, atacînd pe domnul Pârvan în strada Muzelor sau la Cotroceni.

UNIVERSUL SUBT DUMITREŞTI

Adeseori am fost aduşi să vorbim de starea morală a presei noastre reputată independentă. Lipsă de scrupul profesional, de convingeri, de sinceritate; negaţia «principiilor » trîmbiţate pînă-n ajun, contradicţii ruşinoase, demagogie, vînzare, prostie, răutate. Cum presa zisă independentă este căutată tocmai pentru caracterul pe care nu-l are, şi pretenţiile criticii asupra ei trebuiesc să fie mai mari decît faţă de presa de partid, menită să se restrîngă la cîmpul politic înlăuntrul căruia trăieşte. Un ziar independent pare mai apropiat de conştiinţa cititorului şi are putinţa să fie mai expresiv, mai vioi, chiar de n-ar fi cu totul şi în totul adevărat. El nu cunoaşte piedica unor dogme definitive şi nu are de menajat atîtea diverse susceptibilităţi cîţi partizani multiplicaţi cu subt-partizani, prieteni şi clienţi numără o disciplină politică oarecare. Ea vorbeşte mai liber şi nu se preocupă de o mie şi unul de amănunte care paralizează vivacitatea foilor de partid. Cel puţin în teorie, căci de fapt, presa cea mai subjugată tot cea « independentă » este.

Îndeobşte însă, criticile aduse presei trec ca pornite din spirit de concurenţă şi de calomnie, ceea ce face că de cîte ori se precizează un document, mai ales cînd emană, cu autoritate, de la însăş presa în chestiune, el trebuie reţinut în sprijinul tezei generale.

Sugestiv în această privinţă, e un articol apărut de curînd în *Universul*.

Ziarul defunctului Cazzavilan, adevărat bazar publicistic, e poate cea mai bună foaie de informaţii românească, de pînă azi. Conceput ca o saladă, *Universul* conţine lucruri comparabile untdelemnului, esenţei de oţet, mărarului, pătrunjelului şi altor comestibile vegetale. Dacă de cele mai multe ori sarea e absentă din ele, savoarea ţîrilor, astăzi de sezon, o înlocuieşte. Dar, vom repeta, e ziarul nostru cel mai variat şi mai informativ. Ziarul e bine tipărit, se vinde mult şi realizează deocamdată vreo trei sute de mii de lei beneficiu net anual. Puţine vaste domenii se pot făli că dau cîştiguri atît de considerabile, ca această simplă foaie de hîrtie, semănată cu slove negre, de cele mai multe ori prin ele înşile sterile şi la care sapă cu un condei de salaori, un număr de sclavi de presă mizerabil plătiţi.

Articolul în chestiune poartă titlul de roman senzaţional şi cam lung: *O maşinaţiune infernală împotriva ziarului « Universul »*. El face povestirea unor peripeţii scabroase care dezvăluiesc o întreagă situaţie şi fondul însuş al presei independente.

În termeni nu se poate mai direcţi şi într-un stil de cioclu în luptă cu paznicul de cimitir la căpătîiul unui mormînt, şi ca şi cum ar fi fost rugat să o facă, *Universul* pune publicul în curent cu scenele petrecute dacă nu chiar în closet, dar între bucătăria şi alcovul « directorului » său.

O doamnă, Dumitrescu-Cîmpina, de-o vîrstă respectabilă, proprietară pecît se vede a ziarului cît şi a soţului dumisale, primeşte atacul a doi bărbaţi, şi, consimţind să-şi lepede soţul, « arendaş » totdeodată al ziarului, trece arenda în posesiunea altui domn, Virgil Dărăscu. Acesta s-a mai bucurat de atare favoare înnaintea soţului de azi, care se pare că i-a dat aceeaş lovitură

« infernală » ce-o primește azi, cu cîțiva ani mai nainte.

Domnul Virgil Dărăscu vrea, prin urmare, să puie mîna pe *Universul*, iar domnul Dumitrescu-Cîmpina vede aci și dispariția doamnei soții.

Se întîlnesc în articolul *Universului* expresii și destăinuiri de calibrul următor:

« O neînțelegere de menaj... S-au introdus în casa directorului nostru și speculînd momentele de supărare ale doamnei Dumitrescu-Cîmpina, i-au zmuls, fără voința ei (sic!)... contractul de arendare pe cinci ani... Condiții revoltător de avantagioase (!!) pentru pungile dumnealor... Domnii Virgil Dărăscu și Stelian Popescu, care singuri aveau acces în casă, alimentau supărarea doamnei Dumitrescu... pentru ca orice împăcare să devie cu neputință... Un prieten al casei a putut să intervină și neînțelegerea casnică a fost înlăturată repede!... Și e ciudat că în așa-zisul contract, domnii Virgil Dărăscu și Stelian Popescu arendează și noile mașini rotative, linotipurile, uzina electrică, materialul rulant și accesorii de tot felul, în valoare de peste un milion lei, care nu sînt proprietatea doamnei Dumitrescu, ci aparțin exclusiv directorului nostru. (Al cui al nostru?). »

Și așa mai departe. E vorba de-o porcărie generală. Articolul e un imens mahalagism țigănesc și amenință cu un proces, care s-a judecat sau nu.

Doi bărbați care se bat pe o femeie, ca să puie mîna pe un ziar. Niciunul din ei nu-i ziarist, ceea ce nu-i împiedică să-și ia titlul de director în fruntea ziarului lăcomit. În două rînduri, se definește presa, care fabrică opinii și curente: directori geambași, văcari. Legea care împiedică pe tinichigii să fie dentiști, nu oprește pe samsari să fie directori de ziare și conducători ai credințelor publice.

Iată un ziar, *Universul*, al cărui fondator moare. Acest ziar nu va trece, ca de drept, subt direcția colectivă a redactorilor lui, ci devine nu numai proprietatea, dar proprietatea morală și politică a soțului nou, fie el cîrnățar sau chelner, pentru ca mai tîrziu să poată trece, la un eventual divorț și o nouă căsătorie, altui bărbat, cojocar sau negustor de brînză. Duhoarea latrinei conjugale, miazmul putreziciunii morale răbufnesc subit chiar din coloanele ziarului, care inconștient, s-ar zice, de tot ce este murdar în această afacere de « jurnal », etalează, împotriva măcar a demnității ipocrite față de cititor, toată vomitura « casei », ca un steag și ca o credință orgolioasă.

În statutele Asociației Generale a Presei Române, întemeiată nu demult, s-a scris că Asociația caută înnălțarea prestigiului presei românești. Doi ani mai tîrziu au loc, în presa românească, operațiile cele mai abjecte.

Ar fi loc pentru o nouă Societate de Presă, care să se preocupe, înnainte de toate, de acest prestigiu, și, într-un ziar nou și cu adevărat independent, să ducă o luptă definitivă de izgonire a paraziților din presa românească renovată.

PĂDUCHII

În vreme ce armatele se distrug cu tunul, bomba, mina și baioneta, în vreme ce zilnic se înmulțesc văduvele, mormintele, orfanii și sluții, un individ necunoscut și ignobil este adevăratul devastator al armatelor în luptă, gentilul bestiol cunoscut subt numele de păduche. Eroii se bat și se scarpină.

Păduchele politico-literar pare, comparativ, și mai detestabil. El scoate și din război efecte. Se strecoară între beligeranți cu broșuri, fițuici și telegrame și se ridică pînă la a reprezinta însăș onoarea, bravura și puterea unei țări care nici în clin nici în mînecă nu are cu el.

Acest păduche își fabrică o personalitate, agonisește titluri de recunoștință. În ziua păcii el va cere, nu fără ifos, misiuni, burse și subscripții.

Poate că păduchele de sex feminin trebuie totuș respectat. Să cerem atunci scuze doamnei Elena Bacaloglu, care, uzurpînd situația internațională a doamnei Smara, strînge legăturile dintre România și Italia și publică la gazetă răspunsurile ce le primește ca o muză reprezentativă a geniului latin românesc.

UN AGENT DE CULTURĂ

Domnul Munteanu-Rîmnic « profesor Ploiești », cum singur se întitulează, e un agent activ de cultură. Metoda întrebuințată de acest domn fiu al învățămîntului e rapidă. Domnia-sa realizează cultura și mediul cultural fără bătaie de cap, ceea ce, trebuie să recunoaștem, e o inovație fericită. Pentru împlinirea sublimului său rol, domnul Munteanu-Rîmnic n-are nevoie decît de o tipografie și hîrtie. Materialul îl furnizează cine poftește, și în cazul care ne atrage atenția asupra profesorului din Ploiești, domnul Delavrancea, — cu o conferință la Ateneu, tipărită întîi de o societate culturală.

Acelaș domn profesor scoate și o foaie, *România viitoare*, săptămînală, în care domină material extras din diverse ziare, reviste, și publicațiile Tribunalului de Prahova. Profesorul nostru își publică, după oportunitate, și fotografia, și pentru că România se găsește în fază istorică naționalistă, domnia-sa e naționalist. Citînd cît se poate de elogios numele cîtorva scriitori și oameni politici, domnia-sa vrea să dea o aparență că are ceva comun cu dînșii.

DESPRE CRITICĂ

Domnul Eugen Lovinescu, o cunoștință veche și o precocitate literară, era la paisprezece ani de două ori mai abundent decît Balzac și de trei ori mai genial ca Goethe. Mîna lui scrisese din vreme cîteva volume. La torentul de mediocritate al literaturii mai noi, domnul Lovinescu a contribuit cu o dărnicie splendidă. El primește și împarte tot ce primește, ca o pasăre cu intestinul scurt, care se hrănește și evacuează paralel.

Literatura domnului Lovinescu nu se deosibeşte nici în calitate de acest produs al pasării noastre. Atingînd toate chestiunile și digerînd toate obiectele, ele sînt toate uniformizate și reduse la... acelaş lucru. E literatura omului erudit care dorește să scrie și nu ajunge să se personalizeze.

La vreo patruzeci de ani cîți ni se pare că are, domnul Lovinescu se găsește pe acelaş punct literar ca la frageda sa vîrstă de celebritate. Precocitatea a încetat să mai constituie, atît de tîrziu, o promisiune. Scriitor de moment, el și-a pierdut momentul, în vreme ce alți scriitori, mai puțin imberbi la debut și mai puțin pripiți, și-au consolidat un loc în istoria literaturii. Pe de altă parte, el nu cunoaște sentimentul niciuneia din compensațiile care remediază omenește atît de bine, durerile de ordin artistic. Insuficiențe, care explică precocitățile copilăriei, îl fac

impropriu pentru eroismul comun al vieții. Chiar mediocritatea domniei-sale literară este atinsă de artificiu.

S-a zvonit că domnul Galaction va fi numit director al Teatrului Național. Fără să fie o distincție acordată talentului, funcția de director al Teatrelor poate fi socotită la un scriitor ca o recompensă a sîrguinții literare. Între diverșii postulanți la funcțiune, este, măcar sufletește, și domnul Lovinescu, care, ca orice român, a fost pe la teatru și a scris că a fost și ce a văzut; ar avea chiar drepturi, cîștigate prin faptul iscăliturii, pe cîteva aprecieri.

Asupra acestei eventualități, domnul Lovinescu scrie un articol despre domnul Galaction, de critică, într-o revistă *Flacăra*, la care domnul Lovinescu consumă resturile, cu lăcomie și mulțumire. Înainte de toate, articolul său trebuie deci socotit ca un act meschin, și numai după aceea ca o critică neizbutită.

Domnul Galaction, care pentru sensațiile domnului Lovinescu e și posesorul unui premiu academic, e acuzat de conruperea limbii în care scrie... E un lucru citit, subt o formă mai dulce, în unele notițe de revistă, agravate ca să pară o descoperire. E greu de admis că observația personală poate fi așa de prost exemplificată.

Deși capricioase, citatele domnului Lovinescu nu dovedesc că domnul Galaction conrupe limba; cel mult că-i strică tiparele uzate. Limba domnului Lovinescu este, față de limba domnului Galaction, limba oricui începe să scrie după o cantitate de lectură: o limbă decentă, otova și lină și nesemnificativă; toate limbile au această limbă am putea spune quasi-purgativă. Limba domnului Galaction purcede de la sineș; aci e toată diferența; el are limba lui, care nu-i a dom-

nului Lovinescu. Regretabil este că nu are și domnul Lovinescu o limbă personală.

Un scriitor român trebuie, bineînțeles, să scrie românește: pentru motivul practic că trebuie să fie înțeles: cine scrie datorește, de altfel, celui ce citește, această probă de respect, care nu poate fi totuș împinsă pînă la adulație și lichelism. Dar tot fiind român, el va rămîne scriitor, putem să zicem artist. Or, ca scriitor el are altă datorie, să scrie altfel decît toți scriitorii, ceea ce-i evident greu și irealizabil numai prin voință. Cîți nu voiesc să fie străluciți și nu-s decît searbezi și proști!

Scriitorul încărcat cu o personalitate, se înfățișează, însă, prin firea lui, ca un individ, puțin docil jugului obișnuinței. El va jigni, cu utilitate, urechile criticului literar sacrosant și-i va păsa puțin, de altfel, de rănile pe care le primește spiritul de rutină, pregătit în toate timpurile să tragă la o răspundere didactică și doctorală pe un nou-venit. Limba tinde la calîpuri, scriitorul e chemat să le sfărîme, să dea cuvintelor orientările sale, să le dozeze cu fantezie, să cioplească din nou calapoadele, după pasul cugetării lui. Din citatele domnului Lovinescu nu se cunoaște că domnul Galaction ar fi un « pîngăritor » de limbă; rezultă însă din ele că domnul Lovinescu nu pricepe ce-i limba la un scriitor. Domnia-sa crede că limba este cuvîntul, cuvîntul mort din vocabular, pe care-l concepe izolat, atunci cînd numai mișcarea cuvintelor și influența lor reciprocă alcătuiesc o limbă literară.

Iar la urma urmei, domnul Galaction, care cumpănește fraza și o lucrează ca un giuvaergiu, are dreptul să scrie și cu mai puțină autosupraveghiere cînd voiește.

Un lucru este cert, că nu în greșelile sale trebuie căutat domnul Galaction, dacă le are. Cînd criticul face ca domnul Lovinescu, învinovățește pe scriitor că profanează limba, ca după un rechizitoriu obositor de lung să afirme că acelaș scriitor are multe pagini frumoase, el e un fumist sau un bolnav de gălbinare literară.

Solidar cum se găsește întodeauna cu sine, un scriitor trebuie sau contestat în întregime, sau primit. Contestat, calitățile lui accesorii nu interesează; primit, valoarea lui predomină, și atunci defectele nu pot fi înfățișate pe primul plan, din acelaș motiv. Acestea pentru calificarea criticii, nu a scriitorului, cîtuș de puțin.

Deci domnul Galaction se zvonise că va fi directorul Teatrului Național.

ROMÂNIA VIITOARE ȘI DOMNUL MUNTEANU-RÎMNIC-PROFESOR-PLOIEȘTI

Într-o dare de seamă asupra cîtorva publicații fără rostul ideilor sau talentului celui mai vag, tăbărîte astăzi pe piață, am semnalat o foaie ce ne vine la redacție, *România viitoare*, sub « direcția » unui anume domn « Munteanu-Rîmnic-Profesor-Ploiești ».

Arătăm cum se construiește textul unui ziar săptămînal de un profesor, rețetă lesne de aplicat de orice nulitate cu ifos, pasionată de reclamă. Tai cu foarfeca articole din *Neamul românesc* și din orice altă publicație, patronată de un om cu reputație, de care poți avea nevoie; te împrumuți din discursuri și conferințe; pe două-trei coloane înșiri, la « Informații », numele revistelor pe care le « primim », în urma rugăm-schimbului repetat. Adaogi eventual un « articol » de dumneata, în nota zilei, prost scris și pretențios. Și foaia domnului « Munteanu-Rîmnic-Profesor-Ploiești » e gata. Rămîne de căutat cum o susții din cheltuială. Foarte simplu: Pe alte trei-patru pagini publici toate hotărîrile Tribunalului de Prahova, pe care le-ai obținut ca patriot, ca naționalist, ca spinare. Pentru ca să te cunoască lumea, îți dai mutra în propriul tău ziar și scrii dedesubt « Munteanu-Rîmnic-Profesor-Ploiești ».

E o meserie ușoară. Oricine o poate profesa: ajunge să nu ai respect de sineți, de public și să-ți lipsească scrupulul de minte și de moralitate. Din această facilitate au ieșit și acele legiuni de « apași ai presei », care fac atîta gazetărie prin București. Nu e, mă rog, greu defel.

Or, la observațiile noastre de ordin sanitar-intelectual, domnul « Munteanu-Rîmnic-Profesor-Ploiești » își închipuie că ne « răspunde », și cu o senină obrăznicie dispune ca revista noastră să nu mai fie citită, fiind « nemțofilă ».

Nimeni nu ne cere însă să stăm de vorbă cu domnul « Munteanu-Rîmnic-Profesor-Ploiești ». Ne vom ocupa cel mult vreodată de *dobitoacele*, *pușlamalele* și *escrocii* sentimentelor și ideilor, și atunci îi vom găsi un loc modest în această clasificare și domniei-sale.

CODOŞLÎCUL DE PRESĂ

O nouă foaie, de care publicistica românească ducea o lipsă mare, maimuţăreşte aspectul revis- tei noastre, *Israelitul*. Confratele ne şterpeleşte chiar detaliul spaţiului din ultima pagină, re- zervat adreselor şi timbrului abonaţilor. Fără nicio indicaţie de sursă, desenul copertei este furat cu legenda lui din *Facla*. Domnul « Di- rector Carol H. Agatstein » ar fi putut face mai mult şi să urmeze pilda bunului său camarad « Profesor Ştefănescu » din Moldova, care ne-a tras la stînga chiar titlul *Cronica*, născocind un adaos cu literă mai mică dedesubt — şi revista domniei-sale ar fi putut lua numele de *Cronica israelită*.

Soarta scriitorilor probi din România cultu- rală a veacului nostru este să fie intens escrocaţi. Pecînd unii bandiţi îi discreditează încasînd de la public « pentru » dînşii, alţi bandiţi pun masca înfăţişării lor.

Lipsa de orice onoare rentează şi în pseudo- publicistică; codoşlîcul se încetăţeneşte în aşa- zisa presă. Scriitorii şi ziariştii cu un nume şi o chemare vor fi siliţi să-şi cedeze locul acestor şnapani, pe care ziarele nu-i stîrpesc, pe care Poliţia îi tolerează şi la foile cărora, colaborează, într-adevăr, uneori chiar victimele lor. . .

UN RAPORT ACADEMIC

În *Analele Academiei Române* descoperim ra- portul domnului A. Naum, unul dintre poeţii noştri nemuritori, asupra cărţii domnului V. Demetrius, *Tinereţea Casandrei*. Să citām şi să fim serioşi:

« Departe de-a avea vreo legătură cu legendara şi poetica fiică a lui Priam şi profetesa Troiei de homerică memorie, după cum ne-ar putea înşela (?) titlul, Casandra domnului Demetrius este fiica unui măcelar, locuind un bordei cu un singur pat, avînd la căpătîiul lui o lumînare înfiptă în- tr-un boţ de lut ».

Indiferent unde se găseşte lumînarea, la căpă- tîiul bordeiului sau al măcelarului, domnul ra- portor este vexat că poate fi Casandra fată de măcelar şi nu « de homerică memorie », atunci cînd însuş numele academicianului străluceşte pe atîtea oneste firme de băcănie. Raportorul e rău- dispus de la început; domnul Demetrius nu va pupa premiul academic.

« De la cele dintîi rînduri cetitorul este încă- tuşat în marginile chinuitoare ale unui realism hidos. Iată cum descrie autorul — urmează domnul A. Naum — pe tatăl Casandrei. » Ca să agraveze situaţia candidatului, domnul A. Naum adaogă pe « citez textual »:

« Pe maidan să te duci să-ţi lepezi spurcă- ciunea de poşidic ».

« Nu vă e ruşine, la miezul-nopţii după porcării.»

« Și-mi făcuse leoarcă poalele de lacrămi. »

Regimul academic trebuie să se traducă la unii din nemuritori cu paralizia simțului de interes pentru nou și frumos. Academia, după domnul A. Naum, are datoria să caute și să încoroneze bucatele fade ale literaturii, oamenii-clăbuc, naturile-clei-și-hîrtie, scrierile caputiner-potrivit.

« Ce pumni și ce palme i-am tras porcului! » — mai citează încă din Demetrius raportorul. Și ce bună-i această frază, și ce rotundă! — comparată cu alde « poetica fiică a lui Priam și profetesa Troiei de homerică memorie »!

EXTEMPORAL

Noua revistă română încearcă unele sferturi și optimi de atitudine față de *Cronica*. Într-un stil crîmpei, cu aere substanțiale, întîlnim chiar un fel de intenție, din cînd în cînd, de a fi caracterizați prin insinuare.

Numărul 16 al *Noii reviste române* ne dă și sfaturile unui priceput se vede în meșteșugul de scriitor, îndreptînd fraza noastră: « Lupta împotriva conrupției trece din jurnale în bastoane și revolvere. . . », ceea ce este fals. Limba românească nu îngăduie, cui o cunoaște, alternanță între *din* și *la*, care-i un țigănism. Sau se zice cum nu înțelege recenzentul, « de la jurnale la bastoane », și e vulgar și moale, sau se zice « din jurnale în bastoane », și e cum am scris noi.

Alergînd după stil cu ac, recenzentul *Noii reviste române* remarcăm că ne și înțeapă — cînd scrie: « Pe două fețe (fără calambur!) și subt iscălitura lui N. Filea, *Cronica* își urmează opera ».

Opera ca opera, dar stăm rău cu româneasca. « Pe două fețe » cumpănind pe « cu două fețe » nu constituie, nici tras de păr, un calambur.

Fără duh — nu fără calambur.

A BÎRFI

În polemicile de idei sau de interese, dintre ziare, se uită adeseori respectul cuvenit persoanelor care compun redacția unui ziar, simpatic sau ba, și orice mijloc este binevenit în slujba pîrei și bîrfirii.

Lupta povestește în sarcina *Adevĕrului* că unul din redactorii acestui ziar ar fi scris niște articole potrivnice Societății Govora-Călimănești, ca să răzbune o cerere a lui de bani, refuzată. Afirmația ni se pare fantastică.

Se pun în legătură aceste articole defăimătoare, pe care nu le cunoaștem, cu un alt articol, admirativ pentru opera Societății Govora-Călimănești, pe care l-am citit și noi, — și se trage concluzia că refuzul s-a transformat, în sfîrșit, în parale.

Nu ținem să luăm apărarea *Adevĕrului*, pentru care profesăm o admirație extrem de moderată și a cărui activitate a fost persiflată în revista de față. Datoria însă ne silește să apărăm un redactor calomniat, într-un caz pe care îl cunoaștem îndeaproape.

Am fost la Govora și Călimănești printre ziariștii și medicii invitați de Societate. Rezultatele eforturilor doctorului Botescu, sprijinit de capitaluri inteligente, ne-au entuziasmat. Realizarea în România, între atîți sceptici, nebuni și trîndavi, a unor stațiuni de sănătate, comparabile cu cele mai bine înzestrate din Occident, ne-a părut, reprezintanților *Adevĕrului* și nouă, ca o

pildă ce trebuie popularizată, de solidaritate și energie. Măcar ca să mulțumim Societății pentru o găzduire, aproape sentimentală, ne-am hotărît să scrim fiecare articolul nostru, și împreună — ne destăinuim acum — o broșură pe cheltuiala noastră,— care, întorși în mediul de batjocură și falsificare al capitalei, trebuia să rămîie baltă.

Ceea ce face că articolul din *Lupta* ne-a revoltat, ca o insultă adusă celor mai slobode și mai curate gînduri.

« ORTODOXIE, NAȚIONALISM, ORI INCONȘTIENȚĂ ? »

Subt acest titlu, *Tribuna* ardelenilor din București publică următoarea notiță:

« Societatea ortodoxă a femeilor române își va ține la 21 și 22 noiembrie a. c. al cincilea Congres anual al ei. Programul acestui congres prevede un serviciu divin oficiat de mitropolitul-primat, o ședință cu rapoarte și dezbateri, o „frumoasă serbare", cu care ocazie „doamnele membre vor vizita și expoziția de păpuși aranjată în institutul ei din str. Principatele Unite" și un bal organizat de Societate, în salonul hotelului „Athenée Palace".

Așa ortodoxie mai zicem și noi! Ce-i pasă ei că e postul Crăciunului; ce-i pasă ei că zeci de mii de români mor pe toate cîmpiile de luptă străine; ce-i pasă ei că în întreaga țară se lăfăiește semidocția și imoralitatea cea mai mare? Ea-și ține balul ei netulburată, și sîntem siguri că și limba franceză se va auzi din belșug la balul acesta ortodox-național.

Cîtă inconștiență, Doamne, la această Societate! »

Indignarea confraților ardeleni este motivată. Am dori însă ca *Tribuna* să înfiereze toate manifestările de inconștiență, și mai ales să nu le treacă cu vederea pe cele din Ardeal. Un bal nu este todeauna o manifestare a frivolității. În cazul de față mai ales, el are un caracter național-filantropic. Dar ce spun prietenii de la *Tribuna* de ideile și simțirile exteriorizate în această poezie, apărută în penultimul număr al *Gazetei Transilvaniei*? Autorul ei este un teolog ortodox, ba, mai mult, pare-mi-se, predicator la catedrala din Sibiu.

« SEARĂ ROȘIE

Triumfătoare ziua-și trăiește agonia
Ca-ntr-un reflex de apă, pe cerul rubiniu;
Aleargă siluete fantastice și-și scriu
Pe draperii-n mătase, ușor, melancolia.

E-atît carmin în aer, ca la serbări galante,
Și majestos vibrează al serii suflet trist,
Cum plînge-o simfonie, în care-un mare-artist
Și-a pus superba niță într-un superb andante.

Simt noaptea, ce-mi pătrunde în trup ca o aromă,
Atît-i de fluidă, de grea și senzuală . . .
În spuma de dantele îmi pari tu o vestală!

Și ridicînd, deodată, profetic a ta mînă,
Mi se deșteaptă-n suflet din nou ca o fantomă,
Cu vecinicul ei zbucium, iubirea mea păgînă. . .

I. BROȘU »

Dacă unui teolog, predicator la catedrala din Sibiu, îi este permis, « acum cînd zeci de mii de români mor pe toate cîmpiile de luptă străine », dacă-i este permis să vadă că noaptea e senzuală, și-i este permis să spună că această noapte senzuală îi deșteaptă-n suflet « iubirea păgînă », — și dacă *Gazeta* din Brașov nu se scandalizează, ci publică acest juvaer, fie-le permis și doamnelor ortodoxe din Societate să aranjeze, nu la Sibiu sau Brașov, ci la București, un bal pentru ajutorarea fetițelor orfane.

Iar cei care protestează să-și aducă aminte de vorbele Mîntuitorului: « Vezi bîrna din ochiul tău, nu paiul dintr-al altora! » . . .

MOMENTUL CANALIEI

Din mai multe părți persoana și revista noastră *Cronica* au fost obiectul de asalt al unei mediocrități infinit multiple. Sînt de acord ca să ne ție calea: imbecilii literaturii, lichelele politicii, toată ploșnița și păduchernița pseudo-culturală, căreia într-o împrejurare sau alta nu i-am cruțat fericirea de-a se hrăni neturburată din cadavrul indiferenței românești.

Jivinele cele mai variate ale societății noastre se socot în drept de-a-și depune contribuția de scuipat și fecale morale în jurul cetățuii noastre. Masturbați și fameni iau atitudini și vorbesc pițigăiat de noi, cu o demnă emfază. Intestinul lor, devenit cerebral, ne judecă, ne clasează. Ei cred cu seriozitate că decăderea spiritului public românesc e definitivă, și momentul favorabil verminei socot că se va eterniza. Un bleg de dascăl din Ploiești, pe care l-am așezat în elementul ce i se potrivește, face pe secția « Ligei Culturale » și ne pune, pentru județul Prahova, revista la index, ca filo-germană.

E întuneric. . . Și forma sifilisului intelectuală are cuvîntul. Noaptea se prelungește. Noi așteptăm în armura liniștii totale.

Nu va trece însă mult și se va lumina de ziuă. Sau cel puțin se va lumina de noapte. . . Avem convingerea că luceafărul va răsări din vreme, deasupra hornului nostru. Adevărul este cu noi și rămîne cu noi. Zi cu zi steagul dreptății noastre va crește, și în Duminica Mare îl vom desfășura puternic.

Toate încercările de asasinat moral nu ne mișcă și nu vor fi în stare să împiedice izbînda noastră. Și cu noi, vor cîștiga victoria în această țară, mînjită de toți escrocii sentimentelor mari, munca, sufletul perseverent, spiritul de credință.

Avem un bici pregătit în vatră pentru spinările abia despovărate de slugărnicie. Observatori retrași îndeajuns ca să nu cuprindem evenimentele în întregimea lor, noi ne-am mărginit să notăm și să ne aducem aminte.

Ne vom ține de cuvînt și vom proceda după datorie.

E tot ce răspundem azi la calomnie și ofensă.

LINGOAREA FILOSOFILOR

Nu ne-am așteptat ca un elogiu adus unuia dintr-ai lor, să turbure atît de mult pe filosofi, și un articol de « pamflet » să-i facă să zacă. Aceste lumini ale cugetării universale s-ar speria de un fluture de noapte și s-ar stinge. Hîrtia și tiparul pe care le-au rumegat pînă la esență, le inspiră o comică teroare. Ei sînt, sărmanii, culturali cum se află, sătui de carte, ca niște copii de untură-de-pește. Îmbrățișînd profesia de filosofi și ducînd-o pînă-n doctorat și universitate, ei se socot în drept să dea dracului, în sfîrșit, și critică și idee și să se odihnească în papucii domnului Jourdain, uitați de control, idilici sacri și intangibili. Văzurăți ce neașteptată uimire și-au descoperit ei în fața unui condei care le-a schițat conturul urechii?

La un articol din *Cronica*, evaziv, ei răspund ca niște analiști ideologi, răspund cu un belșug pretențios și zadarnic, mai demonstrativ decît orice satiră. Iluștrii cugetători abia încep acum să gîndească, și din această operație a creierului lor, îmbrăcat în prestigiul cîte unui profesorat, se naște o apărare bufă, o larmă de școlari atinși cu biciușca mai jos de spinare.

Cei care și-au luat sarcina să fie solii biruitori ai Societății de Filosofie din București, sînt domnii Virgil Bărbat și Rădulescu-Motru, trimiși la luptă, desigur, ca bravii cei mai făloși la cerebru și mai drăcești în pană, din copia Sorbonei.

Infantil, domnul Bărbat aleargă la țîța dascălului său, domnul Rădulescu-Motru, care se refugiază cu el la vaca filosofiei universitare, cu o gură lacomă de vițel. Să ne ferim de echivocuri: domnul Virgil Bărbat poate să-și convoace în paginile *Noii reviste române* și doica naturală — iar maestrul său ne va pedepsi să-i citim o și mai imensă apostrofă, căci mai stupid bombastică e cu neputință — într-un număr al hîrtiei sale tipărite, ulterior.

Dar nouă tot mai mult ne place filosoful Rădulescu, care, mai conștient de misiunea lui morală decît Platon, Schopenhauer și Nietzsche, scrie, nu « noi catîrii », ci « noi filosofii ». Filosoful Rădulescu este filosof. Nu doar de-a surda și-a tocit el nădragul pe scaunul cogitațiunii, frecînd cursurile domnilor săi profesori, cu diligență. Ca să ne puie cu botul pe labele sale, el se avîntă cu bolovanii unui scris de furier atîrnați de picioare, prin psihologie, îmbrățișează existența cît și inexistența, parcurgînd neantul, devenirul, futurul — și, să ne ierte Seneca —: pîrț!

În solemna domniei-sale nerozie doctorală, filosoful Rădulescu crede cu sinceritate că titlul de « filosof », ce și-l agață cu seninătate de nume, se și poartă cu adevărat. El nu a învățat încă situația spirituală a cuvintelor, căzute din ceruri în privăți — și că mînuirea lor e rezervată posterității. Se va duce la Paris, la Bergson, anunțîndu-se « C. R. Limbric, filosof », ca un maestru tinichigiu.

Iată ce soi de vertebrate ascultau conferința domnului Sanielevici, la Fundația Universitară. Inși care n-au ghicit încă, măcar, sensul metafizic al unei îndeletniciri și atitudinea interioară a limbajului. A scri, la dînșii, e a purta condeiul; a scri frumos, cu decența gîndirii, e a scri cali-

11 —

grafic. Cum n-are să însemne « sînt prost », « sînt filosof » ?

Acțiunea « pamfletarilor », cum zice domnul Rădulescu-Motru cu un cuvînt ce n-a fost niciodată o insultă, înnafară de intelectul domniei-sale, definit mai sus, e la noi mai ales extrem de utilă, pentru readucerea lucrurilor la matcă și refacerea paletei cu vopsele, în societate ca și în universități.

Publicul se va deprinde să decoloreze făpturile excremențiale, spoite cu trandafiriu și azur; păduchele nu se va mai înfumura cu transparența arìpilor libelulei; va redeveni boul bou și ciuperca ciupercă — iar beatitudinea autocontemplativilor doctorali ce-și fac drepturi la genuflexia semenilor inatenți, din suprafața și volumul unei fese purtată subt cilindru și ochelari, se va furișa în modestie.

Cît privește emfatica grupare a filosofilor strînși în societate pentru inteligența ideilor brutalizate, am avut semne că scopul « pamfletului » a fost cu prisos atins.

PAMFLETUL

Cu ce puțin lucru poți cîștiga lotul intelectual în România! Numești cîțiva imbecili pe nume, șifonezi cîteva obrăznicii, înțepi și dezumfli cîteva baloane — toate acestea cu o pană normală și numai gramaticală, ca să-ți și agonisești, cu acțiunea ta ușoară, o reputație ce te pune pe gînduri. În loc să se îndrepte, proștii aleargă să-ți aștearnă, omagiu, ura lor la picioare. O ură puerilă, este drept, dar semnificativă pentru psihologie.

Atari reflecții ne inspiră o sumă de indivizi bolnavi de literatură, care viermuiesc, de la un domn Rădulescu-Motru pînă la nu știu ce Eugen Lovinescu, în mustul tipografiei. Ei scriu punctual pentru noi, și singurul lucru care trebuie să ne întristeze, ca lectori, atenți la inspirație și idee, e că mereu pornesc să ne ucidă și că mereu rămîn cu sensația că vor fi siliți să reînceapă. . . O fatalitate infectă face ca nefericiții noștri adversari să se bucure cu exces de darurile mediocrității.

Desigur că-n sufletul lor zguduit de ciudă, ei au mai mult decît în pană. De la intenție la realizare e de parcurs obstacolul imens al posibilității. Chiar dacă, vorbind de lucrurile învățate din frecvența hîrtiei tipărite și a cuvintelor digerate de-a gata, ar dovedi pentru locurile comune ale expresiei facilități indiferente, cînd ne « combat », cînd ne « execută », ei au de răsturnat neprevăzutul; tremură, bîlbîie, ajung peltìci, și. . . dau greș. Praful lor de pușcă e ud în chiar momentul potrivit,

din pricina emoției, care se manifestează prin umezeală...

Noi citim o critică sau o injurie ce ni se face, intrigați ca pentru o lucrare de artă. Primim, în lipsa obiectivității studioase, anoste, a criticii, cu bună dispoziție insulta. Dar o voim inteligentă, și-i pretindem, ca pentru cîntece și blestème, o situație *și un stil*. A « înjura » e o artă *literară* tot atît de spinoasă ca și lauda, în acàtiste, în sonete sau la... « notițe ». Pînă astăzi, intelectul omenesc nu a depășit unicele sale două resurse: admirația și repulsia — și în aceste două extreme spiritul trebuie să se comporte cu o egală putere. Omul sentimental e un degenerat dacă nu știe, iubind frumos, să urască admirabil...

Domnul Lovinescu, la care ne oprim ca la un exemplu caracteristic, dorea pentru a șaptezecea oară, să ne micșoreze, într-un articol din ziarul *Rampa*, în coloanele căruia depune cu solemnitate grăsimea mușiții sale cerebrale. Ca să ne scurteze el întrebuințează toate uneltele ce-i stau la-ndemînă, pieptene, briceag, furculiță, și cînd niciuna nu taie, păcălit încă o dată de iluzie, se apleacă și se încrede ca un nerod în ascuțișul gingiei.

Luăm pe acest impotent din mai mulți, pentru că veleitățile lui sînt mai multe. Nemulțumit să fabrice o literatură ca oricare alta, el rîvnește universități și academii, se întinde la... personagiu.

Am observat cîndva că și ăst imberb bătrîn îmbrăcat în ifose și fumuri, e o vastă nulitate literară, și nu-i, desigur, vina noastră și nici a lui. Îi este greu morcovului să facă fragi.

El a ținut să ne răspundă în atitudine combativă, de care, nu-i vorbă, i-am fost, într-o vreme lipsită de distracții, recunoscători. Poate că i-ar fi stat mai bine să ne dezmintă prin valoarea unui scris ales, lucru mai dificil, bineînțeles, decît

o proză de nătăfleț, din ce în ce mai nulă, — dacă gradație în nulitate se poate, — pe care, obsedat de aprecierea justă, o face.

Am căutat măcar în injuriile lui o compensare; în deșert. Aceleași resorturi ridică și inima și pumnul. De altfel, infirmitatea e comună, și precizînd un caz, de fapt generalizăm. Lovinescu e numai unul din lovinești. Cine bate gîsca prinsă între roze, nu o distinge în particular nici prin durata bătăii, întrucît el ține sub tîrn gîsca în general...

Să stabilim regula sumară a unui pamflet.

Înnainte de toate pamfletul trăiește prin sineș, ca romanul, epopeea sau satira — și poate fi cultivat pentru frumusețea lui, ca un ficat într-un bocal. E un gen literar jumătate actual și jumătate etern. Încape în el actualitatea, atît cît Margareta încape în Faust. E un gen iute și viu. Apar o mie de poeme frumoase și abia se citează un pamflet suportabil. Cititorul pe care pamfletul îl jignește înnainte de a-l interesa, nu poate să aprecieze nici pe Beethoven sau Puvis de Chavannes; el trebuie să-și facă educația deprinderilor frumoase. El e jignit de idee, și, ceea ce-i mai comun și mai grosolan, de cuvinte, fără să perceapă supervaloarea lor, fără să pipăie fraza în care cuvîntul, cu doza lui relativă, e urzit. Gîsca domnului Lovinescu, ca mai toți tovarășii ei de profesie critică, nu se deosìbește întru nimic de cititorul-de-rînd — și pentru scris ea are o lipsă de respect haină, care, în măsura sensibilității artistice, se vădește ca un analfabetism.

Pamfletul nu exclude scopul; cînd cade pe mîna unui filistin, el vizează o satisfacție de orgoliu supărat. Ți-ai scris pamfletul ca să depreciezi un individ și mai ales ca să-i muncești o încredere în sine imorală...

Pasărea noastră domestică încearcă din nou un timid pamflet împotrivă-ne, criticînd pamfletul și pe « pamfletari » și rezervîndu-ne nouă onoarea acestui titlu, care, la rigoare, nu-i de respins. Motivul său e un soi de poezie din *Crcnica* asu-pra căreia, speranța de-a ne înjura cu eficacitate, îi obosește un creier economic și steril.

Dar versurile noastre importă puțin, importă puțin dacă merită elogii sau disprețul. Importă puțin justețea motivelor care determină chelnerii muzelor ingrate, indispuși de modesta lor existență, să ne înfiereze ca poeți sau pamfletari. Ceea ce nu ne muncește niciodată e grija dacă însemnăm sau nu ceva în mahalaua literară. Ne place scrisul, pentru că ne place și olăria, pentru că ne place lumina electrică, mecanica, pentru că ne plac mîțele și cîinii. Ne-ar pasiona într-o viață de mai puțină uzură, precizia cuvintelor, puritatea conturelor în gîndire, plastica imaginilor, arhitectura abstractă a unei idei. Dar nu primim cu niciun preț morfoleala literară, scrisul fără rîvnă, fără dogoare. Ne interesează să căutăm în scriitor suferința și bucuria și pe artist, atunci cînd cei mai mulți ne supără învariabil cu impresia că ling în tingire streină. Ne supără rolul de rîndaș în care se complace scriitorul. Și nu sîntem vinovați dacă, furioși de absența omului superior în cel care îndrăznește să joace rișca în piața teatrului cu îngerul artei, punem mîna pe baston și măsurăm spinarea brutei sculate din tingirea în care își complăcuse nasul.

Vanitate, îngîmfare? Nu; foarte simplu și curat: un sentiment la mijloc, de restabilire de proporții. Dacă, din întîmplare, sîntem la rîndul nostru o mediocritate, ceea ce nu-i defel exclus, lucrul nu ne doare; așa dorește Domnul Dumnezeu, ca toți să ne găsim uneori laolaltă, izbiți de o istorică stupiditate; rămîne, totuși, năzuința violentă către mai bine și mai pur, bun corectiv de bună esență, iar dacă, dimpotrivă, ne deosebim și realizăm în noi intuiția pe care o avem despre ce trebuie să fie, iarăș nu ne privește. O ridiculă mîndrie nu poate salva de pieire, după cum o învierșunată ură, pe care o primim să muște, cu pumnul, nu poate doborî o singură frunză. Lumea-i supusă orișicum unui misticism imparțial, care distribuie și așează. . .

Se cuvine însă ca un pamflet să fie și frumos și întocmit. Pamfletul unuia sau altuia dintre cei care, într-un elan de imitație vulgară, năzuiesc, ca supremă sforțare literară, să te maimuțărească, trebuie întîmpinat cu generozitate? Aceleași scăderi sînt remarcabile la toți Și domnul Rădulescu-Motru cu ucenicii săi, și diverși alți stercorari intelectuali de aiurea, au încercat cu toții pamfletul lor inutil. Se bucură atît de puțin de proprietatea de a gîndi cu cuvinte, de-a inventa o figură și o direcție într-o pagină cu munci înjghebată, încît, hotărîți să te deprecieze, să te suprime sau să te jignească măcar, ei se dovedesc a fi contribuit cu o pagină idioată și pretențioasă la facerea elogiului dumitale.

Croiala frazei, tăietura cuvîntului, ascuțișul intenției, totul lucrează ca să facă din personajul insultat o făptură centrală și de primă valoare, pe lîngă care adversarul, pamfletarul controlabil pe propiul lui efort, se vădește prost benevol. E pedeapsa pe care obișnuiesc să și-o acorde singure stîrpiturile literaturii: proclamarea inferiorității lor.

COMPETINȚE

Pregătirea, de care cu drept cuvînt ne vorbește domnul Iorga de mulți ani de zile, trece însă, în ce-l privește, printr-un moment de ambiguitate. În *Noua revistă română*, domnul Tafrali, profesor la Universitatea din Iași, demonstrează cîteva lucruri penibile pentru trei învățați, domnii Iorga, Onciul și Bogdan, trimiși în comisiune ca să verifice descoperirea inscripției de la Curtea de Argeș. Acești savanți au dat domnului Tafrali, descoperitorul inscripției, care răstoarnă cele mai pozitive date fixate de trustul istoriei, un vot de dispreț.

Răspunsul inoportunului cercetător supără toată siguranța cu care ne învățaserăm să idolatrăm munca unor savanți necontrolați de nimeni. Pentru nobila dar inutila plăcere de a verifica pe domnul Iorga, și-ar pierde, bietul rumân, existența, frecînd documentele și spălînd pietrele tombale. Domnul Tafrali afirmă, cu probe, că domnul Iorga nu știe grecește, că domnul Iorga nu știe să citească măcar o inscripție românească! Pildele domnului Tafrali pot face carieră unui autor de comedii care și-ar lua îndrăzneala să șicaneze oamenii mari.

În fața acestor dovezi, cititorul care vrea să fie bine informat de pontifii științei și caută, ca un naiv, în hîrtia lor tipărită, adevărul istoric imposibil, își pierde încrederea și se vede păcălit de-o imensă serie de lecturi. Ca să discrediteze o dată incomodă și munca omului care a descoperit-o, savanții noștri nu se sfiiesc să-l escamoteze. Cînd domnul Cuza își plagia cartea pe temeiul căreia s-a făcut Papă al antisemitismului, ți se răspundea: « Ce-are-a face! Economistul e bun român, și azi avem nevoie de românii cei mai buni, indiferent dacă o pasiune niponă sau armenească îl mînă. »

Cînd se jeluia cineva de excesul de antisemitism al domnului Iorga, « Nu-i nimic — ți se obiecta — e slăbiciunea lui; Iorga e impetuos și, ca orice om de valoare, cam într-o ureche; să ne bucurăm că e un mare învățat, că cinstește țara. Germanii l-au premiat, englezii l-au tradus. »

Rămîne ceva din acest entuziasm în fața criticii simple dar oribile cu care mutilează domnul Tafrali trei magi ai științei istorice?

Anul trecut, grație incompetinței istorice a domnului Eftimiu, piesa *Ringala* fu scoasă de pe afișul Teatrului Național. Putem acum să ne întrebăm dacă unui autor de piese de teatru nu-i este permis să facă cel puțin tot atîtea erori cîte poate iscăli un învățat istoric.

Domnul Iorga primește pedeapsa propriei sale firi. Restrîns pe terenul științei, e sigur că nu s-ar fi văzut discutat astăzi în chiar temelia operei sale.

Domnul Iorga a făcut politică, literatură, a fost deputat, șef de partid, polemist, orator — a tradus din toate limbile, și în aceleași limbi a scris; de la epigramă pînă la tragedie, spiritul său s-a răspîndit ca o ploaie vastă peste prea multe ogoare.

Domnul Tafrali ne știrbește o iluzie. Ce-i de făcut?

CONSECINȚELE RĂZBOIULUI ÎN LIMBA ROMÂNEASCĂ

La publicitatea comercială a ziarelor se întîlnește adeseori mențiunea « nemobilizabil », ca un titlul decisiv. În lipsa muncitorilor, concentrați pe fruntarii, își fac loc, prin strecurare și cu sprijinul puțin scrupulos al unor patroni excesivi, invalizii. Să nu bîrfim invalizii merituoși. Cel mai savant filolog român poartă cu sine un picior mai scurt decît părechea lui. Dostoievski a fost epileptic, iar Beethoven surd — și se știe că un spirit războinic foarte circulă printre cocoșați. Mă întîlnesc uneori pe trotuarul sonor cu un tînăr care mi-a fost arătat ca naționalistul cel mai eficace: șchiop cu solemnitate. Toate sentimentele mari, năzuințele fundamentale, se zidesc tot atît de bine pe infirmi ca pe valizi — și vremile noastre idealiste ne-au demonstrat chiar că mai mult.

Cînd se vor întoarce însă acasă, cu datoria împlinită — în biurouri și ateliere — muncitorii cu organe depline vor găsi locurile ocupate de necunoscuți.

În literatură se reproduce această vacanță. Slujii penei își fac, pe nesimțite, o carieră. Dar dacă fenomenul e tragic în primul caz, în cel de-al doilea distrează.

Oameni de ispravă, cu o bună situație materială uneori, dar mărginiți, în atitudini și-n cheltuiala manifestărilor prea intelectuale, de o modestie ce vine de la creier, s-au apucat să facă

un schimb forțat cu posteritatea. Încercînd marea cu « deștiul », ei s-au pomenit scăldîndu-se serios: în plin sezon de frig țărmul e plin de sportmeni, cărora le-a lipsit — și se înțelege de ce — chiar prevederea de a purta subt braț, în jurnal, un tricou de baie.

Amăruntind sinuciderile și spargerile din capitală în cuprinsul unui ziar, ei s-au pomenit, de pildă, pe tărîmul filosofiei, să zicem engleze. Cînd și cum s-a întîmplat precis acest miracol, nu se știe: cugetarea omenească numără din april un apărător mai mult. Ce lucru admirabil e, într-adevăr, intelectul!

Romancierii s-au născut, binișor, între două « ultime informații ». Omul s-a prezintat întîiaș dată cu un surîs și s-a rugat să nu fie cercetat după reguli: « Iacă, am și eu niște timp liber și nu vreau să-l pierd la club; sînt modest ». Mai tîrziu vom citi pe cartea lui cuvîntul « nuvele ». În sfîrșit, pe un volum, însemnarea pe care Balzac n-a însingurat-o fără sfială, de « roman ». Ce repede parcurse luceafărul etapele literare! Și surîde și azi. Cînd Sadoveanu se va întoarce din tranșee, va descoperi colegi pătrunși de o nobilă misiune literară.

Nu-i excelentă anecdota?

O manifestare nouă a istor infirmi: îi auzi discutînd limba românească și cenzurînd cuvintele și pe scriitorii care le utilizează.

Un domn Mestugean invită pe scriitor să învețe turcește ca să parvie să dea cuvîntului « bocluc » înțelesul ce-i displace domniei-sale. Să nu știi turcește, ca scriitor român, i se pare o murdărie. Nu vom mai zice ciorapi: literații Belucistanului știu că « ciorapi » înseamnă « ridichi ».

Și observațiile domnului Mestugean nu trec neobservate. Cititorul *Universului* încă nu a

învățat acest meșteșug. Răspunde unul care știe ungurește. Plaga se întinde: mai răspunde cineva, mi se pare că un doctor sau un tinichigiu. Ne găsim subit în analogia unui medievalism în care un croitor de giubele afirmă la templu că stat de vorbă cu Dumnezeu, care l-a însărcinat să explice dogma cuminecăturii, ignorată de Papă, în esența ei.

Bunul acelor posomorîte timpuri era că domnul croitor suferea încercarea focului purificator, care grăbea întoarcerea profetului la sursa esențială a sfintelor dogme. Evident că omenirea nu putea rămîne peloc. În 1916 domnul Mestugean e citit și primește comentarii.

Iată filologie! *Universul* propune prin pene vacante refacerea limbii românești prin studiul limbilor străine gîngàve. Dacă vom învăța și latinește, limba românească va intra în forma ei adevărată. Să nu ne mirăm cînd, peste un an doi de război, se va relua activitatea literară, și scriitorii vor găsi o limbă nouă în București, pe care, ca niște sălbateci, nu vor fi în stare să o mai priceapă — datorită ziarului *Universul* și Micei lui Publicități.

Fără să știe, cultura latină datorește un altar cauzei supreme care face din *Universul* un focar intelectual al domnului Mestugean: doamnei Theodora Dumitrescu, văduvă Cazzavilan.

ION AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI — O JIGODIE LITERARĂ

Să nu fie surprins cititorul că este vorba de cel mai celebru și mai nul scriitor.

Cititorul s-a obișnuit să cugete la domnul Brătescu-Voinești cu o superstiție învățată din publicitate. Analiști denaturați în vlagă, ramoliți ai hîrtiei tipărite și ai scaunului care le-a mîncat potența, se miră ca de un miracol de cîte ori tipărește omul cu capul de găină o nouă stupiditate. Domnul Brătescu e trecut sistematic prin triplul aparat al artei, al sociologiei și al filosofiei și declarat profet și precursor. Proza de copist a poeticului cumulard devine scăldătoarea erudițiilor bombastice și exemplificatoare. Se încearcă pe cerbicea voluptuos frecată a Nuvelistului, a Gînditorului, a Complexului Fenomen, definiții și preziceri. Este Brătescu-Voinești, din anul în curs, de două ori și jumătate mai mare decît Brătescu-Voinești de anul trecut? — și cu cît va crește genialitatea lui peste patru luni? Seamănă absolut Brătescu-Voinești de la orele nouă ante-meridian cu Brătescu-Voinești de la două și jumătate de după-prînz, sau numai întrucîtva? Cum era Brătescu-Voinești cînd a fost de țîță, și cum ar fi fost în momentul cînd încă nu începuse să fie? Este înrudit cu Goethe și cu Shakespeare? În ce raporturi cerebrale se găsește congenitalul său cu Mérimée și Petrarca? E todeauna aristotelic, sau uneori și dantesc?

O publicație care s-a consacrat cu autoritate, din pricina formatului ei voluminos, acestui ser-

viciu de valetudine admirativă și extatică, a fost revista domnului Stere, din Iași. Cînd domnul Brătescu-Voinești scrie « pîrț », *Viața românească* oftează: « Ce deliciu! Cîtă profunzime! »

De cincisprezece ani urechile ne-au fost împuiate cu Brătescu-Voinești. Criticii literari ai acestui maaare scriitor, sărac ca un cocean, uscat și sălciu ca mătreața și cîlții, nu s-au lăsat pînă ce nu l-au încărcat de glorii și funcții. Grație geniului, care a ținut departe și de blidul cotidian pe un Eminescu, pe un Creangă, pe un Coșbuc și pe alții, domnul Brătescu-Voinești e Membru al Academiei Române, Membru în Comitetul de Lectură al Casei Școlilor, Expert literar al Editurii « Cartea românească », Director al Biuroului Camerei Deputaților, Director-General al Teatrelor, Membru în cîteva Consilii de Administrație, după ce în timpul războiului a mai fost și Comisar Regal... Tot ce au suferit întemeietorii scripturii românești se întoarce, se povîrnește și plouă asupra spinării încovoiate a domnului Brătescu-Voinești, în pomeni, sinecuri și acțiuni. Și, domnul Brătescu-Voinești afectează, subt povara acestei avalanșe, martiriul. Tîrtița lui intelectuală ia o expresie de durere blajină. Casierii plătesc, buzunarele marelui scriitor se umflă. Scriitorul e distrat și dus cu gîndul: inima lui moare după flori și se topește de chinurile inexprimate ale speciei umane.

Dar Muza, — palida și matinala Muză, — imaculata fecioară a inspirației se necăjește, își suflecă brațele, se face trivială și-l apostrofează din ușa bucătăriei:

— Catîr infect! Cine te-a sfințit scriitor, fără să știi să scrii? Ce gusturi, pervertite de-o îndelungată frenetică alimentare cu albușul nasului și cu gălbenușul urechii, drept delicat desert, s-au adăpat la fîntînile tale de cleiuri și pap și au lins din sudoarea ta de cerneală și alifie, ca să le găsească suculente și cerești? Jivină urîtă, dihanie meschină!

Se cuvine să cădem de acord cu Muza mîniată. Coca moale a domnului Brătescu-Voinești nu se deosibește prin nimic de lichidul literar al concurenților lui, mai nefericiți subt raportul pomenilor ca filosoful de la Tîrgoviște. Platitudinea lui stilistică e o continuare la nesfîrșit a platitudinii lui sufletești.

Poate că l-am fi suferit încă cincisprezece ani instalat în jilțul bărbieriei literare pe domnul Brătescu-Voinești, fără să-i punem o vezicătoare la șezut, dacă pe lîngă scriitorul nul n-ar fi operat încă o dată, și de astădată nepermis de crutată, jigodia din interiorul scriitorului.

Ascultați de ce-i în stare virginala și abjecta făptură a poetului.

Sîntem în *1914*. Inefabilul academician se adresează tinereții intimidate a domnului A. de Herz, autorul de teatru, incontestabil cel mai stăpîn pe meșteșugul lui dintre contimporani.

— Domnule De Herz, i se mărturisește academicianul. Îmi umblă de mai mulți ani prin creier una din acele idioții literare al căror secret îmi aparține exclusiv. Aș vrea să o scriu pentru scenă, ca să-mi justific și drepturile la Direcția generală a Teatrelor. Aș vrea tare să scriu și nu pot. Simțul compoziției și al echilibrului dovedesc toate povestirile mele mălăiețe că-mi lipsește. Dialog, vei vedea din fiece nerozie de-a mea că sînt incapabil să rup. Acte, scene, înțelegi: sînt mai presus de puterile mele. În absența acestor daruri am însă altceva, o nobilă însușire, voința de a parveni. Vreau să fiu și autor dramatic. De ce să fii numai dumneata, așa de tînăr și atît de sărbătorit? Spune, mă primești să « colaborăm »? Dum-

neata pui pensula și culoarea: eu o să pui « subiec-tul »...

Domnul De Herz era pătat de două cusururi. Întîiul cusur: o bună-creștere excesivă, care amortizează pornirile și le înmoaie. Domnul De Herz s-a simțit jenat; cunoaștem temperamente mai umane care i-ar fi turtit domnului Brătescu-Voinești, cu istoria literaturilor, bosa comediei.

Al doilea cusur: Domnul De Herz suferea, din cabotinism, de idolatria oamenilor mari și necontrolați. Omagiul scriitorului bătrîn care cere sprijinul unui adolescent și nu se sfiiește să recurgă la lingușirea orgoliului unui debutant, l-a măgulit, l-a scos din sărite... Și domnul De Herz s-a apucat de lucru. Și din lucrul ăsta a ieșit *Sorana*.

Această *Sorană* nu-i o perlă, nu-i o splendoare, e-o piesă care nu sporește faima domnului De Herz, dar care a constituit unicul titlu de teatru al domnului Brătescu-Voinești. Pentru cine știe să citească, *Păianjenul* lui Herz umblă pretutindeni pe sub textul și prin urzeala *Soranei*.

Repede după gătire, *Sorana* s-a și tipărit în *Viața românească*, vitrina produselor covăsite ale domnului Brătescu-Voinești. Domnul Brătescu-Voinești era nerăbdător să-și expuie certificatul de autor dramatic subscris de mîna unui autor aplaudat. Unul avusese « ideea », celălalt a realizat-o. În 1915 apare *Sorana* în volum, cu numele reunite ale celor doi « colaboratori ».

Jucată, piesa cade. Nimeni nu s-a mai preocupat de soarta lepădăturii. Cine voia să se mai documenteze asupra unei colaborări ilegitime și neizbutite, s-a dus la librărie și a răsfoit volumul. Rămăsese noțiunea sigură, de netăgăduit, pe care o dă faptul viu, petrecut subt ochii de martori, că domnul Brătescu-Voinești participase cu foarte puțin la o lucrare teatrală scrisă de A. De Herz. Pentru De Herz, această muncă nu însemna nici

efort, nici privațiune. Mîna lui Herz e ușoară, concepția intantanee, execuția rapidă. E un scriitor plin de omizi, dar un om de teatru născut. Fertilitatea lui dramatică poate atinge un tonaj săptămînal de două comedii, o dramă și patru « reviste ». El *face* piese cum toarce pisica. E năravul lui.

Să trecem în anul *1920*, în luna lui iunie. Isprava s-a petrecut săptămîna trecută. Iată ieșind din tipar o nouă ediție a volumului *Sorana*.

Numele lui De Herz este de astădată șters de pe copertă... Domnul Brătescu-Voinești își revendică singur proprietatea lucrării. Într-o prefață lăcrimoasă, jucînd modestia celui cu merite puține, dulcele șnapan parcurge cu cinismul particular oamenilor reputați mimoze, romanul de invenție recentă, al unei sumbre escrocherii.

A zis cîndva cineva că domnul Brătescu-Voinești e un psiholog. Este. El își despoaie colaboratorul într-un moment de criză de antipatie publică acută pentru domnul De Herz. Domnul Brătescu-Voinești a fost comisar regal în Moldova, iar domnul A. De Herz un acuzat al Curții Marțiale din București.

— Ce timpuri potrivite! În numele eroilor de la Mărășești declar pe Herz dușman al neamului, îi aplic exproprierea silită și-mi anexez opera lui. N-are să țipe nimeni. *Adevĕrul*, ziarul eroilor sîngeroși, va refuza publicarea unei întîmpinări a scriitorului furat, *Izbînda* va fi indecisă, *Viitorul* e gazeta domnului Corbescu, fostul dictator polițist. Cum? România poate lua Ardealul, Bucovina, Banatul etcaetera, și eu, Brătescu-Voinești, nervul artistic al acestei Românii, să nu-mi pot însuși piesa de teatru a unui scriitor cu nume nemțesc, despre care s-a scris că ar fi fost și jidan? Dar în ce lege veți găsi dumneavoastră prevăzut

că un advocat democrat din districtul Dîmbovița nu are drepturi asupra unei lucrări dramatice a unui baron originar din Viena?

Domnul Brătescu-Voinești și-a asumat lovitura unui măgar mai vechi, care nici el nu scria pentru teatru, dar a jucat în schimb într-o fabulă.

Și toată această psihologie complicată pentru ca domnul Brătescu-Voinești să cîștige singur o sumă de șase mii de lei.

Se ivise o conjunctură favorabilă. . . O dată mai mult domnului Brătescu-Voinești i s-a încredințat interimatul direcției Teatrului Național. — Domnul Brătescu-Voinești împlinește rolul de buștean. Cînd rămîne deschisă ușa, căreia-i cade clanța, doi servitori ai teatrului reazimă ușa cu el.

Cu interimatul domnului Brătescu-Voinești coincise termenul de distribuire, din fondurile speciale ale teatrului, al premiilor destinate lucrărilor dramatice cu succes. Domnul Brătescu-Voinești își aduce aminte, din întîmplare, de vechea *Sorana*, care căzuse acum cinci ani, și își acordă sieș, pentru piesa căzută, un premiu de șase mii de lei; cu consimțimîntul de altfel al tuturor membrilor din comitetul de lectură, care s-au autopremiat cu toții la rîndul lor. Și pentru ca să încaseze singur premiul, îi trebuia o ediție din *Sorana*, tipărită exclusiv cu numele lui, ceea ce s-a și făcut prin bunăvoința casei de editură « Cartea românească », de unde îngerul cel dulce a mai încasat încă cel puțin alte două mii de lei.

Diferența dintre măgarul fabulei și domnul Brătescu-Voinești este că măgarul, neavînd portofel, s-a mulțumit cu gloria și n-a umblat după gologani. Diferența dintre domnul Brătescu-Voinești și un hoț de buzunare consistă în faptul că cel din urmă știe să fie brav: bagă mîna și scoate. Autorul nostru e om de legi, pe lîngă filosof; el cunoaște prețul inestimabil al formei: jefuie părintește, despoaie oftînd și compunînd nuvele. E de crezut că în cariera bine cercetată a acestui om cuminte și ticălos trebuie să figureze măcar un asasinat.

Pentru că Sindicatul Ziariștilor a cerut un permis de export ca să-l speculeze, un gazetar, membru al Sindicatului, a demisionat cu zgomot. Sîntem curioși să vedem cum va reacționa Academia față de un membru al ei care fură munca și talentul unui scriitor nevoiaș. Și ne întrebăm ce socoteală vor cere și deputații României mari, giuvaerului de moralitate ce-i directorul chesturii.

Că domnul Brătescu-Voinești e un sentimental căptușit cu o sinistră canalie o știm dintr-un antecedent al său, ce ne-a fost împărtășit în ceasul chiar cînd se definea.

Am primit la *Cronica*, înnaintea războiului, vizita înspăimîntată a scriitorului-țăran I. C. Vissarion.

— Învață-mă ce să fac, ne întreabă Vissarion. Într-o zi din luna trecută, ca să cîștig o pîine, pe care îl rugam să mi-o înlesnească, Brătescu-Voinești mi-a spus: « Știi, Vissarioane, cît îți apreciez talentul; am să vorbesc cu miniștrii despre tine și de cei zece copii ai tăi. Să mă găsești la Ministerul de Interne. »

Mă duc bucuros, la Ministerul de Interne, Brătescu-Voinești mă face să aștept, ia înțelegere nu știu cu cine, mă poartă pe la vreo două-trei biurouri, și un casier îmi numără două sute de lei.

Am plecat vesel, cu făgăduiala să trec de cîte două ori pe lună ca să-mi încasez « leafa ». Mă dusei acușica și viu de-acolo, prăpădit precum mă vezi. Directorul-general trimite să mă cheme în cabinetul lui și-mi cere « raportul ». « Raport?! Eu?! domnule director-general? îl întreb.

Ce raport, sărăcuț de maica mea? » Și directorul-general mă ia la-njurături! Și se răstește la mine. Îmi cerea un raport scris, bimensual, asupra stării de spirit a țăranilor din regiunea satului meu. Mă băgasem spion făr' să știu.

Pe domnul Vissarion, domnul Brătescu-Voinești nu a putut să-l fure, ca pe domnul De Herz: poate că indirect, în vreo nuvelă, într-o povestire, l-a furat. Mai mult, lui Vissarion domnul Brătescu-Voinești i-a recunoscut însușirea de scriitor față de Siguranța Generală, de vreme ce rapoartele lui trebuiau predate în scris. Părintescul nuvelist și ilustrul academician vînduse pe Vissarion poliției secrete, ca să-i asigure un scriitor țăran agent provocator țărănesc.

Cade în sarcina unui critic, mai obiectiv decît cei din trecut, să examineze opera literară, politică, socială și filosofică a domnului Brătescu-Voinești și din acest punct de vedere nou, al agentului special.

REPLICĂ ÎNGREȚOȘATĂ

Domnul Brătescu-Voinești dă prin *Dacia*, articolului publicat în *Hiena*, un « Răspuns ». Pentru că am început-o la dumneavoastră, o să mă lăsați, domnule director, tot în revista dumneavoastră să o sfîrșesc.

Îmi voi abandona însă subiectul, după ce însuș cel interesat să-l explice l-a abandonat bucuros: hotărîrea domnului Brătescu-Voinești — *romance sans paroles* — este demonstrativă. Și nu voi reține punctele în care mă opresc decît ca să adaog o pensulă mai mult la tonalitatea marelui academician.

În chip de mustrare, domnul Brătescu-Voinești face aducerea-aminte că, pecînd mi se judeca procesul la Curtea Marțială și materia subtilă a ideii se cîntărea cu mîna expertă a unui domn colonel de cavalerie, asistat de un domn maior de jandarmi pedeștri, domnia-sa, domnul Brătescu-Voinești, cerebralul și ideologul, era directorul ziarului *Dacia*, care, după « îndemnul » domniei-sale « a avut o atitudine binevoitoare inculpatului ».

Simetria și sentimentul de solidaritate că àsinii sînt datori să se scarpine unii pe alții cînd îi mănîncă, cereau, prin urmare, la rîndul meu, de la mine, o atitudine identică în momentul în care Membrul Academiei Române își dezbrăca de drepturi colaboratorul. « Lasă-l să fure, trebuia să-mi șoptească delicat conștiința, că și el te-a lăsat să trădezi. . . » Mi se pare că interpretez

exact cugetarea de după ureche a ilustrului scriitor.

O să-mi permită bunul contemplativ și arvunit al imortalității, ca în ce privește această chestiune, introdusă fără abilitate și cu multă fîstîceală într-un subiect precis, să profesez păreri deosebite. Din partea domnului Brătescu-Voinești, om de litere și ziarist, s-ar fi cuvenit nu o atitudine binevoitoare a ziarului *Dacia*, dar o apărare deplină și bravă a domnului Brătescu-Voinești.

Căci crima mea consistă în a fi aplicat în scris o credință, bună sau rea, justă sau eronată, la modă în ianuar sau demodată în noiembrie — nu importă. Dacă unul, cîte unul, a purtat costumul întreg și nu l-a lepădat, cîte o cravată cel puțin din ștofa lui purtaseră, cu cîteva luni în urmă, toți locuitorii României, în cap cu oamenii politici care arboraseră măcar o cocardă. Întreg procesul ziariștilor s-a învîrtit în jurul unui singur vîrf: substanța gîndirii politice. Aci nu încape « bunăvoință »: osîndești categoric, sau îmbrățișezi cu franchețe libertatea de gîndire. Că domnia-sa a luat o jumătate, sau un sfert, sau numai o zecime de atitudine și, fără să apere, a fost numai binevoitor, adică, știi, nici *pentru*, dar, mă înțelegi, că nici *contra*, însă cîte puțin și *contra*, dar și cîte puțin și *pentru*, domnul Brătescu-Voinești se definește și se clasează singur.

Ca să ajungem la crima domnului Brătescu-Voinești, ea e cu totul de altă natură. Domnia-sa deposedează, ca scriitor, pe un scriitor de opera lui. I se păruse că Herz a murit: i-a spart sertarele, și-a însușit manuscrisul lui. E un atentat la proprietatea cea mai indiscutabilă și singura sfîntă, e un viol la Mistere, e scuipatul unui ucenic cocoșat al Muzei, care se înnalță pe vîrful pingelelor ca să stingă lumina stelei sacre; e flegma blajină a unui director de chestură.

Ce legătură este, într-adevăr, cum se întreabă singur, ca un nepriceput în cele curate și eterne, între ura mea și persoana domnului Brătescu-Voinești? Acest domn a uitat că sînt atitudini care trebuiesc ispășite.

E bizar și comic un lucru: domnul Brătescu-Voinești s-a decis să-i recunoască colaboratorului domniei-sale toate « drepturile », deși nu-l mai recunoaște, așa de tîrziu, colaborator. Ciudat record de compatibilități morale realizează domnul Brătescu-Voinești! Domnia-sa are un butoi din care curge și țuică de prune și bere de orz, indiferent, și cade pe gînduri, dacă-l acuzi de magie, și se uimește dacă-i declari conținutul apă chioară.

În răspunsul domnului Brătescu-Voinești găsești, ca într-o rahagerie, tot ce se poate concepe afară de ce căutai, de pildă: afară de colofoniu. L-aș atrage autorului atenția că e un foarte slab și inatent compozitor chiar de răspunsuri scurte, cînd într-o problemă de împărțire de paternitate literară strecoară pe cei doi copii ai domnieisale fizici. Dar domnul Brătescu-Voinești (ah! acest Voinești lîngă acest Brătescu!) vizează la un efect indirect de înduioșare. Îi place teatrul (vezi *Sorana*). Dumnezeul comisarilor regali l-a păzit să-și frîngă vreo unghie de la picior în război: căci ne-ar fi fost rezervate emoții palpitante și o piesă în colaborare cu Victor Eftimiu.

Publicul a luat notă. Publicul a mai luat bună notă că și în cazul scriitorului Vissarion buzele domnului Brătescu-Voinești au rămas pecetluite.

MUŞTELE CADAVRULUI

Domnul Emil Fagure, unul din membrii familiei politice comerciale Honigman-Brănişteanu-Schulder-Berger & Cie, s-a congestionat la faţă şi a năduşit la picioare. Necrologul nostru, adresat cadavrului Constantin Mille, l-a emoţionat, l-a revoltat. Cînd se revoltă, domnul Fagure face explozii de fiară; domnul Fagure e ca Georges Clémenceau: Tigru. Domnia-sa ţine să solidarizeze şi atitudinea actuală, de după Mille, cu dublele, triplele şi cvadruplele atitudini, anterioare morţii aceluia, în serviciul corectitudinii şi inteligenţei căruia i s-a subţiat intelectul şi i-a crescut bazinul.

Deşi fioros, domnul Emil Fagure nu cunoaşte însă mîndria împărtăşită în cuprinsul zoologiei de toate dobitoacele, care, atacate, se apără cu coarnele, cu copitele şi cu dinţi proprii. Măselele sale stricate domnul Fagure vrea să şi le păstreze în fălci intacte pentru rumegarea pe viitor a milostivului buget consacrat invalizilor presei româneşti de către domnul Blank — şi îşi împrumută unghiile cu care ne prăpădeşte şi ciocul cu care ne săgeată din pomenile noastre de « pamfletari ».

Domnul B. Brănişteanu — Bubi sau Bébé nu importă, — cu toate că mai felin, este mai dibaci. Bijuteria dibăciei acestui foarte simpatic milionar e strecurarea catifelată prin tăcere, prin toate tăcerile lin organizate. Îşi împrumută şi dînsul

dinţii, însă nu ca să muşte, ci numai ca să devore — oh! o devorare liniştită şi inofensivă, — şi nu şi-i împrumută de la mine sau de la dumneata, ci şi-i potriveşte la un dentist — oh! să nu felicităm prea mult nici pe dentistul care i i-a potrivit.

Domnul B. Brănişteanu rămîne, de pildă, în Bucureşti, după retragerea lui Mille din Muntenia. Nicio înţelegere, dar ştiţi, niciuna, nu intervenise între Mille franţuzescul şi domnul Brănişteanu germanicul. De pildă, Mille plecînd, nu i-a şoptit domnului B. Brănişteanu: « Vezi, dragă, aranjează cu nemţii ceva, ca să nu-mi strice instalaţia ». Desigur că nu; s-ar fi putut? Şi aşa, năvălesc nemţii peste domnul Brănişteanu, şi, din întîmplare, *Bukarester Tageblatt* nu se tipăreşte nici la *Universul*, cu o instalaţie tipografică formidabilă, nici la *Minerva*, proprietatea din timpul neutralităţii a unui consorţiu german, nici la *Viitorul*, destul de bine utilat — ci exact şi exclusiv la *Adevĕrul*. Ursitoarele au fost şi mai generoase: au împins pe ocupant nu numai să păstreze, dar să şi perfecţioneze proprietatea domnului Mille.

Ei bine, vorbit-a vreodată domnul Bubi Brănişteanu de asemenea bagatele? Nu. Căci domnul Bubi Brănişteanu e dibaci. Ba, ceva mai mult: domnul Brănişteanu, cu restul familiei de presă, rămasă în Bucureşti, şi asociindu-şi pe domnul C. Stere, care se găsea tocmai într-un impas de cancelar — ce să facă? să-şi rază mustaţa, sau să-şi lase barbă? — a scos *Lumina*, lumina mîntuitoare de după întuneric, cu ajutorul cărei lumini şi al lui Dumnezeu, domnul Brănişteanu a mai pus deoparte suma de un milion. Vedeţi, aceasta e presa cea bună, aceea care îţi permite ca dintr-un condei prost şi cu un pardesiu, melodramatic, rupt în coate, să tezaurizezi capitaluri. Presa cealaltă, a « pamfletarilor », a celor cu cîte-

va idei în cap, cu bravură apărate, și care ca să trăiască normal trebuie să-și schimbe profesia și să lase Brăniștenilor, Honigmanilor și tuturor reprezintanților fagurismului loc pentru trafic, e o presă de antologie.

Domnul Brănișteanu e dibaci și inocent; aceste subiecte domnia-sa nu găsește că-i de-o educație aleasă și oportun să le atingă în scris.

A vorbit domnul Brănișteanu de ce i s-a întîmplat la închisoare, unde a stat arestat cu noi pentru aceeaș « vină »? Ferească Dumnezeu! A pomenit domnul Brănișteanu vreodată misterul pentru care a fost, într-o noapte pe la douăsprezece, pus brusc în libertate, din mijlocul a cincisprezece ziariști stupefiați? V-a spus domnia-sa că în crivățul nopții, care zguduia pușcăria, era așteptat, într-un automobil capitonat, de domnii Schulder și Berger, locotenenții lui Mille? Că în seara punerii sale în libertate, îi pierise prin farmec ciudat apetitul, și că acasă, în sînul familiei, îl aștepta un banchet, la care s-a ospătat discret, cu numeroși admiratori, și s-a glumit pe socoteala celor ce nu știu să se învîrtească?... V-a spus domnia-sa cum s-a făcut că procesul său a fost înnăbușit, pecînd al nostru s-a judecat și s-a încheiat cu cinci condamnări de scriitori, care și-au cîștigat în literatură un nume și în presă numai galoane și niciun gologan? V-a supărat vreodată domnul Brănișteanu cu spovedania împrejurărilor în care și-a reluat colaborarea la *Adevĕrul* și legăturile cu fostul său patron Mille? V-a comunicat sentimentul de satisfacție al patronului pentru conservarea proprietății lui în timpul ocupației? A făcut oare cea mai slabă aluzie la vînzarea *Adevĕrului*, negociată de domnia-sa, și la cei cinci sute de mii de lei pe care i-a căpătat, cu acest prilej, numai dintr-o singură parte?

O! nu! Domnul Brănișteanu e-o ființă dibace și o făptură nevinovată. El știe să tacă, știe să se strecoare, și nobilul său temperament orientează foloasele, cele mai multe, evident, în buzunarele sale de « proletar », dar, ce mai rămîne din ele, și la cassa comunității « Fagure-Honigman etc ».

Uite, domnul Brănișteanu a fost în Franța, mi se pare că la Luchon, ca să-și caute de-o boală nenorocită — Dumnezeu s-o ierte — soția. Domnia-sa a dat și pe la Berlin, a stat de vorbă — cine știe ce aduce ziua de mîine? — cu ocupantul de ieri, care a fost și a rămas un naiv. A spus domnul Brănișteanu ceva? S-ar putea? *Adevĕrul* a și dat o dezmințire oficială — era încă director Constantin Mille.

Domnul Brănișteanu, în inocența lui, iarăș, n-a căutat să se explice cum s-a putut împăca prezența lui în redacția *Adevĕrului* cu injuriile pe care ni le adresa cu regularitate ziarul, și cum s-a făcut că injuriile acestea au sporit odată cu plecarea domnului Brănișteanu, colegul nostru de pușcărie, din pușcărie?

Domnul Brănișteanu e mult mai dibaci decît domnul Fagure; el tace și se strecoară. Te întîlnește, zîmbește. Te ia de braț și te înghesuie: « Cînd o să scoatem și ziarul nostru *Trădătorul?* ». Și dacă-l piști pe domnul Brănișteanu, dacă-l faci să-ți strănute în clește, oricare ar fi nasul pe care l-ai apucat din familie, domnul Brănișteanu se necăjește. Dar își ascunde necazul. Cel mult dacă insinuează, în proza cu care răspunde *Adevĕrul* la necrologul nostru, că a isprăvit cu noi definitiv, într-un moment cînd nici nu începuse. Prudență logică și cuminte, convenabilă și domnului Fagure.

Ca să răspundă, prin urmare, domnul Emil Fagure evită toate punctele din articolul nostru,

care caracterizează activitatea de douăzeci de ani încheiați ai ziarului *Adevĕrul*. [. . .]

Domnul Fagure se apără și răspunde prin publicarea în *Adevĕrul* a unei scrisori pe care a primit-o anul trecut din închisoarea Văcărești, după un articol, subit ca un acces, instantaneu venit, instantaneu pierdut, dar neobișnuit de drept și semnat cu numele său. Articolul cu pricina a fost însă repede retractat prin numeroase alte articole injurioase.

Dar publicînd scrisoarea mea, domnul Fagure, emoționat și confuz, dă uitării esențialul. Nu e vorba de determinat conduita mea privată față de un redactor al *Adevĕrului*. Problema era pusă cu preciziunea cu care a și fost dezlegată: rolul politic, educativ și moral al ziarului *Adevĕrul* subt direcția de douăzeci de ani a lui Constantin Mille.

I-am trimis domnului Fagure, adevărat, o scrisoare de mulțumire. Din florile pe care le cultivam, broderii, în celulele nostre, subt mantale, am zmuls cîteva și le-am aruncat în fereastra lui. A fost un dar, un dar de poeți. Cînd ni s-a mînjit ofranda, nu am socotit că ne-am băgat sufletul cu simbrie în « fondul moral » al domnului Fagure și că ne-am identificat cu pestilențele ziarului domnului Mille.

Ca să nu părăsească însă năravul tarabei, domnul Fagure, neputînd să opereze un șantaj, comite un fals și o escrocherie în publicarea scrisorii; modifică finalul și reduce iscăliturile la una. Scrisoarea i-a fost adresată și iscălită de toți ziariștii arestați. O notă murdară pentru ambii domni, și Fagure și Brănișteanu: necrologul nostru nu a greșit.

Scrisoarea o revăd cu plăcere. E frumoasă. Domnul Fagure o închide în două capace de proză personală. E lamentabil. Dar își face din

scrisoarea noastră un certificat: sînt măgulit și-mi pare rău.

În definitiv, pentru domnul Fagure nu putea să existe decît o decepție: că în plicul nostru a găsit o scrisoare în loc de o bancnotă.

Eram strîmtorați.

UNDE DUCE IMPRESIONISMUL

Fiindcă după şapte ani de la moarte, « cenuşa scriitorilor se aşează în columbariile definitive », de unde nu mai pot tresări, cum se cuvine, la aprecierile lovineştilor literari, directorul *Sburătorului* l-a pus în fine la locul lui şi pe Ilarie Chendi.

În două pagini l-a neantizat. Din Chendi n-a mai rămas decît pulberea şi copita domnului Eugen Lovinescu. E drept: « morţilor li se cuvine adevărul ». Ei nu mai pot răspunde. Cu dînşii poţi fi viteaz. Gelatinoasa-ţi bravură nu se înfricoşează de umbre.

Ilarie Chendi? Dar a fost un mit, un paradox monstruos al creaţiei, o apariţie hibridă şi efemeră, pe care cugetul domnului Lovinescu o turteşte postum cu un singur pumn bărbătos.

Ilarie Chendi? Hm. « Inteligent, dar poate mai mult vioi, harnic, de o hărnicie risipită însă în lucruri mici, de oarecare lectură, deşi-i lipsea cu totul fundamentul umanistic şi cultura latină, om de gust şi de bun-simţ, judicios fără a fi pedant, uşor fără a fi frivol, cu un talent literar ce nu l-a împins totuş pînă la artă, deşi i-a dat o claritate suficientă, stilist întrucît nu i se simţea stilul, fără idei directive dar cu intenţii sănătoase, cu un indiscutabil curaj intelectual, dizolvat adesea în gest şi paradă, agresiv şi temerar pînă la lipsa de probitate intelectuală, — Ilarie Chendi avea destule calităţi pentru a se vorbi de dînsul, i-au lipsit totuş multe pentru a-şi marca un loc. »

Socotim dimpotrivă, graţie domnului Eugen Lovinescu, Chendi îşi are de acum locul marcat. Regretabil că directorul *Sburătorului* nu şi-a continuat evocarea, demonstrîndu-ne, încă mai talentuos, că: « spîn, dar purtînd barbişon, scund fără a fi înnalt, teolog fără a fi popă, grăbit fără a merge încet, vindicativ dar totodată răzbunător, Chendi avea pasiune atît pentru plăcintele cu carne cît şi pentru cele cu brînză, fără a-şi fi fixat însă predilecţia pentru una din două, înnafară doar dacă nu prefera şpriţul, ridichile de lună, „Lectura pentru toţi" sau impresionismul cu panglicuţi, zgardă şi clopoţei de tinichea ».

Domnul Lovinescu nu-şi desface talentul în monedă măruntă, ci cu toptanul.

Că are de unde, omul.

OMUL DE SPIRIT

Domnule doctor Urechea, vă citesc proza din cînd în cînd. Procedați numai pe specialități. Demult detot v-ați îndeletnicit cu Lazăr Șăineanu și cu dicționarele sale, devenind la rîndul dumneavoastră autorul unui dicționar. Ați decăzut, dinții dumneavoastră nu mai pot mușca, dacă, precum se povestește, e adevărat că vor fi mușcat vreodată. V-ați specializat acum în sucul ugerilor vacii, care nu cere eroilor ei decît o păreche de gingii nude. Vă întîlnesc în *Universul* polemizînd cu lăptăreasa Mitana Gebe și cu lăptarul Ivan Stoica Ghiciu.

Funcțiunea de inspector al zerului capitalei vă împrumută, din frageda tinerețe a laptelui, o copilărie de mare vițel, foarte compatibilă cu glorioasele dumneavoastră ambiții literare. Ziarele vă publică proza. E drept că la rubrica morților. Ghicesc cîtă durere a stăpînit bosa dumneavoastră de fost calamburist, cînd ați citit, grație unui hazard mai humorist decît medicul de odinioară al vardiștilor, în aceeaș coloană cu inspirațiile domniei-voastre despre lăptari, anunțul mortuar al defunctului Eugène de Laptev.

Domnule doctor, ați fost întodeauna o nulitate literară. V-ați ramolit. Lăsați-o naibii de literatură și dați-l dracului de sarcasm! Deschideți o iaurgerie!

« LITERATURA NOUĂ »

De cîtva timp, se readuce în discuție o veche mare nerozie, care nu se bucură măcar de calitatea stupidităților utilitare. Pînă acum vreo cîțiva ani s-a vorbit de simbolism și decadență. Astăzi, aceste cuvinte fără sens, tocite subt pana insignifiantă a multilor scribi de literatură, reapar în formula « poezia nouă ».

Dacă reeditorii ei ar fi cu toții de calibrul subdivizionar, nici nu am încerca o relevare. Dar deasupra acestor țăndări, surcele și rumegușuri, care se reclamă de autoritatea tăietorului de lemne, stă cel mai simpatic și mai înzestrat din cîți rotari are mișcarea intelectuală. Numim pe domnul Iorga, și credem că elogiul nostru n-are să fie interpretat injurios de către fierbintele scriitor al unei limbi în vîlvătaie.

Diverșii purici ai grădinii literare actuale se refugiază în frumoasa domnului Iorga barbă, oridecîteori n-au nimic de spus, și acești purici, lătrători și scriitori, n-au de spus niciodată nimic. Pe crîmpeie de Iorga brodează, cu citat în cap, diverși diletanți și ratați, închipuindu-și, în stîrpiciunea lor vanitoasă, că fac parte din Iorga și războì adversarilor pe care domnul Iorga binevoiește să și-i aleagă. Încercători de literatură neizbutită, ei devin pe neașteptate îndrumători: chirurgi și medici, din coxalgici și eczematoși: o transmutare instantanee totală.

De altfel, un mare dubiu public planează asupra chestiunii poeziei, iar unii, și nu puțini dintre cititori, nu se pot hotărî cum să gîndească între o poezie atrăgătoare și o critică lipsită de talent și lecuitor doctorală. Dubiul merge pînă sus, și, ca să vorbim întreg, pînă și-n detractorii cu meritele literare ale domnului Iorga. Adevărul este că decînd combate « poezia nouă » domnul Iorga nu a ridicat în fața ei o piedică echivalentă cu un argument; între « poezia nouă » și ochiul cititorului domnia-sa nu a putut așeza o imagine capabilă să o înlăture sau măcar să o umbrească. Și de bună seamă, căci domnul Iorga e un artist care simte frumusețea « poeziei noi ». Ea îl supără nu prin absența sensibilităților autentice. Ea nu-l jignește măcar prin libertățile exagerate, și nici tonul de familiaritate universală al « poeziei noi » nu-l indispune pe domnul Iorga. Poezia nouă îl impresionează displăcut pentru motivul, ca să zicem așa, de tradiție imediată, și mai cu seamă — nu știu cum ne-am exprima mai încolăcit și cu o mai catifelată perfidie — pentru că așa-numita poezie nouă, în care se recunoaște o tenacitate veche cît lumea, s-a produs și a recoltat cu totul înnafară de controlul unanim al domnului Iorga.

Se întîmplă că în fundul rîpilor și-n creștetul munților se reproduce de veacuri cîte o floare, pe care savantul o descoperă după încheierea celui de-al doisprezecelea volum al operelor sale complecte de botanică, integral clasificată. Cam enervat, învățatul îi acordă un nume minor, o învîrtește « nouă » și o aruncă într-o notiță apendiculară. Nu-i chiar atît de nouă poezia nouă cît sînt mai cu seamă noi poeții acuzați de poezie nouă. Cu vederile sale largi în multe probleme, domnul Iorga în materie de poezie se păstrează pentru cunoștințe și amici.

Mie unuia, nu este vorbă că atitudinea definitivă a domnului Iorga îmi place. O guști în orice caz mai mult decît oportunismul cîte unei calfe de critic, care știe să ocolească dificultatea de-a călări pe două spinări, una gîrbovă și cealaltă verticală, comandîndu-și la păpușar un al doilea ins aparent identic sieș, de mucava. La un moment dat al vieții lui literare, de complimentare a poeziei-tip-Victor Eftimiu, și după neîncetate tăgade și imense munci morale răbdate, criticul simte că intuițiile l-au trădat și își alege subit, din duzină, și după ce duzina a crescut, un oarecare « poet nou », pe care îl decretează justificarea curentului pînă la el tăgăduit. Ceea ce se poate caracteriza și cu o expresie nouă: lichelism literar — sau: lichelism divin.

Prin ce oare ar putea să fie nouă poezia nouă ? Prin limbă? Prin sentiment ? Prin plagiat?

Că se află ceva nou în poezia timpului prezent nu este totuș neadevărat: vecinul e mai tînăr, și tinerețea lui este mai recentă. Noul acestei poezii a fost determinat de învechirea clișeelor anterioare, trase în mii de exemplare și neprimenite la timp: nimic nu se știe primeni la timp; într-altfel nu s-ar putea învechi nimic. Secretul poeților noi e simplu: ei lucrează pe alte clișee, pe niște clișee născocite sau nu de dînșii toți, însă altele decît acelea din piața comună: amar va fi de ei cînd și aceste noi clișee vor fi fost scîlciate. Atunci, în locul poeziei noi, se va impune o poezie mai nouă.

De altfel, toată lumea știe, pentru că toată lumea pricepe mai bine în trecut, că toți poeții care au marcat un nivel descifrabil în cota literaturii, au scandalizat pe cîte cineva la timpul lor. Atît numai: că astăzi se scandalizează persoane mai multe și necontenit mai multe, pro-

gresiv cu sporirea tipografiei și-a exemplarelor de abecedar. Acum treizeci de ani străbunii mei nu s-au scandalizat, în România, de Eminescu, sau, în Franța, de Baudelaire. Pașnici rîjnițari în Asia Minoră sau bravi halvagii la Monastir, ei n-au învățat limba română ca să o scrie și să o conтureze, sau pe cea franțuzească, decît prin vlăstarul lor actual. Astăzi, Eu mă scandalizez.

Că se află ceva nou în toată poezia timpului de față, în cărți, în teatru, pretutindeni, este, într-adevăr, adevărat. Și acest nou e considerabil, — nu vreau să exagerez nimic, — căci el nu e numai un nou de clișee, ci e și un nou interior, un sîmbure nou, aș zice un stil. Limba românească începe să aibă piezișuri, măsuri și transparențe, și o manufactură nouă. Analizați numai cretinismul sincer al criticii uimite. Criticii de meserie sînt aproape disperați. Ei nu înțeleg cum s-a făcut și cum se face că ștofa limbii, la care ling ei molcom de cîteva decenii și o îmbălează, începe să aibă inflexiuni de mătase, și chiar pentru potența lor labială o suculență neobișnuită. Docili cîntători ai grosului bun-simț, ei ar trebui cel puțin să răcnească a bine dacă nu să și jubileze; dar trecutul lor de onoare, acela de a muri precum au trăit, cîntărit, îndeosebi atunci cînd sînt și càntori universitari. Ei nu se mulțumesc să accepte cu generozitate și cu entuziasm. Ei își fac probleme, ca să analizeze și să piardă timpul cu o similitudine de savanterie: ca să deprecizeze ceea ce nu-i la îndemîna omului de a disprețui. Arsenalul lor se găsește risipit în fața lucrului nou și inevitabil; calapoadele lor se vădesc zadarnice și ridicule: ei le par anatomicește imposibile, și corul dascălilor și paracliserilor se vaietă că miracolul se cheamă găină.

În cîteva considerații stă toată povestea literaturii.

Ca să ne întoarcem — domnul Iorga, care e un istoric, pricepe foarte bine că dacă toate celea curg și se schimbă, numai poezia singură nu trebuie obligată să se fixeze locului trunchi. Ar fi și o proastă pildă de vitalitatea inteligenții românești, ca toată lumea să scrie la fel cu Mihail Zamfirescu. Noutatea e condiția ce se impune insului înnainte de toate, necum să nu fie poruncită literaturii. Ce-ar mai fi istoria pentru domnul Iorga, care și-a concentrat în frumusețea ei nobilele sale pasiuni, dacă toate popoarele și toți împărații s-ar fi mișcat la fel, după un tipar, preocupați să nu supere pe contimporanii primului părinte? Dar domnul Iorga, fără să admită identitatea și maimuțăreala istorică, se preface că i-ar conveni în literatură căprăria; poeții să facă pasul pe compănii, cu palma pe vipușcă și să-ntoarcă toți capul odată, pentru onor literar.

Subsemnatul roagă pe domnul Iorga să-și formuleze doctrinele, dacă poate, în chiar paginile publicației, de-a lichida, odată pentru todeauna, chestiunea poeziei noi. Dacă cu cinci mii de cuvinte unul nu-i în stare nici să bîlbîie, iar altul știe să exprime simțiri neobișnuite și să cîrmească în interiorul lor rigid, acest ultim rezultat e departe de-a constitui o vinovăție; este pentru limba ce le cuprinde o înnavuțire, o creștere, o complicare.

Nu-i așa că fiecare își alege cuvintele lui proprii din limbă, ca plantele care își iau individual, pentru dezvoltarea particularităților, numai cît le trebuiește din pămînt și lumină? Natura se vădește mai complexă și mai inteligentă decît critica literară: pe un metru pătrat de pămînt mama Safta cultivă zece plante cu mirosul tare, absolut distinct: măghiranul, busuiocul, calomfirul, cimbrul, mărarul, izma, melisa, leușteanul, usturoiul și livănțica — și mai încap în metrul

pătrat alte douăzeci de parfume deosebite, toate hrănite exclusiv din acelaş gunoi. Mama Safta se bucură de grădina ei. Să fie domnul Iorga sincer ofensat că limba românească se mai poate scri şi altfel decît de către poeţii Vlahuţă şi Coşbuc? Acest soi de judecată nu poate aparţine domnului Iorga. Domnul Iorga a apucat să comită greşeala de-a vorbi într-un fel. Sîntem siguri că, aşezată şi proporţionată cu problema, domnia-sa va binevoi să facă o corectură de opinii. Însuş domnul Iorga e altceva decît un scriitor nou al unei noi poezii, care se bîrfeşte? Într-o limbă sînt mai multe soiuri de limbi, şi din momentul în care se face despărţirea limbilor e vorba de suflet, de individ, de capacităţi înnăscute: aci critica literară umblă în întuneric, şi trebuie să se resemneze, nu mai interpretează; primeşte sau refuză. Dar refuză pentru că e nou — şi atunci nu mai e vinovat obiectul, ci contemplatorul.

Cred că este ca şi dovedit că noutatea limbii nu are nou decît aspectul nou al aceloraşi cuvinte, puse să comunice unele cu altele şi să se împrumute între ele, aşa încît un critic superficial nu le mai recunoaşte. Evident că în această circulaţie a torentelor subterane ale limbii prin sedimentele vechi ale vorbelor, este nevoie şi de puţin meşteşug: oare să fie vreo ispravă demnă de luat aminte dacă la compunerea ei nu a participat şi meşteşugirea?

Mai e nou în poezia nouă alt lucru, şi acesta destul de vechi, numai că profesat intermitent în literatură, de nimereală. Căutînd aurul şi-n aer, nişte poeţi au născocit chimia — şi de aci-nainte, pînă la materiile colorate şi pînă la sinteze, fiecare chimist a exploatat izolat cîte un punct al chimiei.

E nouă în poezia nouă atitudinea, concentrarea, părăsirea subiectului din tactica veche, care se naşte ca o artificie, descrie o curbă luminoasă şi se stinge. Pînă într-un timp, toate povestirile începeau cu « A fost odată » şi toate rugăciunile se terminau cu « Acum şi pururea... amin ». Poeţii au observat că rugăciunea se mai poate exprima şi altfel. Pînă într-un timp, orice bucată literară era obligată să cuprindă un episod: literatura faptelor diverse şi a invenţiilor istorice, de la roman la teatru. Poeţii au observat că din opera poetică poate să fie sustrasă o parte care să fie mai caracteristic poetică şi, din evoluţie în evoluţie, ei au ajuns la exploatarea supraconcentrată a sensibilităţii: fabula a fost din ce în ce mai abandonată şi înlocuită cu exploatarea imaginilor, cu intensificarea sentimentului: şi, grad cu grad, poeţii au parvenit la o stare de vaporozitate a ideii, care le permite să părăsească şi metrica şi însăş rima... Dacă impresia cîştigă, dacă puterea sentimentului cîştigă, şi metrul şi rima pot să fie fără pagubă înlăturate. Or, şi în aşa-zisa poezie nouă ca şi în aşa-zisa poezie clasică, singur talentul interesează.

O! desigur că ceea ce-i la unii o stare naturală a firii lor proprii sau o preocupare de arhitect, poate cădea la alţii în simplă imitaţie sau în manieră. Slavă Domnului că literatura « nouă » românească prezintă şi exemplare de acest soi — şi, lucru edificator şi sugestiv pentru teza noastră, acelea sînt cele mai acceptate. Împotriva acestui fel de-a fi nou domnul Iorga îşi poate arunca toate pietrele: ele nu izbesc în literatura nouă, ci în mediocritatea cea nouă. Însă mediocritatea veche e atît de numeroasă şi atît de grandilocventă, încît se cade să fim cu multă luare aminte sfioşi . . .

PĂDUCHII CULTURALI

Un ziar periodic, *Ideea europeană*, reprezintînd în presa literară din acești Balcani subtconsti-pația, pentru că integrala constipație intelectuală este masată la « Cultura națională », își permite curajul suspect, nu să ia apărarea casei de editură, dar să îmbăleze, după un tipic sufletesc local, intențiile, categoric exprimate, cu care subsem-natul a cercetat, în revista *Cugetul românesc*, rostul cultural al bombasticei « Cultura națio-nală ».

Mă rog, una din două: ori domnii de la « Cul-tura națională » se mulțumesc cu o satisfacție confidențială de polemică de bragagerie, acoperită și de un strict anonimat, ori rămîn pe terenul pe care singuri s-au așezat, al utilității literare românești.

În cazul întîi trebuie să rîdem, căci e cazul comic al *Ideei europene*: meschinăria nu e înto-deauna sinistră. « Cultura națională », prin domnul Simionescu-Rîmniceanu, sufletul chinuit și remu-nerat cu suma de anual lei trei sute de mii al acestei « instituții », și-a asigurat din timp trompetele de hîrtie din presa românească, prin funcțiuni și traduceri fără gramatică, plătite de institutul de *beauté*. Domnul Simionescu-Rîmniceanu a căutat să se puie bine și cu subsemnatul, printr-o propunere plină de humor care va fi povestită, și spiritul său ultra-rafinat a putut să bage de seamă că subsemnatul la muzică nu se pricepe.

Domnii de la *Ideea europeană*, sînt cu toții în solda strategiilor domnului Simionescu-Rîmniceanu și printre cei dintîi care au căzut pe noadă în fața scoarțelor de mucava minunată ale peda-gogului de frumusețe.

Cugetul românesc a stabilit primul bilanț cul-tural al existenței « Culturii naționale ». Am dat copertele, afișele colorate deoparte și am între-bat « Cultura națională », care căuta să ne or-bească săptămînal cu poze vopsite, întrucît este Cultură, întrucît este Națională și întrucît face întreprinderea onoare firmei sale zugrăvită proas-păt. Am întrebat: ce s-a schimbat în raporturile dintre scriitori și editori, care-i aportul de civili-zație al unei întreprinderi, pornită pentru cultură și căzută în cel mai înfumurat mercantilism.

Pentru că proiectele domnului Aristide Blank circulau și pentru că nu le-am văzut realizate, am întrebat: e aci un vinovat — cine-i vinovatul? Adevărul este că în zădărnicirea proiectelor dom-nului Blank scriitorii români pierdeau o împre-jurare de ridicare materială la care trebuia să răspundă un nivel literar ridicat. Acum, dacă o minoritate de scriitori, satisfăcută de *salarii*, dis-prețuiesc interesele *breslei*, fondul problemei nu este schimbat.

Vinovat că nu s-a ținut de cuvînt și de rol am găsit în primul rînd pe însuș domnul Aristide Blank, care, circumstanță atenuantă, suferă de-o abulie, interesantă numai din punct de vedere balzacian, și de-o slăbiciune de-a se influența în coteria sateliților săi, comparabilă cu a omizii azurii, care sfîrșește prin a fi mîncată de puii de găină.

Dar vinovații adevărați erau sateliții, valeții, feciorii literari ai domnului Blank, pe care l-au împiedicat să devie, cu o vanitate istoricește răs-plătită, chiar o figură culturală.

Știu că nici domnului Aristide Blank nu i-au convenit constatările din *Cugetul românesc*, de care a găsit oportun să se plîngă chiar acolo unde tactul și protocolul cer o ținută.

Cît privește pe domnul Simionescu-Rîmniceanu, acest valet estetic e supărat foc, și, evitînd să arboreze chestiunile hotărîte din articolul meu, își decide subtvaleții, cu multă greutate, recunosc, și foarte tîrziu, să mă, ceea ce se numește, înjure.

Articolul meu din *Cugetul românesc* demonstra nulitatea nocivă a domnului Simionescu-Rîmniceanu la conducerea unei mari organizări de editură, care ne privește direct pe *noi* scriitorii, în totalitatea noastră profesională, indiferent de calitate. Articolul meu mai strecura și bănuiala că domnul Aristide Blank va sfîrși prin alungarea personajului nefast, de cioclu înnăcrit, de la direcția editurii sale, cu gogoloaie de hîrtie, confecționate din paginile maculaturilor artistice. Această bănuială mi-a rămas și o conserv, chiar cu prețul de-a exaspera pe domnul Blank prin analiză. Într-un număr viitor voi face examenul lucrărilor literare publicate din inițiativa tîmpită a domnului Simionescu-Rîmniceanu: sînt silit să le citesc pe de-a-ntregul. Nădejdea mea este că într-o zi sau alta « Cultura națională » va trece în averea Societății Scriitorilor Români, înnainte de-a i se vinde instalațiile cu kilogramul. Și, nu mă pot ascunde, țiu la această nădejde.

Cu domnul Simionescu-Rîmniceanu am căutat un diferend de artă și de breaslă; domnia-sa, tocmai cînd scrisul românesc duce mai multă lipsă de temelii, încurajează de preferință lucrările proaste. Și, pe deasupra, proprietar foarte bogat, domnia-sa, la « Cultura națională », pe un teren ce nu-i aparține cu asemănătoare titluri ca viile din Putna, devorează cu o guriță mică și zbîrcită, hrana a cel puțin șaisprezece scriitori, goniți din ogoarele lor naturale, stăpînite de venetici.

Cîtă vreme a fost prefect de județ și mai mare peste jandarmi, nu am avut cu domnul S.-R. — regret că a moștenit de la două familii un nume atît de imens — nimic: funcția domniei-sale nu intra în conflict cu așteptările culturale și cu viața literară. Locul ce-l deține azi prin parazitie, interesează dezvoltarea literaturii, și ca autori și ca lucrări, privește de aproape moralitatea literară.

Rolul pasiv din trecut al scriitorilor, pe spinarea cărora s-au ridicat atîtea hibride autorități și s-au fabricat atîtea averi, a încetat. În rînduri compacte și organizați pentru o biruință ce li se cuvine, scriitorii vor ataca și slăbi, unele după altele, toate citadelele zidite în numele unei culturi subiective și cimentate cu sîngele lor.

Deocamdată domnul S.-R. va fi silit să plece de la « Cultura națională ». Deja articolul din *Cugetul românesc* i-a zdruncinat situația morală în insula-i tipografică și a verificat inițialele prognosticuri. Pentru că domnul S.-R. își acordă nepermisa licență de a răspunde la constatările din *Cugetul românesc* cu insinuări murdare, voi avea de aci înnainte cu domnia-sa și un diferend personal. Îmi iau sarcina să-l învăț clar deosebirea dintre actul pasiunii și masturbare, și diferența dintre un ostaș în zale și un simbriaș înveștmîntat în găinaț. Am arătat cu alte prilejuri că mă țin de cuvînt. Că va pleca de la « Cultura națională » huiduit sau numai escortat de pufnete de rîs, e o chestiune de sensibilitate în mila mediului său.

Ajutoarele de slugoi se numesc, mi se pare, rîndași. Unul din rîndașii domnului S.-R. era un băiețaș obsecvios, cu o figură angelică de picolo de cofetărie, și care avusese ideea originală de a-și lua numele de Andrei Braniște, de la o piesă

de teatru, astfel intitulată, a ober-ului său actual, domnul Simionescu-Rîmniceanu. Probabil că văzuse piesa înnainte de-a fi aplaudat *Rața sălbatică* și *Maurul din Veneția*, căci altfel ar fi ezitat în alegerea numelui său literar mai mult. Tînărul Braniște nu avea nicio veleitate de obrăznicie literară; se mulțumea, în viața artelor, să culeagă mucurile altora ca să răsucească din ele țigări subțirele, iar în viața civilă, cu bacșișul unui răspuns la salut, fericit și peltic. Nu aș fi crezut că domnul Simionescu-Rîmniceanu și-ar putea determina vreodată argatul celest, să-mi dea o aspră lecție de conduită, să mă corije și să mă omoare într-un articol din *Aurora*. Și totuș evenimentul, cu toate tragicele lui consecințe pentru mine, s-a întîmplat: zadarnic i-aș comanda tînărului Braniște un cadaif și o privire binevoitoare. Băiatul m-a pătat cu cerneală de sus pînă jos, și cerneala arde ca sifonul.

Celălalt rîndaș, de la *Ideea europeană*, nu știu cine este: căci, cavaler în arme, el preferă o vizieră adîncă și un prudent provizorat care să-i permită să o șteargă din arenă imediat ce organul polemic al trupului său a reușit să scoată un horcăit porcesc.

Domnul Em. Bucuță, pe care l-am interpelat, față de martori, părea numele cel mai răspunzător de la numitul ziar. Din bîiguiala domniei-sale am înțeles că dezaprobă și că a lipsit în ultimul timp din București.

Păduchii! Căznitele injurii ale paznicilor domnului Simionescu-Rîmniceanu ar fi putut să fie înlocuite cu o discuție demonstrativă: se cuvine « Culturii naționale » să producă măcar atît. Injuriile, «băieții» le-au învățat de la mine. Ei se dovedesc mediocri în gen: îi sfătuiesc să-l părăsească și, mai ales, să semneze; să semneze și cînd apără, și cînd năzuiesc să atace — așa precum i-am învățat.

ÎN LATRINA « CULTURII NAȚIONALE »

« Cultura națională » a domnului Aristide Blank și a slugoiului său găunos, Simionescu-Rîmniceanu, răspund la critica mea culturală cu calomnii personale: o deplasare totală a chestiunii.

Aș fi putut să înregistrez o etapă subliniind cu sarcasm fuga acestor directori de cultură, la cea dintîi alarmă, de pe terenul pe care așteptau o promovare cu lauri. Și aș fi putut să mă declar satisfăcut cu acest rezultat.

Fuga lor devine pasională. Ei părăsesc terenul pe care singuri și l-au ales, și aruncă, în retragere și derută, cu bolovanii constipației lor consistente: dovadă nouă de felul cum și-au propus să se respecte pe sineși, întreprinzînd deșteptarea publicului românesc, și cum sînt intelectualmente în stare să întreție raporturile cu scriitorii care nu s-au băgat feciori la orgoliile speriate ale domnului Blank.

Aș fi putut să mă opresc. Vreau să dau o pildă deplină în sensul luptei, la care invit zadarnic pe scriitorii români de trei ani încoace, despre rolul adevărat în cultura românească a unei case de editură cu firmă sentențioasă și despre ferocitatea apetiturilor de nuanță liberală ale unei categorii de nulități abjecte, care, aliate cu marile capitaluri, parazitează literatura și cultura, și le descompun. Primesc lupta și pe terenul calomniei.

După ce prin *Ideea europeană* — o filială a « Culturii naționale » — s-a strecurat ca să se caracterizeze campania mea literară în sensul moravurilor și sensibilităților morale ale « Casei », cuvîntul șantaj, în ziarul *Aurora*, al domnului Blank, sînt numit de-a dreptul escroc și șantajist.

Numărul de față al ziarului *Națiunea* se va găsi pe piață sîmbătă dimineața, la orele cinci, ca de obicei. Pînă duminică la prînz, apar două rînduri de ziare: sîmbătă seara și duminică dimineața. Domnii care mă interesează au prin urmare tot răgazul ca să răspundă pînă duminică la prînz, la somațiile de mai jos. Pe lîngă ziarele casei, le stau la îndemînă, cu plată, toate celelalte ziare.

1. Somez ziarul *Ideea europeană* să se explice satisfăcător asupra cuvîntului « șantaj », fără să mă intercaleze în abstracțiuni.

2. Somez ziarul *Aurora* să precizeze, cu toate datele și cu mărturia persoanelor escrocate, « excrocheriile calificate » pe care le-am săvîrșit și, de așijderi, « șantagiul » pe care l-am făcut.

Mai somez *Aurora* să dovedească precis:

3. Că *Națiunea* « apare stipendiată de Banca Românească ».

4. Că domnul N. D. Cocea, care, am mai auzit la întoarcerea mea în țară, acum doisprezece ani, că ar fi adunat fonduri pentru un poet care se afla în Elveția, mi-ar fi trimis vrodată, mie, bani. Sînt convins că domnul N. D. Cocea nu a strîns niciodată asemenea bani, pe care aș fi avut multă nevoie să-i primesc de la un prieten.

5. Că domnul N. D. Cocea mi-ar fi « servit» vreodată « lefuri ». Știu că domnul N. D. Cocea nu are deprinderea de a le servi nici personalului său, necum, fără utilitate, unor prieteni.

6. Că l-aș fi înjurat pe domnul N. D. Cocea în ziarul *Seara* (la care colabora dimpreună cu mine).

7. Că aș fi primit vre un ban de la Legația germană, care a refuzat plata unui abonament anual de zece lei, la revista mea *Cronica*, abonată de alte legații.

8. Că am fost « gazetarul domnului Tăzlăuanu », fostul ministru de Industrie: unde am fost gazetarul acestui domn? Că am traficat cu « permisele » sale. E vorba poate de permisia pe care domnul Tăzlăuanu mi-a dat-o de-a umbla cu tramvaiul electric.

9. Că am oferit vreodată vre unei case de editură vre un volum din scrierile mele. Toată lumea știe că dacă aș fi solicitat publicarea unui volum de al meu, el ar fi fost imediat primit și publicat demult. Din demnitate profesională, sînt singurul scriitor român cu peste douăzeci de volume, nu tocmai proaste, în manuscris. Mie, ca scriitor unanim recunoscut, literatura nu mi-a produs încă un leu, pecînd domnului Simionescu-Rîmniceanu, directorul « Culturii naționale », care nu scrie, și nu poate, literatura îi raportează pe an 300.000 (trei sute mii) lei plus casă, automobil și combustibil.

10. Că m-a « subvenționat » vreodată vreo « Bancă » sau vre un « bancher ». Că am primit vreodată o « subvenție » de 8.000 (opt mii) lei lunar. Care Bancă? Ce bancher?

11. Că aş avea sau că am avut un « cont curent » de 250.000 (două sute cincizeci mii) lei de la vreo Bancă, — ceea ce nu m-ar nemulțumi deloc, — și că aș fi în « solda » unei asemenea Bănci. Care?

Aceste unsprezece puncte, de mai sus, constituie materialul foiletonului din *Aurora*. « Cultura națională » a găsit în persoana unui lacheu dintre lacheii cei mici și numele ca să iscălească foiletonul. Acestui bleg imbecil, autor de numeroase articole, enervante prin stupiditatea lor, de adulare pentru mine, i-a plăcut iluzia ce și-a făcut-o

cu sentimentul că e consacrat într-o polemică literară, că vorbind într-un articol trecut de cîțiva scriitori calificați din jurul « Culturii naționale », l-aș fi avut în vedere pe el. . .

Cer nu răspunsuri, cer precizări, precizări care să nu dea loc la îndoială. Nu ezitări, nu confuzii, nu interpretări. Cer probe, dovezi.

Este de la sine înțeles că acuzațiilor cu vorbe precise, odată formulate, trebuie neapărat și imediat să le corespundă dovezi precise și indiscutabile, pe care domnii de la « Cultura națională » — dacă știau ce fac — trebuiau să le producă odată cu acuzațiile.

Este de la sine înțeles că orice ezitare, orice preambul, orice zigzag, orice dialectică, orice « am auzit că », « ni s-a spus că », și alte formule de amînare și de trimitere mai departe sînt acum cu totul excluse. Am determinat cu de-amănuntul cercul strîns în care trebuie amintită proba, dovada pentru a le face categorice și prompte.

Dacă domnii de la « Cultura națională » nu cunosc noțiunea cuvintelor « escrocherie » și « șantaj », cu care se vede că tratează ca și cu celelalte două cuvinte, « cultură » și « națională », vor avea de astădată un prilej dureros ca să o învețe. *Pour une fois* geniile creatoare ale domnilor Aristide Blank și Simionescu-Rîmniceanu sînt silite să consulte dicționarul.

Dacă domnii de mai sus și prepușii lor; dacă ziarele lor, *Ideea europeană* și *Aurora*, nu vor dovedi afirmațiile cuprinse în somația de mai sus, — *ei vor mînca bătaie*, căci unei Bănci internaționale nu poate să-i fie totul permis, fără impunitate, în lumea culturală, din care domnul Blank face un obiect de excitare pentru măruntaiele sale.

Vor mînca bătaie următorii domni:

1. Aristide Blank.

2. Simionescu-Rîmniceanu, slugoiul precedentului.

3. Redactorul responsabil de la *Ideea europeană.*

4. T. Braniște, slugoiul slugoiului.

Primii trei vor scăpa de bătaie în singurul caz cînd, pînă duminică la prînz, se vor desolidariza în mod public sau prin scrisoare particulară: primii doi de al patrulea, iar al treilea de autorul notiței din *Ideea europeană.*

Bătaia va fi dată în așa fel ca personajelor culturale aci numerotate să le treacă definitiv cheful de a glumi cu vorbele, cu tiparul și cu libertatea presei.

Subsemnatul e om de cuvînt.

RECAPITULĂRI

Domnul Aristide Blank a invitat acum un an pe scriitorul Galaction la Bancă, și i-a propus să-i facă o traducere pentru domnia-sa, — Aristide Blank, — a Sfintelor Scripturi. Bancherul evreu își permitea un gest de prinț creștin. Scriitorul Galaction a primit, și un contract a și fost semnat în biuroul domnului Blank, contract în care Galaction dădea totul, iar bancherul, în raport cu munca scriitorului, foarte puțin.

După cîteva luni, Bancherul invită din nou pe scriitor — și rupse contractul. Nu era prevăzut în destinele domnului Blank să joace pe prințul, peste capacitățile lui de sînge și de moral — și natura compensatorie nu i-a îngăduit să-și puie numele de zaraf pe coperta unui monument de nostalgii și de vocații mistice. Traducerea trecu în mîinile unui prinț autentic, care își va pune numele pe Biblie.

Am precizat aceste situații cu prilejul unui zgomot exagerat, fabricat împrejurul altei fantezii a tînărului bancher evreu, o casă de editură: « Cultura națională ». Dezgustat de Dumnezeu, ca fiind prea departe, domnul Aristide Blank pășea acum spre cultură și spre cultura națională, românească. E o neobrăzare care ar putea să fie expiată prin utilitate.

În articolul meu, publicat în revista *Cugetul românesc*, am întrebat: pentru ce atîta larmă? Și am contestat titlurile la cultura românească

ale bancherului, nu pentru că era evreu, ci pentru că nu se dovedise merituos. Tangențial, făceam și analiza calității oamenilor de care știuse bancherul să se împresoare ca să impresioneze; ceea ce constituia în fond un supliment de analiză a posibilităților intelectuale ale bancherului, cunoscut ca o inteligență din cele mediocre. Nu voi strica nimic din decența limbii românești dacă voi spune cu francezul despre domnul Aristide Blank, cuprins în orgoliile sale, că « Il veut péter plus haut que son cul ».

Blazoanele culturale începură să ia formă pe firma din capul bancherului; presa îl legăna lent cu zeci de pene afiliate Băncii prin « Cultura națională ». Articolul din *Cugetul românesc* a dezumflat un balon de operetă, care prin fleșcăiala lui a trîntit un întreg ciorchine de figuranți, atîrnați de frînghie. E o dezorientare generală la « Cultura națională », pe care o înțeleg: ceea ce însă nu mă va împiedica să-mi fac datoria pînă la capăt.

Critica din *Cugetul românesc* pornea de la idei și fapte; pentru ce n-au răspuns cu idei și fapte domnii și valeții lor, din preajma domnului Blank?

Mai ales din mediul lor de gogomani patetici vine adeseori imputarea ce se aduce polemicii de presă, că nu este obiectivă. Articolul din *Cugetul românesc* reprezintă însăș obiectivitatea.

În schimb, domnul Blank își pune slugoii să mă insulte direct pentru chestiuni care, chiar adevărate, nu rezolvă problema pusă și care rămîne soluționată de mine. Orice aș face eu, — escroc, samsar, cum își permite să mă califice domnul Blank printr-unul din cei mai mici ai săi supuși la closetul Băncii și curățitori de scuipători, — « Cultura națională » rămîne o casă de editură pentru specularea celui mai dezarmat

14*—

agent al culturii românești, scriitorul, o organizare nulă din punct de vedere cultural și cu efecte de ticăloșie. Domnul Aristide Blank pare să-și fi propus, ca supremă plăcere de evreu parvenit, să verifice tezele domnului A. C. Cuza și să le procure o monumentală exemplificare. Domnul Blank alimentează, pentru nevoile sale culturale, o întreagă presă de apariții diverse, cu programe variate și cu conducători aleși după o politică denunțată de profesorul de la Iași, exclusiv dintre români. În *Aurora*, unde a întocmit director pe revoluționarul dr. domn Lupu, domnul Aristide Blank avea un întreg foileton injurios pentru mine, dictat unui băiat, pe care l-am identificat de curînd cu un picolo de bodegă și care-i emanația tuberculoasă a domnului Simionescu-Rîmniceanu, unul din ceilalți directori ai domnului Blank, — dintre esteți, — prepus la « Cultura națională ».

Vedeți că totul se ține ca un fir de muci. Cum ai tras puțin, iese pe un vîrf de unghie, șirul întreg, pînă la creier.

BELFERII CU UNU ȘI PATRU PICIOARE

Dibăciile căznite și stupiditățile magistrale, adunate după mirosul picioarelor și al rînzei, la ziarul săptămînal *Ideea europeană* — o altă foaie — « *feuille de rose* » — a pasiunilor domnului Aristide Blank, — au fost somate prin *Națiunea* să se explice asupra cuvîntului « șantaj », strecurat într-o notiță anonimă.

O altă notiță, tot anonimă, dă răspunsul că distinsele nulități, care se hrănesc lingînd din sucurile domnului Aristide, nu stau de vorbă cu cel provocat, nici cu ziarul *Națiunea*.

Argumentare mai simplă nici nu se poate. Cu *Națiunea* nu stau de vorbă fiindcă e liberală, și cu mine iarăș nu, pentru că eu am fost băgat în pușcărie de liberali. O să întrebați, poate, ce-au de-a face acestea toate cu acuzarea de « șantaj » pe care n-au avut rușinea să o formuleze, dar de care i-a apucat rușinea să vorbească. Ce importă! Belferii cu cap de muscă de la *Ideea europeană* declară că ar prefera să stea de vorbă cu altcineva, cu o revistă, cu *Cugetul românesc*.

Răspuns pecît de comod pe-atît de necinstit și de idiot. Belferul care și-a excitat nădușeala ciorapului intelectual pînă la acest răspuns, uită, în accesul lui de mizeră tîmpenie, că eu sînt și la *Națiunea* și la *Cugetul românesc*. Poate că dascălul lor ar prefera, de fapt, să stea de vorbă cu *Ideea bulgărească*.

Aș vrea să aflu cum rămîne cu angajamentul ce și l-a luat formal, șontorog prin jurul meu, bîlbîu și sentențios, omul munților și al Edelweisului, domnul Em. Bucuță, care, viu și apostrofat de mine, acum două săptămîni, la « Fundația culturală principele Carol », a « dezaprobat », cu o mare abundență, și genul de reclamă depravată ce se face domnului Aristide Blank pentru « Cultura națională », prin *Ideea europeană*, și măgăriile cu sforăit doctoral în ce mă privește, din foaia la care colaborează ca principal agent.

În numărul trecut al *Națiunii* am evitat să-mi precizez opinia, ca să nu comit o greșeală. Constat însă că domnul Em. Bucuță — care este și poet (ah! sufletul de azur al poeților!) — tace mult. I-am acordat două lungi săptămîni suficiente.

Este domnul Em. Bucuță un om onest, față de care aș putea să-mi retractez expresia bănuielii, sau este și domnia-sa o javră sinistră?

Domnul Rădulescu-Motru, psiholog, nu ar avea nimic de zis despre aceste suflete delicate strînse la oala sa de noapte?

UN RĂSPUNS

Un oarecare domn C. Beldie afectează o caligrafie de literat, cu grosimi inutile și cozi decorative, după cele mai avantajoase destăinuiri grafologice, ca subt firma *Ideea europeană*, ilustrată cu un om care își încearcă temperatura urinii cu degetul, să-mi trimită scrisoarea de mai jos.

Cunoscînd acum metodele caselor de tipografie și editură subalterne domnului Aristide Blank, sînt silit să fac confesiunea legăturilor mele literare cu domnul Beldie, care acum trei ani a mai avut amabilitatea să-mi împrumute un kilogram de zahăr tos. Vasăzică nici domnul Beldie, nici domnul Blank nu mi-au dat nici vagoane, nici fabrici de zahăr: să fie bine stabilit.

Zahărul l-am restituit cu mulțumiri în formă de cubic.

« București, 29 aprilie 1923

Domnule Arghezi,

Pentru tot ce se tipărește în *Ideea europeană*, responsabilul căruia i se va cere și care va da întreaga socoteală este subsemnatul secretar de redacție.

C. Beldie »

Cu data de 1 mai s-a trimis corespondentului nostru de ocazie următorul răspuns:

« Domnule Beldie,

O scrisoare a domniei-tale cu data de 29 aprilie, mă încunoștiințează că „responsabilul pentru tot ce se tipărește în *Ideea europeană*" ai fi dumneata.

Nu mă îndoiesc că ești un tipograf conștiincios și dotat cu spiritul răspunderii profesionale, deși pînă astăzi, mărturisesc, nici această problemă măcar nu am dezbătut-o cu mine însumi privitor la vocațiile dumitale. Îmi aduc aminte că nu am comandat niciodată o sută de cărți de vizită la tipografia dumitale.

Pe mine m-ar fi interesat insul care a scris fără să iscălească, nu omul care a tipărit; sau, ca să înțelegi mai bine, responsabilitatea redactorului, nu a tipografului; căci jignirea măgulitoare a bănuielii că scrii și dumneata nu mi-aș fi permis să ți-o aduc.

Pe redactor mi-l voi alege singur, fără indicațiile șefului zețar sau mașinist; de asta ai fi avut dreptul să fii sigur înainte de a-mi onora cutia de scrisori cu vizita domniei-tale.

1 mai 1923 »

Tudor Arghezi

CONTRIBUȚII ROMANTICE

De la domnul N. D. Cocea, sau un interpus, primim în plic două pagini tăiate dintr-o colecție veche și cuprinzînd reproducerea ironică a unui articol al nostru, anterior războiului. Reproducerea precedase atunci o polemică între domnul Cocea și revista *Cronica*, de pe urma căreia fostul bărbat al fetei domnului Constantin Mille a ieșit cam cocoloșit.

Paginile tăiate sînt însoțite în apostilă recentă de un rînd în manuscris, semnat N. D. C., care poate să fie sau nu de mîna proprietarului celor trei inițiale, dar care mustră pe domnul Tudor Arghezi că și astăzi, cînd este « liberal », a rămas acelaș. . .

Domnului N. D. Cocea îi place mult să facă pe romanticul cînd o îndrăzneală ieftină și un suflet timorat nu-l mai pot sluji. Domnia-sa a citit unele pagini de scepticism și scîrbă ale literaturii și i-a rămas în ureche, reminiscență obsedantă, accentul și compoziția lor. Așa se întîmplă că domnul Cocea are fulgere amare în chibritelnița sa, uneori, în momentele sale politico-sociale, împotriva prostiei omenești, din care totuș deșteptăciunea domniei-sale face parte fără să știe. Domnia-sa se concentrează și ar juca bucuros și pe Crist, cu gura plină de imprecații, necum pe prietenul îndurerat de ingratitudini.

L-a vexat pe domnul Cocea proba, cerută unui valet însărcinat să mă calomnizeze, care

afirma că domnul Cocea mi-ar fi trimis bani adunați dintr-o colectă pentru întoarcerea mea din străinătate în țară.

Se pare că într-adevăr domnul Cocea a strîns bani pentru un poet, cu aceeaș romantică atitudine cu care i-a și cheltuit. Domnul Cocea e-o natură complexă: el poate să fie şi dezinteresat, și aș zice uituc în acelaș timp. La întoarcerea mea în țară surprindeam pe cîte o figură expresia, deocamdată inexplicabilă, a unei ciudate așteptări. Contribuabilii la inițiativa domnului Cocea aşteptau mulțumiri. Era o situație penibilă, pe care am parvenit să o înțeleg foarte cu greu! Nu-mi închipuisem un grad de amiciție atît de înnaintat: exploatarea prietenului în folosul idealistului cu gesturi. Parcă și astăzi, aș prefera să-i fac domnului Cocea concesia că m-am folosit eu de banii adunați de domnia-sa, decît să fiu dureros silit să înregistrez pentru conştiința cititorilor mei cifra de nivel a unui devotament fără părechе.

Dar aș minți. Și sînt pus în situația de a mă apăra cu singura mea putere, a adevărului.

Ce mulțumit aş fi fost să pot să afirm că o singură dată în raporturile sale cu prietenii domnul Cocea a fost un complect bun camarad. Aş găsi un peizaj curat, în mijlocul dejecțiunilor cerebrale infame, cu care păduchii cei mai noi și lichelele cele mai recente ale epocii de față au avut obraznica speranță să creadă că mă înnăbușă, cu începere din momentul cînd am luat conducerea acestui ziar, îndreptat agresiv împotriva demagogiilor variate, politice, sociale și culturale.

Mi-ar sta rău să mint, și minciuna mi-ar slăbi inspirația și dezgusta frăgezimea, de care am nevoie în măcelul de viermi întreprins aci.

În cutia mea poștală de la Geneva am găsit într-o zi un mandat uimitor, de ... 5 lei. El venea de la prietenul meu Demetrius, care cîştiga pe atunci, cu o muncă grea, cincizeci de lei pe lună. Era banul văduvei, și acest ban sărac și admirabil mi-a provocat o întreagă criză de emoții. Un sentiment de recunoștință umilă mă leagă de el pe toată viața.

S-ar putea să tăgăduiesc ofranda domnului Cocea, chiar atunci cînd exploatarea ei abuzivă, într-o polemică literară, ar da o argumentare plăcută domnului Cocea, dar de neînțeles? Și-ar putea închipui cineva că mi-aș putea permite să neg că domnul Cocea mi-a trimis sumele colectate de domnia-sa, dacă mi le-ar fi trimis? Nu aș putea-o face decît în cazul unei stări cerebrale de aberație totală, de care, pecît îmi dau seama, nu sufăr și de care nu aș fi putut suferi doisprezece ani neîntrerupt.

ORGANIZAŢII SECRETE

O întreprindere de dizolvare şi amoralitate, condusă de un bancher. — Domnul Aristide Blank şef de acţiune

Sîntem siliţi să ne repetăm. Repeţirea nu constituie, în cazul acesta, un neajuns. Ridicînd neîncetat la punctul de pornire un început de polemică, degenerat în porcărie gen « Cultura naţională » şi gen Aristide Blank, se pune în evidenţă un procedeu. Dacă ar fi numai un procedeu de mediocritate, el e de tolerat. Nu ne găsim nici la debutul, nici la finalităţile mediocrităţii în artă şi cugetare; personagiile prin autoselecţiune vor continua încă destulă vreme să joace rolul inutil şi deşert al băşicilor de aer, sparte la suprafaţa apei.

Dar e un procedeu de anumită finanţă, care, bizuindu-se pe eroarea că totul i-a devenit permis, recrutează cu bani soldaţi de pripas, îi angrenează la politica ei secretă, îi demoralizează, îi despersonalizează, pentru ca din spatele frontului lor, împins din Bănci în ţară, să murdărească, dacă se poate, — şi nu se poate! — forţele ce i se opun.

Am spus în numărul nostru trecut că mişcarea studenţească trebuie să-şi corijeze obiectivele, şi dacă loveşte, să lovească just. Cultura românească nu poate să devie un nou trafic politic al unei firme, « Marmorosch, Blank & Cie », a cărei dibăcie suspectă îşi constelează strategia cu nume de profesori universitari români, zeloşi în a cîştiga cîteva zeci de mii de lei mai mult pe lună, dintr-o muncă pe care nu o fac şi nici nu li se prea cere.

Asistăm la conrupţia şi degradarea intenţionată, cu tarif şi program. Şi în vreme ce Banca ne conrupe, ziarele Băncii ne batjocoresc, învinuindu-ne de conrupţie şi destrăbălare, iar agenţii ei, din străinătate, ne fac portretul naţional, obţinut prin conrupere, în persoana cîtorva duzini de somnolenţi, atrofiaţi sau vicioşi. Aceste nuanţe ar fi de dorit să le mediteze tinereţea vie a studeţilor, cu un ceas mai devreme, înnainte de a fi tîrîţi, la rîndul lor, în marea mocirlă organizată, şi pentru că au pornit, să se oprească numai după ce reacţiunea deplină se va fi făcut, însă în sensul evenimentelor, nu al iluziilor şi al resentimentelor pripite.

Cînd se iveşte o pildă demonstrativă, ea trebuie ţinută şi îndelung arătată.

Iată acum exemple despre formula după care organizaţia secretă a actelor de cultură românească improvizează un front pentru necesităţi diverse, în caz de descoperire şi primejdii.

Aristide Blank face « Cultura naţională », pentru tipărire de cărţi, la care închiriază ctitoria de faţadă a domnilor Pârvan, Gusty, Ţiţeica şi alţii. Aceştia, la rîndul lor, sînt încurajaţi să mobilizeze la editură cît mai mulţi tineri scriitori, care, izolaţi de conducerea « casei », sînt risipiţi prin posturile subalterne.

« Cultura naţională » scoate o serie de « biblioteci » şi de reviste cu aparenţa independenţei, care par a fi numai tipărite la ea, şi de fapt se hrănesc din orientările directivei supreme.

« Cultura naţională » improvizează, tot cu aer de independenţă, un serviciu de colportaj, ca să acapareze şi piaţa librăriei, şi scoate un *Buletin al cărţii,* pe care-l pune subt conducerea unui ucenic de filosofie ratat, însă util prin numele lui de Ionescu.

Aristide Blank scoate ziarul *Aurora* cu domnul doctor Lupu, notabilitate a partidului țărănist, asigu- rîndu-și pe firmă și prezența unui țăran zugrăvit.

În « Pasajul român » iese ziarul *Ideea europeană*, ai cărei redactori fac servicii și la « Cultura națională » și la *Buletinul cărții*. Ziarul e editat de un alt organ al organizației secrete « Marmorosch, Blank & Cie », de Reforma socială, organizație a șefilor țărăniști și proprietară a unei tipografii.

Îndată ce caracterul cultural al « Culturii naționale » este contestat, din toate bălțile alimentate cu lăturile în care Aristide Blank își spală intelectul presupus, ies broscoii la iveală. Ați observat socotelile organizației: pretutindeni ea plătește numai profesori. Ceilalți, profeții, stau sus, pe Sinai, în Bancă.

Este ceva, ceva bine sistematizat în toate acestea? Este.

În polemicile noastre trecute — și avem la activul nostru destule — niciodată nu am apelat la pumn și la baston; căci, într-un fel sau altul, toate polemicile au fost duse cu fantezia și cultivarea caricaturii, ceea ce face chiar din pamflet o savuroasă operă de artă.

De astădată, în chestia « Culturii naționale », a intervenit factorul asasin al asociației de dizolvare, care, în probleme de cultură, descoperit și rușinat, caută să murdărească o pornire mentală și o fervență literară cu insulta zarafului ticălos, procopsit din zdrențe dezbrăcate de pe morți și mascat cu figurile celor vii.

Aci pumnul și bastonul sînt de rigoare. Discuția devenind infamă, încetează. E de doborît un făcător-de-rele, care, în întuneric, încearcă, pe sufletele noastre, cheile lui false. El se doboară cu pumnul și cu bastonul — nu este nevoie de revolver.

LIBERTATEA PRESEI

Înființarea unei asociații de represiune

Cînd guvernul actual a reflectat, într-un articol al Constituției, la îngrădirea așa-zisei libertăți de presă, ziarele « independente » și « democrate » s-au ridicat în vîrteje de mînie împotriva reformei.

Din discuție s-au reținut și argumentele frumoase ale cîtorva, foarte puține, inteligente, civilizate, pe care presa românească de astăzi dovedește zilnic cît le merită de puțin. Căci cuvîntului « presă » nu i se poate da un acelaș înțeles la o distanță a două Constituții, și dacă a comportat în trecut o noțiune de luptă pentru civilizație, în zilele noastre presa e o întreprindere de industrializare a știrilor cancanului în beneficiul patronilor, care, cum este cazul cu cele mai răspîndite ziare din București, sau nu știu decît să iscălească, sau nu sînt decît bancheri, sau cumulează ambele condiții.

Ca orice industrie, și presa poate să fie supusă unui regulament, și mai ales presa, căci ea manipulează calomnia cu seninătatea cu care sonda varsă păcură din pămînt.

Un ziar foarte gelos de libertatea presei era *Aurora*, la care funcționează ca director domnul doctor Lupu, și ca eminență plătitoare, domnul Aristide Blank, acaparatorul curentelor politice contradictorii în folosul politicii sale pentru cultură și tijghea.

S-a întîmplat ca tocmai *Aurora* să fie primul ziar, care, de la votarea Constituției încoace, a

produs, ca o exemplificare, primul model de calomnie totală — și nu împotriva unui om politic, dar împotriva unui ziarist și scriitor.

Scopul ziarului domnului doctor Lupu n-a avut cel puțin scuza de a se fi înșelat, urmărind păstrarea intactă a unui program sau a unei etici, profesată în catehismul partidului reprezintat de ziar. *Aurora* era chemată să mîngîie irascibilitatea și rănile orgoliului unui bancher, Aristide Blank, improvizat amator de cultură. Și *Aurora* s-a supus ordinului cu docilitatea unui subaltern și s-a achitat de însărcinarea de a imprima calomniile cele mai base, fără control, pe seama unui scriitor, care nu este chiar primul-venit în literatura românească. Mai mult: după ce scriitorul a somat, cu absolută precizie, ziarul, să facă dovada asertiunilor publicate, răspunsul lamentabil apărut în *Aurora*, cu evitarea minuțioasă a precizărilor fundamentale, nu a fost în stare să trezească sentimentul de onestitate al domnului doctor Lupu, și să-l oblige să ia poziție într-o calomnie care l-a clasat definitiv.

Băgați de seamă că doctorul Lupu este un șef de partid politic care cere guvernul și un fost ministru de Interne — și este vorba de un principiu moral general.

Concluzii: Sau doctorul Lupu nu-și citește gazeta. Sau servilismul la care domnul Aristide Blank a redus *Aurora* obligă pe director să primească orice. Sau doctorul Lupu este un om fundamental necinstit, pe care cinstea altora, calomniată alături de domnia-sa, nu are de ce să-l impresioneze.

Altă concluzie: Asociațiile de presă nu par să facă niciun caz, în atrofia lor morală, de faptul că o gazetă calomniază, în înțelesul tuturor, pe un ziarist care a contestat sanctitatea unei edituri, « Cultura națională », și infailibilitatea creatorului ei, Aristide Blank.

Cît privește în strictă considerare răspunsul *Aurorei* la somațiile mele, scîrba pe care mi-o determină lașitatea, inconsecvența, dobitocia și turpitudinea asociate în cuprinsul lui, o împărtășesc cu mine toți cîți au luat cunoștință de el. A mai stărui e inutil. Am ținut de fapt să dovedesc procedeele de falsificare și calomnie al consorțiului Aristide Blank, și prin acest lucru perfect dovedit sporește autoritatea analizelor mele.

Această libertate a presei nu poate să fie tolerată, și pentru că ea nu are să înceteze cu înlesnire, o reacțiune e necesară. Constituția să o îngrădească. Adevăratul frîu al acestei abjecte libertăți este publicul — și nu « marele public » din fabulă, dar o èlită activă din public, care trebuie invitată la acțiune pozitivă.

Se poate argumenta că la ziar se răspunde prin ziar. Am fost și eu de această părere pînă la război; astăzi sînt partizanul stîrpirii abuzului prin violență și recomand persoanelor calomniate prin presă represiunea cu bătaia. Cîțiva ticăloși cu oasele bine înmuiate printr-un masaj cu pumnii și cu bastonul, și acțiunea de civilizare a presei romănești va începe abia atunci.

Propun aci înființarea unei Asociații de represiune, de la care, cel puțin în presă, sînt de așteptat rezultate interesante. Adeziunile se vor trimite la ziarul *Națiunea*, și după strîngerea unui număr oarecare de aderenți hotărîți, se vor compune statutele, pe baza cărora, în văzul și în auzul tuturor și cu publicitatea trebuincioasă, Asociația se va pune pe lucru.

ESTE TEKIRGHIOL, AU BA?

Scumpe domnule profesor,

Am crezut că Tekirghiolul este o localitate. Vorba dumitale, m-am înșelat; dar numai vorba e a dumitale, nu și sensul ei, căci dumneata nu te-ai înșelat și nu te vei înșela niciodată. Sînt trei Tekirghioluri: trei localități, sau mai bine-zis nu este Tekirghiol deloc. Așa că nu știu unde să te trimit mai bine. De la Tomis pînă la Mangalia și Balcic și înnapoi, este, cum se zice la Facultatea de Litere, numai Tekirghioluri, deopotrivă de bune pentru răul domniei-tale incurabil.

Tekirghiol este și la Eforie, și la Educația Fizică, și la coloniile « Doctor Lupu ». Tekirghiol este și la Movila, și Tekirghiol este și Satul: nu te-aș putea informa unde se află Tekirghiolul adevărat. Dacă te-ai stabili în vre unul din aceste puncte, este ca și cum ai ajuns direct la Tekirghiol, căci zilnic trebuie să parcurgi cîte opt kilometri între fiecare din ele, ca să faci ici nămol, colo Mare, și dincolo nisip sau gimnastică — total cincizeci de kilometri. Cu toate că ți-aș recomanda să umbli toată ziua nud, ca un Adonis, dumneata ești un bărbat care asuzi repede la picioare și nu aș dori să-ți scadă greutatea și temperamentul, indispensabile literaturilor mondiale.

Mă întrebi cum să te echipezi. Înainte de toate, mi-aș permite să-ți atrag atenția în modul cel mai respectuos că Marea nu se aseamănă cu muntele decît de-a-ndaratele, Marea fiind un

munte cu vîrful în jos, găunos pe dinlăuntru și plin cu materii lichide. Rău făcuși că ai cumpărat bocanci cu cîrlige pe talpă și o frînghie pentru ascensiuni. Pe Mare nu se suie nimeni; singurul care a umblat odinioară printre talaze pornise desculț și cu o creastă de aur, pe locul unde la dumneata s-a rostit acum vreo cincizeci de ani o splendidă chelie, precocitate evidentă a unor însușiri ascunse dedesubt. Te povățuiesc să cumperi două bășici umflate tare, cu care să te culci legănat pe unda amară, ca pe niște perini: în caz de înnec ești sigur că salvezi principalul: capul din profil.

Pînă a intra în Mare, ai nevoie însă de cîteva accesorii, din care cel mai util este destinat să conție zăcămintele unor amintiri ce nu pot fi calificate drept încă vii. El poate fi croit, în cunoștință de cauză, acasă, spintecînd o basma în două, pe linia diagonalei și cusînd cap în cap vîrfurile din mijloc.

Pîntecul și corespondentele lui, acoperite cu două triunghiuri, vor lăsa vizibilă grațios carnea șoldului albă, iar ombilicul cu mimica lui, reproducînd în miniatură expresia de inteligență și sarcasm a figurii dumitale cu frunte abdominală, nu este imoral să fie contemplată pe plajă. După ce vei fi lepădat mantaua ce-ți învăluie statuia și te vei înfățișa naturii flocos și creț la subsuori, lăbărțat cu gingășie și candid în suciturile și circonvoluțiile eului dumitale anatomic, vei surprinde surîsul curtezanei și șoaptele băieților sportivi lungiți în soare. Pedagogia dumitale să nu se supere, ca de niște contestări de principii. Principiile dumitale sînt bune: ceea ce este prost nu te interesează. Și unele și ceilalți vor filosofa melancolic asupra gîlcilor mari din costumul de baie, croit după modelul triunghiular.

Și să-ți mai faci niște papuci și să-ți cumperi o bicicletă.

Dacă vrei într-adevăr să vii la Tekirghiol, unde optimiștii pretind că ologii umblă, că orbii văd și că tîmpiții se deșteaptă, te vei sili zadarnic să capeți un bilet. În cel mai bun caz, trenul te va duce în niște localități care ar părea să fie niște Tekirghioluri, însă nu la Tekirghiol. Te vei putea scobori cu bagajele la Carmen-Sylva, traducerea în limbă străbună a vrăjitului Tekir-Ghiol. Ca să facă detot nepătruns misterul, chiar pentru spiritul dumitale de pătrundere, Ministerul Căilor Ferate a înființat și două Movile: una pentru călătorii care dispun de timp, și alta pentru cei grăbiți, cu cîțiva kilometri mai încoace. Ingeniozitățile administrative și-au pus de gînd să ridice Tekirghiolul în abstractul hermetic, înmulțindu-l de-a lungul litoralului Mării Negre și presărîndu-l eventual în toată țara, pentru ca toată populația să se folosească de binefacerile lui. Pasiunii de călătorie a cetățenilor i se va procura posibilitatea cea mai ieftină de-a rămînea peloc. Dacă preferi să-ți faci un Tekirghiol acasă, nu mai e nevoie de pantaloni de baie și poți intra în Marea Neagră cu toată încrederea și pe răspunderea mea.

Pentru savantul care iscodește în perspicacitățile dumitale, voi invoca magia poștală, care îți va dovedi cu argumente proprii că dacă există mai multe Tekirghioluri, în schimb un Tekirghiol lipsește, Tekirghiolul.

Te rog fă un drum pînă la Galați și trimite-mi o telegramă urgentă la Tekirghiol. Stai la Galați și așteaptă răspunsul meu. Telegrama dumitale îmi va sosi a șaisprezecea zi de la expediție, și răspunsul meu îl vei primi sigur peste treizeci și trei zile, o zi trebuindu-mi ca să împuținez cuvintele textului telegramei pînă la maximum (doi lei cuvîntul: reforma Papacostea). Telegrama dumitale va întreba pretutindeni în Dobrogea:

— Aci e Tekirghiol?

Și va pleca mai departe. Căile Ferate au potrivit împrejurările așa încît Tekirghiolul să se depărteze pe măsură ce locomotiva parcurge mai repede distanța de la dumneata pînă la el. Sînt cincizeci de trenuri pe zi și niciun vagon poștal. Gările nu au cutie de scrisori, trenurile nu au cutie; singur șeful stației are o cutie, cu chibrituri.

Pentru o corespondență susținută, mai rapidă, cu familia dumitale, vei întrebuința, după ce te stabilești la Tekirghiol, procedeul următor: Vei cumpăra cărțile-poștale la Movila, și timbrele la Constanța, — singurul loc unde se găsesc, — și după ce vei scri ce ai de scris, te vei furișa pînă acasă la dumneata, vei arunca scrisoarea sau cartapoștală în curte și te vei înnapoia la gară pe drumul cel mai scurt; vei aștepta pînă dimineață și te vei întoarce la Tekirghiol să-ți continui băile, de care îmi scrii insistent că ai avea mare nevoie. Cu alte cuvinte, vei aplica la poștă procedeele dumitale literare.

Te-am visat azi-noapte scufundat în nămol. Erai negru ca un bivol cîrn și te uscai voluptuos pe țărm lîngă un satir cu țăcălie negru mat. Cine crezi că era? N-ai să ghicești: Dragomirescu. Îți citea din cartea lui cea mai nouă, scrisă în limba letonă (a găsit un editor!) *Știința găinii*. Dumneata aprobai și strigai mereu, nu știu de ce, « mintenaș! ». La noi mintenașul e un mintean mic. Ce vroiai să spui? Poate crezi că la Tekirghiol poți să vii în pielea goală, cu un simplu mintenaș în spinare. Să nu te aventurezi, că te dă jos din tren. Ia măcar o păreche de cioareci.

Mai ample detalii, în scrisoarea viitoare. Cu excelente sentimente critice.

Tudor Arghezi

ARHIVĂ DE LITERATURĂ

1915—1927

CRONICA

Cînd și-a găsit un titlu și un tipograf, cînd a sosit hîrtia și s-a desfăcut din baloturi, cînd s-a organizat un regim de cheltuieli și vînzare, cînd, în sfîrșit, nu-i mai rămîne decît să-și arunce pana-n cerneală, ca un oțel aprins într-o undă de undelemn întăritoare, « directorul » revistei sau al ziarului nou, ce stă să apară, moleșit deodată, se oprește din entuziasm și se întreabă: « Pentru ce scot eu la urma urmelor această foaie?. . . »

Întrebare tardivă. Perdeaua se ridică, ți s-au și văzut picioarele din culise, frînghia se scurtează, s-a desfăcut decorul. Trebuie să ieși în personajul de catifea și mătase, și să joci.

Nimeni n-are să creadă că un născocitor de hîrtie tipărită știe din vreme sau cu o zi înnainte ce poate să aibă de spus. De aceea nici nu vom insista într-un punct profesional atît de delicat. . . Singurii naivi sînt autorii. Acestora le place să se legene cu iluzia de-a fi posesorii unui plan de sentimente și idei, ce se vor dezvolta cu timpul, și profeții unei credințe noi. Retorica povestește că un discurs e precedat legalmente de proiectul său numerotat. Neputința dascălilor de a-și explica spontaneitatea și valoarea ei, a introdus în mintea omenească cititoare noțiunea care tinde să slăbească geniul, a unei funcțiuni de calcul, mai lesnicios, desigur, decît o funcțiune neprevăzută.

Negustorii fac socotelile la urmă: intelectualii par obligați să și le stabilească mai nainte

de-a fi făcut, cu împrejurările, schimbul cerebral.

Cu toate cîte pot fi spuse în astă privință, ne vine greu să ne încredem prea mult facultății care consistă în a separa terenurile strict și a privi ideile izolat ca și cum o serie de concepții poate viețui neatîrnată și fără să participe din viața tuturor celorlalte. Neapărat că tendința de-a sistematiza un număr de idei este omenească, întrucît ușurează lupta și stăvilește marginile ei. Neputînd să locuiască pămîntul, omul își construiește un apartament și, în nestare să învețe totul, își alege din toate științele una. Operația lui se cheamă specializare. Cît cîștigăm în ce privește ideile și starea de spirit generalizatoare din acest dogmatism trebuincios, care hrănește atîta lume, rămîne însă de știut.

Noi vom lăsa, prin urmare, programele și litera lor să robească pe alții, și, liberi îndeajuns, nu vom fi siliți să ne străduim cum am reduce mai comod universul la proporțiile pretențiilor noastre, și paginile cele mai bune — dacă poate fi ceva bun în materie intelectuală — ale revistei noastre nu vor fi consacrate sforțării de-a pune de acord un program cu tot ce există.

Ceea ce trebuie să ni să ceară și ceea ce vom da negreșit, este, în totul, o nuanță, un fel de temperament, și-i de ajuns și-atît, de-vreme-ce în această nuanță încape și exclusivismul ei.

Nu vroim să se înțeleagă însă că deschidem cititorului chibzuit aceste pagini, cu indiferență. Fără patimă, să trăiască nu merită nimic, spațiul măcar al unei clipe.

Noi aducem ceva mai mult, o emoție; atîta timp cît emoția crește, virginitatea sufletului durează neatinsă. O emoție, am putea spune, copilărească. Cel ce se apropie de idei cu evlavie, e ca omul care nu și-a sleit rezervoriile de iubire în dragostea mercantilă, și scriitorul, cu fiece lucru nou ce-l încearcă, este ca într-o dragoste nouă, alimentată cu dogoarea iubirilor trecute. Actorii numesc atare simțire « le trac » — și-i de văzut dacă acest « trac » e un efect al contactului cu publicul, sau al unui contact superior. . .

Cititorul are să găsească și subt pana noastră cuvintele care mărginesc în genere acțiunile și fac că unele activități se numesc « politice », față de altele care poartă eticheta de « literare » sau « artistice ». Am dori să risipim noțiunile acestea și să le amestecăm într-o singură imagine, care să fie viața și prin care să treacă ochiul cititorului, încruntîndu-se sau strălucind.

Ținem să spunem că tot ce va cuprinde această revistă, — excluzie făcînd de partea-i documentară și informativă, viitoare, — trebuie considerat, înnainte de toate, ca literatură, o literatură aplicată, o literatură venită să trăiască cel mult o săptămînă, de la un număr la altul.

DOMNII CUMSECADE

Ce ați zice de un domn bine îmbrăcat și foarte cumsecade, advocat, fost prefect, proprietar, cu mustața ridicată, ras cu îngrijire, care v-ar spune: « Nu știi cît mi-e de cald, nu pot suferi nici pardesiul »?

Evident că n-ați zice nimic. Domnul este normal, observația domniei-sale este normală. Temperament, temperatură — lucruri elementare.

Altădată domnul ar zice: « Cum?! Mă *credeai* mai tînăr?! *Sînt* cu trei ani mai tînăr ca dumneata! Sînt sigur că dumneata faci abuzuri. Eu dimineața nu iau nimic, pe la unsprezece un ou și puțină șuncă. Seara legume. Cafea? Niciodată! Și nici nu fumez. M-am lăsat de patru ani. Fumam cîte trei-patru pachete de țigări „Regale" pe zi, plus țigările de foi. » Și iarăș conversația este respectabilă, domnul cu fața atît de vie este normal și cumsecade.

Dar deodată acest domn se oprește în Calea Victoriei, întinde un picior, aruncă brațul în aer, privește-n cer și spune:

« O, cît am vrut să fug, să fug de tine
Și glasul pribegiei să ascult!
Dar te-ai uitat cu-atîta drag la mine,
Că, rob rămas privirilor senine,
M-am răzgîndit și ne-am iubit mai mult!

Și am mai vrut să nu-ți ating făptura
Cu buzele-mi de patimă fierbinți. . .

Dar ți-am zărit întredeschisă gura
Și prea cumplit m-a chinuit arsura
Și setea nenfrînatelor dorinți! »

Ce ai zice atunci dumneata? Desigur că domnul cuminte e nebun și pornografic.

O, nu! Domnul e poet. Citiți în revista *Flacăra* poezia domnului George Cair: *Am vrut*.

Nu vroi să insist.

Poezia de mai sus a domnului Cair e făcută să surprindă, pusă-n față cu autorul. S-ar putea institui un fel de criteriu întemeiat pe operă și autor. Mulți autori sînt adevărați în persoană și falsificați în scris. Poema poate fi și frumoasă, în care se cîntă mireazma rozelor și parfumul, dar cînd poetului îi miroase nasul și-i pute cămașa, poema s-a compromis. Cine-i veritabil la domnul Cair? Ori e artificial domnul Cair — și, slavă Domnului, nu este, — ori îi este falsă poezia.

Pentru ce, ești adus să te întrebi, această mare nevoie la scriitori de-a se feri să fie ce sînt? Ușuratecii și superficialii fac pe adîncii; firile cumpănite se ostenesc să ia foc de-a surda. Cauciucul face pe chibritul. Tocătura literară a genului de a fi nesincer, e de neînțeles cum poate mulțumi un scriitor. E o vîrstă pentru serviciul militar și o natură aparte pentru profesia de suspinător care, nu-i vorbă, dispare din literatură.

Un curs, eventual, pentru poeți ar trebui să înceapă cu sfatul: Fiți oameni detreabă.

E drept că revistelor le-ar lipsi colaboratorii, cei mai mulți scriitori înțelegînd atunci că este higienic să se lase.

SIMPLĂ LĂMURIRE

Apariția revistei ne-a pricinuit felicitări, pe care nu le-am căutat, și reproșuri, cărora trebuie să le răspundem. Cu toate că primul nostru articol a fost limpede într-o privință, ni se aduce învinuirea că nu sîntem deșerți de talent, dar că ne lipsește o evanghelie, care de fapt le lipsește acelora ce ne îndeamnă astfel să visăm pentru dînșii.

Am fost întrebați ce de nu sîntem « violenți », după ce pe vremuri ni s-a reproșat tocmai violența și după ce « brutalitatea » pe care am exercitat-o, este drept, dar cu o grije de formă, a produs o seamă de frazeologi regretabili. Ne-ar veni destul de greu să ne menținem într-un gen literar care a fost atît de rău aplicat. Ni se cere violență din partea celor ce se dovedesc mai timizi și mai lași.

Ni s-a spus că n-avem un « steag » — obiecțiune făcută de un prieten binevoitor. Sau că ne lipsește un sistem de credințe declarat, ca și cum ar trebui să umblăm după firme luminoase, electrizați de-o lesnicioasă demagogie. Cînd mai toate steagurile au fost tîrîte în bălegar și mocirlă, nu noi vom aviva prin culorile noastre drapelele celor ce le-au pierdut și și-au făcut umbrelă din ele.

Ne simțim datori odată pentru todeauna să declarăm că tonul revistei *Cronica* e rezultatul unei hotărîri. Comparația cu noi înșine e la nela-

locul ei să fie făcută de oameni care în toate dificultățile noastre ne lasă să ne luptăm singuri cu ele și s-au strecurat, la orele grele, pe lîngă noi, ca niște cuminți și rușinoase personagii. Pentru plăcerea de-a le da celor jenați de conștiință spectacolul sadic al unei lupte împotriva întregului univers, nu vom face altceva decît ni este voința.

Prietenii noștri, mai numeroși decît ne-am fi așteptat, ne vor urmări însă cu încredere, și e tot ce trebuiește sufletului nostru împăcat.

CULTURĂ

Dacă un an de război nu ne-a stricat, odată cu judecata, și aducerea-aminte, mai sîntem în stare încă să facem inventariul sfintelor preocupări de pînă ieri. Subiectele noastre preferate puteau fi strînse într-o singură frază. Ele au stat în raport cu regiunile intestinale, unde se găsesc, grupate laolaltă, stomacul, buzunarul și. . . restul.

Înlăuntrul propriului nostru pîntec ne-am tolănit o întreagă viață de putrefacție lină. Progresul cel mai mare pe care l-a realizat hîrtia privește biletul de *rendez-vous* și hîrtia de șters pe undeva, iar arta decorativă pe faianță și porcelan și-a găsit adevărata-i expansiune popularizatoare în vasul cunoscut subt un nume interzis limbajului literar convenit.

Acum apare cuvîntul « cultură ». . . Importă că nu știi construi o propozițiune, dacă datoriile de civilizat reclamă de la tine un aviz urgent despre cultură? Ce cuvînt searbăd pînă ieri! Numai publicațiile cu colaboratori universitari puteau să abuzeze de aceste trei silabe, care evocau imaginea cărților groase, a ochelarilor cu pîrghii, așezați ca un jug al capului pleșuv pe nasul violet sau palid, de bărbat savant. După cum ocolești dreptatea din pricina dizgrațioaselor dosare, tot așa te lepădai de-o știință aparentă, din pricina « culturii ».

Cît despre democrație sau marele public, cuvîntul se pomenea numai la negativ, și atunci

cînd cultura dumitale, înțeleasă de la sine, îți permitea să constați un contrast și să înfierezi un adversar. Gelos de stil și elevațiune și adus de temperament să-ți strige: « Ești un porc! », șeful dumitale își corecta exuberanța și te ucidea cu-o injurie mai fină: « Ești un incult ».

În 1915, pe vară, toată lumea vorbește de cultură mai ales. În dreptul unei țigarete scoate fum cîte un arbitru benevol al culturii europene. Sufletește, lucrul pare lămurit. Toată-lumea trăiește fără drepturi, și cînd Toată-lumea pune mîna pe un drept, înțelege să uzeze deplin și să se răzbune. În timpul răscoalelor din 1907 țăranii cîntau la piano, ca fata « ciocoiului », pînă la disperare, — și cum nu putea niciun cîntec să apară din instrumentul totuș atît de guraliv, furioși, răsculații spărgeau instrumentul și. . . « se puneau » într-însul.

Revista *Cronica* pățește ca pianul. Pe lîngă cei care își închipuiesc că ne-au « înțeles », că au pus mîna pe dreptul de a ne clasifica, — inocentă idioție sau ieftină perversitate, — ne amintesc noțiunea de cultură diverșii manipulanți ai revistei. Opera lor, în definitiv indiferentă, merită atenție și cîteva însemnări. Ea figurează în exemplarele noastre pierdute sau întoarse.

Îndată ce părăsește biuroul de expediție, foaia devine proprietatea celui care îi împrumută serviciile sale. Aventura începe la onor. Poșta Română, instituție ce trebuie pomenită cu respect. Se continuă în geanta factorului, în cutia de destinație, în labele servitorilor, în biuroul persoanei din adresă.

Un domn primește cu plăcere cinci-șase numere și, simțind că trebuie să se aștepte la o chitanță de plată, trimite o cartă-poștală admirativă sau rece și, iscălind cu prețiosul său nume un fals, afirmă că a primit un singur număr, că-l oprește și că nu datorează nimic. . .

Formula clasică și dreaptă pentru refuzul unui abonament e « Refus » (cu *s*) sau « Retour ». Un domn caută cel mai gros și albastru și mai roșu din creioanele sale și, în diagonala unei pagini întregi, face un exercițiu de caligrafie, nu fără să fi tăiat paginile revistei mai întîi, cu o brutalitate de sălbatec. Dunga mîinii sau laba piciorului, trecînd prin foi, le-a masacrat.

După ce s-au iscălit părinții, e rîndul vlăstarilor să scrie. Crezîndu-se într-un muzeu sau lîngă un monument național, creioanele familiei lucrează la acoperirea marginii albe sau a textului cuprins.

Nemulțumiți cu atît, funcționarii Poștii adaogă inscripția lor personală. Avem numere pe care le-am încadrat pentru posteritate. Amestecate cu numele factorilor din toate cursele, stă numele cîte unui profesor universitar, sau un om de Stat, sau dovezile simțurilor de acuratețe pe care le-a dezvoltat « cultura » în aceste diverse personagii. Unuia i-a plăcut o pagină: a tăiat-o, sau dintr-o pagină numai jumătate.

Foaia ce se trimite înfățișează averea, puțină dar curată, a colaboratorilor ei, înfățișează strădința mașinilor create de inteligență, munca lucrătorilor de-a fabrica suprafața hîrtiei, osîrdia tipografului de-a culege, studiul și fantezia desinatorului, ingeniozitatea gravorului, abilitatea degetelor femeiești care îndoiesc, și sinceritatea scriitorilor. . . Ca să poată fi dată la lumină, pagina, cît palma, impune efortul armonic al unei forțe de cincizeci de bărbați putere. E un rezultat aproape sacru: cîteva mii de ani de cultură adevărată într-o literă neagră!. . .

Omul civilizat s-a putut ridica pînă la gîndire. El respectă hîrtia și cerneala; sfințește limba în care s-a scris, cu piezișuri de idee, atrăgătoare; el caută cîtă artă, cîtă iubire, cîtă cinste s-au strecurat prin cuvintele pornite într-un ritm. Și cum el știe ce se găsește în ultimele unde ale unei cugetări și se turbură de prezența marilor taine și-n fundul naturii și-n zarea inteligenței, religia muncii îl stăpînește ca suprem cîștig al culturii. Spiritul lui pune cămașă albă duminicală.

Într-un tablou documentar, *Cronica* va cerceta, din proprie experiență, la finele anului ei întîi de viață, cultura vie și probată, la advocați, la medici, la ingineri, la oameni de Biserică și Stat, cîtă este și cîtă lipsește cu adevărat.

UN POET SATIRIC

Ni s-a născut nu demult și un satiric. Ascultați:

« Lîngă El în noaptea aceasta strînge-ți, Vodă, oastea toată
Nu spre stearpă defilare, cu mulțimea adunată
Ca s-admire strălucirea de fireturi, ci să vadă
Că oștimea țării tale nu-i doar oaste de paradă ».

Acest inspirat urmaș al lui Eminescu răspunde la numele de Radu Cosmin. Ați înțeles că aci poetul ia de sus și cam subțire pe regele Ferdinand. Cine ar cuteza să afirme despre conștiința națiunii că n-a aflat un ecou profund în literatură?

« Nu-în (!) bătrînă catedrală ci la statua călare
A celui ce decenii te-a văzut la defilare. . .
Iar acum în fruntea oastei, nu-n ținută de paradă
Ci-n ținută de campanie (!) Voivodul să te vadă! »

Bucata e lungă, dar cu tîlc. Aci « Învierea sună », dincolo răsună bubuitul « pînă-n Tisa »; ba-i vorba de

« Nici tribune cu bilete de favoare, nici cordoane
De jandarmi brutali, nici flirturi, diplomați, lachei, cocoane »,

ba de-o luptă în genunchi, cu tunul. Odată, Mihai de la Universitate (a nu se confunda cu domnul Dragomirescu, care se numește Mihalache) învîrtește toporul și ne dă la cap, regelui și nouă; ca să se răzbune, norodul îl mănîncă « cu gigantici osanale ».

Evident, uneori poetul se emoționează și mai mult și caută într-adins cacofonia, ca să dea o idee despre ce s-a petrecut într-însul și pe dinafară cînd și-a înfățișat Carpații:

« Cît de nalți ni sînt Carpații n-o rămîne-ntrînșii stîncă
Ca să nu o prăvălească-n țeasta celor ce demult
În trufia lor barbară glasul nostru nu-l ascult ».

Satiricul nostru manipulează cu multă îndemînare licența poetică.

Cine va putea citi aceste versuri fără ca sufletul în el să se înfierbînte și cine va scoate din gura lui strigătul admirativ de: « Pîrț! »?

B. MARIAN: *DICȚIONAR DE LOCUȚIUNI*

În vreme ce versurile și așa-zisa proză se îngrămădesc în librării și împrumută fumuri atîtor găteje intelectuale, stau nescrise numeroase cărți utile, pe care ignoranța profundă a celor mai mulți din poetaștri le nesocotesc cu trufie.

Limba românească e mult departe de a avea literatura ei de fond, agreabil sistematizată și scrisă pentru erudiția strictă a publicului, titrat sau nu, căruia îi lipsește și timpul și răbdarea de-a căuta în volumele-saltele ale pedanților cu ochelari.

În această muncă, încă prost recompensată, s-a distins pînă azi mai ales domnul Victor Anestin, care a contribuit vîrtos la cunoașterea cerului de către locuitorii mînjiți de noroiul Bucureștilor, și s-a făcut cunoscut și domnul Stahl.

Un alt lucrător pe acest tărîm este domnul B. Marian, merituos și prin urmare izolat.

Dicționarul său de citate și locuțiuni streine nu intră în seria *Codul manierelor elegante*, *Secretarul amoros*. El răspunde unei necesități care, din nenorocire, se simte în lumea presupus culturală. Domnul B. Marian dă, din cele șase limbi ale culturii, cuvintele și formele care împestrițează vorbirea modernă, grăbită să se exprime scurt, atît la Londra, Paris, Berlin și Roma, cît și pe Dîmbovița — toate însoțite de traducerea, mai bună sau mai slabă, notată dedesubt.

Un așa manual poate sta pe masa și a unui profesor și a unui magistrat — și grație domnului B. Marian desigur că domnul Mille, de pildă, nu va mai avea prilejul, în orele grave ale politicii noastre, să-și scrie titlurile în latineasca domniei-sale particulară.

Recomandăm cu căldură dicționarul domnului B. Marian, potrivit buzunarului și ca preț și ca format.

CRISTU S. NEGOESCU: *FORȚA MORALĂ*

Forța morală, conferință de Cristu S. Negoescu, banalizată ca formulă, corespunde noțiunii de « caracter », totalmente absent în zilele noastre, altă formulă banală.

Profesorul Cristu Negoescu pare să demonstreze necesitatea pentru oameni de-a se prezinta cel puțin ca dobitoacele, care n-au cunoscut binefacerile de lașitate ale civilizației, solidare cu un tip sufletesc invariabil, în fața necunoscutului.

Lipsa omului întreg s-a dovedit cu desăvîrșire la noi, în ultimul an, cînd, obișnuiți să-și spulbere personalitatea și moleșiți de un trai fără credințe și jertfe, intelectualii au fost surprinși de evenimente noaptea, ca niște pasageri adormiți într-un hotel incendiat și, goi, din așternuturi au năvălit afară, fiecare în costumul unui vecin, bărbați cu bonete de femei, boieri în redengote de « garçons », rîndași cu ghete de lac și cilindru etc.

Pentru că nimeni nu crezuse în ceea ce profesase, toți am apucat iluzia ce ne-a ieșit înnainte. Spectacolul a fost pur și simplu hidos, căci el verifica, pînă-n detaliu, tot ce se spusese intuitiv pînă atunci, că mințeam.

Dacă pot conferințele să facă niște preoți (conferința a fost rostită la o Societate de clerici), niște apostoli, din niște cetățeni, niște mari cetățeni, *Forța morală* a domnului Cristu Negoescu este, între altele, binevenită. Noi rămînem însă

sceptici și ne mărginim să considerăm aceste prelegeri ca niște exerciții de intelect și artă oratorică, ascultate fără osîrdie și părăsite cu indiferență.

H. SANIELEVICI: *CERCETĂRI CRITICE ȘI FILOSOFICE*

Iată o carte asupra căreia ne-am mira să nu se aștearnă cea mai onorantă tăcere. Ea se cheamă, cu titlul doct și moderat, *Cercetări critice și filosofice*, și autorul lor: H. Sanielevici.

Va fi tăcere pentru că domnul Sanielevici e un « tip » incomod, gîndește și operează. Și domnul Sanielevici se prezintă ca o inteligență nouă. Dacă nu va fi tăcere, are să fie distanță. Pionii universitari îl cunosc și au priceput încă demult că între aprecierea lor și el va fi întodeauna o diferență, cu neputință de înnecat în niscaiva fraze. Ei vor face cel mult ca poeții, admirînd brazii și neputîndu-se urca în crengile lor. *Ça pique*. . .

Pe învelitoarea cărții sale domnul Sanielevici a gravat un Arhimede simbolic, preocupat să precizeze creștetele triunghiului, pe nisip, cu trei legionari în spate. . . doctori în filosofie.

Asupra calității de moral a domnului Sanielevici nu ne-ar trebui decît o dovadă. În sala de conferințe a « Fundației Carol », domnul Sanielevici inaugura un cenaclu de filosofi-amatori cu o conferință de nivelul căreia ne-am face o idee citind în volumul apărut ultimul articol: *De la critica literară la biologia mamiferelor*. Ne găseam în publicul nespecialist, compus din vreo trei singure persoane. Conferențiarul aducea subt plafonul boltit pe mediocritatea locului, probleme noi și o personalitate neprevăzută. A vorbit un ceas în fața unui auditor care lua note. Am examinat auditoriul.

O șoaptă ne spune că toți chibzuitorii conferinței erau doctori cel puțin, ai universității lui Mirandola. Cam toți de vîrsta lui Crist, ei posedau, evident, mult mai multe adevăruri decît fiul lui Dumnezeu. Ți se strîngea inima gîndindu-te la volumul de erudiție și de supremă înțelepciune distribuit în cei vreo cincisprezece doctori și o domnișoară urîtă. Gestul lor frecvent, două degete pe frunte, deschise ca un cîrlig de rufe, făcut celebru de fotograful criticului Lovinescu, în prima lui pubertate, le da o expresie ridiculă și solemnă.

Președintele acestui cenaclu are ochelarul domnului Rădulescu-Motru, Apis literar. Un moment și-a făcut apariția, cu o traistă roșie subsuoară, răzimată pe fesă, alt învățat, Mihalache Dragomirescu, prevăzut subt gură cu o pensulă ton fecal și gen barbișon. Simțind că e vorba de altceva, puternicul critic se strecură în vîrful ghetelor cu elastic, afară. Discuția ce avea să urmeze putea să-i tenteze beregata.

Discuție, în sfîrșit. . . Ideile domnului Sanielevici fură criticate, combătute, trecute prin rafineria cerebrală a domnilor de față. Cineva cu fălcile late cuvîntă mult.

O singură obiecție: « colegii » domnului Sanielevici se războiau cu el în privința unor idei pe care nici nu le emisese, de o banalitate pură. Conferențiarul trecu pe lîngă intelectul atîtor doctori ca o pasăre cu àripile mari prin fața unui rînd de stîlpi telegrafici. Nenorociții, n-au înțeles o iotă! Niciodată nu ni s-a părut mai stupidă filosofia, ca atunci, cînd atîți eminenți lingeau bolovanii ei.

Domnul Sanielevici e și un ins ciudat. În loc să caute succesul facil al carierii făcute și victorii de polemist, înzestrat cum este cu un tăiș de jude-

cată prompt și radical, și cu o pană plină de un minunat venin, el, într-o bună zi, profesor de Stat și invitat, prin urmare, la o agreabilă existență de vegetal înfloritor în politică și roditor în finanță, nu făcu cel puțin pe naționalistul și plecă să reia studiile de-a capo și să învețe antropologia. . .

Pentru această ispravă, Universitatea, sîntem convinși, îl repudiază. Și e-n dreptul ei. Cine nu se învoiește cu un arivism ușure și se vădește vizitat de probleme, poate să stea deoparte, jucînd pe Spinoza într-un ungher de stradă, și pe savantul la el acasă. Acolo, una din două: ori te hotărăști să fii un bun idiot ca Rădulescu, Dragomirescu, Lovinescu, — ori n-ai de ce intra.

Oricum, știința, care, profesată cum o înțelege domnul Sanielevici, e o artă superioară și o arcană, are în persoana scriitorului nostru un mare misionar.

B. MARIAN: *DICȚIONAR DE CITATE ȘI LOCUȚIUNI STRĂINE*

(Ediția II-a)

Între o ediție și alta a acestei lucrări n-a fost interval de o lună. Dovedește aceasta că lucrarea a corespuns unor cerințe ale publicului. Poate că publicul cititor a obținut o dorință de a cunoaște exact citatele și locuțiunile care circulă așa de falsificate în publicistică. Sau poate dicționarul acesta a deschis cititorilor perspectiva deprinderii unei gîndiri mai sintetice și unei exprimări mai închegate, și de aceea o caută ca pe un « vademecum » de exprimare limpede și cuprinzătoare. Înlăturînd falsitatea formulelor, care dăinuiesc de veacuri, tocmai fiindcă închid adevăruri generale, dicționarul domnului Marian ar putea să provoace unele înclinări spre utilizarea pedantă a citatelor. Mai ușor de crezut e însă că va suscita dorința de a pătrunde cît mai larg cuprinsul cugetărilor, redate în forme todeauna simple, clare și ca atare frumoase.

RAMURI

Revistă politică săptămînală

Potcovarul din tîrg e pus de multe ori în fața celor mai variate probleme. El repară bicicletele, drege balamalele de argint de la geanta soției domnului subtprefect, și, la nevoie, scoate și măsele... E singurul meșter din regiune.

Intelectualitatea Craiovei, în trecut, s-a lipsit, cu toată pasiunea clasei culte din localitate pentru idei, de literatură și de comentariile ei. De vreo cinci ani încoace, Craiova e centru literar: s-au înmulțit și-acolo tipografiile, care, silite să lucreze, au provocat cultul artei, idealismul și necesitatea teoretică superioară de a preface societatea românească. Curios efect! Ar fi fost de-ajuns ca în urbea Craiova să nu se găsească acționari, pentru ca să nu se mai simtă nevoia de revoluții sociale!

Au apărut ziare, reviste, unele dintr-altele, la Craiova — și efemere. La fiecare din ele, cu orice crez și tendințe, apar aceiași oameni întodeauna. În numărul întîi, din care nu poate lipsi așa-zisul program, se tipărește articolul justificativ. Odată se cere « lumină », altădată « îndreptare »; se revendică un principiu, se fac dogmele datoriei... Literații din Craiova se supun, de acord cu cele mai solide legi ale naturii, progresului neîncetat și tinereții eterne. Și peste patruzeci de ani ei vor mai scoate opt numere dintr-o revistă nouă, ca să reclame trecerea Ialomiței prin Turnu-Severin. Uneori unul și acelaș intelectual combate cu fibră în două partide opuse.

În belșugul de publicații, intelectualii Craiovei ajung să nu mai descopere noi titluri, și atunci revistele moarte reînviază, nu ca să continue, dar ca să reînceapă d-a capo, făcîndu-se că nu-și mai aduc aminte de-o viață anterioară.

E cazul revistei *Ramuri*, al căreia număr unu bis revine la viață introdus de domnul D. Tomescu. Domnia-sa s-a întrebat, trebuie să credem, de ce la urma urmelor mai apare revista; ceea ce i-a sugerat un titlu: *Pentru cine întreabă*, care traduce enigma: « Pentru ce mai venim și noi? ».

Domnul Tomescu declară, se înțelege, că tot ce a ieșit pînă azi din tipografia prietenului său Făgețel, cît și din toate mașinile din România, a fost prost și că se simte nevoie de ceva mai bun. Publicul e flămînd de o reviste fără pareche, la care trebuie să colaboreze domnul Tomescu. Nimeni nu bănuiește cît geniu, cît dezinteres, cît avînt binefăcător zace în capitala Olteniei.

Domnul Tomescu e încă messianiac și convins că buricul pămîntului e-n călimara domniei-sale. El nu vrea să afirme omenește că-l mănîncă pana sau ceafa ca să scrie și că, în definitiv, a scri e mai agreabil decît a juca o carte cu bărbierul, că scrisul te face să uiți de nevastă, de soacră și copii. Nu, el scrie ca să regenereze România, să o moralizeze și să o bage în război.

E drept că programul îi pare nedeslușit în bună parte chiar domnului Tomescu.

În orice caz, scrisul îi dă iluzia că împinge la moara ce-l macină lent, ca să meargă mai iute, și domnul Tomescu rămîne simpatic cînd își închipuie că rectifică fatalitatea cu o revistă.

DRUM DREPT

Drum drept s-a lepădat de redactorul N. Ciotori, cu aceeaş simplicitate cu care şi-l adaose cîndva pe copertă. Numele domniei-sale nu mai figurează « în cap », cum se plîngea, dintr-un exces de modestie, acest fost colaborator şi al nostru, fără să observe orînduiala redactorilor după alfabet.

Domnul N. Iorga, întodeauna la datorie, precizează regula după care unui scriitor îi e îngăduit să abordeze descripţia unei călătorii. « Trebuie o pregătire. Şi nu una prin cetiri pripite, ci prin îndelungate meditaţii. . . şi aici muncă. Şi aici răbdare, şi aici operă îndelungată de ştiinţă şi conştiinţă. »

Innainte de a întreprinde o călătorie, a căreia povestire pare să intereseze mai ales prin frescheţa impresiilor brute, muritorul ar trebui să-şi asigure cel puţin doctoratul în limbile clasice şi să aştepte pînă la etatea de patruzeci şi cinci de ani. A călători mai devreme e nu numai inutil, dar şi primejdios.

Pentru că nu dispreţuieşte cu desăvîrşire calamburul, domnul Iorga preferă pe Xavier de Maistre, autorul scrierii *M-am tot învîrtit prin odaie*, oricărui alt călător fără domiciliu.

SOLIA

Solia e o revistă nouă, de literatură.

Theocrit e întors pe româneşte cum urmează:

« Atunci cînd Cythera
Văzut-a mort pe Adonis
Cu pletele grozave
Şi cu obrazul galbăn,
A rînduit pe Eroşi
Mistreţul să-i aducă ».

Dacă gustaţi aşa soi de limbă, cereţi la chioşc idila întreagă. Interpretul ticălosului de Theocrit se cheamă Theodor A. Naum.

O bucată, desigur extraordinară, iscăleşte domnul Alexandru Cazaban, care era cît pe-aci, ni se pare, să fie un scriitor mare, mai acum cîţiva ani. Cineva şi-a permis odată fantezia să atribuie domnului Cazaban apucături de talent satiric, şi domnul Cazaban s-a considerat ca foarte serios. Cu o lăudabilă energie acest domn urmăreşte ironia şi ferocitatea fără stil.

FLACĂRA

Se citește că această revistă s-a modificat, s-a înnoit. Răsfoim ultimele numere. Revista e în al cincilea an de apariție. Director e domnul C. Banu, ca și acum cinci ani. În ultimul timp se prostise detot hîrtia; hîrtia și-a revenit în fire. Și coperta, care grație nu știm cărui nou intelect, — pe această « flacără » au fiert rînd pe rînd toate vasele și mîncările, — ajunsese în halul *Universului literar*, minus culoarea. Da, coperta e nouă, însă acum e « artistică ». Era întrucîtva fatal ca, pornind de la imitația revistei pariziene *Les annales*, *Flacăra*, în ziua cînd încearcă o renovare, să imiteze *Le cri de Paris*. Ceea ce apare însă în această revistă cu roșu și simplu, iese în *Flacăra* îndoit și verde.

Renovare! Căsătoria unei burgheze bătrîne cu un tînăr liberat de serviciul militar. Dacă tinerețea poate fi strămutată, mai bine.

Relevăm pentru lungimea ei o poezie, *Balada lunei*, iscălită Horia Furtună. Într-o metrică obișnuită — orice metrică e obișnuită, — sînt infiltrate rumori de reminiscențe de cititor, așa-zise moderne. Modernismul bucății e hotărît de vreo șaptezeci și cinci de nume pestrițe, iar valoarea ei, de aceea că autorul le-a învățat. Să apropiem și două strofe ale aceleiaș bucăți:

« Opalină, care-i chipul
De fetiță or femee
Profilat de-un Benvenuto
În ovalul tău, camee?

Glob de aur, unde este
Valea verde, -ntinsul plai
Unde doarme ca-n poveste
Oastea marelui Mihai?. . . »

Ar părea cu neputință! Totuș citim aceste triste lucruri drept poezie. Modernismul domnului Furtună e o searbădă preciozitate, și românismul domniei-sale, fad cum îl vedeți, o stricăciune pariziană. Îți amintești de baba Ioana, cîntată în franțuzește de domnul Jules Brun de la *Roumanie?*

Artistul cu autoritate la revistă trebuie să fie domnul Minulescu, care cu un aer enigmatico-dogmatic ne arată pe pictorul Iser, cu aerul unuia care l-ar fi făcut. Intimitate de cenaclu metafizic, dezvăluită, de cetățean care cere prințului audiență și-i spune: « Îmi dai voie să mă servesc de nasturii de la pantalonii dumitale? ».

Limbajul domnului Minulescu poate, mai puțin decît ambiționează, să se reclame de lecturile sale: « Iser nu pictează frumos fiindcă frumosul în artă nu-și poate lega existența de banalitatea formulată de cei mulți ».

Si cela ne vous en a pas bouché un coin. . .

CUGETUL ROMÂNESC

Pînă la marele nostru război, care a fost un război universal, literatura românească izbutise să intre în sfera de mare dizolvare a literaturii mondiale. Se precizau accente sufletești vecine, în subordine cu cele mai înnaintate nuanțe de rafinament steril. Cuvintele își pierdeau tot mai mult mirezmele inițiale, ca niște flori ce treceau dincolo de viață prin ierbar; ideile deveneau fumurii, concepțiile, tot mai anemiate, își uitaseră originile. O tocire generală a formei și a gestului a caracterizat ultimele timpuri premergătoare războiului. Lupta începea să semene cu dragostea și antagonismul cu simpatia. . . O toleranță universală slăbea resorturile vieții, și niciodată nu s-a scris și nu s-a vorbit cu neurastenie ca pînă la război.

Războiul a surpat dintrodată etajele unei civilizații prea depărtate de pămînt, și omenirea s-a găsit scufundată și încăierată, timp de mai mulți ani, în subsolul veacurilor artificializate. Războiul a fost un fenomen unic: de la el încoace toate ideile merg într-altfel și toate concepțiile s-au schimbat: oricîte sforțări s-ar face pentru a dovedi o continuitate și pentru a lega pe acel *ieri*, situat, pare că, în extrema depărtare a trecutului, cu acest *azi*, atît de nou, rezultatul lor rămîne, cel puțin în generațiile actuale, cu totul deșert.

Continuitatea e atît de absentă din sensațiile noastre, încît mulți dintre supraviețuitorii războiului se descopăr avînd două memorii și două serii de amintiri: una foarte veche, ca și cum ar fi aparținut unui ascendent, unui strein; și alta cu totul recentă. Războiul a fost, înnainte de toate, un extraordinar fenomen psihologic: clopotul sufletului dă alt sunet astăzi decît acum șase ani. . .

Poporul românesc, îndeosebi, și-a întreit, prin războiul trecut, puterea de a trăi. Cu războiul lui de calamități fără păreche, au coincidat trei evenimente: unirea tuturor românilor într-o țară de trei ori mai mare, exact așa cum a visat-o poetul; votul universal, care l-a făcut într-o zi din slugă stăpîn, și exproprierea, care i-a dat noului stăpîn avere. Niciun alt popor din cîte au participat la război nu a cunoscut în acelaș grad aceste trei emoții într-un singur moment. Ne găsim, și prin definiție și de fapt, în fața unei lumi absolut noi. Vigorile fiecărui român au sporit, prin definiție, în proporție cu țara, și fiecare gînd românesc prezintă astăzi o curbă de creștere mai adîncă decît pînă ieri. Singur sentimentul că străbați în patru zile o țară prin care pînă ieri trenul trecea în patru ore, dă ideilor o perspectivă și o sonoritate nouă.

Pînă ieri am fost un regat: astăzi sîntem o patrie. De aci înnainte munca noastră va avea de scop să facă din fiecare român un cetățean real al patriei sale, și cu fiecare să meargă sufletește, pretutindeni unde el se duce, patria întreagă. Cuvîntul a fost cam uzat și a ieșit cam jerpelit din condeiele și buzele celor ce pînă la noi l-au întrebuințat ca trei silabe scoase din vocabular. Azi Patria a căpătat un sens viu, și poporul nostru trebuie identificat cu el.

Dacă astăzi pornim din negreala tiparului și din nesimțirea hîrtiei această revistă, este ca să o semănăm cu cîteva scîntei și nu pentru bucuria deșartă de-a pune slove pe pagini și de-a ne iscăli

dedesubt. Liniile noastre sînt destinate în primul rînd, nu să ne satisfacem pe noi înșine, care putem cu entuziasm să rămînem niște anonimi, dar să indicăm cu degetul pe aer zborul viitor al neamului nostru, văzut cu o zi mai devreme.

Literatura românească, viața românească nu vor mai fi, credem noi, încă puțin degajați de un trecut intelectual disolut, ceea ce au fost și ceea ce poate că încă mai sînt. Dascălul, poetul și omul politic au încetat de-a mai fi niște cercetători melancolici, niște cîntăreți de reminiscențe palide și niște domni cu ghiozdan, în automobil. Datoria intelectului românesc este să provoace creșterea pînă la extrem a voinței, a voinței de putere și a încrederii în sine. Am fost un popor de jăluitori: vom deveni un popor de brațe tari, de conștiințe aspre și de rectitudini grave. Am fost o ușă legănată moale pe țîțîni: vom deveni un lacăt.

După război, mulți povestesc iarăș, de-o vîrstă istorică de concesii către noi înșine, de dulci slăbiciuni pentru prieteni, de congratulări pentru adversari. Dacă trăim o epocă de glorie, trăim și timpurile cele mai primejdioase din povestirea neamului nostru — și trebuie să privim lucrurile drept, fără șovăieli. Trebuie să facem onoare deplină primejdiilor noastre, printr-o atitudine. Să nu ne temem, să nu ne simțim îmbătrîniți: bătrînii și famenii să călătorească și să doarmă. Poporul nostru începe să fie mare și să ducă viața de popor mare, numai de atunci decînd viața lui s-a complicat și s-a îngreuiat. Să fim bucuroși că vom cunoaște de aci înainte o existență de luptă permanentă.

Fără șovinism și infatuare, știm că sîntem un popor foarte inteligent și artist, care intrăm în cultura universală cu un profil personal, cu o individualitate clară. Vom munci să devenim un

popor fizicește și moralmente puternic și victorios — și vom izbuti. Toate scrisele, toate cuvintele și actele noastre se vor inspira de la această atmosferă.

Cu asemenea preocupări apare *Cugetul românesc*, care poate să fie acuzat de virtutea misticismului și de dărnicia exagerării. Fie acestea singurele noastre păcate. Ne vom ține însă de ele cu energie, și ele vor forma lumina centrală din care vor purcede dibuirile noastre.

ION DE DOMNUL L. REBREANU
SAU
CUM SE SCRIE ROMÂNEȘTE. . .

De observat, poate, înnainte de toate, că *Viața românească*, și în materie de ortografie, caută să împace, de la război încoace, pe toată lumea, adoptînd în revistă scrierea cu *î*, și în editură însemnarea aceluiaș sunet cu *â*. Cît despre roman, se știe că el a fost premiat de Academie, și acest unic titlu literar al autorului i-a făcut în presă o primire cu chiote și cimpoaie.

Domnul Rebreanu a fost minunat inspirat din punctul de vedere al librăriei, acordînd eroului său numele votului universal, care se poartă cu plăcere decînd partidele politice au cîrmit-o spre stînga. Propriul său nume, care se articulează, pare-mi-se, Liviu, se restrînge și el la o inițială incertă. Numai la dedicație distonează, în atmosfera de cioareci și nădușeală în care și-a învelit autorul pruncul artistic, numele de Fanny. De altfel, toată opera e bine chibzuită în sensul ei economic.

De ce însă și Academia și presa au luat, în rîndul al doilea, pe *Ion* drept un miracol literar, ar fi o chestiune deosebită, căci numai calitatea de Ion și de căciulă nu conferă valoarea artistică unei lucrări. Răspundem, fără întîrziere, că nimeni nu mai știe să scrie și că Academia și presa trec printr-o criză de gîndire comparabilă numai cu deprecierea valutei.

A scri începuse să aibă un înțeles înnainte de 1916. A scri b. . . a = ba, b. . . e = be, b. . . i

= bi este a scri, evident, dar a scri așa, sau a rîncheza, sau a umbla pe bicicletă e cam acelaș lucru.

Cînd oaia zbiară se scrie, desigur, « oaia zbiară », dacă verbul e corect și în București și la Năsăud, și a scri că oaia zbiară nu este literatură și nu este artă. Căci a scri e mai mult decît funcția de a învîrti litere și de-a zgîria cuvinte, și cine îndrăznește să facă literatură trebuie să se obrăznicească pînă la artă, căci într-altfel zbiară.

Știm, fără îndoială, că anume critică este satisfăcută numai de faptul că-i vei vorbi de oaie și de brînza ei; dacă oaia paște lîngă un sat din comitatul Brașovului, și brînza ei se vinde în Banat, prestigiul celui ce-o spune prin scris și nu într-o scrisoare de negoț, dar într-o carte, sporește.

Literatura e un adaos, nou în permanență, la materia primă, oferită de-a gata în natură; scrisul este menit să complinească materia cu un accent personal, să o transforme, să facă din oaie altceva decît oaie și din brînză să scoată mai mult decît brînză. Ne ținem la oaie și brînză, ca să fim în cadrul autorului lui *Ion*. A scri ca domnul Rebreanu nu este cîtuș de puțin a scri, este a lipi cu pap, pe geamuri, ilustrații din *Universul literar*. Omul ia foaia, foarfeca și papul, și lipește. Proza domnului Rebreanu și proza ușierului de redacție sînt la fel, plus gramatica și punctuația — și, din nefericire, tiparul. Mă rog, o mostră luată la întîmplare:

« Ion nu răspunse. Amîndoi tăcură apoi multă vreme. Calul se opintea, iuțea pașii cîte o postată bună, pe urmă se oprea singur și răsufla pornind iarăș singur înnainte.

Țăranul, pe marginea șoselii, mergea cu pași mărunți, învîrtea biciul deasupra capului și îndemna calul din cînd în cînd cu cîte un ,,hi,

cionş, hi!", dar fără să se mai uite la învăţătorul care, cu un zîmbet îngheţat pe buze, clipea des din ochi, cuprins de o nedumerire apăsătoare.

Din vîrful dealului se deschidea o privelişte măreaţă.

Valea Bistriţei se deştepta...

Jos în faţă...»

Aşa e scrisă toată cartea, pe unde apuci să intri, şi asta se cheamă literatură. În rîndurile citate, îngerul bleg care le poartă nu are o tresărire, o enervare; el trece cu maţele tîrîş prin praf, şi doarme.

Un scriitor nu scrie că «Valea Bistriţei se deştepta»; căci aşa au scris toţi proştii, şi el ştie că a repeta prostiile nu este a scri. El nu scrie «privelişte măreaţă» şi nu scrie că această privelişte măreaţă «se deschidea», pentru că atunci cînd scrie el e înfrigurat, pasionat, şi nu se mulţumeşte să îmbăleze natura. «Ţăranul, pe marginea şoselii, mergea cu paşi mărunţi...»

Platitudine de plăcintărie şi mediocritate totală. Ochi mort, minte somnolentă. Un artist se spînzură şi nu dă la tipar asemenea rezultate. Demnitatea literară îţi impune un rol activ în spectacol, o atitudine în cuvinte, o frîntură în imagini, o iuţire şi o abreviere lapidară, un ritm — o mie şi una de sarcini pe care trebuie neapărat să le răstoarne scriitorul. Ceva să umble prin fundul cuvintelor, să le reînsufleţească, să le croiască un destin, să le stăpînească şi să le comande. Limba nu poate să fie o magazie şi un depou de unelte sterpe ca dicţionarul, decît în cărţile proaste.

O carte în care ţi-e cu neputinţă să treci peste douăzeci şi şapte de pagini, cîte am avut puterea să îndurăm, în *Ion*, nu este cartea unui scriitor. O carte în care de-alungul acestui imens număr de pagini nu găsesc o invenţie, o surpriză, o lumină, nimic care să mă intereseze, cu toată marea mea bunăvoinţă, e-o carte de registratură, nu de scriitor. Şi sînt dator să-i cer ceva scriitorului, de vreme ce însăş găina şi însuş puricele izbutesc să mă intereseze. Dacă vrabia îmi provoacă o infinitate de surprize prin ţinuta, prin cochetăriile ei, măgulind un bălegar, să nu-i cer măcar cît ei scriitorului, care clocește un roman şi este distins cu un premiu de către Academie? să ştie să se întoarcă în vocabularul şi în subiectul lui?

Ţăranii pe care-i exploatează pana inferioară a domnului Rebreanu au cîntece, au cuvinte, au duh, au cuţit şi fluier la brîu. Ia pune-i să povestească şi vezi-i, aşa se comportă ei în znoavele lor, ca nişte mortăciuni? Cuvîntul lor e atît de incolor, atît de moliu, atît de fără mîzgă, şi se întinde aşa, ca o ninsoare de tărîţe infinită? Nu are zdruncinături, concentrări, raccourci-uri şi sărituri? Aşa trebuie să se scrie după război, aşa literatură trebuie să se facă? Autorul lui *Ion* a căzut într-o putină cu clei în care se zbate, şi cînd vrea să iasă cade înnapoi şi reîncepe. *Ion* merita un titlu mai adecuat: *Musca şi sosul.*

Cineva cu care stam de vorbă, enervat de nămolul şi drojdiile literare ale domnului Rebreanu, cineva care pretindea că avusese răbdare să citească ambele volume, — ceea ce cred că nu a izbutit să facă nimeni din cîţi au aplaudat pe autor, cu atît mai vîrtos Academia, — singurii cititori integrali ai lui *Ion* au fost cel care l-a scris şi, cel mai mult, încă unul, Fanny, — acel cineva mi-a dat sfatul scîrbos să citesc romanul întreg, socotind că dacă m-aş obişnui să mănînc mălai prăjit pe băţ de chibrit ar însemna că mălaiul la chibrit e delicios.

În toată arta lucrurile se petrec însă ca în piaţă, pe gustate; îmi ajunge un vîrf de cuţit ca să judec

despre burduful întreg, fără să fiu obligat să ingurgitez tot conținutul.

Scriitorul care nu este în stare să facă ce face negustorul, ca să-mi placă marfa lui de la gustare, nu e un scriitor — și dacă gustarea e proastă, cum a fost cazul cu domnul Rebreanu, totul e netăgăduit prost.

Nu mai pomenim mirosul de șoareci care te dezgustă din primele pagini, nici de gîndacii pe care i-am simțit pe limbă, morți în tocătura domnului Rebreanu.

Ni s-ar putea face imputarea unei severități exagerate. Ni s-ar putea răspunde că, odată ce domnul Rebreanu e român, iar eroul lui, Ion, calitățile sînt suficiente pentru mulțumirea sufletească a cititorilor și pentru încoronarea autorului. Măcar munca de-a fi tăvălit prin cerneală cinci sute cincizeci și două de pagini trebuiește răsplătită. Dacă nu l-am consacra, columba domnului Rebreanu n-ar mai încasa nimic, ghișeul său sufletesc ar rămîne gol, ca într-o gară rurală, și ar fi păcat să nu ne folosim de clientela țărilor alipite ca să vindem literatura chelnerilor noștri literari. Dacă se va mai adăoga că autorul are nevastă și copii, nu mai rămîne decît să scoatem batista și să ne pornim cu toții pe un mare hohot de jale. Partida e în felul acesta cîștigată, și... hai, băieți, să scrim și să tipărim și să ne facem limba de ocară!

Țăranul, el, are o limbă; poporul românesc are o literatură, a lui, orală, de-o exemplară frumusețe. Dacă scriitorii români nu pot să scrie mai bine decît vorbește țăranul, și cugetă mai puțin, să se așeze măcar la nivelul artistic la care stau cîntecele, basmele, țoalele și urcioarele lui; ceea ce nu însemnează deloc că arta scriitorului român consistă în a face în scris pe Brumărescu și în a izmeni

și reproduce. Măcar atît spirit de invenție cît are săteanul, care nu candidează la Academie și nu-și face din distracția lui o profesiune și un ifos, trebuie neapărat condiționat scriitorului român, pentru ca acesta să parvie să scoată *altceva* din limba lui decît țăranul.

Cînd iei căruța din Obor și te duci să cumperi ovăz pa Ialomița, străbați un șir de sate și o gloată de situații foarte interesante, care sînt viață, și nu literatură; și dacă a scri s-ar numi numai actul de-a aglutina priveliști și personagii și de a le pune într-o carte, literatura ar fi numaidecît dedesubtul realității, pe care copistul și anecdotistul le adună în sac, private de viața lor. Și aci încep, ni se pare, și vocația, și talentul, și arta: să substitui vieții materialelor în libertate o viață esențială, concentrată, compatibilă cu constrîngerile și disciplina artei. În dozajul acestei vieți, în felul cum o dozează, în abilitățile, violențele și farmecele pe care le pune în joc, se vede artistul, și în raport cu această singură muncă de zămislire, care n-ar fi nici numaidecît o muncă și ar fi mai mult inspirație subită, se cunoaște artistul.

A umbla haplea după subiect și a-l înfățișa pe sutele și miile de hectare, unde el trăiește slobod, este a scri cinci sute de pagini și a face literatură ca domnul Rebreanu. În acest caz, e mai plăcut, mai sănătos și mai recomandabil să iei o brișcă din Obor și să dai o fugă pînă la Bojdani.

Incapacitatea de-a inventa, de-a vedea strîns și de-a reproduce viu sau a crea din nou, a dus pe contimporanii noștri mai tineri la o formulă de concesiuni reciproce, într-adevăr comodă: a scri românește. Nu importă cum scrii, este destul să scrii românește ca să fie bine. Formula se mai poate simplifica: este de ajuns să scrii cu cerneală roșie.

Înțelegeți ce gras pulsează lașitatea autorului

cînd toate dificultățile acestei arte pecît de de-licată pe-atît de tragică, a scrisului, se elimină și se rezolvă în ușurința grafică de a pune slove pe hîrtie. Prostului și mediocrului i-a venit în ajutor, — crede el, — și starea de spirit a românului de după război, justificată de situații precise, de-a naționaliza produsele și de-a iubi mai de aproape ceea ce este românesc.

Dar cărbunele și petrolul pe care le scot din pămîntul patriei mele, au caloriile și destinațiile valorificate pe toate piețile și în toate laborato-riile lumii, iar grîul meu românesc, la Marsilia, la Rotterdam și New-York, este primit ca un bun obștesc. Pămîntul românesc își face toată datoria, el este și românesc, și și-a cîștigat și-o autoritate universală. La ce mi-i bună însă o literatură care, deși românească, produce gogoși și muște? Aceas-tă literatură a limbii noastre, trebuie să meargă, în liniile ei verticale, de concert cu literatura mon-dială. Bîlbîiții și gîngàvii literilor noastre trebu-iesc, n-am zice aruncați afară din grădinile limbii, dar înfricoșați, ca să cugete mai bine cînd scriu și să nu ia cuvîntul în deșert, căci loc pentru deșertăciune și afaceri nu este în artă nicăieri.

Numai prostimea culturală își închipuie că arta e o cravată și literatura o umbrelă; și numai industrializarea prin tipar și expediție a cărților, dînd autorilor putința să trăiască din scrisul lor într-alte țări, a stricat concepția profetică și că-lugărească a literaturii. Arta fără suferință nu există, și trebuie bine lămurită starea de decla-sare socială în care se așează benevol artistul, pentru ca începătorii să nu sufere decepții prea tardive, la o vîrstă cînd schimbarea macazului din fuga trenului cere un eroism excepțional — și pentru ca scriitorii înnărăviți să-și modereze instinctul de-a culege bancnote pe dîra imaculată a razelor de lună.

Tendința de a degrada rolul aproape mistic al artistului în lume, de a-l încuraja să calce cu nesocotință răsadele îngrijite de geniul artiștilor cu o sfințenie veche — va fi energic reprimată în revista de față. Ne însărcinăm să salvăm din haosul de banalitate actuală noțiunile ce se sting, și, așezîndu-le laolaltă, să facem din ele o constela-ție ce nu trebuie pierdută niciodată din vedere. Și dăm toată asigurarea că ne luăm rolul în serios.

Este o probitate literară, cum este și o probitate comercială. Literatura limbii românești nu are ce face cu lipsa de respect și de religiozitate a calfe-lor și ucenicilor ei. Și a fi bun român în literatură este a scri frumos românește — și original.

VITRINA FRANCEZĂ

La Roumanie nouvelle de **Marcel Gillard — Agrégé de l'Université**

E o carte care servește România, un volum informativ menit să prezinte, deopotrivă, și viața României pitice dinainte de 1916, și viața noului trup național, închegat vînjos în jurul coloanei vertebrale carpatine. Evident, domnul Gillard nu descrie priveliștile românești. Domnia-sa descrie viața noastră politică, economică și socială, prezintînd problemele care-o frămîntă, subt întreitul ei aspect.

Preponderența masselor rurale și rolul covîrșitor al producției agricole, problema minorităților expusă obiectiv, chestiunea evreiască explicată nu tocmai exact, dar lămuritor și admirabil de obiectiv, mai cu seamă cînd reliefează inexistența unei uri confesionale, criza economică și cauza ei inițială, criza transporturilor, sînt chestiuni care străbat, de cele mai multe ori într-o expunere pur informativă, paginile volumului.

Partidele politice sînt puse într-o lumină imparțială. Nici domnul Marghiloman nu e atacat. Înfrîngerea sa e însă explicată. Istoricul partidului liberal, rolul său, se învecinează cu pagini scrise pentru Take Ionescu, înainte de moartea acestuia. Partidele noi, țărăniștii și averescanii, sînt explicate ca formare și program. Notăm cîte un madrigal pentru personalitățile vieții noastre publice, în frunte cu domnul Iorga.

O luminoasă expunere a politicii externe încheie volumul.

Ceea ce caracterizează cartea e exactitatea de informație. De obicei, străinii la noi sînt induși în eroare, sau, căzînd în mîinile unei călăuze interesate, sînt purtați pe aceste meleaguri cu ochelari de cal sperios, siliți să vadă într-o singură direcție. Lucrul acesta nu s-a întîmplat domnului Gillard.

Domnia-sa vorbește cu familiaritate de lucruri cunoscute bine și de aproape.

La Roumanie nouvelle contrabalansează, cu succes, toate cărțile de propagandă româno-fobă, mai cu seamă pe chestiunea minorităților. E cartea unui spectator, dar amiciția lui se ghicește printre rînduri.

REVISTA REVISTELOR

Gîndirea tot mai înfrumusețată în formă și din ce în ce mai legalistă, începe să se deșerte de un conținut, care, expus într-o vitrină mai puțin gătită, ar putea să strălucească mai mult. Revista domnului Cezar Petrescu s-a contaminat de bolile clorotice ale uscatului tibișiriu din editura « Culturii naționale », care a parvenit la unificarea revistelor din București, transformate în probare de literă de tipar. Sînt farmacii prin fața cărora toți trecătorii devin verzi. « Cultura națională » își face clienții incolori.

De relevat: *Note de drum* (domnul N. M. Condiescu), *Prolog* (domnul G. Topîrceanu), *Cariera lui Vidran* (domnul Cezar Petrescu), articole și poezii de domnii Lucian Blaga, Emil Isac, Ion Minulescu, Al. Busuioceanu, A. De Herz, Adrian Maniu etc. și în mod special următoarea poezie curioasă a domnului Ion Pillat:

« GÎNGUL

Clopotnița din deal aruncă pietre-n zare.
Vezi, porumbieii albi prin seri albastre cad.
Amurgu-și dă pe-o stea zăvoiul de vînzare.
Pe-o stea de-argint curat ce-a licărit în vad.

Gușatul la izvor a regăsit-o-n apă:
Talant stelar lăsat în dar de Dumnezeu.

L-au rîs țăranii răi, încovoiați sub sapă
Dar plopii, îngeri stau, păzind în heleșteu.

. . . .

Clopotnița de-acum azvîrlă greu, ca-n groapă
În noapte bulgări mari de sunet și tăceri.
Dar gîndul duce-n pumni pe-o minunată apă
În mărțișor, un strop strălucitor de cer. »

A. L. ZISSU: *SPOVEDANIA UNUI CANDELABRU*

Oamenii trăiesc în ceruri și nu le văd, scăldați în miracolul luminii și abrutizați de obișnuință. Pentru ei materia inițială și finală, prin care scapără fulgerul vieții lor, e inexistentă. Inteligența și sufletul li se petrec departe, izolate în magaziile cu sensibilități șubrede și ireparabile, străine de lume, înlăuntrul căreia lumea, orașele, civilizațiile și planeta dispar ca o crevetă într-un ocean.

Bătut de vînt, omul se acoperă cu ziduri; înfierbîntat de soare, el aleargă să se răcorească; zgîriat de frig, se refugiază la vatră; flămînd, muncește și fură; sătul, se răsfață. De aceea, viața devine o pîine, un combustibil, o localitate; lumina devine o fereastră — și toate virginitățile se traduc în obiecte și cuvinte, banalizate, incolore.

În zarea fiecărui lucru trece totuș scama impalpabilă a tainelor de veghe și de păstrare. De la firul de nisip pînă la torentul prăbușit în cîntec de haos și în hohote de îndemnuri și de victorii de fiece minut, din catapetesmele munților pe rîpi, toate lucrurile duc cu sine un înțeles și cîteva înțelesuri. Omul nu se prea turbură de șoapta lor, și lăsat un moment fără teatru, fără joc de cărți, fără politică și vanitate, și în patru ochi cu neînțelesele înțelesuri, insului i se urăște.

Vulgar întrupate, aspirațiile individului social nu trec dincolo de indiferentele lui metamorfoze, măști și păpuși. Nimic din ceea ce constituie viața lui artificială, caducă și de convenție, nu-i apropie, în intervalul dintre momente și realizări, sonoritatea timpului, ecoul misterelor ce-l învăluiesc totuș cu frumuseți, răspunsul durerilor simțite în stihia de sus.

Omul actual se naște ca mușița și moare ca vrejul. Niciodată el nu a fost mai superficial și mai lipsit de dimensiuni. Curiozitatea, cîtă i-a rămas, i se risipește între două ediții de gazetă, și leșină în conținutul unui fapt divers. Puterea care îl mai deplasa încă nu demult, pe schela lui sufletească și îl silea să-și ridice cadavrul la ceruri, să primească revărsările luminii, să puie zilnic un punct de diamant pe încheietura vieții lui triviale cu viața unui univers, el a izgonit-o, pricină a unui control permanent deficitar, ce și-l făcea sieș.

Cartea domnului A. L. Zissu, *Spovedania unui candelabru*, nu seamănă cu niciuna din cărțile apărute în românește. În ea spînzură de sus ancora cu șapte vîrfuri, pregătită pentru luminile nestinse. Romanul acela de strict interior secret al luminii, care nu mai face parte din niciun roman, din nicio carte, din nicio povestire, — balul stelelor albe, — care abia dacă este presimțit arareori în poeme, chemate singure să izbăvească prezentul de tragica lui mediocritate, — este condensat în întregime în cartea domnului Zissu. Unde începe, unde sfîrșește cartea? Fără sfîrșit și fără început, ea-și trage obîrșiile, poate, din afirmația Scripturilor Vechiului Așezămînt: la început era Cuvîntul. Evident conștient că în fragmentul cărții sale curge spirala fără capete totală, domnul Zissu își desface și grafic fiecare povestire, ca apele, ca uscatul, ca sunetul și ca tăcerea, fără titluri și de-a dreptul din substanță și din hîrtie. Ca zarea și cîmpia, cartea-sa începe din orice punct; din orice măr-

găritar, ca șirul de mărgele; din orice picătură, ca ploaia; din orice frunză, ca murmurul.

Alături de timpul și în mijlocul timpului nostru de oboseli deghizate, de agonii în redengotă, în dominò și în arlechin, domnul Zissu înfățișează contrastul integral. Privirea acestui straniu scriitor pornește de acolo unde ochiul liber se închide, unde binoclul lăcrimează, unde luneta și microscopul se întîlnesc și se măsoară, din plin întuneric, sau din plin răsărit: este de ales. Pentru acest artist, care-i mai mult decît un artist, totul poate să fie, dacă voiți, nedozabil, incomensurat sau imperceptibil, însă nimic nu s-a iscat fără un sens care să covîrșească rezultatul.

Pretutindeni în lumea domnului Zissu se zărește umblînd în trăsură un personagiu cu coșul ridicat, într-un vehicul cînd minuscul cît melcul, cînd grandios cît coviltirul Tăriei. El suie firul de iarbă încovoiat, cu vîrful cristalizat într-o scăpărare de rouă, călătorește pe treptele de lavă și foc ale lui Miază-Noapte, străbate pămîntul subteran, face drum lung și ramificat în continentul al șaselea, al cugetului nostru.

Într-o societate intelectualizată, de frivolități sincere și de farse pasionale, autorul *Spovedaniei* dispune de potența de a transforma cuvintele vocabularului uzual în nuclee de extract de gîndire, în mingi de fier și în lanțuri. Fără să jongleze cu uneltele, găurește cuvintele, le umple cu metal personal și le fixează grele. Umbra tunătorului Daniel rătăcește cîteodată prin silueta, pe bolți, a scriitorului.

Autorul verifică în inteligență și în literatură, alt miracol, al florilor, pe care de asemenea omul social le-a uitat, decînd le convertește în jerbe, buchete și coroane. Cu acelaș pămînt crește morcovul, dalia, orhideea și tulipa, fiecare plantă alegîndu-și esențial exact și identic și exclusiv

ceea ce i se potrivește. Domnul Zissu introduce în cuvintele limbii românești, simple și obișnuite, arome de rădăcini astrale.

De la un cap la celălalt al cărții, se ivește constant fenomenul disproporțiilor dintre cuvinte și precipitat. Cu treizeci de vocabule elementare domnul Zissu strînge într-o frază o idee de un volum care trece peste capacitatea normală a frazelor literare.

Citatele pot fi luate la întîmplare, ca niște chibrituri, din orice pagină a cărții. Ele vădesc în mod egal unanimitatea tonului, arhitectura senzației și exponentul de supercubaj. Cititorul inițiat, căutător de elixire de tinereți sufletești, își datorește luiși să citească *Spovedania:* o sută douăzeci și patru de pagini mici, o sută douăzeci și patru de tablete, de inscripții, de poeme.

Revelația materialelor mistice din care este frămîntată personalitatea autorului, pare cu atît mai uimitoare cu cît domnul Zissu ar fi avut cuvinte binecuvîntate să nu-și singularizeze personagiul social, gîndind cu o gîndire proprie și încercînd expresia gîndului ca un leac și ca o speranță.

Domnul Zissu nu este un profet sărac și niciun profesionist obligatoriu al literaturii. Pe semenii noștri averea îi scutește îndeobște și de nelinişti divine, și de cercetări infinitezimale, și de patimi abstracte. Domnul Zissu e un mare industriaș și un administrator cu concepții recunoscute de membrii diverselor consilii pe care priceperile sale le animează: dividendele construiesc un criteriu irefutabil. Ar fi interesant să se analizeze sentimentul de confuzie secretă sufletească al marilor acționari grupați în jurul individualității vizibile a autorului, în momentul apariției volumului *Spovedania unui candelabru*, analog de alt-

mintreli cu sentimentul de panică al confraţilor scriitori. Între carte şi raportul de bilanţ, un om de afaceri cu bunul-simţ, ca şi un scriitor normal, distinge o prăpastie fără fund. Serviciul ce-l face în treacăt domnul Zissu confraţilor săi săraci şi primitivi, reabilitîndu-i în opinia milionarilor re-beli la literatură şi profunzime, este inapreciabil.

Or tocmai personalitatea dublă şi triplă şi aparent contradictorie pentru bancheri şi boemi, un scriitor de sinteză împărechiat cu un sintetic industrial, tocmai acest paralelism vădeşte o pu-tere întreagă şi un imperiu nou, a căruia noţiune educativă trebuie sugerată magnaţilor sociali, ca o justificare a existenţei.

Cîştigul literaturii româneşti, în specie, este indiscutabil, şi putinţa limbii de a digera în celula ei o sensibilitate care pînă azi i-a rămas categoric înstrăinată, cinsteşte elasticitatea limbii noastre, dar şi pe autorul care i-a descoperit o încovoiere atomică nouă. Domnul Zissu nu este un creştin ortodox, domnul Zissu este un strănepot al Este-rei, contimporan cu Noemia. . . În genere, scriito-rii români de rit Iehovah s-au inspirat sau de la sursele şi locurile comune naţionale româneşti, producînd, laolaltă cu colegii lor creştini, litera-tura hibridă de după Eminescu, sau din tendinţele mai recente ale literaturilor universalizate. Nici-unul din ei nu a putut, sau nu a ştiut, sau n-a vrut să amestece ceea ce este preţios şi particular în ritmul valurilor lui Israel cu undele limbii româneşti.

Acel complex de certitudini şi de îndoieli, de reflexe mobile şi încremenite, de obscurităţi lu-minate; de asprimi, de rigidităţi şi de tonalităţi, care constituiesc caracterul frumuseţii unice, crîn-cenă şi singuratecă, a primei părţi din Biblie, pustietate de piatră ascuţită subt sandalele Unului Dumnezeu, escortat de poeţi. Domnul Zissu, în inspiraţia căruia mistica nesfîrşitului muncit să se desluşească se găseşte în stare de facultate nativă şi de autoacţiune, face în literatura noastră o transfuzie.

Un citat. David Gugumanul vorbeşte cu ra-binul în Carpaţi:

« — Nu ştiam, nu bănuiam nimic. De ani de zile urc coasta pentru a întîmpina zorile pe piscul pleşuv de colo, atît de aproape de Dumnezeu. Jos, în vale, între zidurile sinagogii, răsună glasuri mai plăcute Domnului, pecînd aici, în această nemărginire, numai glasul meu păcătos urcă, cu zvonul dimineţii, spre tronul ceresc. Şi, pecînd eu mă rog, ciobanul se roagă şi el din fluier, şi plînsul fluierului îmi tîlmăceşte tîlcul adînc al Şachritului, aşa cum nu l-am pătruns niciodată de jos. . . »

Cartea domnului Zissu este împăinjenită în cenuşiu şi negru. Ideile poartă un doliu delicat, ca insectele de noapte, zburătoare şi nemişcate, a cărora mantie de àripi, mai mari decît crisalida, tăinuieşte fiinţa dinlăuntru într-un contur imens.

CUTÌA DE POȘTĂ

1915—1927

Mai multor îndrăzneți timizi. — Primim orice și publicăm orice lucru adevărat și scris cu oarecare respect de idei, de cititor și limbă. Cu o condiție formulată mai demult prin revistă: Odată cu pseudonimul adoptat să ni se comunice numele și adresa autorilor. Argumentul că faptele interesează mai mult decît numele celui ce le observă, e o maximă justă, care trebuie însă iscălită.

A. Marinescu-Nour. — Ultimele articole le primim sîmbăta. Răspunsul dumneavoastră vine cu trei zile mai tîrziu. Dar chiar la timp sosit, el este cel puțin prea lung, pentru a fi publicat. Ceea ce cereți e însă o satisfacție morală pentru sufletul dumneavoastră, nu o publicitate cu orice preț.

Vom transmite deci scrisoarea dumneavoastră domnului Gorun, care n-a luat nicio parte la apărarea ce i s-a făcut; dacă se va crede obligat vă va răspunde, ceea ce nu-i absolut sigur. Și după aceea, autorului articolului publicat, extern ca și dumneavoastră. Vă atragem însă atenția că pseudonimul lui acoperă numele unui naționalist de marcă, factor puternic al partidului naționalist. Obișnuiți să vedeți numai « vînduți » pretutindeni, și se întîmplă să descoperiți că propria dumneavoastră cămașă e « vîndută ». E sănătos și onest ca omul cu o minte formată să se pripească mai puțin.

DECLARAȚIE

În ultimul număr al revistei noastre s-a publicat, cu titlul *O pildă* și cu iscălitura Preotul R. M., un articol care făcea elogiul unui preot din Ialomița, Gh. O. Popa.

Primind articolul, redacția scăpase din vedere să-și aducă aminte că acest preot nu era altul decît agitatorul antisemit din comuna Mănucu, care în foaia *Buna-Vestire* a exploatat legenda « omorului ritual », scoasă la iveală în Rusia, cu prilejul înscenării afacerii Beyllies.

Revista noastră nu simte rușine să afirme că după cum publică uneori, și poate că mai des decît crede, și articole proaste, tot așa a lăsat să se strecoare în paginile ei un articol strein, a căruia calitate nulă s-a agravat prin tendințele lui.

Ar fi inutil să adăogăm că revenim aci din proprie pornire, dacă n-am socoti că această declarație ține de onoarea revistei.

Ing. M. M. — Ați căutat în rîndurile noastre mai mult decît puteau pretinde să dea. Mîhniți că ne lipsește timpul ca să răspundem direct și pe larg interesantei domniei-voastre scrisori, ne mărginim să vă spunem că sîntem de-a binelea de acord în ce privește fraza și ideea, care tind, dacă voiți, la algebră. . . Atîta timp cît un principiu e contemplat, el n-are nevoie de spațiu și timp. Îndată ce trebuie însă realizat, principiul e ascuns într-o formă, care, trebuind construită, cere dimensiuni. Comparați un articol cu o locomotivă.

CUPRINS

SEMNE CU CREIONUL
1915—1927

SPINI DE HÎRTIE
1915—1927

ARHIVĂ DE LITERATURĂ
1915—1927

CUTIA DE POȘTĂ
1915—1927

Lector : GHEORGHE PIENESCU
Tehnoredactor : MINA CANTEMIR

Bun de tipar 6.12.1973. Apărut 1974. Tiraj 3.160 ex. legate 1/1. Coli ed. 10,77 Coli tipar 9,25

Tiparul executat sub comanda nr. **2341** la Întreprinderea Poligrafică „Arta Grafică"
Calea Şerban Vodă nr. 133, Bucureşti
Republica Socialistă România